ARNE GARBORG

JONAS LIE

EN UDVIKLINGSHISTORIE

KRISTIANIA
H. ASCHEHOUG & CO.s FORLAG
HOVEDKOMMISSIONÆR FOR DANMARK: H. HAGERUP
1893

DET MALLINGSKE BOGTRYKKERI

Förord till den elektroniska utgåvan

Boken handlar om författaren **Jonas Lie**, som räknas som en av **de fire store** i norsk litteraturhistoria. Den inscannade volymen kopierades i januari 2010 till Projekt Runeberg.

I.

Jonas Lie har en god Hukommelse. Saaledes husker han — om end som gjennem en Taage — , at han engang i Verden var en Arbeidsmands Søn, en Tømmermands eller noget sligt, og gik med Madspandet til sin Far, naar denne var paa Arbeide. Rimeligvis har han under denne Tilværelse opført sig mindre honnet; for efter hvad han fremdeles erindrer, blev han ved den følgende Inkarnation degraderet til Ræv — Sølvræv —; som saadan blev han da en Maaneskinsnat skudt ude paa Sneen.

Saa først er det, at han dukker op i sin Erindring som Jonas Lauritz Idemil, Søn af Prokurator Mons Lie paa Hougsund i Eker. Det var den 6te November 1833, for 60 Aar siden altsaa, at han indtraadte i denne sin seneste Tilværelse, og at dømme efter, hvad vi nu ved om ham, har han til denne

medbragt adskilligt baade af Arbeidersønnens Virkelighedssans og af Sølvrævens Æventyrlighed.

Ogsaa i hans Barndomshistorie er der noget af denne Dobbelthed. Sine første fem Aar tilbringer han mellem Modums Lerbakker, vassende i en mudret Elv, hvis ækle, lerede Bredder han endnu husker, eller i Stuer og Soverum belurende Bøndernes rolige Sædvaner og betænkte Hverdagsprat; saa rykker han med engang helt op til Finmarken, til Midnatssol og 6 Maaneders Nat, til Havrædsel og Finnetroldom og feagtig Sommerdeilighed, — midt opi alt Æventyrets Vidunder.

Dobbeltheden gjenfindes i hans Afstamning. Slægtens Mandsside er trøndersk—dovretrøndersk. Oppe i Holtaalen, paa Nordsiden af Dovre, ligger en Grænd «Drøilierne». Øverst i Drøilierne ligger Gaarden Storli, og derfra stammer Slægten og Navnet.

Gaarden ligger i en brat Hældning mod sydvest, omgivet af blandet Gran- og Furuskog. Et Stykke nedenfor Jorderne bruser gjennem en trang Revne *Gula*; paa begge Sider af Revnen det haarde Fjeld. Lige over Elven sees de smaa Brug omkring Eidets gamle Smeltehytte, og bagenfor disse Høifjeldet, nøgent og bart, med Snefonnerne liggende langt udover Sommeren.

Her boede i Midten af forrige Aarhundrede Jonas Monsen Storlien († 1791). Han havde blandt flere Børn Sønnen Mons. Med ham begynder Slægtens Historie.Han havde brukket Armen, duede altsaa ikke rigtig for Fjeldbondelivet, hvor det først og fremst gjælder at kunne ta i. Men af sligt lod han sig ikke knække. Gaa paa! sa Mons Storli, og han gik paa. Der var ikke dengang saa slagen Landevei fra Bondebygden til en Bykarrière, som det senere er blit, og det vakte kanske ligesaa megen Forundring i Aalen, da Mons Storli drog til Trondhjem, som det senere vakte i Aafjorden, dengang Reier Juhl brød al Bygdens Skik og Tradition ved at udruste sin Kirkebaad og drage paa Sildefiske. Men det kunde Mons Storli ikke ta noget Hensyn til. Han var nu engang ikke den første den bedste, — hvad han da ogsaa beviste i det følgende.

Trønderens Hovedegenskaber er Virkelighedssans og Energi; sund, praktisk Forstand og seig, vovsom Vilje; — Mons Storli var Trønder. Dertil har han havt «Hoved». Han «fik en liden Post paa Fogd Klingenbergs Kontor» (J. B. H.ɔ: Halvorsens Forfatterlexicon.); her brugte han Tiden, vandt Kjendskab til Forretningerne, Øvelse, Kundskab; tilsidst var det ham, som styrede hele Kontoret — omtrent som «Tremasterens» Morten Jonsen hos Mühlenwad. «Ved sit gode Hoved, sine indsamlede Kundskaber og Erfaringer» kom han senere ind paa Embedsbanen, blev Prokurator og siden Raadmand, skrev sig «Mons Lie» og «blev ved sin afgjørende Indflydelse i Magistraten og

Borgerskabet» en «meget formaaende Mand», ligesom han erhvervede sig «en vakker Formue».Carl Falsen, cit. i Fayes «Norge i 1814». «Kongen i Trondhjem» kaldte man ham.

Han kom endog til at spille en politisk Rolle.

Mons Lie havde med sit praktiske Vit fundet ud, at Landet for sin indre Udvikling trængte en fri Forfatning og for sin ydre Tryghed en Forening med Sverige. Svensken var jo vor eneste Fiende; kunde vi paa bindende Maade faa Fred med ham, vilde Landet være betrygget. En saadan for evige Tider forbindende Fred mente Lie kunde opnaaes, om begge Lande fik samme Konge. Nogen Fare for Landets Selvstændighed kunde paa den Maade ikke opstaa, hvis Landet havde en af Kongen besvoret selvstændig Forfatning.

Trønderne delte Ønsket om Frihed, men vilde ikke sammen med Sverige; Mons Lie blev anset som «svensksindet» og af det danske som det norske Parti ordentlig lagt for Had. «Svensksindet» vilde han imidlertid ikke hede; han udlovede i «Trondhjems Avis» en Belønning til den, som kunde «overføre ham nogen Handling til Sveriges Fordel, der kunde berettige nogen til at tillægge ham hin Benævnelse». Til denne Belønning aspirerede en Sjøløitnant Pohlman Leschly; denne kunde vistnok ikke paavise nogen svensksindet «Handling» af Mons Lie, men henviste til «Samtaler». Saa fik han heller

ikke Belønningen, men derimod en Stevning, og et vidtløftigt Thingsvidne blev optaget, «hvorunder flere hundrede Vidner førtes». Noget Sagsanlæg blev der dog ikke af; kanske Mons Lie i en saadan Sag og i saadanne Tider ikke har havt den rette Tillid til Domstolene.

Statholderen, Prins Christian Fredrik, kom til Trondhjem i Februar 1814 «for om muligt at blive udraabt til Konge». Gemytterne var spændte; Rygtet om Kielerfreden var naaet der op, uden at man dog endnu vidste noget sikkert. For at nu ikke «det hele skulde blive afgjort ved Overrumpling og Leiligheden til at erhverve de flere almindelig og længselsfuldt forønskede væsentlige Forandringer i Statsforfatningen skulde vige», enedes en Del af de norsksindede om at samle Underskrifter paa en Adresse, hvori Prinsen skulde anmodes om — i Tilfælde af Kieler-Rygternes Sandhed — at overtage Regjeringen som Regent samt indkalde fra alle Rigets Egne Deputerede, som skulde «fatte Beslutning angaaende Rigets Skjæbne og dets Styrelse for Fremtiden». Denne Adresse tog fremfor nogen anden Mons Lie sig af — for i det længste at hindre Valget af en egen norsk Konge, mener Falsen —, og ved hans Hjælp fik den i Løbet af et Par Dage «flere hundrede» Underskrifter. Skjønt

Adressen ikke blev indleveret — man vilde afvente officiel Meddelelse om Kielerfreden —, har Prinsen nok faaet høre Tale

om den; det berettes ialfald, at Borgerskabet i den Anledning «fik føle Prinsens Misnøie, saaledes, at det maatte staa under Gevær paa Æresvagten fra Morgenen til langt ud paa Eftermiddagen, og Konerne maatte bringe sine Mænd, Byens Borgere, Middagsmaden».«En Stump af Jonas Lies Ættetavle», Oplandenes Avis 10de April 1889. Den har da vistnok ogsaa øvet sin Virkning — man oversaa ikke lettelig et Trønderord — og bidraget sit til, at Christian Fredrik bestemte sig til at indkalde Rigsforsamlingen paa Eidsvold. Ogsaa paa anden Maade skal Mons Lie have medarbeidet ved Eidsvoldsverkets Istandbringelse; han skal have indsendt flere «Bidrag til det Adler-Falsenske Grundlovsudkast», dog anonymt, da han var bange for, at hans Upopularitet inden det herskende Parti kunde modvirke Forslagenes Antagelse. Og upopulær var han tilgagns; han skal endog engang have faaet sine Vinduer indkastede.

Tingene ordnede sig tilsidst efter Mons Lies Ønske. Han søgte nu og fik Trondhjems Politimesterembede. Ifølge Falsen, der forresten ikke har været hans Ven, skal han som Bevis paa sin Velsindethed overfor de nye Magthavere have vedlagt Ansøgningen en Udskrift af ovenomtalte Thingsvidne; er dette sandt, saa har Manden været mere praktisk end egentlig fintfølende. Han døde som Politimester den 2 den August 1827, 70 Aar gammel.

Familien Lies Segl.

Uddrag af Slægttavlen

(se Maanedsskriftet «Nordlands Trompet», Februar 1891):

Familien Møinichens Segl.

Jonas Monsen Storlien (1715–1791) g. m. Karen Svendsdatter

Politimester Mons Lie (1757–1827) g. m. (1.) Dorothea Jonsdatter

Overretsprokurator Jonas Lie (1777–1820) g. m. Ida Sofie Strøm, Datter af Sorenskriver Michael Strøm

1. Sorenskriver Mons Lie (1803–1881) g. m. Pauline Christine Tiller

Jonas Lie

2. Prokurator Michael Strøm Lie g. m. Ingeborg Birgitte Møinichen

Thomasine

Ida. Erika. Pianistinder.

Birgitte, g. m. Ingeniør Soot, Mor til Maleren Eyolf S.Underlig nok skal dette Kraftmenneske ogsaa have havt en poetisk, nærmest satirisk Aare. Han skrev politiske Viser, og hans Selvstændighed røber sig her bl. a. ved, at han skrev dem paa Trøndermaal. En af Ivar Aasen omtalt Krigssang «for de trondhjemske Tropper paa deres Marsch i Februar 1809» skal være af ham; et Par Vers, hvori baade Engelskmændene og Svenskerne skoses, er bevarede. En skreven Selvbiografi, som han skal have efterladt og «nedlagt paa Storli», findes ialfald ikke der nu. Men at han i sin Ophøielse ikke har glemt sit Fjeldmandshjem synes at fremgaa af en Beretning om, at hans Far, Jonas Monsen, blev begravet fra Trondhjems Domkirke; dette maa «Kongen i Trondhjem» sikkert have været Mester for.

Han var tre Gange gift, første Gang med Dorothea Jonsdatter. Gjennem dette Ægteskab blev han Stamfader til en Embedsmandsslægt, som gjennem tre Led har vandret i hans Fodspor paa den juridisk-praktiske Bane, og som alligevel skulde ende med at frembringe en stor Poet.

Mons Lies Søn Jonas var ifølge J. B. H. «Regimentskvartermester og Stiftsoverretsprokurator i det

trondhjemske»; i Krigsaarene 1809 og 1814 havde han ligget som Auditør ved Kongsvinger. Han var begavet, vakker, i høi Grad Selskabsmand. Der blev imidlertid for megen Selskabelighed; i den «Malstrøm» gik Familiens Formue tilgrunde. Saavidt gik det, at

Stiftsoverretsprokuratorens Søn, den senere Sorenskriver, Digterens Far, oftere stod paa Bryggen i Trondhjem og — ligetil og resolut som han var, en ægte Lie-Natur — tilbød sig som Sjauer. Senere tog han tilsjøs, — som det sig en vordende Sjødigters Far egnede og anstod.

18 Aar gammel gjenfinder vi ham paa ovennævnte Carl Falsens Kontor i Trondhjem. Her udmærkede han sig paa sin Bedstefars Vis i den Grad, at Falsen tog sig af ham og hjalp ham frem. «Efter at have gaaet paa Realskolen i Trondhjem i 3 Aar», fortæller J. B. H., «tog han Præliminærexamen i 1824 og i 1826 norsk juridisk Embedsexamen, for hvis praktiske Prøve han fik «Vel med Udmærkelse», — en Karakter, som aldrig enten før eller siden har været givet nogen Kandidat ved denne Ekamen. I 6 Aar var han derefter Sorenskriverfuldmægtig» hos Carl Falsen paa Eker.Carl Valentin Falsen, Bror af Eidsvoldsmanden, fra 1813 By- og Raadhusskriver, senere ogsaa Byfogd i Trondhjem; fra 1826 Sorenskriver i Eker, Modum og Sigdals Sorenskriveri; 1839 Amtmand i Bratsberg; 1846 Stiftamtmand i Kristianssand. Ved hans Død (1852) skrev vor Digter en Sang, der begyndte saa :

«Se, en Blaaveis af min Vaar lægger jeg paa Falsens Baar'. Blomsten tung og bøiet staar, tynget ned af Savnets Taar'.

Se, hans Liv det var en Daad! Mangen Blomst i Folkets Hjerte planted han, som nu i Graad staar i Afskedssmerte.»

Sangen findes i Morgenbladet og er nok Lies «første Digt paa Prent».

(Mig meddelt ved Digterens Søn, Herr Erik Lie, hvem jeg har at takke for en Mængde Oplysninger om Jonas Lies Ungdom og ydre Liv.)

Den 21de Decbr. 1832 blev Mons Lie udnævnt til Underretsprokurator i Buskeruds Amt med Bolig paa Hougsund. Han boede her i et «stort, grønt Træhus med en vældig Have, der rak helt ned til Elven»; Huset er nu nedrevet. Her var det da, at vor Digter, den forhenværende Sølvræv, gjorde ham den Ære at udse ham til sin Far. 1838 blev han Byfogd og kst. Amtmand i Tromsø; senere Sorenskriver, først i Søndhordland, saa i det Mandalske; overalt nød han den største Anseelse og Tillid. Da han tog Afsked fra Mandals Sorenskriveri, var Jaabæk — trods skarp politisk Divergens — en af de første, der tegnede sig for Bidrag til en Æresgave til ham (et Drikkehorn), og ved Bevilgningen af hans Pension i Storthinget var der Velvilje mod ham hos alle Partier. O. Løvenskjold sa, at man her stod overfor «en ualmindelig Embedsmand».

Han berømmes fra alle Hold som en brillant Begavelse. Det var et klart, skarpt Hoved, en

fremragende praktisk Jurist, en udpræget Dommernatur, til det yderste retsindig. Han havde et Valgsprog, som ogsaa kunde være en Menneskeskildrer værdigt: «det er de færreste, som har Retten». En af hans Domme citeres i Læren om Indiciebeviset; som kst. Sorenskriver paa Kongsberg dømte han Morderen Ole Sævli fra Livet — for første Gang i vor Retspraxis paa bare Indicier. Dommens Rigtighed blev senere fuldstændig godtgjort. Politisk hørte han til «Embedspartiet»; i religiøs Henseende var han frisindet og «havde sin egen Kristendom». Litterært anlagt var han ikke; for at faa ham med i sit Forfatterlexicon har J. B. Halvorsen maattet lade en som officielt Dokument trykt Amtmands-Indberetning af ham gjælde for Litteratur.

Dette er Farssiden. Med al Agtelse for Mons Lies satirisk-politiske Viser, — her var ikke stort Stof til at gjøre en Digter af.

Saa kommer Morssiden.

Jonas Lies Mor hed som Pige Pauline Christine Tiller (f. 17 Dec. 1799). Hun var Datter af en formuende Trondhjems-Kjøbmand Lars *Tiller* og Bereth Pedersdatter Smith. Denne Bereth var fra Helgeland, Datter af en Peder Smestaden og en Bereth Povelsdatter; hermed taber Pauline Tillers Slægttavle sig nede i Folkedybet. Men

efter hvad Lie tror, er der ved hende indført Finneblod i Ætten.

«I en indfødt nordlandsk Slægt vil der som oftest», skriver «den Fremsynte», «findes nogle Draaber Finneblod. Det er ogsaa andetsteds bemærket, at, naar det i Sagaen hedder om de bedste Bondeætter paa Helgeland, at de nedstammer fra Havtrold eller Bergnisser, betegner dette kun finsk Afstamning. Vore Kongeætter havde finsk Herkomst, og Fin var et velklingende Fornavn, baaret af Landets bedste Mænd. Harald Haarfagre og Erik Blodøxe giftede sig med Finnepiger. Den mystiske, sandseligt-dragende Magt, som har været tillagt disse, var kun det erotiske Udtryk for en stor Nationalforbindelse op igjennem Tiderne mellem disse to fremmedartede Folkeelementer: den lyshaarede, blaa øjede, i Sindet større og roligere Nordmand og den mørke, brunøiede, raptænkte, fantasirige, af Naturmystik opfyldte, men karaktersvagere, undertrykte Fin, hvis Natur den Dag idag staar paa Ski og synger Molltoner inde i mangen Nordmands Sind.» Finneblandingen har efter Lies Mening været en «stor og væsentlig Faktor i Sammensætningen af det nuværende norske Folks Aandsegenskaber» i det hele taget; exempelvis nævner han «det farverige Drag i vor Nation, som repræsenteres i Digteren Wergelands uendelige Billedrigdom og Sprang udover Logiken».

Jonas Lies Mor var svartøiet, mørk, liden af Væxt, livlig, mangfoldig, med noget eget

fremmedartet over sig, som nok kunde tyde paa Raceblanding. I sin Ungdom havde hun været vakker. Da hun laa paa Ligstraa, kunde man ikke undgaa at blive slaaet af hendes udpræget indiske Ansigtstype, noget, der ellers snarere skulde tyde paa Tater end paa Fin. Men hun kan have havt noget af begge Dele; Nordlandsblod er blandet Blod; sml. herom ogsaa Indledningskapitlet til «Tremasteren».

Hendes Fars Formue smeltede bort under Pengereduktionen i 1816, og da Forældrene døde, kom hun til en Slægtning, Præsten Widerøe i Selbu, en begavet, rationalistisk «Potetespræst», hos hvem hun voxede op, og hvor hun maa have faaet en god Opdragelse. Ialfald viser hun sig senere at sidde inde med en Dannelse, der var høist ualmindelig. Hun kunde til Fuldkommenhed Engelsk, Tysk og Fransk, studerede endog disse Sprogs Oprindelse og Udvikling. I Historie var hun «en hel liden Professor», siges der; var desuden en «lærd Botaniker» og en ivrig Gartnerske. Hun interesserede sig i høi Grad for Litteratur og tilbragte sin meste Tid med at læse, befattede sig ogsaa med at digte, deklamere osv. I sit 60de Aar lærte hun sig Latin; i sit 70de syslede hun med Mathematik; hendes Yndlingsfilosof var — Treschow.

«Ikke alene Hjemmet fyldtes med hendes Ideer og Aand, men ogsaa alle Breve til de saa ofte fraværende Børn.» Hun maa have skrevet gode Breve

«Jeg fandt hos min Moder to rigtig typiske gammeldags Breve fra hende,» skriver Erik Werenskjold i et Privatbrev; «gamle Fru Lie har sandelig ikke været nogen Tosk! Hun holder en Forelæsning i det ene Brev, som viser, at hun ialfald har forstaaet min Moder mærkværdig; og det er ligesaa snildt og hyggeligt, som det er rammende.» Af Brevvexlingen med Fru Werenskjold fremgaar ogsaa, at hun med dyb Forstaaelse har fulgt sin Søn Jonas's Udvikling og vistnok tidligere end nogen anden opdaget, hvad der boede i ham. Hun har i det hele havt Menneskeforstaaelse, — noget af det samme clairvoyante Sjælesyn, som vi gjenfinder hos hendes Søn. Ogsaa Tidens Bevægelser fulgte hun, saaledes som det kunde sømme sig en Treschow-Discipel.

Men hun var «rar». Svært forskjellig fra alt sædvanligt. Allerede i det rent ydre. Hun klædte sig besynderligt, virrede f. Ex. et brandgult Skjerf om Hovedet som en Turban, sværmede i det hele for stærke Farver, Guld, Glans, Pragt; som karakteristisk for hende anføres, at hun «var med og strøede Blomster for Karl Johan;» saadant noget som et Konge-Indtog med dets Pomp og Brag var netop noget for hende. Hendes Væsen maa have virket eiendommeligt. «Der var noget af et Seermenneske ved hende,» fortæller Lie, «noget, som kunde minde om Spaakvinder og den Slags.» Der er Modsætninger i denne Natur, saa man for den

Sags Skyld nok kunde trænge baade Finne- og Taterblod til hendes Forklaring.

I de sidste 20 Aar af sit Liv laa hun tilsengs. Men fra Sengen fulgte hun alle Tidens Rørelser med dyb Interesse. Stuttvoxen som hun var, havde hun til Fodstykke i Sengen en liden Kiste; i den laa til Stadighed Balzac, Eugen Sue, Guizot, George Sand. Dette vidtløftige Hoved har havt Behov for fransk Klarhed. —

— Man tænke sig nu dette urolige Blod blandet ind i hin stærke, nøgterne, praktisk-dygtige Bonde- og Juristslægt fra de nordlige Dovrelier; — hvad skulde der komme ud af en saadan Blanding uden hin eiendommelige Sammensætning af Virkelighedssans og Æventyrsind, som vi kjender under Navnet *Jonas Lie*, Havtaagens, Finnetroldommens — og Hverdagsvirkelighedens Digter?

II.

«Nordland eier alle Naturforhold i en intensiv Grad og i kolossalt mægtige Modsætninger. Det har et endeløst, stengraat Øde som i Urtiden, før Menneskene byggede, men midt i dette ogsaa sine endeløse Naturrigdomme; det har en Sol og en Sommerherlighed, hvis Dag ikke er kun tolv Timer, men varer uafbrudt Dag og Nat i tre Maaneder... en solvarm, luftklar, duftopfyldt, med Farvernes uendelige Rigdom skjønhedsvexlende Sommernatur, hvori Afstande paa ti à tolv Mil henover Sjøspeilet nærmer sig hinanden paa Talehold, hvori Fjeldene klæder sig med brungrønt Græs helt til Toppen og Smaabjerkene kranse sig oppe i Lierne og Fjeldrevnerne som en Leg af hvide, sextenaars Piger, medens Aromaet af Jord- og Bringebærret kjendes i Luften som intet andetsteds, og Dagen er saa hed,

at du faar Trang til at bade dig i den solfyldte, skvulpende, til Bunden forunderlig klare Sjø... Multemyrerne rødmende i Fjerdingmile indover... En Himmelens Hob af Fugl, bølgende i Luften som en hvid Brænding om Fuglebjergene, et helt skrigende Sneveir over Æggeværene»...

Men «som Modsætning en Nat med Mørke og Rædsel, som varer i ni Maaneder». Frygtelige Uveir herjer denne vintermørke, havfraadende Grænsekyst; der er «pludselige Nedfaldsveir fra Fjeldet, som tager Huse bort, Bølger ind fra Ishavet, der begraver de høie Skjær og Holmer i Skum og tager Grundbrot paa mangfoldige Favne Vands Dyb, saa at Fartøiet med et kommer til at staa paa tør Bund og knuses midt i Havet».

«Der er Jætteforholde, men uden de mere uanseelige Overgange midtveis mellem alle Yderligheder, hvorpaa det rolige Liv her sydpaa bygges; det er med andre Ord Forholde mere for Fantasien, Eventyret og Hazarden end for den jevne Forstand og den sikre Virken».«Den Fremsynte».

I en saadan Natur voxede Lie op. Han har som David Holst tumlet sig i Fjæren og seilet til Bergensstevnet paa et Traug; men han har ogsaa som han siddet forskræmt i Pigekammeret med Benene opunder sig og lyttet med aaben Mund til de

vildsomme Historier om Finnegan, Drauger, Forlis og Fremsynte, «til det isnede i ham af Rædsel».

«Finnen paa Ski med sine Rensdyr, Kvænen, Russen, — ikke at nævne den stadigt færdende, paa Land træge, men i sin Baad kvikke Nordlænding selv», — omgav i broget Mangfoldighed hans nysgjerrigt vaagnende Barneøine. Kjæmper og Originaler, ensomme, underlige, sjælssyge Mennesker, Folk som Susamel, Store-Lars, Sølv-Sara, Onkel Tobias, har fyldt hans undrende Sind med Spænding og Angst.

Han var oppe i Hændelser og Forhold, som var saa særlige, at for os synes de som fra et fremmed Land.

«Det var i Russetiden, det vil sige den Tid af Sommeren, da Havnen laa fuld af Russelodjer,» for tæller han i «Susamel.» «I de lyse Aftener gik Russerne i Klynger og sang firstemmig gjennem Gaderne med sine Huer og lange graa Talarer. De skrællede og spiste paa Sop, som de havde fundet oppe paa Øen, og som vi Børn ansaa for ubetinget giftig for andre end Russere. Under den fatamorgana-agtige Lysvirkning dernord, hvor man kan tage en Knappenaal op eller læse ved Midnatssolen, kunde den bjerkbevoksede, af Landsteder overstrøede Ø med Byens Huse, Havnen, Fartøierne og Fjeldet paa den modsatte Side i en saadan Aften speile sig ned i det blanke, metalgrønne Sund, som hele Landskabet hang

i klar, gjennemsigtig Luft. Udenfor Bryggerne laa en Skov af tremastede, blaa, grønne, hvide Russelodjer, førte af Bogdanoff'er, Wassilieff'er og hvad nu alle Skipperne hed, medens Bryggeplankerne var hvide af Rugmelet,

som hele den travle Dag lossedes ud i Matter og heisedes med Vindespil op i Paklofterne.

«Ombord i disse Fartøier fandtes mange rare Ting. Der var en gul, haard Kage, som hed «Prenika», og som kunde kjøbes to for en Kobberkopek, naar vi paa vor gutterussisk raabte: «Prenika kopum!» — og der var sibiriske Nødder at faa til Foræring. Paa Bordet i Kahytten laa Helgenkalendere med røde Bogstaver for hver Helgens Navn. Der nede gik underlig klædte Russekoner, som skjænkede The af blanke, snurrende Messingmaskiner, og paa Kahytsvæggen ved Murovnen — «Pjætskaen» — hang ikke mindre underligt malede St. Nikolausbilleder med brændende Lys foran.

«Ombord i Bogdanoff's Lodje var der tilfældigvis blandt andre Mærkværdigheder ogsaa en firkantet, brun Bjørneunge, der gik og legte ombord som en Skibshvalp. Jeg sad paa Rælingen og strakte for Spøg» — kanske ogsaa for Experimentets Skyld — «Fodspidsen ned til dens Gab, saadan som man undertiden kan falde paa at gjøre det med en legende Hund, der nok kan tage Foden mellem Tænderne, men som man véd ikke for Alvor klemmer til.

«Bjørnen var imidlertid ingen Hund. Den bed roligt gjennem Støvlen, og jeg husker endnu den Dag i Dag den Fornemmelse».

Det er ellers bare i Eventyret, at Heltebarnet leger med Bjørne.

Det mest fremtrædende Karaktertræk hos Lie i hans Barndom er maaske denne urolige, stadigt om end barnagtigt experimenterende Nysgjerrighed, i hvilken Lie-Naturens Virkelighedstrang og «Finnens» Eventyrlyst paa meget inderlig Maade synes forenede.

Da Fyrstikkerne første Gang kom til Tromsø, anvendte han hele sin Formue, 3 Skilling, til Indkjøb af denne Raritet, vandrede saa stille og anelsesfuld hen bag en Sten og strøg Stikkerne op en for en, stirrende paa dem med den største Forbauselse. Vilde kanske nogen indbilde ham, at dette ogsaa gik rigtig til?

Under sin Skolegang opdagede han, at ældre Skoleelever — hvoriblandt f. Ex. senere Statsminister *Steen* — brugte at stikke indom hos Bager Valseth, hvor de strakte sig ind over Disken og ropte: «en Kringle paa Borg!» — og *fik* Kringlen. Aha, tænkte Jonas, det kunde være noget for dig. Dog, hvem véd? Sagen kan ha sine ukjendte Farer og Underfundigheder; bedst at være forsigtig ... thi inderst inde i Jonas Lie er der en Skeptiker gjemt og en mistroisk Nordlænding. Længe stred han imod. Men Fristelsen var forfærdelig. Den blev ham for stærk. Man kunde jo altid forsøge. Bære eller briste; dette maatte prøves ... «En Kringle paa Borg!» — Og Byfogdens Søn fik naturligvis Kringlen. Han gloede mistroisk paa den; men det *var* en Kringle. Ungen afsted, som han skulde have stjaalet den. Men siden gjentog han daglig Experi mentet.

Ikke uden bange Anelser; en saa overordentlig Lykke kunde neppe være at stole paa. Og Regnskabets Dag kom. Byfoged Lie opdagede ved Maanedens Slutning en paafaldende Uregelmæssighed ved Bagerregningen, og alt opdagedes. «Jonas gjør Gjæld!» sa Faderen alvorlig og bekymret, rystende sit samvittighedsfulde Juristhoved i dyb Følelse af Sagens iboende Konsekvenser og Muligheder. Angjældende krøb ind under Sengen med en vis Fart, blev imidlertid trukken frem igjen og anset efter Fortjeneste. Saaledes lærte den vordende Realist, at man faar ikke noget for intet i denne Verden.

Han havde svært liden boglig Sans. «Jeg har altid ihteresseret mig for det praktiske,» fortæller han; «aandelige Interesser har jeg holdt mig ifra efter bedste Evne.» Allehaande mekaniske og tekniske Ting drog ham; der var saa meget rart ved dem... Sin kjæreste Gang havde han en lang Tid i en Bøssesmedje. Alle disse snodige Greier, som tilsidst blev til noget saa mærkværdigt som et Gevær, vakte hans høieste Interesse. Der kunde ikke være Tale om at bli noget andet end Bøssesmed; med den Ting var han fuldt paa det rene.

Alle raske Gutters Rædsel og Forbandelse, Skolen, drev Lie's Bogskræk til det høieste.

Han har havt en meget rigtig instinktmæssig Følelse af, at Legepladsen er Barnets rette Skolestue og Omgangen med Kammerater dets naturlige Opdragelse og Optugtelse. Men de Ældre, som har glemt, hvordan det er at være

Barn, vil, at Barnet skal lære paa samme Maade som de selv, nemlig gjennem Bøger og Hukommelsesstræv, og saa maatte Jonas deran, skjønt han i Natur og Væsen var som den legemliggjorte Protest mod Skolestueprincipet.

Saa blev han en liden Fusker og Hykler, vred sig unda fra Skolearbeidet som fra vond Mad, hjalp sig med Kneb, tog de nødvendige Prygl og gik om med permanent daarlig Samvittighed.

I en med uforligneligt Humor udført Skildring «fra Guttedagene» (Ill. Tid. for Børn 1889) fortæller Lie, at han ikke kan mindes den Dag, da «min Samvittighed ikke var mere eller mindre lummer eller ligefrem sjøsyg ved det Klokkeslet, jeg skulde gjennem Skoleporten.» «Det skulde da være,» tflføier han, «i det tidlige Gry, da jeg gik og lærte Abc'en og at skrive Bogstaverne» — hos Frøken Rein paa Tromsø.

Han formoder, at han «dengang endnu i høi Grad maa have eiet den Sjælens ligevægtige Ro, som

har sin Rod i en Samvittighed, der ikke er opskræmt af altfor mange slemme Erfaringer». Han tog ialfald Skolepligten i «utrolig Ro og Mag». Han kom regelmæssig et Par Timer for sent hver Dag, skjønt Skoleveien krævede kun ti Minutter, og skjønt det ved Efterforskninger blev godtgjort, at han ingenlunde afveg fra den strake Vei.

Tingen var, at han «havde det med at maabe og glo og falde i Staver over alt, hvad han saa; Verden lod til i høi Grad at forundre ham».

Allerede Butikvinduerne har været ham en bestandig Fristelse, — saa vist som han i rigt Maal havde arvet sin Mors Sans for Stas og Pragt, for blinkende Ting og for stærke Farver. Saa var der ogsaa andre, mere reelle Interesser, som drog. «Ikke saa lidt af Tiden medgik til underveis at hæve alskens Oppebørsler af vort Huses børnevenlige Omgangskreds. Nord i Byen ventedes taalmodigt udenfor Konsul Aagaard, som altid havde i Papir svøbte Bonbons i Lommen, naar han viste sig, og længer hen i Gaden var der Stationer baade for Svedsker og Lakrits.» Først «naar denne private Børstid var over», kunde man ofre sig for Pligten. Frøken Rein tog det roligt; «en saadan unbefangen Troskyldighed gik det ikke an at begegne hverken med Lug eller Bank eller Skammekrog,» — hvad der da ogsaa, mener Lie, «vilde have været altfor uretfærdigt mod en, der var i den Grad fængslet af

hende, og hvem hun fyldte som et Gudebillede ligemeget med Beundring som med Respekt.»

Alligevel tror Lie, at det første «Spor af den Sjælens Uro, som siden skulde følge mig saa trofast hele Skoletiden igjennem og desværre langt længere end der», skriver sig fra Slutningen af hin Tid. Det er tildels atter den nysgjerrige Experimentator, som, er paafærde.

«Der var, kommet en ny Opfindelse til Tromsø — Viskelærsbolden. Den havde en Kjærne af Kork, var noksaa myg, og kunde sprætte saa høit som Hustaget. Nu vilde Skjæbnen, at netop den Dag, jeg gik i Nyhedens Rus og sprættede med min Bold og naturligvis ogsaa søgte et eller andet Maal, dukker der i Grøften langt henne ved et Plankegjærde op noget uroligt rødt. Det viste sig og svandt igjen, og jeg kom snart paa det rene med, at det var Konsul Dreyers Hane. Det var en overordentlig liden og dertil saare ustadig og bevægelig Blink. Men netop derfor saa meget mere fristende. Der var jo sletikke nogen synderlig Sandsynlighed for at træffe. Den røde Hanekam dukkede op og ned. Sindet blev tvivlraadigere og tvivlraadigere, og Haanden klemte i Fristelsens Nød om Bolden. Og ret som det var, saa fór den. Dreyers Hane fik den akkurat lige paa Siden af Hovedet, saa den tumlede og flaksede høit op, før den forsvandt nede i Grøften.

«Der blev et Øiebliks dump Svimmel. Hvad der vilde komme ud af dette, var overhovedet ikke til at overskue. Men det var med en Morders Følelser, jeg saa nærmede mig for at faa fat i Bolden og overbevise mig om Hanen.

«Den for rundt og tumlede omkuld i et væk der nede i Grøften i etslags afsindig Tilstand. Men om dens Mening var at dø eller ikke — Løsningen af det Spørgsmaal forekom det mig for farligt at oppebie. Jeg flygtede som Kain. Og jeg véd, jeg i fuldt Maal sandede den Iagttagelse, at Forbryderen uvilkaarlig drages til Gjerningsstedet og svæver om det som Møllen om Lyset. Men ikke hørte jeg det siden mukke om Hanen, og hellerikke kom jeg nogen sinde paa det rene med, hvordan det var gaaet den. Jeg maa dog bekjende, at saasnart Faren for Opdagelse

var over, var ogsaa den Hane glemt. Det, som sad igjen, var desværre kun den indre Tilfredsstillelse over, hvor mesterlig jeg havde truffet.»

Noget senere rykker han op i «Vexelskolen».

Den vordende Emancipationsmand faar her et første Indtryk af Kvindens Overlegenhed: Pigerne var saa flinke til at fuske. «De snakkede Fingersproget og hviskede over og under Bordet Katekismus, Forklaring og Bibelhistorie saa rapt, at hun, som blev hørt, kunde sige op Lexen paa Rams. Vi Gutter lærte jo ogsaa Fingersproget, men drev det ikke til noget videre. Vi var ikke rappe nok.» Og

fra Pigesiden kunde Jonas ikke faa nogen Hjælp; han var for nærsynt og overhoved «en Klodrian, som bare udsatte dem for Opdagelse».

«Og saa pugedes og trælledes der hjemme. Den ene otteskillings blaapermede Katekismus krølledes og tilsvededes og blev slidt ud efter den anden.» Med Tilegnelsen har det neppe været rart bevendt. Han «led under adskillige uopløselige Gaader som f. Ex. «Førstegrøden» og i 3die (ɔ: 2den) Artikel «Jomfru Maria piint» — læst «pint.» Hvad Jomfru Maria pint var? Maria Pint? Han fik ikke Rede paa det, før han en Gang oppe paa Kirkegaarden paa et Gravsted opdagede en smal gammel Fjæl med en Række *Pinder* som Glorie omkring; da «slog det ham, at *det* var 'Jomfru Maria Pint.'» Saa raadløs kan slig en forpint Guttefantasi tumle om mellem Bogord og Begreber, den ikke har Natur for at mestre.

Da hans Aand sjelden var tilstede i Skolen, men «stadig færdedes nogetsteds udenfor, hvor der kunde være morsommere,» «var der jo bare Kroppen at holde sig til,» og den fik da undgjælde. Hans «Samvittigheds Evne til at føle Tryk» udviklede sig i høi Grad, uden at dette dog kunde fremkalde nogen Læselyst.

En af Lærerne har især gjort Indtryk. «Han staar endnu for mig, den sorthaarede, blege Mand med den svære Slyngkappe, det ildrøde Skjerf og

det skarpe, lidt snevre Fugleansigt, der ligesom skar Luften, naar han styrede mod sit ubetingede Herskerrige Skolen. Der kom en dump, knugende Fornemmelse for Hjertekulen, alt fra hans Kappe skyggede flaggermusagtigt udenfor Vinduet, og vi skalv paa Bænken... Som Lærer var han en Mester til at bringe Kundskaben klart og præcist ind i Eleverne, og jeg har i den Retning meget at takke ham for. Men Maaden var Skoledespotens. Han skræmte sig ind i vort Blod, og min Følelse var ligefrem Rædsel.»

Denne Side ved Manden har grebet Guttens Fantasi og fremlokket Efterlignelsesdriften. En Lørdags Fri-Eftermiddag, da han troede Skolestuen tom, fór han der ind «i tyrannisk Herreførelse» med et Spanskrør i Haanden for at spille Mester over de Gutter og Piger, han tænkte sig siddende nedover Bænkene; — «jeg brød ind af Døren med et Sveip i Luften med Røret, saa det hven, og et vældigt Brøl: 'jeg skal lære dere, jeg!' —

«Det blev lige i Haiens Gab. Han sad der lyslevende med Linjalen under Armen og holdt Extratime med en Afdeling af de ældre. Jeg forsvandt som Lynet.» —

— Paa Middelskolen fik han til Lærer O. T. Krogh («Morgenbladets» *L. T.*), — en Mand, der ogsaa gjorde Indtryk paa ham. «Hvor han slog! Og hvor han var morsom! Ingen kastede Snebold

eller rendte paa Ski som han; ingen fortalte og gav os Greie paa alt muligt og vidste at aftvinge den mindste Ting Interesse som han. Og norsk Stil! Det var rene Fornøielsestimer, fri Meddelelse, klar Vei og interesseret Modtagelse af alt sundt og kvikt, vi bare havde paa Hjertet. Han fandt altid noget i enhver Gut.» Han har været et Stykke af en Opdrager, og først nu kan der være Tale om et virkeligt Udviklingsudbytte af Skolegangen for vor Digter,

Men — «bag al Gemytligheden stod dog altid — som en sletikke saa fjern Udsigt — Spanskrøret. Der maatte ikke vanke Femmere for mange Gange, før det kom susende. Og Spanskrør af O. T. Krogh, det vilde sige gule og blaa Render over Ryggen i otte Dage. Men dermed var da ogsaa Affæren opgjort uden Nag fra nogen af Siderne.»

Han skildrer en saadan Skoledag fra den tidlige Morgenstund og udover, saa man kan baade græde og le af den vesle plagede Stakkel, der dog egentlig alligevel tog Verden noksaa fornuftigt som den kom.

Klokken syv kom den store, sorthaarede Kvæn-Marja med Tranlampen i den ene Haand og de tre Par nysmurte Komager i den anden (et Par til hver af de tre Brødre) og vækkede; Kl. 8 præcis skulde man jo være paa Skolen.

«Jeg har endnu Fornemmelsen af, hvorledes hun drog os hustrende modstridige op af vor varme Seng, hvor vi laa saa lunt som Rypen i sit Rede

mellem Renfælden og Faareskindsbredet; hvordan jeg stod og vaklede og sov paa Gulvet, indtil jeg fik Badesvampens Overflødighed over Kroppen og blev saa lysvaagen. Saa Klæderne paa; nu gjaldt det Lekserne!

«Det gjaldt om at faa keget i dem i den knappe Stund, da Frokosten blev sat til Livs der nede i Stuen hos Mor, som sad og skjænkede Theen ved den store Astrallampe, medens Mørket og Snefyget laa sort paa Ruden. Og saa afsted...

«— Der sad man da sved og lummerhed i Ovnsvarmen ... og vogtede med det freidigst mulige Ansigt angstfuld spændt paa hver Mine og Bevægelse hos Læreren. Var han i godt Humør idag? Bare man slap at bli hørt. Han begyndte der øverst ... Det var en ren Møllesten fra Brystet, skjønt sletingen Sikkerhed. Men nu gjaldt det ogsaa at faa keget paa Slutten af Leksen.

«Saaledes begyndte Dagens Sved. Hver Time udover havde sit Krav, og vi Ulykkeskammerater, som sad nedenfor No. fire eller fem, var os desværre kun sjelden bevidste at have Foder til mere end ialfald et af disse forfærdelige truende Gab. For mit Vedkommende var det saa, at siden jeg slap ud fra Skolen igaar Kl. 1 og til iaftes, da jeg blev saa rent for søvnig, havde jeg været saa helt beslaglagt som et Menneske bare kan være. Der havde været Gutteslag ved Snefæstningen ved Gjærdet i

Jevergaarden og vanket baade blodige Næser og blaa Øine, medens Sneboldene føg haarde som Is.» Eller det havde været «andre Ting af den mest altopslugende Interesse, som havde taget Eftermiddagen, — Ski, Skøiter — jeg husker endnu de dovne Fødder efter Hyssingen, som dreiedes stram med en Træpinde —, for ikke at tale om, at det gjaldt at passe ordentlig paa Snarerne, om vi skulde faa fanget Snetitingen. Til andre Tider var det at fare oppe paa Pakhuslofterne og «stupe Kraake» inde i de store Jægte- eller Fembøringsseil, som hang med tunge Buge over Bjælkerne, eller at fiske Mort og Smaafisk nede ved Bryggen og lage Tran af Leveren, at rigge Skibe, at drive med Krudt — ofte Fyrstikkerne i samme Lomme — eller i vildeste Kapløb slaa Tøndebaand. Den nordlige Breddegrad hindrede os hverken fra at bade ude paa Havnen om Sommeren — vi var altid kobberrøde som Indianere, naar vi kom op af Vandet — eller at gaa som listige lurende Mohikanere i Bjerkeskogen oppe paa Øen.

«Det havde gaaet som i en Sus af Moro» helt til Eftasverden og Lekserne.

«Ja Eftasverden gik jo fort nok ned. Men Lekserne — saa længe der var en Kammerat at øine eller blot at tænke sig udenfor! ... Det overtænktes, hvor længe hver Lekse endnu kunde opsættes; der var jo Tid helt til Aftensbordet; — og det endte nok desværre vanligst med, at man lidt efter igjen paa

en eller anden Vis var midt ude i det. Der var ved Kveldstid Tummel og Gutterop om alle Hjørner, hed Leg; den korte Tid af Dagen, der var igjen, maatte nyttes. Mod Sengetid, naar Bogstaverne løb sammen for Søvnighed, skumrede der noget mørkt, angst for Tanken. Men det var længe til i Morgen, og desuden da —; Stilen kunde man faa skrevet af i Frikvarteret, og Forklaringen...»

Følgen var, at man ogsaa næste Dag sad lummerhed i Ovnsvarmen og svedte Angstens Sved, nervøst skvettende for det susende Spanskrør og kraftige pædagogiske Nævesmeld om de røde Ører.

Han var efterhaanden blevet en 12 Aars Gut. Bøssesmedjen og de mangfoldige andre Livsplaner, hvoriblandt den at bli Bogbinder — han har virkelig lært Bogbinderi — havde veget Pladsen for en eneste, altopslugende Lidenskab: han vilde bli Sjømand. Ikke for intet var han opvoxet paa Strand og paa Brygge, og der ude lokkede Havet med Frihed. ... Faderen, som saa, at der ikke kunde bli noget af Gutten paa den boglige Vei, kunde tænke

sig ham som Sjøofficer, og samtidig med, at han (1846) flyttede til sit nye Embede som Sorenskriver paa Søndhordland, blev Gutten sendt til Fredriksværn for at forsøge sig paa den sjømilitære Bane. Han tilbragte et Aars Tid her som «Aspirant».

Hans Erindringer fra denne Tid er, som det sømmer sig, væsentlig krigerske. De yngre

Kadetaspiranter, blandt hvilke han var, plagedes og haanedes uophørlig af de ældre, og dette medførte Slagsmaal. Han boede hos Kommandør Christie, og med dennes Søn, der hørte til de ældre, stod han paa erklæret fiendtlig Fod. «Jeg husker godt», fortæller Lie, «at jeg en Dag, da jeg skulde hjem og spise Middag, i Raseri fløi paa ham og dængte ham i Verftschefsporten. Da jeg kom ind, sad en hel Del Sjøofficerer om Middagsbordet. Kommandøren formanede mig til ikke at være saa voldsom og sligt; men saa var der en af Officererne, som forsvarede mig med den Bemærkning, at man da ved Gud ikke kan forlange Godslighed i Slagsmaal!»

Han fik adskillig Juling, men gav efter Evne igjen.

Blandt Venner fra den Tid nævnes senere Kommandør Isaachsen (nu død), senere Marinekaptein Gade, Fyrdirektør Rye o. a. Men i det hele har den 13—14 Aars Gut følt sig ensom her. Menneskene var fremmede, Naturen fremmed; han følte sig indestængt og begyndte at leve indad. En ny Sygdom, Ensomhedslængselen, begyndte at plage ham; d. v. s. Fantasien blev stærk, Drømmene vaagnede. Han oplevede de mangfoldigste Eventyr i sit stille Sind. Der var jo ikke Ende paa alt, hvad en Sjøhelt kunde komme opi. Stundom drømte han saa stærkt, at Drømmen i en Art vaagent Søvngjængeri blev Virkelighed. Han stod en Dag paa en af de oplagte Kanonbaade og spillede Tordenskjold; ganske alene. Han var en

allerhelvedes Tordenskjold naturligvis, kommanderte og dominerte, saa det var en Gru; Kuglerne regned, Mandskabet faldt; han vadede i Blod, men gav sig ikke ... indtil han pludselig faar Øie paa Kommandør Christie, som staar og glor paa ham i fuld Forskrækkelse nede paa Landeveien og tror, at Gutten maa være bleven gal. I Nærheden af Byen laa et lidet Taarn, som brugtes til «mørkt og ensomt Fængsel»; did op stod Jonas Lies Hu. Alle de deilige Eventyr, man maatte kunne drømme sammen der oppe uden at bli forstyrret! —

Det var imidlertid ikke som Sjøhelt, han skulde erobre Verden; hans Nærsynthed stængte ham den Vei. Saa maatte han atter paa Skolebænken.

Fra Bergen, hvis Kathedralskole han i de følgende Aar besøgte, har han mange og mangehaande Indtryk. Blandt hans Lærere var gamle Lyder Sagen, og at denne Mand har havt Indflydelse paa ham, kan skjønnes af, at Jonas Lie, den tidligere Boghader, nu begynder at digte. Hans første Poem er bevaret; det har følgende Lydelse:

«Hurra, hvor Norge triumfere maa, naar Oskar Thronen bestiger. Han skal i Spidsen for Folket staa og kjæmpe som en Tiger.»

Det var det forbistrede Rim. Der skulde naturligvis egentlig have staaet «Løve».Ogsaa paa anden Maade røbede den vordende Digter sig. Stadig væk satte han sine Kammerater (senere Overlæge Kahrs, Doktor Lindholm o. fl.) i Forbauselse med de mærkværdige Historier, han havde at fortælle. Det gik løs med allehaande vidunderlige Hændelser og Oplevelser paa Land og paa Sjø. Ingen anden havde nogensinde oplevet sligt. Men Jonas fortalte saa trohjertigt og oprigtigt, at man ikke godt kunde lade være at tro ham heller. Til sidst gik det dog for vidt. Den unge Romanforfatter lod sig henrive af sin Fantasi i den Grad, at den bergenske Kritik lugtede Lunten. «Løgner» blev han kaldt — simpelthen. Denne skarpe Kritik maa være gaaet ham til Hjerte; for siden blev han «Tausheden selv», — nød sine Fantasier alene altsaa.

Gutten har ogsaa været ude for anden aandelig Paavirkning; saaledes fortæller han om en Tid, da han «havde det med Pietisteri og gode Forsætter». «En Dag fandt jeg paa, at jeg ikke vilde fuske paa Skolen. Alle omkring mig fuskede ... men jeg vilde ikke fuske. Nu havde jeg ikke læst Lexerne heller, saa Situationen var vrang nok. Jeg bad i min Nød til Gud ... bad og bad, mere og mere, jo nærmere Læreren kom... Men aldrig har Gud gjort slig Fiasko med nogen, som han dengang gjorde med mig!» —

Saa det er vel gaaet forholdsvis fort over med den Gudfrygtighed.

Det var som femtenaarig bergensisk Skolegut, at han oplevede Februarrevolutionen. Efterretningen naaede derop den 15 Mai. Før Læreren var kommen ind i Klassen, sprang nuværende Lagmand Blackstad op paa en Pult og skreg: «*Vive la Republique!*» — Der blev en Helvedes Larm; Gutterne hylte af Begeistring.

Men den Historie havde nær kostet dem deres Fridag paa 17de Mai. Bare en dristig Løgn og en snil Rektorfrue hjalp dem.

Slagsmaalenes Tid var endnu ikke forbi; hans Liv var en Kamp ogsaa i Bergen. Gutteslagsmaalene i «Rutland» var nok ikke blevne, hvad de er, om de ikke var skildrede ud af den allerpersonligste Selvoplevelse! — Vor Digter lider af et græsseligt Sinne; naar det kommer, gaar det rødt for hans Øine, og han blir rent vild. Det kan gribe ham endnu, efter et helt Livs Strid for at dæmpe det ned; men i Barneaarene har det helt kunnet tage Magten. Der fortælles, at naar han stundom troede sig forurettet af Voxne, f. Ex. af Forældrene, overfor hvem der jo ikke kunde være Tale om Nævebrug eller sligt, saa hendte det, at han i fuldt Vanvid fór ud i Vedskjulet og vilde ta Livet af sig med Øxen; — der maatte flyde Blod! — Mangfoldige Gange har dette Sinne drevet ham ud i vildsomme Vovestykker og Kampe mod den øiensynligste Overmagt. Men Lykken var ofte bedre end Forstanden.

«Der var i Bergen en lang Slamp af en Gut, som hed Rudolf. Ham blev jeg engang *nødt* til at optage Kampen med, og al Sandsynlighed var for, at jeg vilde faa sørgelig Juling. Men Rudolf var ubesindig nok til at «skalle», og jeg var besindig nok til at fakke ham i Luggen; han havde sligt prægtigt Haar, Rudolf nemlig. Ja, der holdt jeg ham under mig med den venstre Haand, og med den høire gav jeg ham Næsestyvere, saa Blodet lagde en hel Dam i Sneen i Rendestenen.»

«Ja, ja,» slutter Jonas Lie, naar han en enkelt Gang fortæller om sligt, «jeg er glad, at der ialfald har været én Tid i mit Liv, da jeg slog fra mig!» —

III.

Jonas Lies Barndomshelte var Ola Høiland og Gjest Baardsen.«*Af mine Erindringer*», Dagbladets Julenummer for 1891.

Det var ikke bare Guttealderens sædvanlige Sværmeri for den modige og listige Forbryder; der var noget i det af ægte Jonas Lie'sk Helte- og Genidyrkelse. Begeistringen gjælder mindre Forbryderne; det er deres Begavelse, deres utrolige Hændighed, som har forbauset ham.

Hvor han forstaar de to Skjelme endnu den Dag i Dag! Han føler sig i Slægt med dem. De havde noget af det, der er i ham selv. De var Genier. Men Verden forstod dem ikke. Saa kom de paa Kant med Verden, og saa blev deres Liv denne lange Kamp med de mange smaa Seire og det store, tragiske Nederlag.

Hvor de maa have havt et genialt Blik paa Laasens Mekanisme! Hvor de har forstaaet den Ting: at gaa gjennem Mure, at finde Udveie, hvor ingen var! Og hvor de har havt Geniets Fryd ved at dreie Dumheden og den fantasiløse Regelmæssighed en Næse! Havde man havt Forstand til at sætte de Mænd paa sin Plads istedetfor at spærre dem ind i Tugthuse, hvorfra de bare brød ud igjen, — de var blevne til Opdagere, til Samfundsvelgjørere, til Stormænd af den Slags, som Folkene lovsynger, og som Kongerne bedækker med Ordenstegn.

Man kan se, hvor han har beundret disse Uregelmæssighedens, det Extraordinæres, Særbegavelsens Mænd og Ofre, og man kan tro ham, naar han forsikrer, at «Napoleons Møde med Goethe aldrig har inleresseret ham Tiendeparten saa meget som blot Muligheden af et mellem Ola Høiland og Gjest Baardsen».

Det var ikke en almindelig Guttegrille det, at han vilde blive Bøssesmed eller lærte at indbinde Bøger; det menneskelige Arbeide, den Snedighed, hvormed Mennesket tæmmer Naturen og dens Trold, var for ham alle Dage den høieste Poesi, — som de Gamle aldrig blev trætte af at besynge Herakles og hans Rydningsbedrifter.

Derfor dyrker han overalt Opfinderne, de stærke Aander, der betvinger Naturen og bryder Vei, Genierne, der «digter» Livets Redskaber og Vaaben. Men saadanne Vaabensmede

for Livskampen var hine Laas- og Lovbrydere egentlig skabte til at blive.

Han har vel ogsaa paa en Maade følt sig som en Ulykkesfælle af de to Mestertyve. Naar han, indvendigt drømmende om Liv og Bedrift, om Eventyr paa Sjøen og rare Opdagelser, maatte sidde sin Ungdom hen paa Skolebænken uden Mulighed for at slippe ud, — har hans Tanke ofte dvælet hos dem, der forstod saa godt at gaa gjennem laaste Døre. Han har saa inderlig forstaaet, at de maatte bryde ud, og han har misundt dem deres Lykke, at de kun havde ærlige og oprigtige Stenmure og Jernlaase at overvinde. Han stængtes af snedigere Ting.

Endnu saa sent som i 1891 ser han med Vemod tilbage paa deres Skjæbne. Gjest Baardsen gav sig tilsidst, blev en omvendt Synder og lærte at «opdirke denne Verdens Laas»; dermed var hans Saga ude. Men Ola Høiland «knak tvertover som Tallen». Da han følte sig beseiret, dræbte han sig. «Jeg ved ikke noget saa tragisk», slutter Jonas Lie; — «et Geni, som gaar der inde i Lukket, føler alle, alle Udveie stængte for sig, ser, det blir Nat, — sine uendelige Muligheder klart omcirklede, saa han ogsaa aandelig er tagen til Fange.»

Lie var alligevel heldigere end Ola Høiland —: da alle Muligheder var blevne «klart omcirklede» for ham, havde han i Stilhed endnu en Mulighed.

Han kunde ikke blive hverken Opdager eller Sjøhelt; saa har han da overgivet sig i sin Fantasi og — undervist af Lyder Sagen — faaet den Ide at revanchere sig for de tabte Virkelighedens Eventyr ved Digtningens. «Finnen» i ham har voxet frodigt i denne Tid, medens «Trønderen» i ham vistnok er trængt tilbage. —

— Skoledagenes Ende nærmede sig. Lange og besværlige havde de været; men Resultaterne var saa som saa; og dog havde han havt en hel Række af dygtige Lærere.

I Haab om at naa sikrere og raskere frem til Artium ad Privatundervisningens Vei gik han ud af Skolens 5te Klasse og læste et Aars Tid hos M. U. Schmidt, Forstander for den Tankske Skole, af hvem han ogsaa blev dimitteret.

Derpaa reiste han til Kristiania; her tog han, vistnok for end større Sikkerheds Skyld, en allersidste Overhøvling hos «gamle Heltberg».

Det var den Heltbergske «Fabriks» heroiske Tid. Alle de vordende fire Store, Grundlæggerne af en moderne norsk Litteratur, baade paa Landsmaal og paa Norsk-Dansk, sled dens Bænke i disse Aar, Vinje dog først. Officielt var den svært foragtet. Der var jo bare én Dannelsens Vei; kun gjennem det officielle Skolevæsens Port kunde Olympen naaes. Økonomisk førte den en Tilværelse midt imellem bekymringsfuld og fortvilet. Men med alt dette

afleverede Heltberg til Universitetet og til Livet den ene vordende Berømthed efter den anden, — noget, han selv for en ikke ringe Del, og sagtens ogsaa med en vis Ret, tilskrev sin egen «guddommelige Methode».

Da Lie ved Nytaar 1851 kom ind paa Fabriken, sad Bjørnson og Ibsen der foran ham.

Der var altsaa nok af litterært Smittestof, og havde allerede Lyder Sagen vakt Poetgriller i Gutten, kunde det ikke blive bedre her. Lie fortsatte med Versmageriet.

Hans Begeistring og Ideal var Wergeland, hvis vildsomme Fantasiflugt og freidige Livstro har draget ham med det beslægtedes Magt. «Skabelsen, Mennesket og Messias» var hans Bibel; han kunde lange Partier af den udenad. Det var ikke bare den Wergelandske Digtnings «ægte Guld», som drog ham; dens funklende og brogede Billedstas har nok i altfor høi Grad tiltalt hans fra Moderen nedarvede «Tater-» eller «Finne»sans for Glans og Glitter og iøine faldende Pragt. Herom bærer Digtene fra hans første Tid tilstrækkeligt Vidnesbyrd.

Iøvrigt synes han ikke at have læst meget. Han fortsatte baade nu og senere Gutteaarenes Friluftsliv; Baad og Fiskestang og om Vinteren Ski og Skøiter var nok hans kjæreste Omgang. Det berettes dog, at han havde arvet sin Mors Kjærlighed til Filosofen Treschow — en Mand, af hvem ogsaa

Wergeland har lært*Olaf Skavlan:* Henrik Wergeland (S. 120 fg.). —; han vedblev at dyrke denne, «indtil han opdagede, at det bare var Plato, som gik igjen»; denne Opdagelse har han vel ikke gjort før udi Studenteraarene.

Der var i denne første Tid ingen nærmere Omgang mellem de tre «Grundlæggere», der fra saa forskjelligt Hold var drevne sammen paa den samme Skolebænk. Lie synes først at have gjort Bekjendtskab med Ibsen, hvem han af og til traf om Aftenerne nede i en Kafé, som de kaldte «Petri Kirke»; her snakkedes da adskilligt Litteratur. Ibsen «udviklede Planer» for Lie, der sandsynligvis har været en god Tilhører. Siden blev han af en Bergensven og begeistret Bjørnsonianer, Lindholm, senere Mediciner, ogsaa indført i den Bjørnsonske Kreds; — naturligvis var der en Kreds, siden der er Tale om Bjørnson.

Stærkest paavirkedes imidlertid Lie af Heltberg selv, der blandt hans mange dygtige Lærere maaske var den eneste, der rigtig tilgagns kunde være Lærer for ham. «Jeg elskede Heltberg», siger han. Han besynger ogsaa siden hans «ædle Evne til at danne Hjerter og reise Sjælens Magter fra dens Grund», saavelsom «de Aandens Funker, som regned i denne Lærers Tale», disse «Geni-Lyn, som lyste Tanken Gjenvei hen til Maalet og lagde den saa klart foran ens Syn»; — netop Heltberg maa have kunnet virke vækkende paa dette unge, taagede Digtersind,

som nu famlende og svagt begyndte at søge frem mod Lyset.

«Gamlingen» paa sin Side syntes om Gutten; der har været et eller andet ved denne lille brunøiede, urolige Nordlænding, som har interesseret ham. Der opstod noget som en Art Kammeratskab mellem Lærer og Elev; de talte en Del sammen. Naar Heltberg var ude paa sin Jagt efter *nervus rerum,* og han da traf Lie paa Gaden, sagde han hovedrystende: «*Mihi ignobile!*» Lie vidste, hvad det skulde betyde —: «Jeg er ude paa Tiggeri igjen!» — og det pinte ham. Særlig husker han, hvor det skar ham i Hjertet at se den høit skattede Lærer en Dag udenfor Kreditbanken; der stod han — «jeg kan endnu se dette noble, fint skaarne Ansigt; en *Herre* var han, i Aand som i Person!» — foran Bankdirektøren og halvt om halvt tryglede den mægtige Mand om Medgjørlighed. Skrækkeligt at se Aand og Geni saadan personligt og direkte knuget i Knæ foran Pengesækken, den raa Magt i dens mest blottede Form. Indtryk af den Art har bidraget meget til at gjøre den loyale Embedsfamilies Søn lydhør for vaagnende Fremtidstanker om social Retfærdighed.

Hovedstaden har ikke imponeret ham. Det har været en af hans Livs Skuffelser og kanske en temmelig streng Opøvelse i Resignation at komme her ned og se, at vort Lands store Stad var saa liden. «Ak, naar jeg erindrer mig, hvordan jeg der hjemme

i Nordland gik og forestillede mig Kongens Slot i Kristiania, med Tinder og Taarne vældigt ragende over Staden og Kongens Mænd som en gylden Strøm fra Borggaarden helt op til Thronsalen, eller Akershus Fæstning, naar Kanonerne tordnende meldte Kongens Ankomst, medens Luften som en Storm var opfyldt med Krigsmusik og mægtig kongelig Befaling; naar jeg tænker paa, hvorledes jeg forestillede mig Lysets «høie Hal», Universitetet, som et stort, hvidt Kridtbjerg, altid med Solskin i Ruderne, eller hvordan jeg udmalte mig Storthingssalen og de Mænd, som færdedes der, og hvis Navne i Fantasiens Forstørrelse fortonede sig opover til os, som om der for hvert gik en mægtigt rungende Klokke i Luften, Navne som Foss, Jonas Anton Hjelm, Schweigaard og mange flere; naar jeg sammenligner det, som jeg i Nordland forestillede mig ved alt dette, med den «for vore smaa Forhold vistnok respektable Virkelighed», hvori jeg nu lever og færdes, — saa er det som et Korthus af Illusioner, høit som Snehætten, falder sammen over mig.»«Den Fremsynte».

Kristiania skulde imidlertid alligevel blive ham et kjært Sted. Det var her, at han — i det samme mærkelige Aar 1851 — traf sin tilkommende Thomasine. Den unge Dame opholdt sig i Kristiania med sin Far, senere afdøde Prokurator Michael Strøm Lie fra Kongsvinger, paa Gjennemreise til Bergen,

og saa traf hun da sammen med sin nordlandske Fætter, den attenaarige Student i Knop. Han gjorde Indtryk paa hende. «Han var det deiligste, jeg vidste i Verden,» fortæller hun; «— store, brune Øine, langt, sort Haar, udoverbrættede Skjortekraver og et vældigt Heine-Halstørklæde...» Det ser ud til, at den unge Herre allerede havde begyndt at anlægge Digtermaske.

Og saa var han saa rar. Livlig, mangfoldig, fuld af mærkelige Ideer, som han troede paa, morsom, i Regelen ufrivilligt, men det brød han sig ikke om. De andre, de fornuftige, de vittige, de morede sig over ham, gjorde Gjøn og sa Vitser; han bare mente sit, han, ubekymret, som om de andres Formeninger ikke vedkom ham. Saaledes bryder det unge Geni Carl With *(Grabow)* sig aldrig om, hvad de andre siger; «det rører bestandig saa lidt ved, hvad jeg har i Tanken, svarer ikke paa noget af det... Og saa har jeg vænnet mig til at lade dem le», siger han; deres Latter og Spot «er mig saa ligegyldig, som om det sneede eller regnede udenfor». Selv ærgrede Thomasine sig, naar de lo af ham, og hans Ligegyldighed imponerede hende umaadelig. Hun saa en Stund paa Fyren, som saa roligt lod Folk le og bare mukkede og mente sit; — og saa med ét «skjønte jeg, at det maatte bli ham, — skulde det bli nogen».

Det blev ham. —

Hvordan det ellers har været med Jonas Lies Kjærlighedsliv i de unge Aar, derom ved Historien lidet at melde. Vi er henviste til Slutninger. Den Lie'ske Familje mangler ingenlunde Vitalitet; alle Lierne var Ægtemænd, stundom flere Gange, med en frodigt opvoxende Efterslægt omkring sig. Jonas Lie, der har arvet deres varme Blod og dertil sin Mors Fantasi, vil have havt adskilligt at udstaa paa dette Omraade, kan jeg tænke. Allerede fra Skoledagene fortæller han om Flammer, der kunde være hede nok, og det berettes, at han som Gut græd sine modige Taarer ved hvert Bryllup, han saa; skulde det holde paa slig, kunde der ikke bli nogen igjen til ham, var han ræd for. Der har da været adskillige Forelskelser opigjennem Tiden, — heftige, da det var hans Fantasi's mindste Kunst at omdigte et Skjørt til en Gudinde, men sandsynligvis kortvarige, da der jo maatte bli svært mange Gudinder paa den Vis. I et af sine Digte holder han «Mønstring» over sine kvindelige Ungdomserindringer, og om han end nu ikke vil høre noget om det, saa kan vel hans Følelser periodevis have været ganske tropiske baade for en og anden af disse «Døtre af Solen», som «fløi ud i Livets Dans — i alle de Kulører, — som Gud har givet Glans» —:

«De blonde, brune, svarte med hver sin tændte Glød, — den blege, stille, sarte, som var saa svag og sød!

— de unge, fulde Knupper, Konvaller lyse, smaa, de tunge Nellikdupper, Forglemmigeier blaa...»

Men netop de hede Forelskelser vil have reddet ham fra Forvildelser af slemmere Art, saa at da hans urolige Erotik endelig fik samlet og klarnet sig, blev det en Kjærlighed for Livet.

IV.

Høsten 1851 blev Lie Student — med haud. Saa var da endelig Skoletiden afsluttet.

Formodentlig tog han sig nu Livet betydeligt lettere. Jeg har ikke kunnet faa Rede paa, hvad han læste i denne Tid; man fortæller mig kun om Digtning. Naar Kammeraterne samledes paa hans Hybel, havde han jevnlig Digte at læse op for dem, «baade fuldbaarne og ufuldbaarne», — vel mest af de sidste.

Han var, trods Digtermasken, «en lidet udviklet, naiv og tilbageholden Yngling» heder det. Mest omgikkes han Litterater og Digtere *in spe*; «der har altid,» siger han, «været et magnetisk Forhold mellem mig og alt, hvad der havde Sammenhæng med Pennen.»

Til hans Omgang hørte fremdeles en hel Del Medicinere, næsten paafaldende mange for en

Poetstudent. Var det Dobbeltheden i hans Natur, som ogsaa her stak igjennem, eller var Medicinerne dengang mere aandsinteresserede end nu? — Det var begavede Gutter (som senere Overlæge Kahrs, Søndmøringen Lindholm, Adam Øwre, Høgh, senere Doktor i Molde, o. fl., og de har sikkert havt Betydning for hans Udvikling. Særlig synes han at have søgt dem, der var gode Fortællere; det er f. Ex. paa Grundlag af Lindholms Historier fra Søndmøre, at han senere digtede «Søndmørs-Ottringen». Og Høgh kunde fortælle «Liv nordpaa». Paa dennes Hybel sad Lie mangen en Kveld og hørte paa Draugehistorier, til han ikke turde gaa hjem. Høgh

havde ogsaa en Violin, der som den Fremsyntes snart var istand og snart hang strengeløs — om end af en mindre poetisk Grund —; paa den kunde han præstere baade «klassisk Musik» og Bygdeslaatter. Det kunde være stemningsfuldt paa Hybelen, naar Høgh spilte eller fortalte, medens henne i Krogen et pragtfuldt Benrangel gren i Skinnet af Spirituslampen. Dette Benrangel var Lies Rædsel, naar han laa over om Natten hos sin Ven; hvem kunde garantere ham, at det ikke pludselig begyndte at røre paa sig? — Der er Reminiscenser fra denne Hybel i 1ste Afdeling af «Den Fremsynte», og Høgh har vistnok frisket adskilligt paa Lies Barndomserindringer fra Nordland.

Det var imidlertid nu Bjørnson, som kom til at faa mest Betydning for ham.

Hos Bjørnson (der boede hos sin Onkel Nordraak) samledes Størstedelen af den litterære Bande, deriblandt ogsaa Vinje og Lie. Den sidste hørte snart med til dem, der ventede Frelse for vort Israel fra Bjørnstjerne Bjørnson. Herom vidner et Digt fra 1853 (utrykt), i hvilket han giver sine Forventninger i denne Henseende poetisk Udtryk; den Wergelandske Paavirkning er her iøinefaldende —:

— — «Dens Bølger spydblaa rulle frem ha, som fra Skaldens Harpe runger et Kvad om Slag fra Sværdetunger, en Fos af hjelmbedækte Mænd»

osv. Digtet var rettet til Bjørnson, men blev ikke afleveret; for Lie selv fik det Betydning ved, at det bragte hans Mor til at tro paa hans Digterkald.

Bjørnson tog sig af ham, som det synes temmelig energisk. Herom fortæller Lie — i et Brev oplæst ved Bjørnsons Digterjubilæum 10de August 1882 — paa sin begeistret taknemmelige Maade følgende:

«Jeg gik der i Kristiania som ung Student, uudviklet, dunkel og uklar som et Slags poetisk Seer, en nordlandsk Skumringsnatur, der i visse Maader skimtede, hvad der rørte sig i Tiden, men utydeligt i Tusmørket som gjennem en Vandkikkert, — og jeg mødte en ung, klar, færdigformet Kraft med Nationens nye Dag, dens blaa Viljestaal i Øinene og dens lykkeligt fundne nationale Form — slagfærdig ligetil Pennespidsen! — Jeg glo'de og kopede

betaget og tog ombord dette nye over hele Rælingen; — her var Land, det følte jeg, faste Former, noget andet end Skumring og Fantasitaage, — noget at digte paa!»

«Men fra første Stund,» fortsætter han til Bjørnson, «forstod du at se ind i dette mit underlige Tusmørke, og du skimtede Nordlys der som ingen anden med en sand og trofast Vens Øine, hjalp og ledede og fandt Guldkorn der, hvor andre for det meste saa Vrøvl eller kanske en halv Skrue løs. Mens jeg gik paa Vildspor, jagende efter det aandelige Kraakesølv, hvormed Tidens gode Hoveder dengang brillerede, lærte du mig, og murede du ind i mig, atter og atter og op igjen, at det var i hvad jeg kunde eie af Enfold og Inderlighed — netop i det, som jeg holdt for at være bare Graastein! — at jeg maatte søge, hvad jeg havde at bygge med i min Digtning. Det var det Glimmer af Billeder, der ligger rundt den mægtige Wergelandske Digtnings Guld, som havde beført en beslægtet Natursans i mig. Og det var dette, du med aarelangt aldrig svigtende Taalmod og Hjerte for min Udvikling hjælp mig til at faa skallet af. »

«Enfold og Inderlighed.» Det er Tidsretningen, Grundtvigs, Ingemanns, H. C. Andersens Romantik, som nu med fuld Kraft sætter ind paa ham; og han kunde for sin Part neppe komme ind under nogen bedre Paavirkning.

Des mere paafaldende er den Tungnemhed, han lægger for Dagen.

Det har ikke været Mangel paa god Vilje. Han troede paa Bjørnson; han følte, at det nye indeholdt noget for ham, og han har i Blodet et stærkt historisk Instinkt, der aldrig lader ham staa ligegyldig overfor Tidsstrømninger. Men det ser ud til, at Bjørnson har havt et svært Arbeide med ham. Og sent har det frugtet. Digtsamlingen af 1867 har endnu megen Wergelandsk Farvning, og først opimod 1870 kommer hans Lyrik helt ind i det nye Spor.

Det hænger sammen med en Eiendommelighed i selve hans Aands Bygning.

Man anser ham for letbegeistret, modtagelig. Han er det ogsaa overfor Tanker, som falder ind under hans eget

Syn. Men hvis det, der møder ham i Tankens Form, som Ide, som Formel, — hvis det er ham noget fremmed, noget, der falder udenfor hans Sinds Retning og Tendens, har han utrolig vanskeligt for at komme ind paa det.

Han har da ligesom ikke rigtig Øren at høre med. Det paavirker ham ikke, gir ikke Gjenklang, gaar hans Dør forbi. Han blir staaende og lytte som til en uklar Mumlen, noget uartikuleret, en Larm, som ingen bestemt Forestilling vækker, men bare foruroliger. Han maa vænne sig til den, før han kan begynde at skjelne. «Han lever sig ind i

Sagen istedetfor at tænke sig ind i den.» Og saa er det Skeptikeren i ham og den mistroiske Nordlænding; — saadan en Formel skal vendes og dreies og beskues nøie, før den med alle fornødne Reservationer kan accepteres. «Han veier og vrager, prøver og undersøger,» finder Betænkeligheder, hvor ingen skulde ane dem, er rar og dum og kan bringe en Logiker til Fortvilelse. Men har han saa tilsidst levet sig ind i Sagen, saa den har «gjennemsyret hans Væsen», er «bleven Kjød af hans Kjød», — saa er der da heller ikke Tvil mer; da lever han helt i Troens Lykke.

Saaledes usikker, lyttende, famlende, har han staaet overfor Romantikens Evangelium, der ikke syntes at ville stemme med hans egne Ideer om Skjønhed og Poesi, og hellerikke med den Wergelandske Kunstopfatning. Og jeg tror, at om end de nye Ideer greb ham og i flere Henseender virkede heldigt, navnlig uddybende, paa ham, saa kunde han dog først rigtig vaagne til digterisk Frihed og Kraft, da med den senere Samfundsrealisme Wergelands Retning atter paa en Vis kom til Orde. Det andet var smukt og vakkert og godt og vel; men da først gjenvandt han sin Tryghed. Og da først kunde han ogsaa helt indarbeide i sig det, som den forudgaaende Tid havde kunnet lære ham. —

— Det var det mysticistiske Drag i hans Natur saavelsom den nedarvede, stærke Pietetsfølelse, der

gjorde ham nogenledes modtagelig for 50-60 Aarenes romantiserende Paavirkning. Men trods denne var det dog den rationalistisk-optimistiske Verdensanskuelse fra Revolutionstiden og 1830, der — gjennem Familjetradition som gjennem hans Ungdomslæsning — blev Grundlaget for hans Livsopfatning. Den havde da ogsaa sin stærke Rod i hans «Lie-Natur», den han uden Tvil, efterhvert som han blev klarere over sig selv, med Bevidsthed har fastholdt og indarbeidet som Modvægt mod det andet Element i sig: Fantasten, «Finnen».

Denne kunde af og til blive temmelig stærk i ham. Saa stærk, at han glemte sig rent væk. En Gang blev han i en 3 Maaneders Tid fuldstændig borte for sine Forældre, skrev ikke, kom ikke hjem, var umulig at faa Rede paa. Da han saa endelig blev «gjenfunden», vilde gamle Sorenskriveren vide Grunden til saadan utilbørlig Opførsel af en Søn. Jonas blev Svaret skyldig. Der var ingen «Grund». Han havde bare gaaet der inde i Kristiania og slængt, distræt og drømmende om sin Digterfremtid.

Hvordan det gik med Examenslæsningen, kan vi skjønne af, at han var oppe til *filosoficum* Vaaren 1853 og fik haud.

Hans Kundskaber har været svært hullede. I Astronomi gik han op uden at have læst et Ord. Men han havde hørt noget om Asteroïderne. Og hvorfor skulde han ikke blive hørt om Asteroïderne?

— Men en Ven af ham, der var oppe lige før ham, fik det Spørgsmaal, og saa var den Chance spoleret. Gamle Professor Hansteen sad da og grov og spurgte om alle mulige andre Ting; men hvad kunde det hjælpe. Tilsidst blæste den gamle sine Kinder op og raabte ud i Luften: «blaa Dunst!» — og nedtegnede et sirligt Sextal. I Botanik fik Lie 1. Men da han kom hjem i sin Mors Have, kunde han ikke skjelne en Tulipan fra en Asters, — hvad der skal have givet Fru Lie Anledning til at forundre sig over den akademiske Videnskabelighed.

Lie lod imidlertid Videnskabeligheden være for hvad den var og gik hen og forlovede sig. Hans Kusine tilbragte i de Aar ofte Sommeren hos Sorenskriver Lie's paa Onereim, og der var det, det gik for sig. Jonas skulde følge sin Far paa Thingreiser; maatte i den Anledning tidlig op; med ét syntes han ikke, han kunde reise, før hans Skjæbne var afgjort; «Jomfru Thomasine» blev jaget op af sin gode Søvn Kl. 7; han friede, fik ja, og afsted bar det. Det var akkurat den 1ste Mai. Men Lie undrede sig saare over, at hun vilde ha ham.

Hermed var han traadt ialfald i ét bestemt Forhold til Virkeligheden, og Livets Alvor begyndte: der maatte vælges Studium. Som Familjens Dumrian blev han bestemt til Præst. Lydig og taalmodig drog han til Kristiania. Der gik han en Morgenstund ned til Cappelen for at kjøbe Bøger. Paa

Veien faldt det ham ind, at han egentlig heller vilde være Læge; han stak indom paa Anatomikammeret, hvor netop nogen af hans medicinske Venner havde Vagt. Men da han havde staaet og set paa Anatomeringen en Stund, syntes han, det var stygt, og ruslede videre til Cappelen. Der kjøbte han sig da «et Par Alen Svartebøger», dem han siden «sad i 24 Timer og saa paa», fortæller han. Men ... Præst? — Saadan en Præstekjole, — den lignede jo et Skjørt! Og neigu om han vilde gaa og se ud som et Fruentimmer i alle sine Dage! — Han gik til Cappelen og byttede Svartebøgerne om med et tilsvarende Kvantum Jus. «Det blev da *mit* theologiske Studium.» —

— Saadan husker han Tingen nu. Men det har vel været dybere Instinkter, som har raadet. Naar han, Digteremnet, valgte sine Fædres Fag, det mest prosaisk-nøgterne af alle, saa var det vel Virkelighedstrangen i ham, som krævede sin Ret, og han har fulgt Dragelsen i en stille Fornemmelse af, at netop en saadan alvorlig Neddukkelse i det reelle kunde han nu have godt af.

V.

«Finne-Naturen» i ham, Drømmeren, Mystikeren, var voxet med ham selv, raskere end han selv, og han har havt en Frygt for, at Stillingen kanske kunde have sin Fare.

«Den Fremsynte», hans første og personligste Bog, gir os et godt Begreb om den Ængstelse, der i mange Aar har ruget i hans Sind, og som kunde blive til lysvaagen Forskrækkelse, naar han stundom troede at føle Fantasien emancipere sig i ham, begynde at operere paa egen Haand, uafhængig af Viljens Kommando.

«Han er», fortæller en af hans nærmeststaaende, «stærkt anlagt for det mystiske. Alt «Sjette-Sansagtigt» har ligget ham saa nær, at han vist har maattet stride noksaa meget for at komme sig bort fra det. For han har vist følt, at han kunde bli rent «tullet», om han gav sig over til alle sine rare Tanker.»

Det var hellerikke saa godt at vide, hvordan det kunde gaa, om hans Fantasi fik befæste sig i sin Selvraadighed. At han var «anderledes end andre», fik han stadig høre og mærke af sine Omgivelser, og hvor lidet han end brød sig om, «hvad de sa», var der dog i Længden noget ængstende ved at vide sig betragtet som halv Særling.

Der fortælles fra hans Ungdoms- og første Manddomsaar et betegnende Træk. Naar han lagde sig, stillede han altid Støvlerne foran Sengen, saaledes, at han let kunde faa Tag paa dem, om det skulde knibe. Hendte det da, at han saa noget røre sig henne i Krogen — noget hvidt, eller noget, som paa anden Maade virkede mistænkeligt, — sendte han først den ene Støvel derhen, og saa den anden; løb dette af, uden at Gespenstet rørte sig, drog han deraf den Slutning, at der ikke var noget Gespenst, og da først kunde der være Tale om at sove.En Gang gik det lidt galt med dette. Han var paa Reise sammen med en Trelasthandler; om Aftenen blev han træt af Kortene og Toddyen og gik tidlig tilsengs. Om en Stund, vaagner han ved en underlig Larm ... ser sig om og ser noget usikkert hvidt flakke frem og tilbage i Værelset. Lynsnart faar han fat i den svære Reisestøvel og kiler den afsted med fuld Kraft; der svaredes med et Brøl ... Det var Trælasthandleren, der — i den Tro at Lie var vaagen — havde villet «agere» lidt, siden han netop befandt sig i den beleilige aandelige Dragt Skjorten.

Han er endnu ikke sikker for at tro paa Spøgelser. «D. v. s. paa dem, hans egen Fantasi fremmaner, ikke paa rigtige Spøgelser, — skjønt Gud véd.» Han liker ialfald ikke at være alene i Mørke. De moderne Paafund med Magnetisme, Spiritisme osv. hader han. Allerede i Studenterdagene forfulgte han med aggressiv Spot og Gjøn de Kammerater, som befattede sig med sligt; paa dette Punkt var «de andres» Formeninger ham ikke uvedkommende. En Dag overrasker han dem ved det magiske Bord. «Ved dere, hvordan jeg kom hid?» spør han. «Nei?» — «Jo, jeg satte mig op paa et Pianoforte og tog et Tag for og et bag, akkurat som i Ørene og Halen paa

en Gris; og hyp! hyp! travede Pianoet afsted; det var akkurat saavidt, jeg fik sprunget af her udenfor!» — Kammeraterne blev rasende. Slig Filister!

I «Trold» spenderer han et helt Æventyr paa disse moderne Magikere. Det er fortalt i et kosteligt, brillant gjennemført gammeldags Pedantsprog og meget morsomt; men frigjort er hans Humor ikke; han er sint; han vil have sat Politiet paa de Humbugmagere; det er tydeligt, at de foruroliger ham. Har han ikke netop gjennem lange Kampe frigjort sig fra denne Spøgelseverden, — og saa kommer de og vil hidse den paa ham igjen! Og nu skal Spøgelserne være Virkelighed; han skal ikke længer faa Lov til at bortforklare dem som Fantasispil ogHallucinationer (se ogsaa hans Hypothese til Forklaring af Huldrer og Hildringer, *Ude og Hjemme* VII, 334); det gaar ham for vidt; han vil ikke vide af det.

Han gjør i det hele taget sin Rationalisme gjældende paa en saa udtrykkelig Maade, at man kan skjønne, han ikke er sikker. Hvor vi andre smiler, kanske sensationslystent leger med Muligheden, Tænkeligheden —, der optræder Lie bestemt, docerende, bortforklarer Tingen med en vis ængstelig Omhyggelighed. Og naar han ikke passer paa sig, kan han røbe sig slemt. «Jeg husker», fortæller hans Svigersøn, Herr. D. Isaachsen, «en Scene ude i Grande Armée. Der var bare en 4—5 Gjæster af den faste Stok der ude den Aften. Ved Kaffeen og Cigaretterne inde i Kabinettet kom Talen paa Spaadom, og Asta» (Lies Datter), «som er Specialist i at spaa i Haanden, spaaede da for et Par Stykker, tilsidst for Erik» (Lies Søn). «Faderen likte det sletikke, sad urolig borte i Sofaen og gik tilslut alene ind i Salonen. Vi andre stod samlet om Asta og Erik, der som sædvanlig holdt et græsseligt Gjøn. Efter nogle Minutter kom Lie ind igjen i Kabinettet og spurgte, henvendt til Fru Lie: «Naa, hvordan gaar det med Erik, Mama?» Det kom saa uvilkaarlig inderligt og med sligt et alvorsfuldt, bekymret Udtryk i Stemme og Mine, at vi brast i Latter allesammen. Det var ramme Alvor for Faderen,saapas langt ialfald, at det laa just udenfor Selvironiens Raaderum, og han likte ikke vor Latter.» —

Og paa ét Punkt tilstaar han, at han tror mere, end han har Lov til: han tror paa «Finnegan». «Jeg husker», fortæller Fru Isaachsen, «at jeg for mange Aar siden hørte ham fortælle, at han aldrig vovede at hade noget Menneske; for det havde hændt ham Gang paa Gang, at Folk, han var bleven Uvenner med, og som han hadede, fordi han mente, at de havde gjort ham blodig Uret, — døde.» Det er den Tanke, han behandler i det besynderlige Digt «Finskud». «Jeg kjender den Ganfin, som kan Skuddene sende! ... Den skjønte nok Pilen, som faldt overende.» Det er en dyb Selvrædsel, som klager her; «Hjertet lider ilde, — og Sindet det slides, — fordi en aldrig greier, — hvad der helst burde vides.» Ibsen har senere havt Tanken oppe i sin «Bygmester».

— En Natur, der føler et saadant Drag i sig, griber uvilkaarlig efter alle de Sikkerheder og Hjælpemidler, den kan overkomme, mod Selvfortabelsens Fare. Lie har, siden han blev voxen, dels instinktivt, dels bevidst, modarbeidet sit Hang til Fantasteri, idet han søgte Støtte i Lie-Naturens Virkelighedssind og praktiske Sans og lagde an paa at udvikle Rationalisten og Realisten i sig efter bedste Evne.

Saa studerede han Jus. Og hans Begeistring i den følgende Tid blev Professor *Schweigaard*. Dennelidenskabelige Virkelighedsdyrker og Positivist var da ogsaa netop en Mand for ham. Hos Schweigaard lærte man at holde sig til det bestemte, det givne; der var fast Grund under Foden og sikre Gjærder og Grænser overalt; Lie har taget ham halvt som Medicin, medens samtidig det specielt Lie'ske i ham har følt sig draget som af noget beslægtet.

Jeg ved ikke, om Jurisprudensen i og for sig har interesseret ham dybt. Romerrettens storstilede Systematik og hartad mathematiske Stringens maatte imponere og delvis tiltrække ham, medens vor norske Rets trøstesløse Kasuistik neppe har kunnet begeistre. Blandt alt, hvad Lie har skrevet, findes der ifølge J. B. H. bare 5 Sider Jus —: han har engang i *Ugeblad for Lovkyndighed* skrevet om «Underretning ved protesterede Vexler». Det berettes ogsaa, at et Par Aar efterat han var kommen ud af sin juridiske Praxis, kunde han ikke mere huske, hvordan en Kjøbekontrakt skulde affattes.

Statsøkonomien, Schweigaards Fag, har derimod optaget ham mere. Han er i sin senere Journalistik oftere inde paa det Omraade, og det paa en Maade, der viser, at han har ikke blot lært, men tænkt.

Hans Hjerte hang imidlertid ved Litteraturen, og hans Omgang blev derefter. Han vankede med det øvrige unge

Norge paa Tidens Kunstnerkneipe, L'Orsas Kafé — uden forresten at spille nogen Rolleder —, og de Indtryk og Impulser, han her modtog, har sikkert havt Betydning.

Det var en Haabets og Kraftens Tid. Ungdommen var ung og vilde være ung; dens Slagord var Ide, Begeistring, Frihed. Selve Tiden var ung. Den andensteds aldrende Romantik vaagnede her til Lands som en nyfødt Vaar, svanger med Drømme og frugtbare Forjættelser, og Revolutionsaarets Ideer og Manelser blandede sig ind i den som Luftninger fra Havet. Folkenes Seier var vis; Nationalitetstanken begyndte at blive praktisk Politik; Anelser om nye Tider og store Opgaver fyldte Sindene. Man havde her til Lands ingen Skuffelser oplevet; Historien, Gud, Napoleon, alle Verdensmagter stod paa Ideens og Rettens Side; alt gav Mod. Man gik svanger med en ny Kunst, en ny Litteratur, et nyt Norge; Drømmen om et frit, enigt Norden lyste over Land; og hvad dette Norden skulde faa for en Verdensbetydning, derom drømtes der i Ungdoms Fryd og Freidighed langt udover, hvad vi nu kan fatte eller begribe. Lie har sikkert ikke været mindst greben af al denne Vaarstemning, om han end vistnok her og der forbeholdt sig sin egen Maade at ordne Europas Kart paa eller Verdens Fremtid.

Endnu holdt han sig klar af Aviserne. Jeg ved ikke af, at han har begaaet andet offentligt i denne Tid end nogle uskyldige Ferie-Korrespondancer i

Bergensposten, «Fra Søndhordland». Bladets Redaktør, senere Statsminister Steen, der forresten en Tid havde været Lies Lærer i Norsk, tog dem med en Bemærkning om, at «den Lie, — han kunde nok med Tiden komme til at skrive».

Hans poetiske Forsøg naaede, ialfald foreløbig, ikke udenfor Vennernes Kreds. Han havde Venskaber, som man kunde misunde en ung Student: Bjørnson, I. E. Sars, Ole Bull og andre Kunstens som Videnskabens Værende eller Vordende fra hin geniale Tidsalder.

I Slutningen af sin Studentertid var han ogsaa meget sammen med Vinje. De kunde godt med hinanden, disse to. De var begge saa eiendommelige, — den ene mere dunkelt-særegen, den anden mere retningsløst-mangfoldig —, at de aldrig rigtig helt kunde sogne ind nogetsteds; altsaa trængte de hinanden. De havde saa mange Berøringspunkter, at de forstod hinanden ogsaa. Begge var de, hver paa sin Maade, Fantasimennesker med underliggende eller isprængt stærk Realitetssans; det var urolige, uferdige Naturer med mangehaande Vuer og Interesser og Udviklingstidens stærke Trang til Meddelelse, af sine mangfoldige usammenhængende, glimtvis geniale Domme og Betragtninger vedrørende alle mulige Ting. Men de var ogsaa ulige nok til at kunne interessere hinanden. Lie havde mere Kraft, mere Mystik, mere Pietet; Vinje havde den altherjende, hensynsløse Ironi,

som vil have draget Lie, halvt med Nysgjerrighed, halvt med Undren.Lies deilige Digt ved Vinjes Død (Digte 1889, S. 26) gir en udmærket Karakteristik af «Dølen» som Digter.

Han har i denne Tid tilegnet sig adskillig Kundskab; i det Hele har Manden, Virkeligheds- og Forstandsmennesket voxet og tiltaget nu.

Men Gutten i ham var ingenlunde død, og at Barndommens experimenterende Nysgjerrighed har fulgt ham ogsaa som Student, fremgaar af følgende Historie.

Der var Fest i Logen for Ole Bull. Stemningen stod høit. «Vi bar Ole Bull paa Guldstol en 4—5 Stykker af os ... Jeg husker det, som det var igaar ... Salen var fuld af Folk, og Wedel-Jarlsberg hostede nede i Trappen...

«Da steg den syndige Tanke op i mig: «Hvor dan vilde det gaa, om du nu *kneb* ham lidt?» —

Og Lie kneb til af alle Livsens Kræfter. Da hændte det mest uventede af alt, nemlig ingenting.

Lie havde Muskler af Staal, Muskler som en Sportsmand, en Slagsbror ... «Men Ole Bull bevarede sin blide Mine, som om intet var i Veien. Det», siger Lie, «forbausede mig dengang over maade.»

Det farlige Spørgsmaal: hvad vilde der ske, om du gjorde det eller det? — har stadig ligget

og prikket i hans Hjerne og vistnok forledet ham til mere end et letsindigt Experiment. Og hver Gang lærte han,

at Virkeligheden reagerer mod vore Indgreb paa sin egen Maade. —

— Ogsaa til juridisk Embedsexamen fik han Haud ; det gik ikke an ; han tog den om igjen og fik da sit Laudabilis. Det var Julen 1858. Da var han 25 Aar.

Saa kom det alvorlige Spørgsmaal for en forlovet Mand: Valget af Livsstilling.

Der var forresten ikke noget Valg. Om end Jurisprudensen — med al den Klarning, den kan have medført — ingenlunde havde faaet Bugt med Digterdrømmene, saa duede ikke Litteraturen som Næringsvei, ialfald ikke for ham — nu. Han fik følge sin Fars Exempel og blive Embedsmand. Digte fik han udenfor Kontortiden.

Han tog til en Begyndelse en liden Post i Revisionsdepartementet. Og mens han sidder her og reviderer Skyds- og Diætregninger, lader han sine første litterære Forsøg gaa af Stabelen.

I Morgenbladet trykker han en Salme — om Gud. Illustreret Nyhedsblad bringer et langt Digt: «Emigrantens Længsel».

Disse to Digte antyder i stor Uklarhed hans Hovedforhold: det religiøse, det fædrelandske og Forholdet til Verden. Hans Gud er den forrige Generations Gud, ikke særlig Kirkens, men

Tilværelsens. Fædrelandet er hans Kjærlighed. Men Verden drager ham stærkt.

Paavirkningen fra Wergeland spores i Rhytmens Fart som i Billedernes Art og Overflødighed. Et vist Vemod, en egen tyngre Tone over Sprog og Stemning, som rugede endnu et Streif nordlandsk Havtaage derover, i Forbindelse med adskillig Egenhed baade i Sprogbehandling og Tankebevægelse, stempler dog Digtet som Liesk. Her som senere kjæmper han haardt med Sproget. De sædvanlige Ord og Udtryk er ham utilstrækkelige; for at faa frem, netop hvad han ser og føler, vrider og sveiser han dem til paa den dristigste Vis. Bølgerne er skumom*jøklede*; Bønnen *brænder* hans Længsel frem til Gud. Billederne er stundom falske, ofte glimrende; det er ham ligegyldigt, om der er Sammenhæng mellem dem, eller om de døyver hinanden. Dette gjælder for det meste af hans Ungdomslyrik. Følgende Vers kan tjene som Prøve:

«En Bøn — mit Hjertes Stjerneskud mod Himlens dybblaa Bund — min Længsel brænder frem til Gud, men ak, forgjæves kun; thi Natten staar med Graad paa Kind og mørkner Sorrig i mit Sind; som medynksfuld Gud saa der ind, men med en nægtet Bøn.»

I en Prosa-Artikel i Morgenbladet gir han Besked om sit politiske Standpunkt.

Paa dette Omraade synes Schweigaard ikke at have paavirket ham. Han forstaar Grundloven som de liberale Intelligensmænd fra 1830 (sml. Stangs Grundlovsfortolkning), men gjennemfører sit Princip modigere og bestemtere, saaledes som det kan sømme sig for en Mand, der er opvoxet i Februar-Ideernes Luft.

Hans Ven «Dølen» faar ordentlig paa Pukkelen, fordi han (dengang) lærte en blot juridisk Ministeransvarlighed. Saadan dølsk Begyndernaivitet kan vi ikke længer hjælpe os med. Kongen vælger selv Ministre, men vel at mærke i Overensstemmelse med Opinionen; thi det er Folkets Fornuft, der skal regjere, og Ministrene skal fremstaa som «Folkehjertets til Bevidsthed klarnede Tanker». Naar Hjertet ikke giver Tankerne Medhold, naar Folk og Ministre staar mod hinanden, faar de sidste vige. I den Retning er Udviklingen gaaet; og nu er vi komne saa langt, siger han, at der fordres Lov om Statsraadernes Deltagelse i Storthingets Forhandlinger; denne Lov vil endnu bestemtere gjøre Statsraadsudnævnelserne til Folkesag, «idet da tilslut den Tilstand vil fremkomme, at Kongen kun kan tage Statsraader af *Storthingsmajoriteten*.» (Udh. af Lie.)

Det er Parlamentarismens Tanke greit udtalt.

Overrasker Lie her ved Klarhed, saa læser man med endnu større Forundring hans følgende udenrigspolitiske Artikler («Krigen»; Ill. Nyhedsblad 1859.)

Han viser sig her saa hjemme i europæisk Politik, at det fast synes uforstaaeligt. Men denne dovne Skolegut, som bare vilde fiske Mort og slaaes, og denne ligeglade Student, der bare gjorde Vers og fik Haud til Examen, har nok alligevel ikke forsømt sin Dannelse. Ungdommen dengang maa have levet mere med end nu, da dens

Verden paa det nærmeste synes indskrænket til Karljohansgade. Meget har han vel hjemmefra; hans lille verdenshistoriske Professor af en Mor fulgte ogsaa med i Tidens Bevægelser. Resten har han dels læst, dels levet sig til; Orden i Tingene bragte hans egen livlige Kombinationsevne. Saa stærkt og helt lever denne unge Extraskriver med i Verdens Liv, at det er som hans Fantasi clairvoyant lod ham deltage i det halvt personligt.

Hans Fremstilling lyser af Aand. Overalt ser han Sammenhængen, Gangen i Tingene, Udviklingen. Stilen er i vel høi Grad et Fyrværkeri, Syn i Syn, Glimt i Glimt. Det er, som om Forfatteren ikke faar Tid til at trække Pusten for de indpaa ham strømmende Forestillingers Mangfoldighed. Saa blir Perioderne lange og ofte uveisomme nok; han skal i Farten have alt med, og der er Sideglimt og Sidesprang til alle Kanter.

Han er «Seer», naar han «sidder i sin Loge og betragter Verdenstheatret», som naar han digtende forfølger en Enkeltskjæbne. Billederne fremstiller sig

umiddelbart, og han indfanger dem hurtigt og kraftigt med nogle impressionistisk henkastede, aldeles ikke overveiede Ord, friskt og i fuld Bevægelse, som han ser dem. Det vrimler i hans Stil af halvfærdige, ukorrekte, paa Maafaa henslængte Udtryk, som, naar de læses rigtig, ɔ: raskt, uden Analyse, som han skriver, tilsammentagne fremlokker det Billede, han vil have frem, ofte paa noksaa irrationel Maade.

Dette gjælder om hans Sprog længe udover, ja i Virkeligheden endnu, om det end i senere Tider har vundet meget i Ro som i Vægt. I disse første Artikler fremtræder han nemlig allerede helt som sig selv med en Pludselighed, der forbausede Samtiden. Han maa i Stilhed have skrevet og brændt mere end et Læs Papir, før han vovede sig i Trykken. Men i disse Revueartikler fremstod ligesom med ét en hel ny litterær Personlighed. —

Den franske Legende stod endnu ved Kraft, saavelsom Napoleonslegenden. Napoleon III. var «Europas Sfinx»«Jordens interessanteste Mand» kaldes han i en senere Artikel., og nu, i den italiensk-østerrigske Krig, «vilde det franske Folk atter ud og disputere om Frihedens Theori med Klingen». Frankrig er Friheds- og Nationalitetstankens Hovedgarant og de smaa Nationers Forsyn; Napoleon er den franske politiske Idealitets Repræsentant og Inkarnation. Begeistringen for Frankrig og Napoleon var dengang et af

Patriotismens Udtryk; saa længe de levede, bestod vi ogsaa.

Der er ikke Tale om, at Frankrig kan ligge under. «Er det Louis Napoleons *Idées Napoléoniennes* fra 1839, som nu i Torden og Lynild skal forkyndes for Folkene?» Isaafald «har Europa fire Storkrige i Vente: først den nuværende, saa Krig mod Tyskland og Belgien om Rhingrænsen, saa Frankrig og Rusland sammen mod England, ogtilsidst: Frankrig mod Rusland «ɔ: Europa mod Asien.»

England, «Albion, dette Stor-Linjeskib, som i Historiens Fødsel har kastet Anker foran Europa» og nu «ligger og vugger sig i Bølgerne med Kanonerne ladte lige til Mundingen og den krigerske Palmerston til Chef», har endnu hans Sympathi, om dets Arbeide for Verdensfrihedens Sag end altid viser sig præget og plettet af Egoisme. Derimod deler han Tidens Misagt for Tyskland, dette upraktiske, altfor lærde Land. Det fik i Napoleonskrigene ikke Tid til at tænke sin grundige Felttogsplan til Ende, før den var gjort overflødig, og saadan vil det altid gaa: «De praktiske Nationer vil ikke lade det faa Tænketid, men bestandig spænde Krog for det, medens det staar fordybet med Fingeren paa Næsen.» Hans Begeistring for de praktiske Nationer er bemærkningsværdig. Imidlertid «aner» han, at efter Østerriges Kuelse vil «det spredte Tyskland samle sig til Et», og han aner mere. I en lidt senere

Artikel forudser han *Preussens* tyske Hegemoni og er — med altfor megen Ret, som vi nu ved — ræd de preussiske Junkere.

Fremdeles spaar han om den store fremtidige Fjerdestandsrevolution, hvortil al Europas nuværende Krig og Staahei bare er et Forspil. Europas Stater betegnes som faldefærdige Bygninger, der maa styrte overende, naar nogen af dem skal repareres. «Den forsigtige Metternich turde ikke tage i; han blot konserverede og klinte; Gud vil nu gjøre det grundigere, men det ser farligt ud.»

Med Gud som en Art øverste Statsmand tager han energisk Parti for Friheds- og Nationalitetsbevægelserne, der

jo endnu væsentlig faldt sammen. Den hellige Alliance er ham «det vanhelligste af alle Forbund», fordi det «nægtede Folkets Værdighed, nægtede Folkesuveræniteten — det franske Grundprincip — og tog Kronen af Folkets Pande».

Hans Statsopfatning er en fuldt modern; Statssamfundet er for ham en Organisme. Den maa faa voxe frit; dens Lov er Selvudfoldelse. Hans politiske Opfatning hviler paa samme Grund som hans senere Digtning: Troen paa «Menneskenaturens Hellighed». Naar den krænkes, «kan Blodet stige en ærlig Mand til Kinderne», bruser han op. «Menneskenaturens Hellighed» oversat paa Politisk er: Folkesuverænitet, Parlamentarisme, Folkeviljen som øverste Statsmagt. Dermed er Dommen falden over den gamle

Politik, der «vil udvikle Verden med Magt og Stats*kunst* istedetfor, ydmygt erkjendende Tingenes Magt og Ret, at indskrænke sig til at rydde den Veien fri». En saare sund politisk Lære. Dermed er ogsaa Dommen falden over al aandelig Tvang, over den Politik, som «for Ordens Skyld» vil lænke alle Individers Overbevisninger fast til én eneste Gudsopfatnings, Kirkes, Dogmer, som «for Ordens Skyld» vil Kosmopolitisme for Selvudvikling, «kort, som i alle Ting vil bruge Haand for Aand, Corporalstokkens og den uniforme Disciplins mekaniske Kræfter istedetfor Tankens, Begeistringens og Ideens naturlige Bevægelse».

Han er, som man ser, en værdig Discipel af Wergeland. Og at han ikke blot er Discipel, men at disse Ideer tillige er hans egen Aands Syn, det har han bevist ved at være dem tro hele Livet igjennem.

VI.

Der blev lagt Mærke til disse Artikler. Bjørnson, der dengang opholdt sig i Bergen som Theaterdirektør og Styrer af *Bergensposten,* skrev til Lie og sagde, at nu burde han opgive Embedskarrièren. Vi fik se at faa ham anbragt som Redaktør af *Aftenbladet* — Gage 3000 Spd. om Aaret —; Politik var øiensynlig hans Fag, og det var bedre at gjøre, hvad man havde Lyst til, end at gjøre, hvad man ikke havde Lyst til.

Lie var ogsaa kommen paa det rene med, at «hans Kald ialfald ikke var at revidere Skyds- og Diætregninger». Men Redaktør vilde han ikke blive. Hans praktiske Sans var vaagnet. Sommeren 1859 bosatte han sig paa Kongsvinger som Sagfører.

Han havde Slægtninger og Kjendinger der oppe, og hvad han ellers kan have drømt om, ved ikke

jeg. De store Skogtrakter der oppe kunde nok lokke en ung Mand med Vove- og Arbeidslyst. Det var i de opadgaaende Konjunkturers Tid. En praktisk Mand kunde snart slaa en Formue; og hvorfor skulde ikke en Sønnesøns-Søn af Mons Storlien være praktisk?

Har Lie drømt, saa har han drømt tilgagns. Han tumler endnu gjerne i Tanken med Millioner. Da jeg traf ham i Rom sidst, overfaldt han mig glubsk med det Spørgsmaal, om jeg kunde sige ham nogen, som havde en Fos tilsalgs? — Disse Mennesker der hjemme, de gik og vævede og lagde ikke Mærke til nogen Ting, havde ingen Anelse om, hvilke kolossale Fremtidsværdier der kunde ligge i saadan en skarve Fos, — nu, siden man havde opdaget den elektriske Kraftoverføring. Den, der bare nu eiede noget, som gik rundt, om det saa bare var en Kværnkall, — saa var man en Krøsus før man vidste Ord af. «Og en Fos faar man jo nu for Gud og ingenting ... en 50,000 Kroner eller saadannoget!» —

Og er man først rig, saa er der ingen Grænser længer for, hvad man kan udrette. Man blir en Landets Rydningsmand, en Folkets Far; man sætter i Gang det ene Storværk efter det andet ... og sidder samtidig ganske rolig paa sin Borg og digter. Hvis man da ikke — med sine utvilsomme Anlæg for den store Politik — foretrækker at blive en Statsmand, i hvis Dramaer Folkene selv er de

optrædende Personer, begeistret spillende de verdens historiske Roller, jeg lægger tilrette for dem...

«Mig lokked den larmende Ære,» synger Jonas Lie etsteds. Han havde en Evne til at se det ideale, det poetiske, i

selv det mest «prosaiske Stræv», og der var vaagnet Vilje- og Arbeidskrafter i ham, der tørstede i den Grad efter at faa kjøle sig paa svære Opgaver, at det vilde ikke i mindste Maade undre mig, om han — i forbigaaende Utroskab mod sit egentlige Kald — har tragtet efter en gildere Berømmelse end den, der pleier at følge de poetiske Laurer.

Sikkert er det i ethvert Fald, at det var hans gode Aand, som ledede ham ved denne Leilighed. Var han gaaet i Avisen, saa havde der ikke været stort Haab for Kunstneren i ham, og om han straks vilde have begyndt at digte, var det vel blevet bare Nordlandstaage og Formløshed. De syv Aars Brydekamp med Virkeligheden oppe paa Kongsvinger skabte Rygrad i Poeten som i Manden og gav ham den Livserfaring, der skulde gjøre ham til vor Litteraturs første Skildrer.

— Han kom snart ind i Forholdene, og hans Kontor blev søgt. Man likte den unge Sagfører; han var energisk og fremdjerv, lidt snurrig, men grei, og mærkværdig flink til at klare Knuder og Vanskeligheder. Han fandt Udveie, hvor ingen var, blev det sagt; det var som han stundom skulde se

bedre end andre. Braasint var han, — «kunde slaa Næven i Steinen, saa Blodet skvat», men snil og hyggelig. Gik han kanske nu og da lidt dristigt i Vei, saa skadede ikke det hans Kredit i de Tider.

Han har taget ganske alvorlig fat. De friske Arbeidskræfter trængte Slidet, og saa havde han til en Begyndelse den allerskjønneste Stimulans: han skulde bygge Rede for sin Brud, Hjem for sin og hendes Fremtid. Han lagde sig i Tøiet med Begeistring, med Raseri, og jo heldigere det gik, des ivrigere blev han. I «Et Samliv» har han givet et Billede af denne Arbeidets og Fremgangens Tid, som ikke let glemmes.

Det var rimeligt nok, at Folk fik Tillid til ham; han var en Sagfører med Samvittighed. Mer end en Gang fór han op om Natten og bestilte Skyds; han var kommen til at tænke paa en eller anden «Part», hvis Interesse kunde være forsømt, og saa fik han ikke sove. Den ømfindtlige Lie'ske Embedsmandssamvittighed taalte ikke meget, før den slog Allarm, og hans frugtbare Fantasi malte ham op alle forfærdelige Følger af den mindste Forsømmelse. Paa hans Kontor opdroges flere dygtige Jurister under hans «Arbeidsraseri», og Forretningen udvidede sig hurtig.

Efter et Aars Forløb kunde han gifte sig. Pintseaften 1860 stod hans og Thomasines Bryllup under Jubel og Fryd.

Af særlig Betydning for hans Forretningsliv blev Bekjendtskabet med Stabell.

Adolf Bredo Stabell, Oppositionens Fører i 30—50-Aarene, 1831—57 Redaktør af Morgenbladet, siden 1857 Chef for Den norske Kreditbank, var en indflydelsesrig som i sig selv betydelig Personlighed. Han havde været en intim Ven af Fru Thomasines Far, hvem han betragtede som «det bedste Hoved, han nogensinde havde truffet paa», og Datteren, Thomasine, havde under Opvæxten vanket meget der i Huset. Da hun var bleven forlovet, kom jo ogsaa Lie der, og disse to Mænd blev Venner.

Politisk stod de ikke sammen. Stabell tilhørte Liberalismen fra 1830, medens Lie mere havde sin Farve fra 1848; derfor skede det ogsaa, at Stabell sammen med Storbondepartiet i 50-Aarene blev «konservativ», medens Lie vedblev at følge den liberale Udvikling. Men den politiske Meningsforskjel kunde ingen Indflydelse øve paa deres Venskab, aldenstund de var oprigtige Nordmænd begge to. Lie fik endog foran Valgene i 1860 en Del Artikler ind i Morgenbladet.

Det har været «Trønderen» i Lie, Stabell likte; han var selv Trønder og Energi-Natur. Af Fantasi havde han saa meget, at han kunde forstaa Lie, og de mødtes i en varm Fædrelandskjærlighed. Stabell havde høie Tanker om den unge Sagfører, i hvem han saa den vordende Finansmand,

værdig til at optage hans eget stort anlagte Arbeide paa det nationalt-merkantile Omraade; og jeg formoder altsaa, at Lie var tilbøielig til i dette Stykke at drømme lidt med.

Foreløbig fik han gjennem Stabell vigtige Forbindelser. Bl. a. blev han Akers Sparebanks Kommissær, en Stilling, der skaffede megen Indflydelse. Han gjorde i de nærmest følgende Aar glimrende Forretninger og tjente gilde Penge.

Det var rimeligt, at han imødesaa Fremtiden med Fortrøstning. Han havde jo et og andet at strides med her ogsaa; det har saaledes ikke været nogen Spas for den unge Ægtemand at følge først et, saa et til, af sine Børn til Graven; men i det hele har han befundet sig vel i sit friske, forhaabningsfulde Arbeidssjau, ligesom han ogsaa likte Stedet og Omgivelserne. Han kjøbte sig endog Gaard deroppe — Sigridnæs hed den —; denne Handel fik han dog nok siden Grund til at angre.

Hans Stilling medførte, at han maatte føre stort Hus og deltage adskilligt i Stedets temmelig flotte Selskabelighed. Det var gode Tider, og man slog stort paa. De rige og fornemme Rynnings paa Skinderbøl førte an, og da kunde det jo ikke bli Smaastel. Lie's var ved sine Traditioner og Forbindelser som ved sine personlige Egenskaber selvskrevne som Medlemmer af Societeten; han var søgt som den aandfulde og elskværdige Selskabsmand og

Poet, og hun, der ikke for ingenting var Datter af en Lie og en Møinichen, indtog ved Begavelse, skarpt og sikkert Blik og selskabelig Overlegenhed en ikke mindre fremtrædende Stilling inden Kredsen.

Lie havde imidlertid ogsaa sin mere stilfærdige Omgang, hvor han kunde dyrke Litteratur og politiske Interesser eller opfriske de bestandigt kjære Nordlandserindringer; han vankede f. Ex. meget hos Kaptein Werenskjold, hvis Frue, Malerens Mor, var Nordlænding og i meget beslægtet med ham, fantasirig, kunstglad, eiendommelig. Saa havde han endvidere en nordlandsk Fætter der oppe, Bankchef Hendrichsen; af dennes mangfoldige Nordlandshistorier har han øst adskilligt Stof til «Den Fremsynte.»

Nordlændingerne er noget af en Nation for sig selv. Træffes de her sydpaa, klynger de sig altid sammen. De har ligesom saa meget sig imellem, vi andre ikke rigtig forstaar. Der maatte komme en Digter som Lie, for at vi kunde lære dem at kjende.

Til Lies Omgang hørte endvidere Lægen Daniel Schiøtz, han, der senere faldt i den dansk-tyske Krig, og hvis Minde blev feiret paa Vers eller Prosa saavel af Lie som af Bjørnson og Vinje. Han var en af de faa, som i hint skjæbnesvangre 1864 ikke svigtede; han indløste sit Løfte med sit Liv, og hans Billede hæver sig eiendommelig rent og stolt af mod Tidens Elendighed.

Fremdeles nævnes afdøde Storthingsmand H. Schulze, Forfatteren af «Fra Lofoten og Soløer» m. m., en grei og gemytlig Herre og lidt Poet ogsaa. De har været gode Busser, de to. Engang kom Schulze til Lie og var saa i Bekneb for et Slutningsvers til en Komedie, han havde skrevet («Petter og Inger»?); kunde Lie hjælpe ham med det, skulde han faa en diger But Smør for det. Joda. Det faldt sig saa heldigt, at Elskeren i Stykket var Matros; den vordende Sjødigter satte sig flux til sit Bord og skrev midt imellem Akter og Dokumenter:

«Saa mangen en Skude i Havet har krænget for snehvide Seil; saa mangen en Gut er begravet alt under dets sølvblanke Speil» osv.

Saa havde han af og til Besøg af Venner fra Kristiania, slige som Vinje — der havde Slægt paa Vinger og tildels laa der i nogen Tid — eller som Bjørnson. Det var under et af Besøgene her, at Bjørnson vil være bleven omvendt af Lie fra sin Veis Vildfarelse med Hensyn til Ordener, — dem han i hin Tid gjerne vilde ha. Jeg nævner dette, da denne «Ordenshistorie» senere skulde blive skjæbnesvanger for de to Mænds Venskab.

Allerfestligst blev det kanske i Stuerne hos Sagfører Lie, naar det hendte, at Telegrafen bragte et Bud som dette: «Med 12-Trænet kommer — Din hengivne Ole Bull»! — Mellem disse to

«Bjergtagne» — paa engang dunkle Geni- og freidige Kraftnaturer — var der nu ligesom en egen Forstaaelse. Bull havde været Lies Begeistring helt siden Skoledagene i Bergen; i Kristiania var de blevne kjendt med hinanden, først i «Det norske Selskab»; som Venner sad de siden sammen nu og da og snakkede store Syner i Mangfoldighed — om Norge naturligvis og om alle fædrelandske Haab. Dette fortsattes der med ogsaa oppe paa Kongsvinger; en af deres Drømme kom endog i Avisen. Bull sværmede i 60-Aarene for et norsk Musik-Akademi; Lie var med paa det — naive Patrioter troede endnu paa Akademier; inspireret af Bull og egget af et Avisangreb paa denne skrev da Lie en Artikel om Tingen. Artikelen blev oplæst for Bull, som begeistret satte sit

Navn under; med den Underskrift tryktes den i Illustreret Nyhedsblad (som Lie da var bleven Eier af) og gik over Landet som Bulls egen. «Den er aldeles mesterlig à la Ole Bull», sa Advokat Dunker.

Venskabet maatte dog senere staa sin Krise; Bull var — som slige Naturer i Regelen — ikke bare hyggelig. Han var det store, forkjælede Søndagsbarn; han vilde herske! Under det lange Amerika-Ophold udvikledes det selviske i hans Natur end mere, og han skal have kunnet vise sig noksaa hensynsløs. Dette angrede han dog siden selv og gjorde Bod, og Venskabet gjenoprettedes pr.

Korrespondance; personlig traf de ikke hinanden mere. Forsoningen er fra Lies Side udtalt i det skjønne Geburtsdags- og Hyldningsvers: «Skjønt Purpuret ruller ei over din Skulder» (Digte 89); efter Bulls Død skrev han en Biografi og Karakteristik af ham, der vistnok er det mest forstaaelsesfulde og træffende, der existerer i Bull-Litteraturen.«Ole Bulls Breve i Uddrag» ved Alexander Bull; Indledningen.

Som Bankkommissær kom Lie i Forbindelse med en anden af Tidens største: *Johan Sverdrup.* Ogsaa her opstod et Venskabsforhold, der skulde blive af Varighed. Lie besøgte jevnlig Sverdrup i Kristiania og var snart inde i hans Tankegang, den han forstod og delte, om der end i Enkeltheder var Meningsforskjel. Sverdrup var saaledes ikke med paa den eiendommelige Lie'ske «Pangermanisme», medens Lie, som vi skal se, ikke altid likte Sverdrups Allliancer (Jaabækianismen; senere Klerikalismen). Det kom dog ikke til Brud. Forholdets Karakter fremgaar af et Brev fra Sverdrup til Lie, som jeg har havt Anledning til at se, og som i det hele er saa interessant, at jeg nedenfor begaar den Indiskretion at meddele det meste af det.«Norddal 18 Aug. 1883. «Herr Jonas Lie!

«Dette er et Takkebrev.

«Jeg takker Dem for de hjertelige Ord, De sendte mig, da jeg var nedbøiet af Sorg over det største Tab, jeg kunde lide paa Jord.» (Sigter til Tabet af hans Hustru). «Jeg var taknemlig, tro mig, jeg var. Men jeg kunde dengang ikke svare; det vilde ikke blevet en Klage, men et Skrig.

«Jeg har mere at takke for. De har gjennem mange Aar vist mig et tillidsfuldt Venskab, som jeg ingensinde vil kunne glemme. Jeg trøster mig til at tro, at Modtagelsen af Deres sidste Bog» (Livsslaven) «siger mig, at vi som før forstaa hinanden, det stærkeste Baand vistnok mellem Mænd. I ethvert Fald var Gaven kjærkommen; det er en sand, varm og virkningsfuld Digtning, og jeg ønsker Dem og vor Literatur til Lykke.

«De følger, kan jeg vide, med Opmærksomhed Begivenhederne her i Landet. Vi ere ogsaa midt oppe i et vigtigt Stykke Historie. Alle Forsøg paa at tilveiebringe, hvad jeg vil kalde en politisk Løsning, ere strandede paa Magthavernes Kortsynethed og Selvovervurdering. Rigsretten er nu i Gang. — Et kan De anse for vist, og det er, at den store Flerhed af det norske Folk vil blive den gode Sag tro indtil det Sidste. Jeg haaber en Dag at kunne give Dem en Skildring af, hvorledes vi har maattet arbeide og kjæmpe os frem Skridt for Skridt.

Venskabeligst og ærbødigst *J. Sverdrup.*»

— Livet paa Kongsvinger har saaledes været rigt og bevæget for Lie, og flersidigt udviklende.

Men «rar» var han og blev han. Urimelig forstandig og klog i mange Ting, men saa pludselig rent Barn, dum, hjælpeløs. Erik Werenskjold fortæller mig derom en næsten utrolig Historie.

Han — E. W. — og et Par andre Gutter havde borte i en Bæk bygget sig et lidet

Kvernbrug. En af Gutterne var mekanisk anlagt og svært hændig; han havde lavet en Leddemand af Træ i en Abekats Lignelse og sat denne Abekat i Forbindelse med Kvernen paa en saadan Maade, at det saa ud, som om det var Abekatten, der drog Kvernen. Saa kommer Sagfører Lie. Rask og elegant, med sit paa engang fortænkte og bestemte Væsen.

Han interesserer sig for Gutters Paafund og Leg, gaar hen til dem og opdager, at der drives Mekanik, og er med engang Fyr og Flamme. Svært til flinke Gutter; mekanisk Geni; maa udvikle sig; ... Landsgavn ... Ære for Fædre —; hm. Han glor paa Mekaniken, blir mer og mer distræt, tilsidst taus. Glor og undersøger, undersøger og studerer, i voxende Uro; glemmer Gutterne, glemmer, hvor han skal hen...

Gutterne syntes han var komisk; men det var jo Lie, og han havde Lov til at være komisk. De havde andet at bestille og drog hjem.

Et Par Timer senere kommer Lie efter til Werenskjolds. Han skulde som sædvanlig slaa af en Passiar med Fruen; men det var, som det ikke vilde bli til noget idag. Han sad og gloede ud i Luften med de nærsynte Øine, der saa ligesom indad, og hans Tanke var optaget andetsteds. Da han gik, fik han i al Stilhed Gutterne med sig — hen til Bække. Det var dette med Kvernen, som ikke gav ham Ro. Enten var *han* gal, eller —; sig mig,

denne Abekatten, De —? Han gloede paa Gutterne med store, hjælpeløse Øine.

Det mekaniske Geni maatte forklare og demonstrere en god Stund, før det gik op for Lie, at alt hang rigtig ihop, — at det var Kvernen, som drog Abekatten, og ikke Abekatten, som drog Kvernen.

VII.

Optaget paa alle Kanter brød Lie dog ingenlunde med Litteraturen. Ikke blot dyrkede han paa god gammeldags Maner Leilighedsdigtet; men han optraadte ogsaa offentligt, snart med Avisartikler og snart med Vers.

Af særlig Interesse er i denne Tid hans politiske Forfatterskab. Han gjennemlevede heroppe to af de Aar, der har været mest skjæbnesvangre for vor følgende Historie.

Det var først det unionslumre Aar 1860.

Der var negtet «Sanktion» paa en norsk Grundlovsbeslutning (Statholderpostens Ophævelse), udelukkende og udtrykkelig fordi Sverige ønskede det. I det hidtil paa dette Omraade saa enige norske Folk begyndte nu somme at blive løse i Flokken. Selv Forfatteren af de kjække «Flyveblade» No. 1—4

(Advokat Dunker) begyndte i No. 5 ligesom at se sig om efter Udveie bort fra sit norske Standpunkt; og Morgenbladet, Regjeringens Organ, som for kort siden havde erklæret det skete for «umuligt», holdt ganske aabent paa at forandre Signalerne.

I de Dage kom Lie til Byen paa en Forretningsreise.

Stemningen var flau. Underlige Rygter gik; en lammende Modløshed sneg sig pestagtigt gjennem Luften. Vi kjender den Slags Stemninger; jeg behøver ikke at skildre. —

Lie havde begyndt Aaret fredeligt nok med at synge om «Glommen i Maaneskin», hvor Nøkken leger paa Harpe for skjøn Ragnhild — Romantiken begyndte at virke —; nu lod han Nøk være Nøk og kastede sig ud i den politiske Strid med en Mands Kraft og en Ynglings Iver. Han var Ætling; af den «svensksindede» Mons Lie, men havde aldrig hørt, at Norge ikke skulde have Raadighed over sin egen Grundlov... Fra sit Hotel sendte han Aftenbladet en Artikel: «Flyveblad No. 6!» — i hvilken han krævede Mands Færd af Mænd i et saadant Øieblik.

Artikelen gav Luft for en almindelig Stemning; Flyvebladenes Forfatter maatte ud i *Mrgbl.* og svare for sig; han var spag, men undvigende, og vilde ikke ud med det af Lie forlangte Flyveblad No. 6.

Næste Dag kommer Lies Artikel «Tag Stød!» — et af de mandigste og klareste Indlæg i hele Striden.

Han tager Oxen ved Hornene. «*Foreningen* existerer i Grunden kun, saalænge og forsaavidt Rigerne er principielt enige, saa længe som det ene ikke krænker, hvad det andet anser for Selvstændighedsspørgsmaal; alt andet er kun skjulte Former for Krig» ... «At skilles fra Sverige er sørgeligt; men mod at skilles fra vor Selvstændighed er dette for intet at regne.» Og siden Regjeringen — ved at tie — har forsømt at «tage Stød» for Landet i denne Konflikt, saa faar nu Storthinget gjøre dette, — «enten ved Mistillidsadresse mod Statsraaderne eller ved Rigsret mod dem.»

I *Christianiaposten* har han et Digt om Situationen; dets Stemning er mørk. Tidens Ængstelse har smittet ham ;

han ser med Angst paa vort Hærstel.

Ind fra Grænsen kommer et tungt Bud. Svenskerne vil ikke være Brødre, men Herrer. Det skinner af Hjelme og Kyradser bag Kjølen. Men her? — Romantiske Drømme og Forsvarsløshed.

«Graakuften pløier, og Plogen skjær i den Jord, hvor Harald holdt Thinge; han pløier op *Minder* af Marken der, men glemmer sin blottede Bringe.»

I Anledning af dette Digt blev han kaldt op i Christianiapostens Redaktion, hvor en Del andre fædrelandsbekymrede Mænd gav Møde: Bjørnson, senere Prof. Weisse, Prof. Sexe o. fl. Det var Dagen før Adressedebatten i Storthinget. Der var

Alvor og Stemning over Sammenkomsten, og da man Kl. 1 om Natten skiltes, var det aftalt, at de alle til Bladets Morgennummer skulde sende hver sin Artikel. Saa skede, og Christianiaposten for 20 April 1860 blev saaledes et «historisk Nummer». Lies Bidrag blev (foruden Digtet) en Artikel: «Den departementale Statsvei og de konfidentielle Statsveie, to Yderligheder», specielt rettet mod Ministeriet Birch-Sibberns Filtmethode, hvorefter alt gaar stilt og «konfidentielt» for sig, i ukontrollable Former, saa at naar Folket skal se sig om efter, hvor Ansvaret er, saa findes der ingenting, hvad der er en høist farlig Ting i Tider som disse. Artikelen blev betegnet som et Fund i Situationen.

Ved Storthingets Protest-Adresse, som var conciperet af Schweigaard, og hvor Norges Eneraadighed over sin Grundlov kategorisk hævdedes, var saa meget opnaaet, at det skete ikke kunde faa Vægten af et Præcedens; men det Parti, der hidtil med saa megen Hæder havde hævdet Selvstændigheden, det liberale Intelligensparti, havde her faaet et indvendigt Knæk —: det havde ikke kunnet afværge Landets Ydmygelse.

Det rørte ikke engang ved den Regjering, der her saa svært havde svigtet. Det var, som det efter dette tabte Troen paa sig selv — og dermed ogsaa Troen paa Landet, som hvis eneste egentlige Forsvar det følte sig. lalfald indtræder nu

Vendingen i Partiets Historie. Dets Fører, Fredrik Stang, gaar Aaret efter ind i Ministeriet paa den svenske Platform af 1860: Revision af Unionsakten; en ny Frygtens og Mismodets Aand kommer ind i dets unionelle Politik, og denne Aand har siden drevet det fra Konsekvens til Konsekvens, indtil det har naaet did, hvor det nu staar. Efterkommerne af Mændene fra 1821 og 1836 havde fortjent en bedre Skjæbne. —

Paa Mænd som Jonas Lie har Begivenhederne i 1860 gjort et dybt og nedslaaende Indtryk. Wergeland havde betegnet Storthinget som den Cherub, der «vak som Ørnen» vogtede vor Selvstændighed; hvad der nu var hændt viste, at denne Cherubs Sværd var blevet farlig sløvt.

Det er neppe tilfældigt, at Lie nu begynder at synge Skandinavisme (Digt: «Norgesbannerets Drøm», Ill. Nyhedsbl. 1861). Og dybt betegnende er det, at Tanken om Nordens Enhed besynges netop som *Norgesbannerets* Drøm.

Norge kan ikke klare sig overfor Sverige alene. Blev vi tre i Forbundet, saa vilde Chancerne blive flere. Om en blev for stærk, vilde der være to imod ham ... har han kanske ment.

At Lie ialfald ikke har tænkt at ofre noget af Selvstændigheden til Fordel for den nordiske Enhed, fremgaar af hans interessante Artikler fra 1862 om den «dansk-tyske Strid».

Som altid, naar han staar overfor Alvor og Virkelighed, skyver han «Finnen» tilside og blir Realist, den ansvarlige, vederheftige Jurist og Trønder. Han synger ikke op i Præketone om Broderskab og bryr sig Pokker om de begeistrede Studentertaler i Axelstad og Lund; han forlanger Besked, Klarhed i Affærerne.

Hvad vil Danmark? «Før vi for Alvor opelsker i os en Sympathi, der kan komme til at koste os ikke blot Blod og Penge, men endog hazardere vor politiske Existens, forlanger vi at vide, om Danmark afgjørende har *valgt* den nordiske Politik, med andre Ord om det *vil* et Danmark til Eideren, eller om det — hvad Ministeriet Hall stærkt beskyldes for — fremdeles vil holde paa med en af disse sine gamle sørgelige Helstatsmanøvrer, hvorved det

hidtil bestandig har skubbet sig Tyskland høiere og høiere op paa Nakken.»

Nationalitetsprincipet er Alvor for ham. Hans Skandinavisme er: tre helt selvstændige og helt nordiske Folk i Freds- og Forsvarsforbund, og — intet Tyskerhad. Her afviger Lie fra den orthodoxe Skandinavisme, der, oprindelig dansk, først og fremst var rettet mod Tyskland. Vor Fremtids Tanke maa ifølge Lie være: at inddrage ogsaa Nordtyskland (det «lutherske Tyskland») i vor Union; da først blir denne, hvad den skal være, og fuldt betryggende.

Den nordiske Tanke var oprindelig en Form for Patriotisme. I Danmark var den det, og den var det ogsaa hos de bedre norske Skandinaver. Det lille Fædreland kan ikke klare sig mod store Fiender alene; Danmark, Norge, Sverige vilde hver for sig være tryggere, om de alle holdt sammen. Og for os med vort Forhold til Sverige kunde en Trippelalliance være nyttig ogsaa for det indre Forsvar. Det er den nationale Selvopholdelsesdrift, Kjærligheden til Selvstændighed, som i 50—60-Aarene gjør vore Norskhedsmænd til Skandinaver; — det blir da forstaaeligt, at Lie kan gjøre Nordens Enhed til Norgesbannerets Drøm.

Foreløbig er den imidlertid kun en Drøm, og for de nærmeste Farer søger Lie at finde Trøst ude i den større Verden. Ikke alle Stormagter er de smaa Nationers Fiender; atter vender han sine Øine mod Frankrig. Og han skriver (Ill. Nyhedsbl. 1862) sin Artikelrække om Napoleon, der i Bund og Grund ikke er andet end en mod alle nordiske Ængstelser rettet Bevisførelse for, at Napoleon *maa,* for sin egen Skyld er *nødt til,* at hjælpe de smaa Nationer.

Det Store ved Napoleon er ifølge disse Artikler ikke bare hans Geni; Hovedsagen er hans historiske Stilling. Han og hans Dynasti vil leve og bestaa, «saa længe der findes undertrykte Sympathier og med ydre Magt stængte Konsekvenser af 1789 at skaffe

Ret for og Indgang i Nationerne... Den Dag, han forraadte disse Ideer, var han visselig forloren og hans Herredømme ikke et Sandskorn værd». Han er altsaa en Garanti for Friheden, — tiltrods for 2den December, og tiltrods for, at han, tvungen af Omstændigheder, foreløbig hersker som en Tyran. Og det er en fra norsk Standpunkt begribelig Feiltagelse, om ogsaa Nationalitetstanken gjøres til en Konsekvens af 1789. Artiklernes uudtalte Slutning og indirekte Mening er i ethvert Fald den: vi behøver ikke at ængste os for Nordens, altsaa hellerikke for Norges, Skjæbne; thi som Chef for Europas største Stormagt staar Louis Napoleon.

Særlig overfor Sverige søges anden Trøst.

I en Beskrivelse af Kongsvinger faar han Anledning til at prise det «deilige unge Unionsflag» (hans Sang til samme Flag, vistnok det eneste norske Digt, der feirer Unionsmærket, er af tidligere Dato); det staar for ham, som vel for mange Datidens Nordmænd, som en Art Pagtens Tegn i Skyen, at der ikke mere skal true nogen Fare fra den Kant. Han finder Betryggelse i dette. Naar alt kommer til alt, er der ikke noget at frygte for. Det i 1860 har været en Misforstaaelse. Den svenske Broder behøver bare at se paa Unionsmærket (i hvis Farver «Fostbrødrene blande Blod»), og han vil huske vor «Pagt» og falde os om Halsen —: «men kjære, hvordan har jeg kunnet forglemme mig i den Grad!» — Saaledes blir

selve Unionsmærket en Garanti for Norges Selvstændighed.

I 1863 skriver han om den polske Opstand; men — «han skrev om Polen og mente Norge». Her kommer Skuffelsen fra 1860 tydeligst frem. Det er det norske Embedsparti, han skildrer, navnlig dets ældre Stok, Magthaverne —:

«En Nation har ikke i længere Tid været holdt underkuet af en fremmed Nationalitet uden bagefter at bære onde Mærker efter Trykket. Det er Landets øverste Samfundslag, dets Intelligens, som først og fremst har maattet udholde dette Tryk, og som, efterat dette er ophævet, pleier at vise frem i Dagen sine gulvisne Mærker efter det borttagne Overlag, sine bedærvede Strøg, hvis forgiftende Dunster siden besvangrer Nationens frie Luft med alskens Reaktion. Det er da den samme bedærvede Intelligens, som siden staar Nationen mest imod under Befrielseskampen... Det er navnlig ogsaa der, at den har at befrygte Forræderi, i Raadet som i Slaget. Skjulende

sine Sympathier for Undertrykkerne under de nationale Frase blive de netop derved saa meget farligere Mænd at have i sin Leir. Og, da de vide, at den Dag, da deres Folk staar befriet, tillige bliver den, hvorpaa deres foregaaende Færd faar sin Dom, bruge de sine skjulte Vaaben som fortvivlede Jesuiter for Livet.» —

I Slutningen af 1863 begynder han i sit Blad en ugentlig politisk Revue, der fortsættes ind i 1864;

han behandler her al Europas Politik, men fortrinsvis den dansk-tyske. Med den voxende Fare voxer hans Klarsyn, og det viser sig her tydeligere end nogensinde, at Spørgsmaalenes Spørgsmaal for ham er: Norge.

Den 20de September 1863 kan han berette, at der, ifølge alle Rygter, er «afsluttet et skandinavisk Forsvarsforbund mod Tyskland».

Denne «for Nationen ikke saa ganske uinteressante Nyhed» har Nordmændene altsaa kun rygtevis faaet Nys om. Dem har ingen spurgt. Livs- og Dødsspørgsmaal for Nationen afgjøres uden dens Vidende.

Det er den Side af Sagen, som tildrager sig Jonas Lies Opmærksomhed. Og han tager Anledning til et glimrende Indlæg for — egen norsk Udenrigsminister.

Han har Mod til at sige sit selvstændighedsskrydende Folk lige op i Ansigtet, at «et Folk uden Ret til paa en eller anden Vis at kontrollere sin Udenrigspolitik, er ingen «Nation»; det er kun et Stykke Land med «indre Frihed». Og om han som før tror paa «Ideerne», har han nu tillige vundet det modne Blik for Politikens Magtside: «al Historie lærer os, at selv der, hvor Folke-Ideerne har været de stærkeste Drivkræfter og gjæret som hedest i Folkenes Hjerter, opgjøres Resultaterne dog tilsidst af den egoistiske Politik.»

Selv efter at Krigen er begyndt, vover han at tale sin «Pangermanismes» Sag: «Skandinavismen bør være fordomsfri og fremsynt nok til at se, at hele denne vor Krig og Strid med Tyskland» kun er «en Famlen iblinde for at naa frem til en Forening af det, som efter sin Natur hører sammen.»

Han indrømmer Rimeligheden af Tysklands Fordring paa den Strimmel af Sydslesvig, som dominerer Kielerfjorden — Tysklands Vei til Magt paa Havet. «Den maa Tyskland faa, som Pant paa fremtidigt Venskab og Forbund, — kun at vi i Nordens Navn forsvarer Slesvig. »

Først efter at Dannevirkestillingen er rømt, begynder han at tro paa alvorlig Fare for Danmark. Og Hjertet løber nu af med ham, saa han glemmer de juridiske og nationale Forbehold og glæder sig over Rygterne om Mobilisering af Norges og Sveriges Armeer. 13de Marts 1864 tager han stilfærdigt, men alvorligt, Ordet for, at Storthinget antager den fremsatte kgl. Proposition, hvorved Kongen gives frie Hænder til eventuelt at hjælpe. Det er nu ikke Tid til at tænke paa de Feil, Danmark kan have gjort. «Sagen for *os* er kun, at vi som Nation gjør *vor* Pligt ligeoverfor den skandinaviske Idee, saa at vi, hvor himmelvidt fra vore Illusioner en haard Verdensskjæbne end kan behandle den, kan have rene Hænder for Historien.»

Som bekjendt bevilgede Storthinget Pengene, idet det dog i en Adresse udtalte sig om Betingelserne for deres Anvendelse. Men — som endnu mere bekjendt — blev der ikke Tale om at bruge dem.

— Det var alvorsfulde, spændte Dage. I det længste haabede man paa Vestmagterne. Kræmmeren England, den egoistiske Politiks Repræsentant, kunde der til Nød tviles om. Men saa havde man Napoleon. Han havde jo sin Mission. Og han fandt nok Udvei.

Vi ved, hvordan det gik. Aaret 1864 blev for os et endnu slemmere Aar end 1860.

Thi denne Gang var det Ungdommens Mod, som knækkedes.

Alt havde svigtet. Var der ingen Gud i Historien mere? ingen Retfærdighed ? ingen Idealitet? — Som Løver havde de danske Brødre kjæmpet, ikke alene for en retfærdig, men for en hellig Sag, Nationernes Sag, Tidens historiske Ide, og hele den civiliserede Verden havde fulgt det med sine varmeste Sympathier. Men trods alt dette, trods Begeistring, Tapperhed, Ideer, Sympathier, havde den brutale Magt seiret, seiret ubarmhjertigt, definitivt, ved Hjælp af Flertal og Tændnaalsgeværer, og Ideens Helt laa der, plyndret og blødende, medens Røverne triumferede og tog for sig.

Og Gud lod det ske. Og Europa sad og saa paa. Selv Frankrig, selv Napoleon. Var der intet mer at tro paa? Var Ragnarok kommet, Kaos;

havde de smaa Folk intet mer at holde sig til; var det bare et Spørgsmaal om Tid og Appetit, naar Stormagterne skulde opsluge os Smaafolk? —

Paa alle de gamle Anskuelser, al «Begeistring», hele den romantisk-ideale Politik, virkede Udfaldet som en Jordrystelse.

Og med en vis Gru fandt vi os selv midt opi Sagen som Medskyldige. Vi havde ogsaa svigtet. Selv vi. Vi, som var de nærmeste, vi, Brødrene, vi, for hvem Danmark nærmest havde ofret sit Blod ... og vi, som havde været saa kjække, da der ingen Fare var, ja som havde vor Del af Skylden for, at Krigen i det hele var kommet...

Vi var Forrædere, vi ogsaa. Og det paa en Maade «uskyldigt». Omstændighedernes Magt, Kaos, havde tvunget os; for det havde jo ikke manglet paa Sympathi, hverken hos Konge eller Folk. Saa havde vi da ikke engang os selv at tro paa.

En grænseløs Flauhed afløste Begeistringen. De unge og de gamle fandt hinanden. Det var sandt: vi skulde ikke drømme. Vi skulde holde os til Jorden. Ingen Fraser og store Ord mere. Vi levede paa Stormagternes Naade, og det fik vi huske paa. Og egentlig var det kun Sverige, som havde noget at vente af Europas Naade. Sverige var en anerkjendt Stat med et anerkjendt Dynasti; vi var for Europa kun en Del af, bestod egentlig bare gjennem Sverige. Vilde vi altsaa vedblive at bestaa, fik vi holde os til

det. Slutte os saa nær til Sverige som muligt. Unionen, som før havde været det første efter Selvstændigheden, blev nu det første absolut. Sammen med Sverige kunde vi redde ialfald vor indre Frihed. Uden Sverige havde vi Knuten smeldende om Ørene paa os imorgen. Med Danmark fik det gaa som det kunde bedst. Var vi vor Broders Vogter ? — Passe os selv og holde Flab, — det var vor «Opgave». Det tidligere Intelligens- og Selvstændighedsparti gik nu helt over til den «svensksindede» Politik, der havde havt sine Repræsentanter i Landet helt siden 1814.

Selv de bedste reves for en Tid med. Illustreret Nyhedsblad udkom med Festnummer i Anledning Unionens 50-Aarsdag, 4de November 1864, — og dette Nummer er lærerigt.

Det har Bidrag paa Vers og Prosa af A. Munch, Bjørnson, Lie m. fl. De to sidstnævnte feirer Dagen og Unionen; for Kongen og Kronprinsen ofres der særskilt Vers af P. A. Jensen og A. Munch. Stemningen er yderst loyal, og Unionsbegeistringen er ubetinget.

Der tales endnu om «Norden». Men Danmark er ikke med. Man har nok ikke havt Lyst til at mane dette blege Billede frem ved Festbordet. Men da absolut Taushed vilde virke trykkende, strammer man sig op og er kjæk —: Kong Karl faar af P. A. Jensen en Kompliment, fordi han ikke har

hjulpet Danmark. Han «bøied sig for Folkets Røst», omskrives det.

Lie er Realisten i dette Lag. Han taler roligt og fornuftigt om Tingene, gjør opmærksom paa Vanskelighederne, peger paa de Ting, der gir Haab; særlig lover han sig meget af Repræsentationsreformen, der endelig vil stille os Ansigt til Ansigt med selve det svenske «Folk» og saaledes gjøre Unionen til Virkelighed. Men netop han gir det stærkeste Indtryk af, hvor reduceret man dengang har følt sig. Han, som for et Par Aar siden havde forlangt egen Udenrigsminister, han, som i 1860 vilde have Rigsret over Regjeringen, fordi den ikke havde optraadt bestemt nok i Statholdersagen, han erklærer nu med gudhengivent Sind, at vi «faar sætte vort Lands politiske Hovedsag i Unionen». Han er fattet, men bleg. Vi faar ikke befatte os med «smaalig Særpatriotisme», formaner han, og «det væsentlige i Flaget blir mere og mere at lægge i Unionsmærket». Thi «det er ene og alene gjennem Troskab mod Unionen, at vi engang kunne naa frem til en folkelig Skandinavisme og sikre os en politisk Fremtid».

Det har været en egen Sort Feststemning. De overalt anbragte Slagord om Norges Selvstændighed m. m. tager sig i denne Forbindelse særdeles fraseogiske ud.

De følgende Aar er Unionskomiteens og Mismodets Tid. I Poesien hersker den bitre,

selvironiske Spot; «Brand», «Peer Gynt», «De Unges Forbund» er Hovedværkerne. De af den romantisksindede Ungdom, der har reddet sig af Forliset, opgiver Intelligensen og søger ud i Folket, hvor de med Tilfredshed gjenfinder noget af «Stammens oprindelige Kraft». Paa Grundlag af Nordens Urforestillinger i Mythologi og Saga søger de saa, mest gjennem Folkehøiskolen, at skabe nye Grundlag for en nordisk Fremtid. Her støtter Bjørnson mægtigt til, navnlig gjennem *Norsk Folkeblad.* Tillige opstaar ud fra Bondesamfundet, ved Ivar Aasen og Aasmund Vinje, en ny norsk Bevægelse, der dels slutter sig til Folkehøiskoleretningen, dels fortsætter den Wergelandske Linje i vor Litteratur; den betragtes med skjæve Øine af de gamle Norskhedsmænd, der frygter den som Splittelse. Imidlertid holder den Norskhedstanken oppe. Ud af disse nye Bevægelser — «Maalsagen, Folkehøiskolen, Jaabæks Bondeventanke» — skaber saa den geniale unge Johan Sverdrup efterhaanden den Hær, hvormed han i 70-Aarene paany kan gjenoptage den gamle Selvstændighedspolitik og saaledes afværge den første og nærmeste Fare: Unionsforslaget falder. Men Kampen mellem Selvstændigheds- og Mismodspartiet staar den Dag idag, og den Rigsret, som Storthinget af 1860 undlod at sætte, fik vi til Gjengjæld i 1883.

— Lie er en af de første, der kommer sig efter Rystelsen i 1864; han indser ialfald, at det

ikke var Kaos, som seirede dengang. Han, som jo altid havde havt Øie for det, der var berettiget i Tysklands Krav, anerkjender i 1866 udtrykkelig Preussen som Nationalitetsprincipets Repræsentant — «om det end maaske som en Schakerjøde tillige tænker at gjøre Affærer deri for egen Regning» —, trods al Uvilje mod Bismarck. Og han vover atter at fremholde sin Pangermanisme, dog kun under Forudsætning af, at Junkerne vil vise sig som «Sværdriddernes Efterkommere i Aand og Sandhed», idet de slutter sig til den «tyske Friheds- og Folkesag».

Hans Frankrig-Begeistring er stærkt afkjølet. Han vil have Tyskland opretholdt, ikke blot mod det antinationalistiske Østerrige, men ogsaa mod Frankrig, og han fremholder, at naar dette modsætter sig Tysklands Enhed, er det ikke længer i Overensstemmelse med sin gamle ideale Politik. Men Napoleon kan han ikke opgive. I Valget mellem at anse ham for en stor Statsmand eller en Politiker af «meget lav Rang» foretrækker han det første og ser med Jubel denne sin Dom bestyrket og retfærdiggjort ved Lavalettes Cirkulære.

Her, siger han, «opruller Napoleon i et storartet Vue Programmet for en national Udenrigspolitik, saa principielt ophøiet, men paa samme Tid saa selvindlysende klart for enhver politisk Selvopholdelsesinteresse, at Reaktionen forgjæves anstrenger sig imod det.» Selv *Times* taler respektfuldt derom og

«undres bare paa, at ikke ogsaa England er nævnt som Frankrigs Allierede i denne store Folkepolitik». Men England, «hvis kvasiliberale Kræmmerpolitik overalt ender med at efterlade en Følelse af skuffet Tillid», — saa at der snart «ikke findes et civiliseret Land i Verden, uden at det staar med en Hævnens Regning paa England i Haanden», er forbigaaet i Taushed efter Fortjeneste.

— Napoleon er reddet.

Men noget Forsyn for de smaa Nationer er han ikke længer. Hans nye Program sprænger fuldstændig det gamle Ligevægtssystem, saa at Smaastaterne ikke længer kan stole paa at faa existere «som hinanden opveiende Lod og Kvintin paa det europæiske Systems Vægtstangarme».

Han finder da ingen Trøst længer for sit Fædreland i Betragtningen af de europæiske Forhold. Novembertraktaten er intet mere værd. Hverken Frankrig eller England er længer, hvad de var; nye Magter er komne op ved Siden af dem, og Amerika gaar i Alliance med Rusland.

Vi faar da bli staaende ved det gamle: Haabet om, at en skandinavisk Union alligevel kan komme istand, — hvortil Lie for egen Regning føier: og Haabet om et Forbund med Tyskland. «Hvem skulde de forenede Riger have til Ven og Hjælp i Farens Stund uden det store tyske Folk?» — Men saa længe til den Dag kan komme, faar vi ta det

roligt og trøste os med vor svensk-norske Union. Og ikke erte Svenskerne. Saa kanske vi faar beholde, hvad vi har — til bedre Tider oprinder. —

— Det er først ud i 80-Aarene, at Jonas Lie helt overvinder Fædrelandsbekymringen fra 1860—64. Da ser han, at det nye Selvstændighedsparti alligevel er noget at stole paa. Men i 20 Aar har han levet i Frygten for, at det svenske Forsøg fra 1860 kunde blive gjentaget, og i den Tro, at det isaafald vilde møde et endnu mindre modstandsdygtigt Folk end da. Denne Frygt har i flere Henseender paavirket ham og har lagt en Glød i hans Fædrelandssind, der minder om den Kjærlighed, hvormed et Barn kan omfatte en Mor, det er bange for at miste.

VIII.

Det skulde ikke ende saa godt som det var begyndt oppe paa Kongsvinger.

Lie gjennemlevede hele den Bredesenske Krise i de Solørske Trælastdistrikter (1865—68). Forudsætningerne for denne Krise var dels den stærke Stigning af Tømmerpriserne i Udlandet, dels den Svimmelhed, som vor begyndende Jernbanebygning fremkaldte. Man troede, Jernbanen kunde gjøre Mirakler; Skogpriserne steg vanvittigt; Eiendommene taxeredes til det tredobbelte af sin Værdi; der spekuleredes vildt; det var en Rus, en Galskab, som havde betaget Sindene.

Spillegalskaben. Det, som Lie i «Gaa paa» har betegnet som «den dybe Trang i Nationalkarakteren, der just forlanger Eventyret, Legen med Chancen og det uventede, Legen med Faren». Naar den

Trang for Alvor vaagner, da gjælder det for den kloge at redde sig.

Jonas Lie er klog. Han har særdeles megen nøgtern, sund Sans, og Nordlændingen i ham lader sig ikke let besvindle. Fantastisk og letbegeistret er han samtidig «en Skeptiker og en vantro Thomas»; fra hans Skoledage fortælles, at han i lange Tider forbeholdt sig alt lovligt endog overfor et saa vel endosseret Papir som Læren om Tyngdekraften. «Der sidder altid et lidet Spørgsmaalstegn og gnaver i ham.» Men her nyttede det ham ikke. Den almindelige Svimmelhed virkede. Han blev dragen ind i Forhold og Foretagender, som gjorde, at det blev ham umuligt i rette Tid at komme løs.

Saadan en Katastrofe kommer jo ikke uden Forbud. Jonas Lie havde sine Anelser; han hørte af og til som Drøn under Foden; men det var for sent. I en saadan Stemning er det, at han har skrevet sit skjønne, mandige Digt til A. B. Stabell («Det trækker op til Uveir, og Tiden den er nær»), der stod nærmest til at faa Hadet over sig, naar Ulykkens Dag kom, men hvis Storsynthed og Foretagsomhed Lie ikke derfor mindre ærede. Se ogsaa hans Biografi af Stabell i Ill. Nyhedsblad Vaaren 1866.

Saa svigtede Grunden. Jon Bredesen røg overende, og saa røg de andre efter; det blev et Krach, som slog Benene under saagodtsom alle Solørs større Forretningsmænd og Skoghandlere.

Kristianiabankerne, særlig Kreditbanken, hvor Stabell sad, rystedes, og i Solør slog Stemningen voldsomt over i den yderste Modløshed. Eiendommene blev værdiløse; ingen vilde kjøbe, alle sælge.

Under dette gik en Mængde Penge, som Lie, i altfor poetisk Tillid til de gode Tiders Taxter og Kautioner, havde gjort sig ansvarlig for, tabt, og han blev siddende inde med en Række af store Eiendomme, som ikke lod sig realisere.

Det var mørke Dage. Der var Tider af Spænding og fra Dag til Dag en Anspændelse af hver Sjælens Fiber og Evne, som gjaldt det Liv eller Død. Det gjaldt ogsaa — for ham — næsten mer end Livet.

Det gik jo paa Honnøren løs! — og Samvittigheden... Man har fortalt mig lidt om, hvordan den Mand har det i Pengesager. Lie var ved en eller anden Forglemmelse eller Forsømmelse i sin Tid kommen til at forlade Tromsø med en ubetalt Gjæld af 2 Skilling, og skjønt han selv saa Latterligheden ved Tingen — og derfor hellerikke godt kunde udtrykkelig sende de 2 Skill. pr. Post, — plagede denne «Gjæld» ham som en Samvittigheds- og Æressag op gjennem Aarene, helt til det endelig lykkedes ham paa rimelig Maade at faa den udjevnet.

Denne Mand staar nu pludselig ansvarlig for Gud og Mennesker for en Gjæld paa flere hundrede Tusind

Speciedaler.

Alt, hvad han havde og eiede, forsvandt i Svælget uden Spor. Naken som Naalen, forvirret, fortumlet stod han der, stirrende ned i et Gab af Ansvar og Gjæld, som der ikke var Bund i.

Det var hans Ungdom og Trønderkraft, der holdt ham oppe, og Følelsen af et andet Livskald, der gav ham Mod til uforsagt at begynde forfra igjen.

Der var ikke Tvil om Veien længer. Nu havde Vorherre selv valgt for ham. Havde sat ham Stolen for Døren og sagt : prøv ikke mere paa at løbe bort fra din Livsopgave! — Han prøvede ikke mere.

Overfor sin Forretningsgjæld befriede han sit Sind i en stor, en fantastisk Beslutning. Han vilde — ikke figurligt, ikke aandelig talt, men bogstaveligt — betale den ved at digte. Om han skulde leve og digte til Tidernes Ende, — hver Hvid og Skjærv skulde blive betalt.

«Han har egentlig aldrig tvilet paa,» fortæller hans Datter, «at hvis han bare rigtig *vilde,* saa skulde han — rent bogstavelig forstaaet — kunne gaa tvers gjennem en Mur.» Figurlig talt har han jo ogsaa mer end engang gaaet gjennem Muren. Det er denne Tro, der har baaret ham nu. Hvad han vilde, var umuligt; men naar han vilde tilgagns, saa var han Mand for at gjøre det umulige.

Og lige til den senere Tid har han slængt alt,

hvad han tjente og ikke strengt behøvede, Klat for Klat ned i det bundløse Svælg. Han har paa den Maade ofret adskillige Tusinder.

Her gjaldt det jo imidlertid ikke om at gaa gjennem en Mur, men om at vade gjennem et Hav, og da han ikke vilde gi sig — han er en Stivnakke af ægte Trøndersort —, maatte man tilsidst snakke Fornuft til ham. Lie har maattet opgive det umulige. Hvad det har kostet ham at slippe denne Livsillusion, derom tier Historien.

— Hans Kamp- og Ulykkesfælle Stabell havde ikke Ungdomskraften at flyde paa. En lumsk Sygdom tærede paa hans Kraft, og den svære Tid, han nu havde at gjennemgaa, paaskyndede Opløsningen. Over hans Baare sang Lie en af sine stolteste Sange.Se Digte 89. (Begge hans Sange til Stabell er her optagne.)

— — Det var en Lørdag Eftermiddag, han forlod Kongsvinger, efterat han, nogle Timer før, havde skrevet Digtet «Farvel til Glommendalen».[samme]

«Og nu, vi skilles, — jeg staar vemodig; thi her jeg leved min bedste Vaar; men sterk og freidig, med blanke Bølger du, fagre Glomma, mod Havet gaar! Som Skogens Stok skal jeg ud i Verden og pløie hen paa dets store Hav; men mangestunder vil udpaa Færden min Tanke stille dig speile af, og dvæle hos dig — helst hvor du svinger din Vei om Kirken deropi Vinger.»

– Ved den Kirke laa to af hans Børn; tre Smaa fulgte ham og hans Hustru paa den vildsomme Færd. Og nu skulde det vise sig, at Thomasine ikke blot forstod at herske i de store Forhold, men at hun ogsaa var den Kvinde, «der kunde staa hos en Ven i Kugleregnen». Ikke for intet er hun — uvilkaarlig — bleven Modellen for de kjækkeste blandt hans mange kjække Kvinder.

Digteren i ham vil have følt sig lettet, og «tusinde ubrugte Vinger» har «fjedret sigi hans Bryst». Men nu gjaldt det foreløbig at redde sig op paa et saavidt rummeligt Skjær, at han kunde faa Plads der for sig og sine.

Det var Høsten 1868, han kom til Kristiania. Han havde intet at leve af.

En af hans Venner fra senere Tid fortæller, at han i den Tid af og til saa Jonas Lie paa Storthingsgalleriet. Han var bleg og mager, ikke til at gjenkjende. «Jeg tror, der var Tider, da han simpelthen sultede.»

Til en Begyndelse tog han fat paa Journalistiken. Men Aviserne var ikke rige, og der var ikke megen Plads. Han maatte foreløbig nøie sig med en liden Krog i — *Morgenposten.* Han var Vinteren 1868—1869 «Morgenpostens Student», skrev Lørdagsnumerets Redaktionsartikler og bekom derfor et Honorar af 3 Spd. pr. Uge.

Morgenposten har vel aldrig hørt til de

«anseede» Blade; Universitetsbiblioteket umagede sig ikke engang med at holde den. Det faar vi svie for nu; et vigtigt Bidrag til en af vore største Digteres Biografi er simpelthen ikke længer til at op drive.Heller ikke *Dagbladet* 1869 — hvor Lie en Tid skrev den udenrigske Artikel — findes paa Universitetsbiblioteket. Den daværende Bibliothekar var — Medarbeider i *Morgenbladet.* Det vides kun, at Artiklerne bl. a. omhandlede Eilert Sundt og de Foredrag, denne da holdt i Arbeidersamfundet (om Arbeiderforhold o. lign.), samt at Lie kjæmpede for aarlige Storthing, hvilken Sag dengang stod paa Dagsordenen. For den virkelig fædrelandsbekymrede maatte jo ogsaa det være den eneste Haabets Vei: at søge Storthingets Indflydelse øget.

Men det er mig berettet fra flere Hold, at trods den Ramme, hvori Artiklerne præsenterede sig, — i Publikum vakte de Opmærksomhed. Mange, som ellers ikke vilde smudse sine Fingre med noget saa tarveligt som *Morgenposten,* gik paa Kaféen og spurgte først og fremst efter den. Man reves om den selv i Storthingets Læseværelse. Gamle Prof. Welhaven sa, at «den eneste, som har noget nyt at sige os, det er sgu Jonas Lie!» Artiklerne maa have røbet et uvant overlegent politisk Syn; mange troede dem endog inspirerede af Johan Sverdrup.

De haarde Oplevelser havde ikke gjort Lie myg i Principerne. Han var Februarmand som før, og Sverdrup var en af dem, han først opsøgte. Venskabet mellem disse Mænd udviklede sig, og det var en Tid, da Lie var en Art Sekretær hos den store Parlamentariker, skrev Komiteindstillinger for ham o. desl. Han vankede meget i Arbeidersamfundet, til hvis Fester han har skrevet mangt et gildt Digt. Ogsaa her havde han Thomasine ved sin Side. «Mer end engang,» fortæller Erik Lie, «har Mor og Eilert Sundt opført Dansen i Arbeidersamfundet i den Tid.»

Foruden Lørdagsartikelen i *Morgenposten* fik Lie (gjennem ßjørnson) den skandinaviske Artikel i «Norsk Folkeblad».

Saa var der ogsaa en anden fattig Mand, som ikke svigtede en Ven i Nøden, og det var gamle Heltberg. Han kom og spurgte, om Lie vilde være Norsklærer hos ham, og Lie svarede ja. Her paa «Fabriken» følte han sig nok rigtig i sit Es. Nogen at præke for, ny Jord at rydde og dyrke, unge, sovende Kræfter at vække og begeistre, det var noget for ham! Og Kræfter var her nok af.Blandt Eleverne nævnes f. Ex. senere Redaktør af «Verdens Gang» Olaf Thommessen. Han aabnede sin Rigdoms Sluser og holdt hver Morgen Kl. 8—9 Foredrag for sine Apenninerrøvere om Tidens Spørgsmaal, saa det lyste om dem. Men atter skulde han opleve en Skuffelse. Røverne hørte

paa ham i et Par Maaneders Tid; da opløftede de sin Røst og protesterede. Den nye Norsklærer holdt bare Festtaler for dem, sagde de, og Festtaler kunde de ikke bruge til Artium. Saa var den Vise ude.

Men saa hændte det jo, at han af og til fik Brug for sine Evner som Jurist. Folk fra Kongsvinger kjendte og huskede hans Evne til at «finde Udvei, hvor ingen var», og de søgte ham endnu, naar det kneb for dem. Han solgte en Del Skoge, og det var ikke altid Smaasummer, det dreiede sig om. Paa en Handel tjente han saaledes for sin Part over 1000 Kroner. Folk skjønte bedre end han selv, at det var Uheld og ikke Udygtighed, som havde kastet ham ud af hans Forretningsvirke.

IX.

Lies første Bog er den Samling Digte, der udkom til Jul 1866 (dateret 1867) paa Jakob Dybwads Forlag i Kristiania.

Den udgjør væsentlig en Samling af, hvad der tidligere. havde været trykt i Aviserne, dog ogsaa en Del nyt. De sædvanligste Titler er: Fædrelands- og Syttendemai-Sange, Flagsange, Jule- og Nytaars-Sange, Sange ved private Anledninger; Sange for Norden. Dertil kommer enkelte Romancer samt et og andet Digt af religiøs eller religiøs-filosofisk Art.

Ifølge Fortalen har Digteren øvet streng Censur, «ofret Hekatomber af Poesier til Luerne», forat det øvrige «nogenlunde skulde kunne bestaa sig for Skjønhedsgudindens Øine». Ogsaa de Digte, der meddeles, har været under Kniven; de fremtræder i en tildels stærkt forandret og beskaaret Skikkelse.

Bogen vakte liden Opmærksomhed, hvad der kunde være rimeligt nok. Digteren klager selv i Forordet —: «Min Livsstilling førte det med sig, at jeg i Litteraturen, for hvilken jeg har følt Kald, overhovedet kun har kunnet give de snare Gjæsteroller, hvoraf atter Følgen er bleven, at min poetiske Production oftere har været betinget af en udvortes Foranledning.» Men «skal man blive noget tilgavns her i Verden, maa man ofre Kaldet sin udelte Kraft».

I Form og Tanke er der en usikker Famlen mellem gammelt og nyere, og Digteren finder kun sjelden med Sikkerhed sin egen Tone, saa han kunde synge med fuld Røst.

Sprogbehandlingen er mangelfuld.Sml. forresten nedenfor under Behandlingen af *Faustina Strozzi.* «Man behøver,» som Nordahl Rolfsen siger, «ingenlunde at være en Prinsesse for at generes af Erterne i hans Vers.» Der er meget af Dilettantens Vaklen; henrives man i det ene Øieblik af et pragtfuldt Billede, en klar poetisk Tanke, en fuldtonende Strofe, kan man i næste Øieblik snuble over en Abc-feil, et mislykket Forsøg, et intetsigende Skolevers.

Efter hvad vi ved om hans Prosastil, skulde det hellerikke kunne ventes, at Verset blev den naturligste Form for hans Produktion. Tanker og Billeder stormer for vildt afsted; det gjælder at snappe

Udtrykket i Farten, fæste, hvad fæstes kan, i de Ord, som først byder sig. Hos den rigtige Versemager maa Fantasien midt i sin Rigdom arbeide med en vis Ro (Wergeland taler om den «kjølige» Tilstand, i hvilken hans Indre under Produktionen befinder sig), saa at det tunge Sprogstof ligesom faar Tid til at smelte, for saa blødt og bøieligt at gyde sig om Forestillingerne som deres Form. Lies Fantasi arbeider febrilsk; Sprogevnen kan ikke altid følge med; saa blir Formen ujevn; eller Fantasien hemmes og stanses i sin Flugt, hvorved døde Punkter fremkommer.

Ikke for intet har Lie «ofret Hekatomber til Luerne» — ikke blot denne Gang, men endnu mere ubarmhjertigt ved Digtsamlingens Revision 1889 —; han føler vel selv, at Digtet kun i de færre Tilfælde blir, hvad han har villet.

En mærkelig Udvikling i hans lyrisk formende Evne finder Sted netop i Aarene efter den første Digtsamlings Tilsynekomst. Men Mesterskabet naar han kun, hvor han digter paa en enkelt, klar, helt indlevet Stemning, der behersker ogsaa hans Fantasi, saa at han kommer netop i hin Tilstand af «bevæget Ro», den lyriske Digtning forudsætter. Hvor Fantasien tager Ledelsen, søger den helst den ubundne Form.

Blandt de nordiske Digte mærkes hans oprindelig i Morgenbladet (1865) trykte Sang ved

Aabningen af Jernbanen til Sverige; han faar her sagt, hvad han haaber og ønsker af Unionen. Sveriges Karleklinge og Olafsøxen skal svinges «i *Freds*værk». Og «med *Friheds* Panserhuder vi Snekkerne beslaa». Det er vistnok et Formaningens Ord ogsaa til Sverige.

Syttende Mai er ham en Glædens og Fredens Dag, den blide, løfterige Vaardag. Han tillader sig da at glemme alt, hvad der staar igjen, for helt at glæde sig ved det vundne; vort Frihedstræ staar «overdeiligt», siger han, og i et galt, men henrivende Billede ser han det «knoppe sig med unge Flag ved Fjeldets brede Væg». Grundfølelsen er religiøs Taknemmelighed: «Thi bøi, o Folk, dit Knæ for Ham, som sender Træet Vaar!» Hans religiøs-idylliske Syttendemaiglæde er i Slægt med Wergelands og Bjørnsons, men stikker eiendommeligt af mod den Strenghed, hvormed Henrik Ibsen netop paa Festens Dag, en Brand lig, løfter den ideale Fordring:

«Men ve dig, norske Mand, ifald du sløvt dig lukker inde bag Væggen i din Fortidshal med Drømme om dit Minde. End har du mangt et Slag at slaa, end mangen Trængslens Vei at gaa, end mangt et Seirens Maal at naa, før Hvilen tør dig finde!»

Ibsen og Lie repræsenterer i skarp Modsætning hver sin Side af «17de Mai».

Der er i Digtene adskillig religiøs Stemning. Religiøsiteten har overalt kristelig Farve; men Opfatningen er vaklende. De ældste (tildels ikke optagne i Samlingen) minder mest om den eiendommelige, rationalistisk-pantheistiske Kristendom, vi kjender fra Wergeland. I «En Betragtning» er Rummet «en Strengerad», hvor «hver en Streng Guds Lovsang bær udi et evigt Kvad»; Gud er den, af hvis Aand «alt er lyslevende fremtænkt»; «Alverdens Luehvælv» er «Herrens blanke Skjold», i hvilket han ser sig «speilet evindligfold i Dybden af sig selv». Sekunden er «Jordens Pulsslag», der «banker af en evig Livsens Ild» osv. I « Norgesbannerets Drøm» blir Frelserblodet paa Golgatha til politisk Symbol: «Thi Christi dyre Draaber Blod som Frihedsbann're faldt til Jorden»; dette Vers er dog i Samlingen strøget. Andetsteds er Betoningen romantisk, og stundom synes han orthodox.

Ogsaa i sin senere Digtning gjør han, navnlig saa længe han er under den romantiske Indflydelse, et kristeligt Indtryk, saa at han endog i 1885 af Chr. Bruun kunde betegnes som den eneste af vore mere bekjendte Digtere, der var bleven Kristendommen tro. I hans moderne Romaner er det religiøse Element stærkt tilbagetrædende. Ligesaa i Digte 1889, hvor en ny «Betragtning» — polemiserende mod den Pietisme, der i det senere har bredt sig saa stærkt — kun er en Fastholden af Ungdommens mystisk-farvede Deisme.

«Den Gud, som med Angst dig kun binder, — du fromle saa meget du vil, — paa Bunden af Hjertet du finder et: «gid du ikke var til!»

Den Gud, som i Tillid du favner som Livets alkjærlige Lys, ham — selv *mod* din Tanke — du savner i Hjertet som Soløiets Kys.»

Dogmatisk Klarhed er selvfølgelig ikke Lies Sag.

Bevidstheden herom har gjort sit til, at hans senere Arbeider er blevne saa religionsfjerne. Den theologiske Strid, vi gjennemlevede i 80-Aarene, da snart sagt hver Bog tonede Flag for eller imod Orthodoxien, syntes at lade ham helt uberørt. Saa uberørt, at hans Personer er blevne beskyldte for at være religiøst «forholdsløse».

Tilsyneladende er de det. Adam Schrader er vistnok Fritænker; men Krisen ligger forud for Historien og har paa denne ingen Indflydelse. Johnston i «Onde Magter» er i svær Samvittighedsnød; men nogen religiøs Karakter antager Krisen ikke.

Sagen er den, at Lies Personer egentlig tilhører den Generation, som havde været ung i 30-Aarene, — den, Lie selv intellektuelt tilhører. Gjennem Opdragelse og Ungdomslæsning havde han faaet den i Blodet; senere Paavirkninger kunde plumre, men ikke udrydde den. Da han blev sig sin Forstaaelsesløshed overfor senere Tiders reaktionære

Religionsopfatninger bevidst, søger han uvilkaarligt tilbage til den Tid, vælger til Gjenstand for sin Skildring den Generation, han ogsaa i denne Henseende bedst kjender og fatter.

Og denne Generation har levet lige ind i vor Tid.

Den var ikke religiøst forholdsløs; men den adskilte sig fra os ved at have sine religiøse Forhold paa det rene. Efter en kort og let romantisk Anfegtelse var den vendt tilbage til det attende Aarhundredes ved 30-Aarene gjenopdukkende lyse, klare, overlegne Livsopfatning, ifølge hvilken Religion var moralsk Dannelse og Religiøsitet væsentlig Humanitet. Disse Mennesker kunde ikke gjøre Oprør, da de allerede var frigjorte. Ei heller kunde de sætte Kristendommen under Diskussion, eftersom de ansaa sig for Kristne. Hvorfor skulde man ikke være Kristen? Hvad skulde man ellers være? Man havde den største Agtelse for vor hellige Religion, Statens offentlige, grundlovsmæssige Bekjendelse. Legenderne var man jo færdig med. Saa færdig, at man kunde goutere deres Skjønhed, ja fatte og benytte dem symbolsk; forøvrigt havde Legenderne deres Plads og Betydning som Aandsføde for Menigmand. Og det fornuftige ved Kristendommen, det, som var fælles for alle høiere Religioner, — hvem vilde tvile om det? — Kun Sværmere kunde være Atheister.

Men det var ogsaa kun Sværmere, som kunde befatte sig med «Religionsskrupler». Religionen var ikke noget

særligt; den var Moral og Humanitet, og den gode Borger var tillige den gode Kristen. Som ung havde man lært, hvad det oplyste Menneske behøvede at vide om de Ting; maaske havde man ogsaa sin Yndlingsfilosof, hvem man i Stilhed dyrkede; forøvrigt gjaldt det at leve hæderligt og nyttigt og ikke gruble. Tolerancen var det dannede Selskabs høieste Lov. Omsorgen for de religiøse Anliggender tillaa Geistligheden.

Det var et overlegent Standpunkt, som vi, der har gaaet gjennem Pietismens eller Grundtvigianismens Skyggedale, ikke længer rigtig kan sætte os ind i.

Fra Forstandssiden tilhører Lie dette religionsklare Intelligensstandpunkt. Han besidder fra først af, hvad saa mange andre møisommelig har maattet tilkjæmpe sig: den humane Dannelses Aandsfrihed. Uden at han rimeligvis nogensinde har gjort sig det klart, har Dogmerne for ham aldrig været andet end dybe og skjønne religiøse Symboler, der gjemte sine høie Sandheder og følgelig havde Krav paa vor Tilslutning og Ærbødighed, men som ikke kunde binde eller kue ham. Og han troede sig til langt opi Syttiaarene i den bedste Overensstemmelse med Samtidens Kristendom. Dogmetro i raaere Forstand existerede nu kun nede i den uoplyste Almue.

«Dette med Fanden paa Kirkedøren og at Helvede skal være en Komfür med diverse Gryder og overhovedet noget andet end Samvittighedspinen etc. indeni os selv, naar vi syndede mod vor egen Udviklings Lov, — aldrig hørte jeg det for Alvor fremsat, før jeg kom ind i de mere pietistiske Kredse», skriver han 1885 i et Privatbrev. Han har kun med Møie begrebet vor Kamp mod den theologiske Dogmatik; den har inderst inde virket paa ham som noget underlig aflægs, underlegent, tilbagelagt, — hvad den jo ogsaa europæisk set var. Tolerancen er ham «Humanitetens første Bud»; han forkynder den helt fra 1859; i Digte 1867 begrundes den i et forresten miserabelt Vers saaledes:

Guds «store Speil er Skabningen, hver Sjæl en Speilfacet, der lyser Herrens Bild igjen, som den har fattet det.»

Han har altsaa saa langt fra kunnet føle noget Behov for at «bryde» med Kristendommen, at han tvertimod, som Wergeland, omfatter den med en vis Begeistring.

En Art Fremstilling af hans Troeslære finder vi paa et høist uventet Sted, nemlig i en Artikel fra 1868: «Billeder fra Statsøkonomien» (N. Folkebl.).

Han begynder her med Paradiset, der dramatisk betegnes som «Stilheden foran Verdenshistorien». «Lidenskabens Uveirshaand havde endnu ikke slaaet

Menneskesjælens Havspeil sønder i de utallige Tankens Skaar, Stumper og Stykker, hvori Gudsbilledet siden er brudt og formørket inde i vor Bevidsthed. Kampen mellem de tvende stridige Viljer var ikke udbrudt i dets Natur, der endnu var stor og hel.» «Det onde var ved sit eget fornuftstridige Væsen dets fuldendte Natur imod paa samme Vis som vi nu ikke med aabne Øine falde paa at gaa ind i en Ild. Der skulde derfor det Ondes Fyrstes hele Kløgt til for at friste Mennesket ind deri, idet han satte Flammen i den uskyldigst mulige Form i et Æbles Rødme og derved fik tændt den første Gnist til den Syndens Ildebrand, der ved sine ustanselige Konsekvenser vilde have fortæret hele Skabningen, om ikke Kristus havde modvirket den ved sin guddommelige Opofrelse og slukket den med sit Blod» o. s. v.

Det er god Rationalisme — i kristelig-symbolske Former.

I næste Øieblik forkynder han da ogsaa, uhindret af sin Kristendom, den allerblodigste Malthusianisme, og den «enkle, men vældige Drivfjær, som sætter Kulturen i Gang», er ikke Guds Vilje, men et rent mekanisk Princip: Spændingen mellem Folkeformerelsens Yppighed og Næringsmidlernes Utilstrækkelighed.

Imidlertid kompliceres hans religiøse Forhold ganske væsentligt ved den Dobbelthed, der hersker

i hans Natur. Om Rationalisten i ham aldrig saa meget erkjender Dogmerne som Symboler, — den Mystiker, der i hans combinerede Hjerne bor Væg i Væg med Realisten, digter saa megen Fantasivirkelighed ind i Symbolerne, at han selv ikke kan have Rede paa, hvor meget af dem han tror eller ikke tror paa. Det mystiske Drag i ham har ogsaa gjort ham modtagelig baade for romantisk og pietistisk Paavirkning, ligesom det har uddybet selve hans

religiøse Behov. Langt mere end de gamle Rationalister har han virkelig Brug for sin Gud, og det er aldeles ikke bare for den gode gamle Husskiks Skyld, at han hver Søndag med sin Hustru læser Dagens Text og har holdt paa med det, helt siden de blev gifte.

Grundtvigianismen har med sin troesglade Barnlighed og sit poetiske Sving sikkert tiltalt ham; han bruger endog i længere Tid dens Slagord. Grundtvigianer kunde han dog ikke blive; dertil var den rationalistiske Tradition for stærk i ham. Et Par Artikler om Grundtvig fra 1862 (signerede: «af en Lægmand») viser det. «Lægmanden» henrives af en Gudstjeneste i Vartou, men blir sig bagefter bevidst, at hans Begeistring ikke har været af egentlig religiøs Art, men væsentlig æsthetisk. Denne Kristendomsforkyndelse er ham *for* barnlig. «For umiddelbar, for ureflekteret, m. a. O. for ung.» Dertil er den ham for dansk; — «norsk og dansk

Kirkestemning er forskjellig.» Heller ikke kunde han blive Pietist. I 1877, ved de Tider, da han vankede i «mere pietistiske Kredse»Det vakre Digt over Peter Hærem i Digte 1889 min der om den Tid., holdt han i Studentersamfundet en Række Foredrag «om Materialisme og Idealisme» (utrykte), hvilke Foredrag ifølge *Aftenbladets* Referat nærmest håndlede om Tro og Viden — fra Troens Standpunkt. Noget Indlæg for dogmatisk Theologi var de dog ikke. «Smukt og stærkt udtalte Digteren, at Individet ikke skulde tage Standpunkt overfor disse Spørgsmaal i Kraft af det tomme Autoritetsprincip, men i Kraft af Personlighedens indre Kampe, som Følge af frit Valg»; — ogsaa efter den pietistiske Paavirkning hævder han sig altsaa som Søn af Intelligensen fra aandslysere Dage.

Helt uden religiøse Kampe har hans Udvikling dog ikke været, om de end væsentlig tilhører hans første Ungdomshistorie. I hans Barndoms Angstdrømme har endog Fanden spillet en Rolle — ved Siden af Ganfinnen og Draugen.

«Det var ikke uden Forhistorie i mit eget Liv,» skriver han i et Privatbrev, «at jeg lod David Holst i «Den Fremsynte» knuges under den umaadelige Helvedesangst, da han skulde konfirmeres. Min Skrækfantasi har nok været tidlig i Gang der nord paa og tat religiøs Retning. Som elleve-tolv Aars Gut paa Tromsø havde jeg en Fortvivlelsens, Nat i

Drømme med «den Onde». Den staar uudslettelig for mig. Han kom ud af Sneen som en kolossal svart Molokskikkelse sammensat af bare gloende Kul; Flammer gjøv som et ubeskriveligt Veir ud af alle Kanter og Spidser i Kulstykkerne, som naar Bælgen blaaser i en Esse, og han jagede og foer efter mig op ad Bagtrappen til et Theater, hvor Byens høiere Klasse spillede Komedie. Jeg følte mig i den forfærdeligste Dødsangst lige i Gabet paa Helvedes Ovne, følte ham under Forfølgelsen luende, osende hed over mig, og skulde akkurat fanges, da et vældigt Slag nogetstedsfra pludselig rammede min Forfølger og knuste ham ned, saa Trappen laa fyldt af Gløder lige op til Gelænderet.»

Den stadige Samvittighedspine og Følelse af Hjelpeløshed, der fulgte Skolelivets Lidelser og Nederlag, komplicerede sig med den dunkle Fantasi-Angst inderst i ham og fortættede sig stundom til religiøs Nød.

«Jeg led i Opvæxten under en Følelse af ikke at kunne greie for mig, var uklar og ukoncis i Opfatningen, saa nærmest i Billeder, som om jeg havde for meget Blod paa Hjernen, fandt Svaret i vest, hvor man spurgte i øst, — følte, man smilte og undrede sig over mig ... Det var en Floke, en Kjendsel af noget uformuende eller umuligt foran Virkeligheden, af slette Karakterer og af, at jeg absolut maatte dumpe til Examiner, og paa den anden

Side en høi Grad af Selvtillid og instinktiv Tro paa at være noget eller skulle bli til noget, — nok, det var et uredigt Hespe af høit op og dybt ned. Det var, glad som jeg vist gik, dybt under i mit Ubevidste et Tryk af Haabløshed om overhovedet at kunne naa op i Livet, og — jeg havde gjennemgaaet den store theologiske Udvikling, man fik paa Bergens Latinskole — det slog ud som religiøs Angst, — som jeg nu ser, en Sammensætning af baade jordisk og aandelig Salighedssorg!

«Det var da hjemme paa Gaarden Onereim i Kvindherred, at jeg en Nat var sovnet i Vaande og Fortvivlelse. Her var ingen Raad eller Udvei for mig, sort begsvart; jeg laa under Møllestenen af al min Hjælpeløshed og mine tunge Synder og alle Sunde lukkede for mig alene. Det var lange Tiders Mare af Fortvivlelse, som da

exploderede i Krise.

«Foran mig stod en stor, bredskuldret Mand, — en Arbeidsmand i en slidt Kittel med et knudet Dragreb over Skulderen. Han saa saa træt ud og var saa dybt rørende at se paa. Det var, som han bar paa saa meget og gjorde det gjerne; men det var alligevel saa overmenneskelig tungt. Han kunde bære det, men ikke mere heller; og han sa, saa det gav saadan Forvisning:

«'Bed; bed'...

«Det var Jesus. Jeg havde aldrig tænkt mig ham uden i rød, helvævet Kjortel som paa Alterbillederne.»

En lignende Krise, skjønt ikke saa stærk, forekommer endnu saa sent som i 1871.

Efterhaanden er han kommen til Ro; men hans Overenskomst med Gud er en saa rent personlig, at han aldrig har følt Trang til at prædike noget Evangelium for sine Brødre. Den Fred, han har vundet, er ikke bygget paa noget tilegnet Læresystem eller noget klarnet religiøst Princip, men beror alene paa en opnaaet personlig Udviklingsmodenhed; Gjæringstiden er til Ende, og den indre Spænding gir sig. Da Chr. Bruun, som berørt, tog ham til Indtægt som Kristen, afviste han i *Dagbl.* 22 Februar 1885 Æren i en saare karakteristisk Replik, der har noget baade af hin ældre Generations personlige Fornemhed og af moderne religiøst Alvor.

«Mit personlige Gudsforhold blir først Gjenstand for offentligt Regnskab den Dag, man kan paapege, at jeg i min Virksomhed har paataget mig at lede og føre *andre.* Jeg har imidlertid til Dato havt saa saare nok med min egen Søgen, og det er netop *det* Ansvar, jeg i min Digtning paa det omhyggeligste har villet undgaa.»

Han vilde ikke have kunnet undgaa det — ialfald vilde han ikke have kunnet undgaa at skildre Tvilen —, hvis han ikke havde havt det Held at kunne vælge til hovedsagelig Gjenstand for sin Skildring en Slægt, der var religiøst — paa det rene.

X.

Ogsaa Skuffelsen fra 1864 øgede hans Modtagelighed for romantisk Paavirkning, i den ene som i den anden Retning. Hans Breve «Fra Norge» (*For Ide og Virkelighed* 1869—70) vidner delvis stærkt om det.

De blandt Ungdommen, i hvem der var Sundhed, begyndte jo snart paany at haabe; man havde bl. a. Pragerfredens § 5 at klynge sig til.

Det har været umuligt for disse stærke, varme Sind at opgive Drømmen om Norden. Dertil var den i altfor høi Grad Hjørnestenen for deres patriotiske Fremtidshaab. Nederlaget i 1864 var kun en Tugtelse; holdt vi ud i Troskab, vilde nok Seiren komme tilslut.

«Vor Races historiske Kald — aabner sig først, naar alt er jevnet,» lød det kort efter Krigen; «den,

hvem Herren til stort har evnet, — har han ikke bestemt til Fald!»

Og han havde evnet os til stort.

«Hør, hvad Herren har talt til os: — rydde du skal i kolde Norden, — derfra som Vaarflom over Jorden — vælte din Styrkes springende Fos!»

Riger skal ramle, al Rædsel skal herje Jorderig; men «da skal, o Nord, dit skyldfri Sind — straale derover som Fjeldets Tind! — Naar det stilner, og nye Kræfter — vaagner der nede og strække efter — Freden og Lyset, — din snerene Top — viser dem Vei til Himlen op!» —

Da Nutiden var lidet gunstig for Virkeliggjørelsen af disse Haab, blev «Tiden» det onde. Den gamle Europabegeistring taber sig helt. Ibsen, der maaske dybest følte Skuffelsens Smerte, hudfletter Tiden og Europa aarevis i sine Digtninger. Bjørnson er ogsaa ublid en Stund, og Lie er oftere ude efter denne «Jerntid, som ikkun

tror den Magt, som Vaabnene vinde». Europa, den store Verden der ude, blev Urettens, Løgnens, Aandløshedens, Forvildelsens Hjem. En Strøm af Reaktion skyller ind over de dybt saarede Sind, saa 1848, 1830, 1789 næsten glemmes. Man gjør Bod for 1864 ved at stænge Europa fra sig og slaa sig paa Nordiskhed mere end nogensinde, og danske Ideer og dansk Paavirkning gjør sig gjældende med større Styrke

end ellers gjennem hele Aarhundredet; særlig vinder Grundtvig Indflydelse.

Da Stormagterne i sin Fordærvelse ikke mere er at stole paa, sætter man sin Lid til Gud. En religiøs Tone blir herskende, og «Troen» afløser «Ideen» som poetisk Slagord. Gud er retfærdig; Gud vil hjælpe den gode Sag; det gjælder bare, om vi kan tro nok. Til Troens Bestyrkelse fremholdes saa stadig dette om Nordens «Renhed» i Modsætning til Stormagternes Fordærvelse, og man opstiller Norden som Troens og Kristendommens Repræsentant overfor det «vantro» Europa paa en Maade, som om man ogsaa vilde gjøre Gud opmærksom paa denne Sagernes Stilling, — tilbyde ham en nordisk Alliance.

Paa denne Tankegang er nu ogsaa Lie inde.

Om Kristendommen staar der i denne Tid en Verdenskamp, siger han. Det er ikke længer en Strid mellem to Troesbekjendelser, men radikalt og abstrakt en Kamp mellem Tro og Ikke-Tro. «Rationalismen ryster i alle Lande Kirken i dens Grundvolde.» Men ogsaa for Stat og Nationalitet er den farlig. Istedetfor at Kristendommen «vil bevare for Folkene den Tro og de Traditioner,» ved hvilke de kan «leve en organisk Udviklingsproces paa sine nationale Ideer,» opstiller Rationalismen «Revolutionen» som sit Feltraab, vil opløse Folkene i et Mylder af Individer, lade «Millionerne historieløst

knades ned i sit eget Dynd». Og ude i «Millionernes Mudder» vælter sig en Liberalisme, der istedetfor Kristendommen vil indsætte de Morallove, som *«den uendelig lille Brøkdel af vor sjælelige Bevidsthed, som kaldes vor Forstand,»* kanbegribe; «sandelig svage Bjælker til at bære Verdens Tyngde!» — Her har da Norden sin Opgave, sin «Riddertjeneste». Det har endnu sin Tro i Behold og skal — uden at Lie nærmere forklarer hvorledes — afgjøre den kommende Verdenskamp til Kristendommens Fordel.

Dersom det opretholdes altsaa! — Der ligger i den hele Udvikling en noksaa tydelig Invit til Gud. Bevidst er Artikelen en Opfordring til Nordens Folk om at holde fast ved sin Kristendom; men nede fra det ubevidste gløder noget som en Bøn gjennem den —: støt vor Sag, saa skal vi støtte din, Herre! —

Hans senere Foredrag om «Materialisme og Idealisme» hører vel tildels ogsaa hid. Han har villet virke til, at Norden kunde faa beholde sin Særstilling som Troens og Idealitetens Hjem — til Sikrelse af dets Folkelykke og dets Fremtid.

Ogsaa hans Digtning fra denne Tid er stærkt under Indflydelsen.

Til 17de Mai 1869 skriver han sin nye Flagsang, den bekjendte vakre: «Det Kors i Flagets røde Bund». Dugen er rød af Folkets Blod; men Korset er «Troen», som bor i Nordmandshjertet.

I den pragtfulde Sang for Norden (Digte 89, S. 20) hilser han det «hellige Hjem i Nord» med, at «Gud gir dig Seiren, fordi du *tror* igjennem Tidernes Taager». En lignende Tone hersker i et andet mod «Tiden» rettet Digt «Tung Luft!» (*N. Fbl.* 68, *For Ide og Virkelighed* 1870). «Du stakkels Tid, som anstrengt træller — og roder bøiet om i Muld, — hvor Stykker smaa af Sølv og Guld — du finder frem og gjerrigt tæller, — ak! om du reiste dig og saa, — hvor Himlen over dig er blaa!» osv. Tidens Synd er, at den «ikke tror paa, hvad der i dens *Hjerte* bor». Der gjøres Nar af Tidens «bebrillede Visdom», der fatter — «ei Aanden, men dens Explosion, ei Erickson, men hans Kanon»; Uviljen mod den aandløse Lærdom er dog ægte Lie'sk, saavelsom hans Beundring for den Videnskab, der har Opdagerøiet.

Norden-Poesien fortsætter sig i Leilighedsdigtene til Kongehuset og til Studenterfesterne, hvilke sidste endnu en Tid holdt ved. Og Stemningen holdes oppe: Nordens Ungdom styrer ind Seil-Leden med «Nordens Eventyr ombord»:

«Det er det nye Nordens Sage, som knopper sig i eders Vaar; det er de store Fremtidsdage, som i de unge Hjerter slaar!»

Sml. ogsaa den skjønne Sang til Fædrenes Minde.

For hans lyriske Form har den romantiserende Paavirkning været god; han har nu lært det Enfold og den Inderlighed, en stor Lærer havde vist ham som hans bedste Eie. Mærkelig er i saa Henseende hans Fædrelandssang fra 1869 (*N. Fbl.*; ikke i Digte). Det er ikke længer den blege og noget brugte Abstraktion «Folket», som besynges; han gaar bent paa og finder det Folk, *han* kjender: Fiskeren og Sjømanden. Formen er betagende i sin stille Skjønhed.

«Sjøfuglen, svømmende i den stille Morgenstund, dukker i det blanke Sund, hvor Fiskerhjemmet drømmer.»

Der har vi med en Gang et Billede, der kan give vor Fædrelandsfølelse Tilknytning; dette blanke Sund med Sjøfuglen og Fiskerhjemmet indenfor i Morgenfriskheden er virkelig noget at elske.

Digtet er en stille, hjertesvulmende Betragtning af det hjemlige Liv, dyb, glad, beskuende Kjærlighed uden Spor af fedrelandsk Kjyt eller politisk Opsang, — noget nyt i Arten.

Det er jo bestandig Fædrelandet, der er hans Hjerte næst. Den gamle Norskheds- og Frihedsmand fra før 64 lever nok endnu, og han stikker stundom Hovedet noksaa tappert frem af den nordiske Hætte. I den nye Flagsang er Unionsmærket ikke længer med; Flaget er Norges og Frihedens Symbol og

intet andet, — «Norges kronte Frihedssang». I en Biografi af Richter vover han igjen at klunke saa smaat om en egen norsk Udenrigspolitik, og i 1870 udtaler han det kjække Ord, at «intet Folk er saa lille og ringe, at det ikke gjennem Inderlighed mod sin National-Idé kan leve ligesaa stort og ærerigt som det talrigste og mægtigste, eller saa faretruet, at det har Ret til at foretrække et Liv under allehaande Opgivelser af sin Folkeaand fremfor at falde med Ære.»

Ogsaa Arbeidersangene har af og til sit nordiske Anstrøg; men her er han dog helst den rigtige Jonas Lie, han, som ser Livets Aand i Hjulene og Poesien i selv det tarveligste Nutidsstræv. Det er Folket, som i Strid og Sved arbeider paa «sin egen Ærekrans»:

«Hver liden Del maa lages til og smies i Nationens Ild; men sat ihob, i pudset Stand, den krone skal vort Fædreland!»

Det «lille Folk, hvis dybe Skjønhedstrang og Storhedslængsel reiste Gudeborgen, hvor Odin sad i Høistol,» kjæmper nu gjennem Arbeidet for sin «Folkerang», for at «hævde Nutidsplads iblandt Nationer».

«Thi hæves Dagens Arbeid op mod Aand, saa det blir prægt af Sjælens bedste Syner,

da har vort Folk det Vølundssværd i Haand, ifra hvis Blaa dets høie Genius lyner; da seirer i den norske Industri vort Hjemlands Skjønhedspoesi, den samme Magt, som engang Valhal reiste.»

Han havde allerede i 1859 spaaet om en Tid da Verdensopinionens Domme skulde afløse Krigens Afgjørelser, og det, der siden har hændt, bringer ham til med øget Inderlighed at tro og haabe paa Arbeidets og Kulturens Betydning for Folkenes Existens. Tanken er særlig tydeligt udtalt i et Indlæg fra 1866 til Fordel for Ibsens Digtergage. Han fremholder her stærkt Vigtigheden af, at vor lille Nation arbeider sig «ud af Sværmen af hine smaa, kronede Insektstater,» der sværmer om som Døgnfluer «uden Spor af nogen national Berettigelse, der skulde kunne skaffe deres Tilværelse den *Verdensopinionens moralske Beskyttelse, som dog tilslut er de smaa Nationers eneste Værn.*» «Kan vi Nordmænd ikke opvise saapas respektabel aandelig Udside mod den øvrige Verden, at dens Opinion afsætter vor Nationalfarve paa Civilisationens Kart som et Punkt, der ikke uden Tab kan udslettes, — saa ere vore Levedage som Nation visselig talte.»

Selv hans Arbeiderdigte blir saaledes en Art national Agitation: lad os paa alle Felter oparbeide en selvstændig Kultur, — at vor folkelige Existens kan betrygges.

Ogsaa hans Leilighedsdigte bevæger sig gjerne om denne Tanke.

Lie blev stærkt brugt, kanske misbrugt, som Leilighedsdigter. Dels besad han her en eiendommelig Evne — saa i Enkelttilfældet strax dets Sammenhæng med større Ting og begeistredes virkelig —; dels var han «let at bede», — og saa var han den eneste: Bjørnson begyndte nu at blive upopulær i det Publikum, der kan spendere Vers paa sig. Megen Poesi blev da ødslet paa Anledninger, som neppe var saa meget værd. For Lie var imidlertid «ogsaa dette en Maade at leve med sit Folk paa». Ved større Anledninger, som ved Festen for «Ballonfranskmændene», Tusindaarsfesten 1872, senere Wergelandsstøttens Afsløring fremkom tildels meget betydelige Digte; i Samlingen af 1889 savner jeg med Beklagelse den stemningsfulde: «Her ligger Haralds Haug sjunken og graa». —

— Ved Siden af alt det, som glædede og begeistrede ham i vort indre Liv, opstod der ogsaa mangt og meget, som han maatte reservere sig imod, tildels bekjæmpe; her er det mest den gamle Intelligensmand, som er paafærde. Saaledes særlig Jaabækianismen, der maa have stødt ham i alle hans Meninger og Instinkter, og som han gjentagende med en hos ham sjelden Ubetingethed og vel ogsaa Uretfærdighed fordømmer (Breve «Fra Norge»). Den var ham ikke blot Aandløshed, men Kulturfiendskab;

den var unational, «ukristelig»Ordet betyder nærmest: traditionsfiendtlig. I en Anmeldelse af Sundts: «Renlighedsstellet i Norge» betegner han denne Bog som «kristelig», fordi den røber Agtelse for det historisk udviklede., og han saa med Uro Johan Sverdrup «foretage sine politiske Manøvrer udenfor det farlige Listerland». Almindelig Intelligens- eller romantisk Bonderædsel var dette ikke, sml. hans Biografi af Ueland (N. Folkebl. 1870), hvor han netop overfor denne Rædsel fremhæver, at vor Almue sidder inde med sin uafhængige nationale *Kultur,* — en Indrømmelse, han ogsaa gjør overfor Chr. Bruun, m. fl. Men overfor dennes videre gaaende Bondekultur-Ideer er han reserveret; «det er en kunstig national Vadmelskultur, som her, ialfald delvis, prædikes,» siger han. Og «en Vadmelskultur paa Grød og blaasur Melk lader sig ikke længer kunstig arrangere hos os.» Tvertimod «skal vi ønske, at vor Bonde skal bruge sit Hoved og sine Arme til at gjøre sig Livet ligesaa modernt behageligt og lyst, som det er i Stuen hos en dansk, engelsk eller amerikansk Landmand.» Han tillægger meget rationalistisk-realistisk, at «Aandens Sæd forlanger altid sin materielt dyrkede Ager til at gro i.» Ogsaa Maalstræverne, der «gjør Brud i vor Litteratur,» er han lei paa.Noget senere havde han overvundet Frygten for dette Brud. «Der er ikke længer noget landsgyldigt Sprog,» sagde han i en Samtale Høsten 1876; «ogsaa vort Skriftsprog er opløst i Dialekter. Men et Landssprog maa vi jo faa engang, og frem mod det er det, vi ror allesammen ... dere Maalmænd paa den ene Side af Baaden og vi paa den andre. Saa faar vi slide og ro paa hver vor Kant saa godt vi formaar, og saa naar vi vel frem engang.»

I Digte 1889 har han selv et Digt paa «Maal»: *Draugen.* Fra en anden Kant møder

noget andet, som støder Intelligensmanden i ham. den nyere vestlandske Pietisme med dens Forsøg paa Indførelse af en ny ɔ: ældre Kirkeforfatning med Menighedsraad etc. (Uelands Forslag). I det hele har det været en ugrei Tid for ham dette; allehaande uventede Ting stak Hovedet frem, snart fra en Kant og snart fra en anden; noget var Fremskridt og noget Reaktion, men det meste vistnok sligt, som «burde være gjæret ud for 100 Aar siden». Mismodig taler han om det ydmygende i, at vi hvert Øieblik, just som vi tror at arbeide med noget «nyt», maa opdage, at vi bare ere «arriverede til det og det Pagina i et større Folks Historie». Han drages og stødes til forskjellige Sider; men under alt er og blir Hovedretningen den gamle liberale (sml. hans Artikler om Ueland, Sverdrup, Richter), og hans Hjerte er helt og ivrigt med i den samme stakkars hjemlige Strid, som hans Forstand sommetider maa harcellere.

Herom vidner bl. a. hans Omtale af «De Unges Forbund». Han havde i 1863 spaaet om et norsk Drama «udsprunget af vor egen Tid»Ill. Nyhedsbl.: « Kunstnerparret Jørgensens Afsked.»; nu, da det

begyndte at melde sig, blev han til en Begyndelse lidt flau; saadan havde han ikke tænkt sig det. Med al mulig Anerkjendelse af Ibsens Evne finder han i Stykket ikke megen Poesi. Det er et «Anklageskrift», en «Indignation i fem lange Akter,» uden at det kommer til Forsoning i den sidste engang. Desuden, hvad Ibsen her søger at slaa,

mener han, er ikke som hos Holberg og Wessel «en udlevet Tid, der straffes, fordi den ikke vil vige ud af Forholdene»; det er «den nye og opgaaende Tid, hvis Barn han selv er. Men dette er for en Digter at gaa absurd mod Ideens Sol istedetfor med den.»

Den dybeste Grund til hans Forstemthed er imidlertid, som han oprigtig tilstaar, den, at Stykket har «saaret ham i hans Fædrelandskjærlighed». Det er vistnok de hjemlige Forhold, Ibsen har set. Men hvad Lie med en vis Smerte i Tonen bebreider ham er, at han har set dem i Indignationens, «*ikke i Kjærlighedens Belysning*».

Det er den vordende Forstaaelsens Digter, som taler her.

— Medens han sad og skrev paa et af disse Breve fra Norge, indløb et verdenshistorisk Bud: Frankrig havde erklæret Krig mod Preussen. Lie sætter Punktum og Streg... «Jeg kan ikke nægte, at Interessen for de 'Kulturbevægelser', som bruser i vor lille nationale Potte, dermed hos mig for Øieblikket har faaet et stærkt Stød,» siger han.

Men hans næste Tanke er: Norden, og «Norden» betyder for ham: Sikrelse af Fædrelandet. Nu vil, mener han, den nordiske Ide bringes, «om ikke til fuld politisk Seier, saa ialfald et rigt Kapitel fremad i Historien».

Endnu lever Napoleonslegenden. Der er ikke Mulighed for, at Frankrig kan tabe mod Tyskland. —

— Den sidste og sværeste Skuffelse forestod. Men nu var han hærdet.

Efter Sedankatastrofen skriver Lie en «Tidsbetragtning»*Ny illustrerad Tidning* 17 Novbr. 1870., der afslutter, hvad man kan kalde hans politiske Forfatterskab. Det er ligesom forbi med det gamle Europa nu.

Napoleon ofrer han uden et Suk, — lettere vistnok, end han i sin Tid ofrede Gjest Baardsen. Der var et temmelig raaddent Frankrig, siger han; det er nu bortskaaret. Saa kort Gravtale fik «Jordens interessanteste Mand».

Tilbage staar i sin Friskhed det franske Folk selv, ildprøvet og stærkt, og det vil ikke dø; thi det har «Tro baade paa Religion og Ideer». Dets Genius vil, naar det gjælder tilgagns, aabenbare sig for det og lære det at se, at det ikke i Længden «kan staa med en Krigskunst fra 1815 og Ideer fra 1848 mod de tyske tilsvarende fra 1866». Han er ikke uden Haab endog for denne Krig. «Det uventede, Frankrigs Redning», kan endnu komme...

Kaos-Skrækken fra 1864 er overvunden. Det, der nu afgjøres, er aldeles ikke Tændnaalsgeværets Overlegenhed over Ideerne og Nationernes Aandskraft. «Var det saa, da vilde vor blaa, ideale Himmel være som et knust Speil, hvori Menneskene ikke længer kunde se det guddommelige; vi vilde kort og godt falde ned og tro paa de to Magter, som vi virkelig saa : Preusserstokken eller Russeknuten ... Vorherre? — *Nous n'avons pas besoin de cette hypothèse!*» —

Der er noget af en Trusel i dette. Frels Frankrig, Vorherre, eller vi er istand til at opgive dig! — I skjæbnesvangre Øieblikke beder man stundom ogsaa paa den Maade.

Men nei; det vil nok ordne sig.Sml. Sangen for Ballonfranskmændene.

«Har da Frankriges Mænd ikkun Haabet igjen? Vid, at Haabet er stærkeste Stormagt paa Jord!»

Sangen tryktes med hosføiet fransk Oversættelse og hjalp engang sin Digter i en snever Vending nede i Paris, da han holdt paa at bli taget for en Tysker.

Imidlertid, selv i bedste Fald vil det for lange Tider være ude med Frankrig som Stormagt. Det nye Tyskland indbyder heller ikke til pangermanistiske Drømmerier. Mere Mand nu end i 1864 ser han resigneret Virkeligheden under Øine og tåger sit Parti. «Det, som under Uveiret er føget bort, er Illusionerne, Fraserne, de theoretiske

Samfundsidyller»; tilbage staar «den nøgne, kolde, men for Sjælen saa sunde Virkelighed».

Han har vundet et dybere, mere realistisk Syn paa de sidste politiske Aarsager. Politik er ikke Ideer, men Interesser; dens inderste Drivfjær er det økonomiske; dens Fortolker Malthus. «Det er Pladsen, som er for liden i Europa, Levebrødene, som er for faa»; derfor søger Landene at udvide sig. Navnlig søger de at faa Hænderne frie

for Oprettelsen af Kolonier. Folkene flager med Ideer; men Meningen er: Brød.

Han tror ikke længer saa ubetinget paa Broderskab i Politiken. «Naar der under Livsfare paa Havet er Spørgsmaal om, enten jeg og mine Børn skal med i Redningsbaaden, *som ikke bærer flere,* eller N. N. og hans Børn, — saa ophører Broderskabstheorien.» Vi maa ophøre med at stole paa andre. I Politiken heder det: hjælp dig selv.

Nu, da begge vore Ankertouge i Vest er sprungne, er vi «henviste til det afgjørende Valg mellem at prøve paa at leve paa vor Races egen Kraft — eller at gaa under.» Vistnok er det som han tidligere engang skrev, at Nordens Riger lever mellem Rusland og Tyskland som værgeløse Faar; «men den Aand, der mere og mere stikker sine lyse Faner op i alle Forhold over hele det unge Norden, borger for, at dette ialfald vil leve et stort Liv, før det falder.»

Det er «det Ord Fædrelandskjærlighed, som igjen skal komme i Cours hos os», og at udruste alle Betingelserne for denne i vort Samfund blir nu den første Opgave.

Men idet vi ruster os med Tidens Hovedidé, Racens, vor nordiske Stammebevidsthed, maa vi heller ikke glemme vore Arsenaler. Han har sagt sig selv, at Spørgsmaalet om, hvad der seirer: gode Vaaben eller national Kraft, tilsidst er et Spørgsmaal om Ord, eftersom den største Kraft i Regelen tillige vil vide at skaffe sig de bedste Vaaben. Han forlanger «en almindelig Folkevæbning fra Skolen af». «Løsenet er nu overalt: Folket i Vaaben!» —

— Saaledes løber hans Kosmopolitisme praktisk altid ud i det Spørgsmaal: hvordan vi skal klare vor egen Skude i de historiske Elementers Kamp. Han har nu vundet ikke blot Resignation, men paa nyt Grundlag nyt Haab for Fædrelandet, — hvis Fremtid han *maatte* kunne tro paa, om han ikke skulde miste Grundlaget for sit eget Liv, og Glæden i sin egen Stræben.

XI.

Gjennem en lang og haard Skolegang er nu hans Livssyn fastnet. Han har endelig, 37 Aar gammel, lært at skjelne bestemt mellem Drøm og Realitet; personlige Skjæbner og historiske Begivenheder har med Haanden saa at sige i Luggen paa ham tvunget ham til helt at erkjende Virkeligheden. Men for sund til at knækkes har han samtidig lært at respektere den; derfor rømmer han ikke romantisk ifra den; hans Forhold til den blir en mandig, vemodbetonet Resignation, der efterhaanden uddybes til Humor.

Kun i den første Tid, endnu saar og slidt af Virkelighedens Spænding og Skuffelser, søger han stundom Hvile i Fjernhed og Æventyr. Uvilkaarlig søger han da op i Finmarksødet, der, hvor Sagnet lever og Æventyret er Sandhed. Hans første trykte

Fortælling er det lille henrivende Tonestykke «Ved Enaresjøen»*,For Ide og Virkelighed* 1870; optrykt i «Otte Fortællinger». hvor han med al Romantikens smertelige Natur- og Fjernlængsel hengiver sig i Høifjeldsviddens vage Stemninger og vemodsfyldte Mystik. I Virkeligheden er denne lille Skildring et Forspil til det Værk, som strax efter skulde overraske og henrive Norden: «Den Fremsynte».

Istedetfor David Holst har vi Finnegutten Elis og istedetfor Susanne: «Sorenskriverens Datter, ung og lys og finvoxen som en Bjerk ved St. Hans ; Øinene blinkede som en blaa Bæk; Haaret var langt og askegult; Hænderne vare som et Barns saa hvide og smaa og ligesom for gode til at tage i noget, som hørte Jorden til.» Men Elis er i sine Syners Vold, og oppe i Enaretraktens Ensomhed besøges han af Skogens og Havets vilde Fruer.

Dybt tungsindig gaar han med Renen oppe i Fjeldet inde ved Rusland og hører Klager og fjerne Suk. Men «til sine Tider kunde han se ind i Alten Kirke akkurat som den Søndag Formiddag, da Solen skinnede gjennem Ruden hen i Stolen, hvor Sorenskriverdatteren sad.»

I knappe Sætninger og stille, som Strengeklang svindende Billeder er manet op al Fjeldørkenens store Stemning,

dette mystisk betagende, som der ikke er Ord for, som ikke kan fanges uden kanske i Musik,

og en sjelden Gang i det tilfældige, pludselige Billede, der rammer, aabner for de vide Blaaninger som i et Glimt, «træffer Fuglen i Luften,» — en Stemning som af fjerne Toner ved Havet, af flygtende, flakkende Eko mellem Fjelde. Meget af denne Stemning er ogsaa over «Den Fremsynte»; stærkest er den siden fundet og fæstet i *Trold* («Kvernkallen»).

— Det havde brygget og brygget i ham i de sidste Par Aar; — synge kunde han nu, det vidste han; men der var saa meget, som ikke vilde ind i Vers; kunde han faa det ogsaa frem? — denne Skizze var som det første Klunk paa Strengen.

Han vidste, fortæller han, at han vilde skrive noget fra Nordland. Hans Fætter paa Kongsvinger havde frisket op hans Erindringer, og netop nu droges han mod et saadant Emne; men hvorledes, og hvad? — Det skulde komme.

Paa Hjemveien fra Skøiteisen havde han lagt Mærke til et Vindu, som stirrede saa ensomt og hemmelighedsfuldt ned fra en Husmur oppe i Voldgaden; det Vindu begyndte at beskjæftige ham. Hvem boede der inde? Hvem tændte Lampen der? Hvad kunde det være for en Historie om Ensomhed og Skibbrud, som kanske nu digtede sit sidste Kapitel der bag disse tarvelige Gardiner?

Tilsidst var den Mand, som sandsynligvis ikke boede der, bleven til David Holst, den melankolske Fremsynte fra Nordland.

Men naar David Holst alligevel gjør et saa intimt Virkelighedsindtryk, saa er det, fordi Digteren har suget ham af sit eget Bryst.

Han frigjør sig i denne Bog for al sin Ungdoms mystiske Angst og for alt det smertelige Mismod, hvormed de sidste Aars Skuffelser og Sorger havde fyldt hans Sind. Derfor er den bleven saa livsens sand og samtidig saa gribende stemningsfuld.

Han skrev den i 1870 mellem to Pianoer. I Værelset paa den ene Side sad hans Svigerinde Ida Lie og informerede, og i Værelset paa den anden Side sad hans Svigerinde Erika Lie og øvede; men ingenting bed paa ham; han havde «Hoved som en Smed», og Tiden var fuldkommen, at han skulde føde. —

Da han var færdig, strøg Thomasine Halvparten. Der var altfor megen Nordlandsbegeistring, altfor mange Æventyr; men at Bogen selv var god, det vidste hun, og dermed var han tryg, Jonas ogsaa. Saa blev den oplæst for Bjørnson, der strax «skaffede ham Gyldendal». Det var «en Havmaage, som vilde flyve ud over Norden»... Bogen kom til Jul 1870, og Jonas Lie var pludselig et Navn.

Af Kritikerne faar jeg det Indtryk, at man var en liden Smule i Forlegenhed med Bogen.

Den slog; den betog; den kunde absolut ikke afvises; men hvor skulde man egentlig anbringe den?

I Norge var der dengang bare én Poesi: Bjørnsons Bondenovelle. Gudbevares, al Agtelse for Ibsen; men det var nu ikke egentlig *Poesi,* det; det var «bestøvlede Ideer» og saadant noget .... Her kommer en Fyr og vil skrive Noveller som Bjørnson. Og Poesi er det; men Bondenovelle er det ikke, og Bjørnsons Maner er det hellerikke.

De optrædende Personer var ikke fra Dalene, hellerikke fra Sagaen; det var almindelige simple dannede Mennesker fra vor Tid. Det eiendommelige ved Susanne er, at hun med alt dog «er, hvad vi vilde kalde et Hverdagsmenneske,» skrev en Kritiker. Konflikten beroede paa noget saa poetisk uvæsentligt som en Sygdom, og Sprog og Fremstilling havde noget nøgternt ved sig, som mindede om Jurist eller Mediciner. Og saa denne endevendte Komposition. Slutningen først; saa et langt Afsnit Naturbeskrivelse; tilsidst en syg Mands Selvbiografi; kunde man egentlig kalde dette et Kunstværk? Hvor er Enheden, hvor er Stigningen, hvor er det hele Apparat...

Man fik imidlertid tage Bogen for hvad den var, og saa bragte man den under Tag i en i Farten konstrueret foreløbig æsthetisk Kategori: «Nordlandsfortællingen». Det væsentlige ved Bogen var, at den indførte en helt ny Natur, hensatte os i et helt nyt Milieu; — Jonas Lie havde «opdaget Nordland».

Denne Omstændighed havde sikkert ogsaa meget at betyde.

Hvad man forlangte af Poesien, var jo Virkelighedsfjernhed. Thi Virkeligheden var det «ideløse», det kjedelige. Den var det aandløse Stræv. Man var udover den egentlige Romantik, nøiede sig ikke længer med det rene Æventyr; der forlangtes sogar Naturlighed af Poeterne, og Bjørnsons Bonde-Idyl pristes som Tidemands særlig paa Grund af dens «Realisme»; — men fra sin egen Virkelighed vilde man bort, og Digterens Opgave blev da at skabe en anden, «høiere Virkelighed», hvor det af Døgnets Strid trættede Sind kunde faa hvile. Endnu i «Samfundets Støtter» er «Det, som er stort — og langt borte» det skjønnes Definition. Den nyopdagede Fjeldbondeverden kom udmerket tilpas. Den laa fjernt nok, hyllet i en let Blaadis af Sagastemning og Sagnromantik, og var alligeyel Virkelighed; ind i den kunde man digte al den Idyl, al den fredelige poetiske Skjønhed, man trængte, og dog beholde Illusionen. Noget af det samme var det nu, man gjenfandt i «Den Fremsynte».

Bondekostumet var kastet, tilligemed «Sagastilen» og det hele Apparat. Men det nordlandske Milieu gav Erstatning, havde alt, hvad man kunde ønske: Fjernheden, det Storslagne, de vældige Modsætninger, hele dette Præg af Overordentlighed og Æventyr, som bragte vor farveløse Hverdagslighed i Glemsel.

Ogsaa for Lie selv har Nordlandsnaturen havt

Fjernhedens Dragning. Den er tydeligvis ogsaa, om end ubevidst, i nogen Grad romantisk idealiseret; dens store Modsætninger er med Forkjærlighed fremdragne og understregede. Imidlertid var for Lie denne Natur først og fremst Virkelighed, og hans Hensigt, da han skrev, var at faa den saa energisk som muligt frem i dens rette Belysning, saaledes, som den for ham selv i fuld Realitet stod. Derfor beholder Skildringen sin fulde Kraft og Charme ogsaa for den moderne Læser, og overhoved viser han sig som i Grunden «Realist» ved dette, at han søger poetisk Frigjørelse ikke i en «skabt» Fantasiverden, men indenfor Kredsen af sine egne Erfaringer og Oplevelser.

Det var ikke blot Sceneriet, der ved sin Fjernhed og Særegenhed vakte romantiske Forestillinger, men ogsaa Emnets mystiske Element. Imidlertid er dette ikke romantisk behandlet. Der er ingen Leflen med det gaadefulde; dette fremtræder ikke som i og for sig interessant; med medicinsk Nøgternhed hævder Digteren den sunde Virkeligheds Ret overfor alle Fantasilivets Udskeielser. Der er intet af Romantikens «skjønne Vanvid»; Sygdommens Uhygge hviler over alt, hvad sygt er, og vi længes med Digteren ud af Mystikens Angst og Nat, ud mod Livet og Solen.

Derved faar «Den Fremsynte» et mærkelrg *moderne* Præg. Den kunde være skreven i 1893. Dens

bløde, fantasimættede Stemning, det personlige i Oplevelsen og det stærkt fremtrædende mystiske Drag vilde, sammen med den dæmpet religiøse Tone, have gjort den ganske fin-de-siècle; kun vilde en Nutidsforfatter med sin bedste Vilje ikke kunne se saa «synthetisk»; det vilde være blevet et svært Bind med mangfoldig psychologisk Optrevling i smaat. Den Moderne vilde vel ogsaa have koketteret en Smule med sin Morbiditet og søgt at gjøre saa meget ud af den som muligt. Derved vilde Bogen være kommet mer ind under Dagens Isme, men samtidig blit mindre frisk.

Og frisk er «Den Fremsynte». Følgende Ildprøve er der faa Bøger, som bestaar —: man læser den som ung og betages af den; saa læser man den 20 Aar efter og betages lige stærkt, finder den lige ny. Jeg har kunnet prøve «Den Fremsynte» efter denne Opskrift, og den bestod Prøven glimrende. Ingen Bog, der bare er tidsmæssig, vilde bestaa den saa godt; kun de personlige Værker, de, der er sprungne blodvarme af sin Digters egen Livs- og Udviklingskamp, har, tror jeg, Evne til at leve lige friskt under alle skiftende Retninger og Moder.

Ved Siden af den oven antydede Strømning i Samtidens Kritik spores ogsaa en anden —: en Længsel efter nye Emner og Former i Digtningen. Der var dem, som i Hemmelighed begyndte at gaa træt af den evige Bondeidyl med dens evig trange

Horizont og mere og mere tilstivnende Maner; de har faaet nok baade af Sylgjer og af taus Trofasthed og længes

efter friere Vidder, dybere Tankeindhold, Mennesker, som man kjender og helt forstaar; — denne Retning modtog Lies Bog som et Vaarbud. De «mere sammensatte sjælelige Brydninger i Individet, der er en Følge af Omgivelsernes mere mangfoldige Paavirkning, dannede en høist interessant Modsætning til den mindre kombinerede Psychologi i Bondenovellen.» Bogen roses med særligt Eftertryk, fordi den er saa «*fri for al Maner,*» saa «*sand og naturlig*». Aftenbladets Anmelder er virkelig varm og fremhæver særlig Bogens Sprog; det er «gjennemarbeidet med en Dygtighed, en Prægnans og en Frihed for Maner, som skal paaskjønnes dobbelt i en Litteraturperiode, da hver anden Forfatter tror sig forpligtet til at bruge Ord og Vendinger, som han aldrig vilde tage i sin Mund,» men «som den taalmodige Pen faar finde sig i at vride frem til Verdens Overraskelse.»

Det klinger som et Hjertesuk efter mere Natur, mere Sandhed, mere «Realisme».

Anmelderen har ogsaa opdaget det «lunefulde Blik for alskens betegnende Smaatræk», der siden skulde udvikle sig til Humor. Ogsaa Carl Ploug er opmærksom paa dette Lune, det han dog opfatter som satirisk, haabende, at Lie «ved Leilighed for Alvor vil rydde op i det norske Samfund, der paa

mange Punkter kunde trænge en saadan Rydning.» Rydningen skulde senere komme paa sin Vis. —

— Der var i det hele adskillig Uenighed om, hvori Bogens Tiltrækning egentlig bestod. For os er det klart, at den til syvende og sidst ikke laa i noget stofligt, men at det inderste og væsentlige i dette som i andre Skjønhedsværker var den Digtersjæl, som deri aandede og levede. Og denne Digtersjæl kunde nok interessere.

Der er et Udtryk fra den spiritistiske Litteratur, som jevnlig kommer mig i Tanke, naar jeg arbeider med Lies Psychologi: «ubevidst Bevidsthed». Som bekjendt skal denne Bevidsthed, der først kan træde i Virksomhed, naar den «fænomenale» Bevidsthed slumrer, være vor dybeste og egentlige; det er vor Grundpersonlighed, den evige Individualitet, vort *Ding an sich,* som gjennem den fremtræder. Der er ved Lie noget saadant ubevidst bevidst, — som om gjennem ham en ellers bunden Sjæl slog et Par store, brune, forundrede og dog saa kloge Øine op og saa — med den første Opdagelses Friskhed og samtidig med en evig Erfarenheds vemodige Forstaaelse — paa al denne Tingenes underlige Vexel og Ensformighed, som vi kalder Verden. I «Den Fremsynte» aabner han for første Gang disse Øine helt og ser, — og saaledes, at vi ser med, hvad der ifølge Ibsen er det, der gjør Seeren fra blot Seer til Digter.

Neppe nogen har læst Lies Nordlandsskildring uden resolut at sige til sig selv: did op maa jeg! — Landet løfter sig for vor Forestilling som i en Vision, med al sin Storhed, sine blaanende Fjerner indover Fjeld og ud over Hav, sin mystisk skinnende Sommernat, sin troldske, isgraa Vinterrædsel, samlet og klart, betagende. Jeg ved ikke, om et Landskab nogensinde er blevet saaledes indmanet i et Folks Bevidsthed, i hele sin Vælde og Ynde løftet op i dets Forestilling med saadan en Clairvoyancens Magt; og dog er denne Naturskildring ikke noget særlig godt gjort i teknisk Henseende.

Den samme Klarhed er der over det Liv, han skildrer, det ydre som det indre. De bevæger sig for os, disse Mennesker, som om hans Syn suggestivt var overført paa os, og deres Følelser og Stemninger blir uden videre vore egne.

Over det hele hviler en dæmpet, men tæt Stemning, noget som en Disighed, en Skumring af nordlandsk Mystik, Tungsind og Vemod. Vi forstaar, hvorledes Emnet maatte drage Digteren, der omtumlet og mangfoldig skuffet i en fremmed, illusions fiendtlig Verden nages af stille, resigneret Hjemve.

Den i al Ubetydelighed sværmerisk deilige Kjærlighedshistorie overgaaes ikke af noget i vor Litteratur, forsaavidt angaar inderlig Livsens Varme og Kraft. Jeg ved ingen, der saaledes som Lie faar frem netop det unge i Følelsen —: den indtil Taarer inderlige

Hengivelsestrang, der, samtidig kjæmpende med en vis nyfødt, mimoseagtigt sensibel Selvfølelse, giver disse første Forelskelser deres ubeskrivelige Charme, deres rørende Ynde, hævet og forhøiet ved en ganske let Nuance i det naiv komiske. Man maatte være betydelig gammel, om man ikke skulde kunne læse sig ung igjen, illuderes helt ind i Situationen med dens megen bævende Bekymring og sitrende hede Fryd, — ved disse Lie'ske

Skildringer af ung Kjærlighed. Susanne hævder blandt Litteraturens unge Piger en særlig Plads, — deiligt ulitterær som hun er, frisk og varm og latter- og graadmild i Ungdomslivets Fryd, bleg og ren i Døden.

Jeg maa gjøre opmærksom paa den egne, stille Høitidelighed, den lysvaagne Drømstemning, — et Slags sjæleligt Havblik, — der kommer over Skildringen, hvergang Hallucinationen indtræder. Det er ingen Ting. Men vi blir ganske betagne. Stille, drømagtigt løfter Virkeligheden sig af sit Gjænge, og hun er der, denne hvide Gaade, som kommer og svinder, er ikke og er, et Bud fra en ukjendt Angstens Verden.

Eiendommeligt er det, at Arvelighedsproblemet, som et Tiaar senere skulde beskjæftige Litteraturen saa stærkt, allerede her er oppe. Den unge Mand rives med brutalt-velvillig Doktorhaand ud af sin Kjærlighedsdrøm ved Erklæringen om, at han med sin Disposition for Sindssygdom ikke har Ret til at

gifte sig. «Det kunde endog betragtes paa samme Maade som om en Spedalsk giftede sig uden at bryde sig om, at han derved forplantede sin Sygdom ned paa Børnene.»

Doktoren har sikkert Ret. Men Susanne har, mener Lie, en høiere Ret, naar hun med al sin unge Kjærligheds hede Overbevisning forsikrer, at hun for dette Tilfælde ved «tusinde Gange bedre Besked om, hvad Gud vil, end nogen Doktor». Og den energiske lille Dame leverer et Mesterstykke af sofistisk Elskovslogik: «Den Kjærlighed, som under andre Omstændigheder skulde have delt det gode med den elskede, maatte nu have den samme Ret til at dele hans Sorg og Sygdom.» Digteren tager hendes Parti og forfægter indigneret Kjærlighedens Ret overfor al Verdens Doktormaterialisme. «Jeg begreb,» skriver Helten, «at alt det, som kunde kaldes ridderlig Opofrelse fra min Side, kun laa lavere end vor Kjærlighed, ja simpelthen var en uværdig Krænkelse af den. I sand Kjærlighed bæres Korset af begge de Elskende, og den, som «ridderligt» vil bære det alene, bedrager kun den anden for en Del af hans bedste Eie.» Det er den samme høie, ideale Opfatning af Kjærligheden, som vi senere altid møder hos Lie.

Om det var en hemmelig Usikkerhed hos Realisten i ham —: han omgaar konventionelt Konflikten ved at lade Døden træde imellem. Poetisk var

dette ogsaa det bedste. At det ikke altid «gaar saa i Virkeligheden», fik i Guds Navn blive dennes egen Sag. —

— Lie havde nu bevist, at han ikke blot kunde gjøre gode Vers, men at han ogsaa kunde fremstille Mennesker.

Som Fortællingen staar der, i sin Fuldkommenhed og sin Begrænsning, er den en af de Toppe, der løfter sig trygt over Litteraturens Havflade. Den kan i urolige Tider hylles bort af Taager; men hvergang disse letner, blaaner den os imøde, lige klar og ren, i Række og Rad med de andre Litteraturens Tinder.

XII.

Vendingen var sket. Paa Publikums og Kritikens Anerkjendelse fulgte Statens.

Foreløbig fik Lie, Vaaren 71, af Fondet til videnskabelige Reiser i Indlandet Stipendium for under en Reise til Nordland eller andre fjernere Kystegne at studere Folkekarakter, Levesæt og Naturforhold til Brug for sit Forfatterskab.

Det var Kysten, som trak; nu havde han ikke set Hav paa lange Tider. Han synes allerede nu at have tænkt paa sin Sjøroman; paa en Tur i Egnen omkring Drammen søgte han «Rede paa de gammeldagse Skipperforhold og gamle Dages Trælastfart i Kristianiafjorden» (benyttet i «Rutland»), reiste saa rundt Kysten til Tromsø, den han ikke havde set, siden han som 12—13 Aars Gut drog ud til Fredriksværn for at blive Tordenskjold. Der

fra en Tur opover de nordlandske Fjelddale, hvor bl. a. Nordlandsbaaden bygges saagodtsom paa hver Gaard; satte sig ind i gammeldags Landhandlerforhold, Almuens Handelsliv, gamle Juleskikke; saa ligger han en Uges Tid paa Tjøtø, «hvor det nordlandske Kyst- og Fiskeriliv saavelsom Sagnhistorie og Almuens Folkevisedigtning kom nær til hans Iagttagelse»; saa til Tromsø igjen, hvor han opfriskede Kjendskabet til Finnelivet osv. osv.

(benyttet i «Tremasteren»). Paa Tilbageveien havde han etsteds «Anledning til at ro inde i et Sildelaas paa 3000 Tønder, hvorover Maagerne fløi skrigende, medens Gutter og Piger oppe paa Land ganede Silden, andre saltede den i Tønder, og Bugten laa fuld af Sildejægter i fuld Travlhed med at ud- og indlosse Tønderne» (gjenfindes i «Gaa paa»). Kortsagt: han foretog en længere, efter 10—12 Aars anstrengende Liv saare tidsmæssig, Rekreationsreise og brugte derunder Øine og Øren; det var da ogsaa dette, som havde været Meningen. Men officielt kan man jo ikke sige sligt; det heder høitideligt: at «studere».

Lie tog det høitideligt; hans Indberetninger er rørende. Med embedsmandsmæssig Nøiagtighed gjør han Regnskab for hvert Skridt, han har gjort, og som en Art Undskyldning for, at han ikke hele Tiden for om efter nye lagttagelser, anfører han, at han «trængte til» de længere Ophold paa det enkelte Sted «for at vinde Blik for, hvad jeg vil kalde

Stedets sjælelige Karakteristik, der for min Retning altid bliver Hovedsagen.» Og Gud ved, om ikke hans følgende Roman, *Tremasteren Fremtiden,* delvis er skreven som en Art Regnskabsbilag, der skulde dokumentere, at Stipendiet var vel brugt? — Lie er Jurist pg Juristers Søn og tåger det saare alvorligt med det regnskabsmæssige.

Kanske de senere italienske Digtninger *(Fanfulla, Improvisatoren, Faustina Strozzi)* ogsaa kan have havt nogen saadan hemmelig Bihensigt? — Han fik nemlig, og det samme Aar, ogsaa Stipendium af det Schäferske Legat samt 400 Spd. af Statsmidler «for under et Ophold i Udlandet at uddanne sig som Digter».

— «Uddanne sig som Digter!» — hvor det klinger gammeldags trohjertigt og naivt. Nutildags er alle Digtere fødte. Man uddanner sig da ikke til Geni. Men Jonas Lie, som kanske ogsaa var noget af «født», — han reiser i Ydmyghed til Rom for at «uddanne sig som Digter».

Og gjennem Aarrækker gaar han og lytter ærbødigt og i Hjerteangst til de frygtelig overlegne Aviskritikere, der naturligvis vidste meget bedre Besked om Poesi end han, og prøver efter Mulighed at følge deres Forskrifter; han vil saa gjerne faa noget istand, som er «rigtigt». Der er noget af den opskræmte Samvittighed fra Skoledagene i dette, men ogsaa noget af en overrig, uklar Naturs

instinktmæssige Behov for Lov og Retledning. Han kunde saa let komme til at kaste sine Kræfter bort i Vrøvl.

I det hele er han noksaa meget Kjærring mod Strømmen. I en Tid, da Originaliteten er paa Mode, gaar han og arbeider et helt Liv for at bli saavidt muligt konform med Regelen. Det pinte ham, at han skulde være anderledes end andre. Og medens Romantiken sværmede for Sjælegaader, Fatalisme, Somnambulisme og Djævelskab af alle Slags, kjæmper «Den Fremsyntes» Forfatter sig frem til den mest robuste Realisme. Man kunde næsten ikke begribe, hvad der gik af Manden, da han for et Par Aar siden begyndte at digte «Trold». — Det er ligedan med hans berømte Godmodighed. Af Naturen halstarrig og braasint som Satan, opøvede han den godslige Side i sin Natur, til Folk næsten tog ham for en Godsau.

— Han tog, — som overhoved Heroerne fra den Tid, der jo alle mer eller mindre var Disciple af Wergeland — sit Digterkald alvorligt. Da han forstod, at han var en af de benaadede, tog han i Ærbødighed sin Evne op som et høihelligt Ansvar og sin Digtergjerning som en Gudstjeneste og en national Værnepligt. Ikke hensynsløst vildt skulde hans Digtning frase op som et Raketspil i Mørke til Forherligelse bare af hans eget lille Navn; den skulde samles og klares til et Lys, der kunde lede

og glæde Nationen og bidrage til at gjøre Fædrelandets Navn kjendt, — kjendt og agtet i den Verdensopinion, af hvis Dom selve vor folkelige Existens afhang.«Jeg bekjender, at uden den Illusion foran min Pen, at den er med paa paa noget Vis sandt at mure mit Land, gik det ikke for mig at producere.» (Privatbrev 26 Jan. 84). Andagtsfuld indskibede han sig for Rom, og glad tillige, — en Kunstens Pilegrim paa Æventyrfærd til den evige Stad, søgende Skjønheden.

Samtidig trykkes den alvorlige Mand ved Følelsen af Ansvaret overfor Nationens Forventninger om ham, Krav til ham...

«Da han en Høstkveld sad ombord i Skibet, der skulde føre ham over Nordsjøen, havde overvundet alle Forberedelser til den lange Reise, paa hvilken han ledsagedes af sin Hustru og sine fire Børn, havde sagt Farvel til alt, som bandt ham hjemme, og med Italiens Sollys og blinkende Skjønhed foran sig, gjennemstrømmedes han af en forunderligt befriende Følelse, en Taknemmelighedens Glæde ved endelig fuldt og helt at kunne «ofre Kaldet sin udelte Kraft,» og jeg véd, at hvad der den Kveld gjennemstrømmede hans Sjæl, var ikke en forbigaaende Stemning, men en alvorlig Mands Følelse af Ansvaret ligeoverfor de Forventninger, med hvilke Nationen hilste ham til Afsked.»Dansk *Ill. Tidende* 15 Novbr. 1874, (Joh. Bøgh). —

Han reiste over Amsterdam, Belgien og Frankrig; — det har interesseret ham at se Skuepladsen for de Verdensbegivenheder, han havde fulgt med saa dyb Deltagelse. I Paris gjennemgaar han «i flere Dage» Louvres Samlinger. Fra Paris direkte til Marseille paa ét Døgn — for at undgaa det endnu urolige Lyon —; Synet af de franske Forhold paa nært Hold var ham «lærerigt, om end lidet trøsteligt».

I Rom opslog han sin Bolig i *Via Gregoriana,* «hvor hans hyggelige Stue altid aabnede sig for enhver, som søgte ham; og alle, der kunde bringe ham Hilsener fra Norge,» i hvis Anliggender han «var stærkt interesseret, véd, med hvilken Varme han da kunde udtale sig, og hvilke lysende Tanker der i Samtalens Løb kunde blinke frem.»D. *Ill. Tid.* 15 Novbr. 74

Det blev ham snart «mere end før klart, at Rom er, saa at sige, det almene Universitet for al Skjøndannelse». Af en Ansøgning fra Vaaren 1871 om Fornyelse af Statsstipendiet (*Universitets- og Skole-Annaler*) ser man, hvor det har været ham en Livssag at naa frem til kunstnerisk Bevidsthed, til Herredømme over sine Evner, til Form. Det nyttede ikke Kunstneren at ligge hjemme og lære; han maatte ud og se; thi Kunstens Mesterværker maatte selv være hans Læremestre, idet de «lære fra sig Lovene for det *enfoldigt Skjønne og harmoniske*.» Man begriber ogsaa, at denne uryddige Aand maa have følt sig vel foran de gamle Skjønhedsværkers store, rolige Formklarhed.

Men hvad han lærte af den klassiske Kunst var ikke at være klassisk. Hellerikke var der noget romantisk i hans Romerbegeistring; snarere har Klassiken i denne Henseende virket befriende for ham. Her var ingen Taager eller Underfundigheder; her var den klare, faste Form, Linjens rene, tydelige Sprog, Naturen selv enkelt og grei, i «Skjønhedens Fuldendelse». Det var Realisten i ham, som her sugede Næring, og hvad han lærte var: at have Mod til at være naturlig ɔ: sig selv. Vistnok det bedste han kunde lære.Sml. den af Nordahl Rolfsen (Lie-Biografien i «Norske Digtere») refererede Samtale, hvor Lie, da han skal forklare Skjønheden i et gammelt Relief, ikke finder andet Udtryk end: «det er naturligt! det er *det,* det er.» I sit Kunstnerskuespil «Grabows Kat» forkynder han ogsaa nogle Aar senere en Kunstopfatning, der er lidet klassicistisk, men desto mere moderne —: man skal skabe ud af sig selv, efter sin egen Naturs Lov, og saa blir det skjønt, — hvis man har Naadegaven. «Naturligvis maa man have Geni,» siger Carl Witt «naivt». —

Hans ydre Forhold der nede har været som de pleier at være for den fattige norske Kunstner, der med et knapt Stipendium skal existere i det fremmede Land. Bevægeligt er det at læse hans

nøiagtige Redegjørelse for sin Stilling. «Jeg var forberedt paa, at Udstyret — det mindst mulige — for mig og Familie, selve Reisen og det paafølgende Ophold i Rom vilde blive dyre»; men *saa* dyre, — «det havde jeg ikke tænkt og heller ikke havt Grund til at tænke efter Beretningerne fra de Flere, som i de foregaaende Aar have levet i Rom. Da jeg den 11te Oktober kom her ned, opgjorde jeg, at jeg ... fra Oktober af kun havde 200 Spd. at leve af for Vinteren. Disse Midler vilde tilsammen strække til for henved 3 Maaneder, og jeg har derfor ... foreløbig optaget Forskud hos min Forlægger. — — Jeg lever efter alle deres Sigende, der er inde i Forholdene, her forholdsvis ganske usædvanlig billigt, holder ingen Tjenestepige, medens jeg for Økonomiens Skyld holder egen Husholdning istedenfor at leve paa Restauration, som Fremmede her pleie, — og alligevel gaar der mindst 70 — syvti — Spd.» (280 Kroner) «pr. Maaned. At leve paa almindelig tarvelig Vis vilde hersteds udfordre for mig 100 Spd. maanedlig, saa at jeg ved paa anførte Vis at føre egen Husholdning formener at spare ca. 30 Spd. pr. Maaned.»

Under disse Forhold skal da Lie «uddanne sig som Digter». Statens Penge maa benyttes vel; han maa være

paafærde i alle Samlinger og notere sig allehaande for at have Samvittigheden fri; men det er ikke saa greidt; for samtidig maa han — med

bekymret Tanke paa de 200 Spd. og det optagne Forskud — sidde og arbeide paa «forskjellige Digtninger», hvoraf han «forventer pecuniær Hjælp for denne Reise,» og hvoraf én allerede skal ud «til Vaaren» ... det er nok godt, at han er ung og stærk. Naar nu Thomasine er færdig med Husstellet, lægger han Arbeidet bort; Barna blir stængt inde og maa skjøtte sig selv — hvad der gik galt engang, formedelst at Ungerne fik fat paa en Vinflaske og drak sig fulde —; og saa vandrer de to ud i den evige Stad og skal modtage Skjønhedsindtryk.

Det kunde under disse Omstændigheder lidet hjælpe, at han (1873) erholdt «det først uddelte Exemplar af Kong Oscar II's Belønningsmedalje i Guld» (*J. B. H.*) for sin Kroningskantate eller (1875) Olafsordenens Ridderkors «for litterær Fortjeneste» — dette ulykkelige Ridderkors, der skulde berøve ham Bjørnsons Venskab for adskillig Tid. — Der blev nok i det hele gjort lidt Kur til ham i disse Dage. Hans Forhold kunde nok have forbedret sig, paastaaes der, — hvis han havde været af det Stof, hvoraf man gjør Hofpoeter. Men Lie syntes vel, han havde brudt tilstrækkeligt med sine Principer ved at modtage sit Ridderkors.Lie havde virkelig en Tid ivret mod Ordensvæsenet (sml. Striden mellem ham og Bjørnson i *V. G.* Vaaren 1891). Meget tvilsomt synes det derimod at være, om Lie (som B. vil erindre) har sluttet nogen Pagt med denne om Forsagelse af Ordener, — hvorved B., der troskyldigt blev Pagten tro, skulde være bleven snydt for sin Olafsorden, medens Lie sort forræderisk brød Pagten og modtog sin.

— Striden virkede nærmest snurrigt. Vi ved nu saa nøiagtigt, hvad Ordener betyder, at vi ikke længer kan tage dem religiøst. Men for Mændene af den Generation var det høihelligt Alvor, og jeg havde selv i Rom Anledning til at tage Indtryk af Lies Ruelse over at have modtaget hin Orden, tiltrods for sine Principer som Demokrat.

Imidlertid ordner det sig saa, at han fik være i Rom i over 3 Aar; om Sommeren boede han i Landsbyen *Rocca di Papa* i Albanerbjergene.

Men med al italiensk Begeistring længtede han hjem stadig.

I Tanken var han vist ogsaa hjemme ligesaa meget som borte; det ser vi af de Bøger, som nu kom (Decbr. 1872): *Fortællinger og Skildringer fra Norge* samt *Tremasteren Fremtiden*.

Begge disse Bøger viser, at han ikke har været saa færdig med sin Form, som man efter «Den Fremsynte» skulde formode. Denne havde været et Lykkefund, at Genigreb; bevidst kunstnerisk var han langtfra paa Høide med dette sit Arbeide.

Særlig er «Fortellinger og Skildringer» interessant ved sin Famlen alle Kompassets Streger rundt.

Der begyndes med en ægte Lie, den henrivende lille Dyreskisse «Nordfjordhesten», der har gjort sin Helt verdensberømt. Men i — temmelig løs —Tilknytning dertil fortelles en Historie, der ikke kan betegnes anderledes end som en Studie efter Bjørnson.

I den næste, «Søndmørsottringen», er Lie halvt «Nordlands»- og halvt Sjødigter.

Der levede paa Søndmøre (hvor Lie forresten aldrig havde været) et Folkesagn om store Fiskebanker, der skulde ligge langt ude i Havet. Fædrene havde kjendt dem og fisket der; men efter Sortedødens Tid var de blevne glemte. Folk troede ikke længer paa Sagnet; «Havbroen» var blevet til gammel Overtro. Men omkring 1870 blev Havbroen gjenfunden.

Det var noget for Lie. Et Eventyrland ude i Havtaagen, mistet og forsvundet i Nedfalds Tider, levende videre i Drøm og Sagn, til det af en ny og større Tid gjenopdages, — noget mere lokkende kunde ikke tenkes. Saa meget mere som Havbroens Historie jo til syvende og sidst egentlig var Norges...

Folket i Drøm og Sagn tager Skikkelse i den gamle geniale Særling og Baadbygger Per Skodje, og det hele bliver til en Historie om Geniets Kamp midt i en forstaaelsesløs Verden.

I Per Skodje feirer Lie for første Gang sin kjæreste Helt: Opfinderen, det praktiske Geni, der, dreven af sin Idé

som af en Galskab, nede i Almuelivets Stilhed kjæmper sin ubemærkede, ulønnede Kamp for en knapt begreben Stortanke. I ham personificeres Folkets egen aarhundredelange Kamp for at skabe sig en Tilværelse. Efter tusind Feilforsøg og Nederlag og mangfoldig spottet af den fornuftige Hverdagslighed seirer han, personlig gaaende under, og det spottende Folk tager nu velfornøiet Frugterne af hans Livs Stræv.

Ved Baadbyggerens Side staar hans Hustru, den eneste, som helt forstaar ham og tror paa ham, saa hun i det afgjørende Øieblik endog vil ofre Livet for hans Tanke. Vi har her i Grundtræk Lies ideale Ægteskab. Men egentlig er Marit selve den norske Kvinde, allegorisk personificeret. Hun er ikke vakker, men har «et Par mærkelige Øine»; hendes Sind er rent og enfoldigt; hun har et Hengivelsens Mod uden Grænser for den, hun har sat sin Lid til, og hendes Hjerte er det prøvede Guld.

Det er Tidens høie Kvindeideal i en fattig Fiskerkones Skikkelse.

I «Finneblod» har Lie for en Gangs Skyld givet sig helt sin Fantasi i Vold; vi drukner i Havtaagemystik og drømøre Syner, gjennem hvilke en fin liden Kjærlighedshistorie slynger sit lette Spind. Det hele er en Feberdrøm; men vi føler, hvor det har været ham en Nydelse at faa tumle sig frit en Stund der nede i Draugens Verden.

Men i det sidste — og bedste — Stykke gjenopstaar Per Skodje, forklaret og stærk — i Svend Føyns Skikkelse. Her har vi for første Gang den moderne Jonas Lie. Han elsker og beundrer Svend Føyn, denne Viljehelt, Manden med de geniale Ideer og med den Energi, der kan gaa gjennem Mure, Havgasten, Seierherren, der paa sit eget selvskabte Fartøi kjører om i Ishavstaagen med Grønlandshvaler til Forspand, — et Slags moderne Havgud, der dog i al Beskedenhed ikke er andet end den for sit eget og sit Lands bedste stræbsomt arbeidende Forretningsmand. Nærmere Jonas Lies Ideal af en Mand var det neppe muligt at komme, og Svend Føyn har helt indtaget baade Ola Høilands og Napoleons Plads.

Vi er her ved det Punkt, hvor Jonas Lie mest afgjørende skiller sig ud fra al Romantik og al Romantiseren: hans Interesse for den praktiske Bedrift, hans Evne til at se Poesien i det nutidige. «Sagflisen i Elvene» har aldrig forarget ham, hellerikke «Britens sorte Stenkulssky»; Kontorets og Butikens Stræv er for ham ikke Prosa; han ser det strax tilbunds i dets Betydning, dets Kulturmening. Og varm som han er for Nordlandsbaaden eller Søndmørsottringen begeistres han end mere af det mægtigt seirende Dampskib, der skaber sig selv sin Bør og kan beregne sin Rute paa Klokkeslettet. «Virkeligheden er Poesi for ham,» siger en Biograf (V. G. 26 Jan. 84). Under en Samtale om Skibe og Seilads blev det fremhævet, «hvor meget smukkere et klipperbygget Seilskib dog var end de sorte, kullede Dampere; — Jonas Lie var af den modsatte Mening. Han talte sig varm og begeistret paa, hvad saadant et stønnende Dampuhyre var for noget; hvad der laa af menneskeligt Arbeide og Kløgt i det. Hver Tomme var beregnet, hver Skrue maatte passe. Og saa langt stærkere og kunstigere det var, saa anderledes driftigt og nyttigt for Menneskene; og alle disse Fordele af Nytte og Arbeide samlede sig for ham, saa han virkelig saa den sorte, stønnende Jernkasse som skjønnere, som mere virkelig poetisk end en Skude, som braser for hvide, skinnende Seil.» Se ogsaa hans mange pragtfulde Arbeidersange; han besynger her Høvl og Sag, som en Romantiker vilde besynge Plektret eller Paletten. Spaden blir ham det høihellige Vaaben i Aandens Herskerkamp mod Naturen, og den elendigste Arbeidskufte er ham et Gevandt, en Høvdingkaabe.

I «Tremasteren» skildrer han et stort Forretningshus og indfører for første Gang i norsk Litteratur Butiken og Pengene, der siden skulde komme saa paa Mode.

Romanens Hovedformaal er at skildre nordlandsk Folkeliv, og den gjør dette paa en saadan Maade, at den kan betegnes som en Art moderne «Nordlands Trompet». Medens «Den Fremsynte» gav Nordland som Stemning, har vi her Distrikterne og Folket selv i bred, fyldig Realisme. Over Skildringen er en vis behagelig Ro. I Forhold til Natur- og Folkelivsskildringen træder Fortællingen selv altfor meget tilbage.

Han fik ofte høre dette i den første Tid: at Skildringen af Natur og Forhold indtager for megen Plads i hans Bøger. I ubevidst Anelse har den senere Naturalismes Grundsætning om Milieuet levet i ham, Forstaaelsen af den inderlige Sammenhæng mellem Individet og dets Omgivelser.

Emnet er en Smule folkeromanmæssig tilrettelagt med sin Skurk og sin skjulte Forbrydelse, ud fra hvilken Intrigen er spunden. Dette skal imidlertid ogsaa tjene Bogens Realisme, bidrage til at karakterisere Forholdene der oppe paa Fortællingens Tid. Selve Indledningskapitlet indeholder i saa Henseende den fornødne Motivering.

Begivenhederne grupperer sig om det rige nordlandske Handelshus *Heggelunds* Virksomhed og Fallit, og blandt Bogens Personer har den fornemme, men svage Heggelund, der formedelst utilstrækkeligt Forretningskjendskab er kommen i Hænderne paa Slyngelen Stuwitz, i særdeles Grad Digterens Sympathi. Bogens Problem kan siges at være: den brutalt kraftige Parvenuslægt contra den gamle Dannelse. Men Lie er Optimist; Seiren tilfalder ikke Stuwitz. Den unge Slægt seirer, men det bedste i den, og først efter at have civiliseret sin Kraft gjennem Skolegang hos den gamle.

Ogsaa den skibbrudne Onkel Tobias staar paa

Sympathisiden, og endnu mere Datteren, Edel, der repræsenterer, hvad der er opsamlet af Noblesse og sparet af Kraft i den gamle Familje. Fru Heggelund hører til Arten Kommandørfruen i «Kom. Døtre»; hun er det udlevede, det i bare Form tilstivnede, der dog endnu vil herske, fordi det intet mere forstaar.

Morten Jonsen er Repræsentanten for den nye Tid, der ifølge Digteren skal seire. Det er neppe tilfældigt, at han allerede i sin Afstamning har — i al Skjulthed — Sammenhæng med den ældre Slægt; Realisten Lie, der vidste, hvad gammel Slægt betyder, trængte sikkert dette Træk til Motivering af den følgende intime Forening mellem de to Slægt- og Kulturled. Han faar sin Udvikling paa Heggelunds Butik og siden ude i en større Verden, hvorpaa han efter Heggelunds Fallit kommer hjem, gifter sig med Edel og gjenreiser paa nyt Fundament den gamle Slægt.

Morten Jonsen er den første i Rækken af de «Lie-Naturer», vor Digter saa gjerne fremstillede i sin første Tid — som om han, selv for meget «Fin» til praktisk at kunne realisere Typen, følte en saa meget stærkere Trang til at reproducere den poetisk. Morten er først og fremst Lykkebarnet, den Lie'ske Askelad; men Hemmeligheden er, at han ved sin Energi, sit gode Hoved og sin gode Vilje ogsaa altid fortjener Lykken. Han ender med at skabe sig sit

eget ganske nye Virkefelt — som Per Skodje, som Svend Føyn, som Reier Juhl i «Gaa paa»; skal det være Helte for Lie, maa de have baade Kraft og Ideer.

Sikkert har han hermed ogsaa tænkt paa sit Folk. Det var Tidens vakre Ide: Digteren skulde skrive for Folket. —

Betegnende baade for Bogens Tanke og for Lie som Realist er den Udtrykkelighed, hvormed der gjøres opmærksom paa Heltens Svagheder: hans Tilbøielighed til Snobberi, en vis vigtig Selvgodhed, — ægte Parvenufeil. Lie er aldeles ikke blind for den unge Slægts Mangler, særlig dens uferdige Dannelse, og Helten maa gjennemgaa en ganske alvorlig Skole, før han af Frøken Edel og Digteren befindes værdig til at indtræde i den gamle Dannelses Arv.

Edel er en ny, i Forhold til Susanne som til den følgende Elisabeth noget bleg Individualisation af Lies Kvinde-Ideal, den paa engang energisk selvfølende og dog lidenskabeligt hengivelsesdygtige Kvinde. Hun adskiller sig ved Virkelighedssans og Virkelighedsklogskab væsentligt fra Bondeidyllens bløde, graadmilde Drøm-Ideal, som hun ved fin, varm Kvindelighed ogsaa adskiller sig fra Sagadramaets — senere ofte modernt forklædte — Heltekvinde. Med dyb og stærk Kjærlighedstrang forener hun Racekvindens hele selvherlige Sikkerhed i sit Valg; er han opdaget, saa er det med næsten skjæbneagtig Nødvendighed ham eller ingen. Hendes Standsfølelse holder hende

længe paa Afstand fra den unge Fiskersøn — et sundt, realistisk Træk. Kvinden i hende opdager ham, og da er der jo ikke Tvil; men endnu har han ikke naaet hende og maa opdrages. Det er gjennem Kjærligheden til hende, at hans menneskelige Udvikling bliver fuldendt.

Vi træffer her et Motiv, som oftere kommer igjen hos Lie, om end i forskjellige Modifikationer: Manden vil være

«ridderlig», vil ikke byde sig frem uden under de og de Betingelser (i «Den Fremsynte» Sundhed, i «Grabows Kat» Kunstnerlykke, her: økonomisk Betryggethed), medens Kvinden lig Protestantismens Frelser bare forlanger Kjærlighed og betragter alle udenfra kommende Sidehensyn som en Krænkelse, en Tvil om hendes egen Kjærligheds Adel. I dette Tilfælde blander der sig vel lidt Parvenusnobberi ind i Heltens «Ridderlighed». At han vil byde sin Udkaarne gode ydre Vilkaar er naturligt; men naar han ikke vil melde sig, før han kan komme med Brag og Knald som den rige Mand, der lykkeliggjør Fallentens Datter med et rigt Gifte, saa har hun vistnok Ret i at føle dette, ikke blot som en Krænkelse af sin Kjærlighed, men ogsaa som virkelig Mangel paa Finfølelse. Hun bestemmer sig energisk for at afvise den rige Frier, og først da han kommer som den halvt ruinerede, der intet andet sikkert har at byde end sin Kjærlighed, siger hun ja. Da lærer han noget, som han havde godt af: Respekt for hende. —

— Noget af Stoffet til «Tremasteren» fik Lie af Kjøbmand *Øwre* i Tromsø, om end ikke saa meget, som denne nok gjerne vilde give det Udseende af. Om denne Øwre, der har været en eiendommelig Personlighed og paa sin Vis fortjener en Plads i Litteraturhistorien, har *Kristian Gløersen* havt den Godhed at meddele mig følgende:

«Som ung Gut kom han til Tromsø, hvor han var Visergut, Markør ved en Billard, Krambodgut, Faktor for et større Handelshus og tilslut Kjøbmand og «Grosserer». Hans hurtige Hoved, skarpe Opfatningsevne, Drift til at komme frem og faa være med bødede en hel Del paa den tarvelige Skolekundskab.

«Især som Faktor, der reiste om til alle Handelssteder og Markeder paa Salg og Kjøb, kom han i Forbindelse med en Mængde Mennesker og blandt dem en hel Del mærkelige, tildels eventyrlige Karakterer, fik ogsaa Kjendskab til en hel Del underlige Familjeforhold og Historier, hvorpaa Nordland er saa rigt. Selv oplevede han meget.

«Da jeg lærte ham at kjende, gjorde han Indtryk af en baade dannet, intelligent og meget interesseret Mand. Hans poetiske Evne slog først ud i at fortælle al Slags Rægler, snurrige, tildels tvetydige Historier; han havde en ualmindelig Evne til at hærme Folks Maal, Talesæt og Miner, fortake og spillede paa samme Tid og var overmaade morsom.

Saa kom Bjørnson til Tromsø, fik ham til at fortælle, og fortælle *andet* end sligt, og saa kom Ø. til Bevidsthed om sin Evne.

«Han var Improvisator. Stoffet var oftest hentet fra det hørte og selvoplevede. Kompositionen var svag, Fremstillingen mesterlig. Hans Fortællinger var bedst, naar han fortalte dem første Gang, umiddelbart ud af Inspirationen; da «spilte» han dem, græd og lo, var to tre Personer med udmærket Karakteristik. Ved Gjentagelse blev de mere og mere flade og romanagtige, hvad han selv holdt for Fuldkommengjørelse.

«Pennen kunde han ikke bruge, prøvede et Par Gange, men det blev bare Klus. Han fortalte for Bjørnson, for Jonas Lie, for Asbjørnsen, for Kristofer Janson, for Undertegnede, bedst paa to- eller firemands-Haand. Skulde han fortælle «til Nedskrivning», pyntede han Historien ud med alskens romantiske Tildigtninger og Leiebiblioteksstaffage, som han selv syntes var det aller grommeste, og det blev Skrab. Det *eneste*, som kunde litterært bruges af hans Improvisationer og Fortællinger, var Motiver. (Selv har jeg benyttet et Motiv af ham, nemlig i «Tonens Magt»).» —

Det synes som om Øwre, da han selv ikke kunde blive Nordlands Digter, ialfald vilde være alle Nordlandsdigteres Inspirator. Da Lie havde skrevet «Den Fremsynte», troede Øwre at have fundetsin Mand. Lie merkede Hensigten og blev forstemt, antager jeg; ialfald blev der ikke langt Venskab. —

— Med «Tremasteren» slutter foreløbig Lies Nordlandsdigtning. For Litteraturen har den havt baade direkte og indirekte Betydning. Gjennem vor senere Digtning gaar der et Drag af Mystik, som delvis kan tilbageføres til den. Overalt, hvor Poeterne har Brug for noget udenfor- eller overhverdagsligt, søger de til Finmarken eller Nordland, og snartsagt hver gaadefuld Karakter, hvert mere end almindelig sammensat Sjælefænomen, begrundes ved «kvænsk Afstamning».

XIII.

Det er farligt at debutere saa glimrende, som Lie havde gjort. Den anden Bog blir nødvendigvis en Skuffelse. «Fortællinger» og «Tremasteren» blev af Kritiken modtagne med betydelig Reservation.

Lie blev helt betænkelig. Han skulde jo have bedre Betingelser nu end dengang for at gjøre god Kunst; og saa gaar det tilbage istedetfor fremad. Havde han taget Feil alligevel? — Nei. Han var bare ikke «uddannet» nok. Han havde ikke samlet sig nok. Og han tog en stor Beslutning.

Nu vilde han i ti Aar leve bare for sin Kunstnerudvikling. Ikke en Linje i Avisen, intet, som kunde sprede eller splitte. Samle sig helt om dette ene: at blive klar over sin egen Kraft, finde sit kunstneriske Centrum. Og Løftet blev holdt, — saa

vanskeligt det end kunde være at tie mangen Gang; sine Interesser kunde han jo ikke døde. —

— Det var ikke greit for den, der «vilde blive Digter» i hin Tid. Midt paa det hjemlige Parnas thronede den Bjørnsonske Digtning saa herlig og gild, at der endnu bare saavidt blev Plads til Ibsen. Vinje flakkede husvild omkring. Det lille separate Hjørne, Lie hidtil havde indehavt som «Nordlandsdigter», kunde han ikke længer nøie sig med; det var national Digter, han vilde være. Hvor skulde han saa hen? — Heldigvis havde han Havet.

Ikke for intet havde hans Barndoms Leg staae paa Strand og Brygge; ikke for intet havde han paa Fredriksværn legt Tordenskjold eller i Bergen hængt over Strile- og Nordlandsbaade og set Alverdens Matroser trække ud og ind; hans Fantasi var for hver Dag og hvert Aar bleven mere og mere bunden til Sjøen. Nede i det solhede Italien ligger han og længter efter Havet slig, at han en glødende Sommerdag stavrer gjennem den tørre, tunge Sand helt fra Albanerbjergene til Middelhavet for at faa se og lugte Sjø; i sin Begeistring skal han endog have drukket den.Nordahl Rolfsen, Norske Digtere (S. 526).

Allerede i «Den Fremsynte» dukker Havet op; for første Gang i norsk Litteratur har vi ordentlig Sjøgang. «Fortællinger og Skildringer» aander Kyst

og Hav næsten helt igjennem. «Tremasteren» ligedan. Nu heiser da Lie Seilet i Top og lader det staa til. Hans første Sjøroman seiler op i *Lodsen og hans Hustru*.

Det blev til en Afvexling en ny Seir. Bogen kom med saadant et forløsende friskt og salt Havsens Veir indover Litteraturen der hjemme, at den — i Lighed med «Den Fremsynte» — maatte ud i tre Oplag i et og samme Aar (1874).

Det var ved de Tider, da Bondeidyllen holdt paa at dø. «Brudeslaatten» var kommen Aaret iforveien. «Redaktøren» og «En Fallit» kom samme Aar (Februar og April); 3 Aar efter fulgte «Samfundets Støtter». «Lodsen» staar midt i Overgangen som en Merkepæl. Den har noget af begge Tider, men mest af Fremtiden.

Af Romantiken har den Milieuets Fjernhed. For første Gang skriver Lie nu en Roman, hvis Helte ikke er tagne fra hans eget Samfundslag. Hans Retning er forsaavidt tilbagegaaende. Han blev ogsaa tildels de Gamles Digter; de syntes, han fortsatte den gamle gode Litteratur, kun at han havde fundet nyt og friskt Stof, ligesom ogsaa hans Form var ny, fri for den Maner, man nu havde nok af. Og her fik man som før være i Fred; «Døgnstriden», «Samfundskritiken», alt det, som nu begyndte at bryde fordærvende ind og ødelagde al sand Digtning, var man her fri for.

Men af Fremtiden har «Lodsen» i al Stilhed — foruden Virkelighedsretningen — noget af det, som siden skulde vække mest Strid og hvirvle op mest Støv, — Problemet: Kvindens Stilling, i Ægteskabet.

Skal hun selvløst og viljeløst bøie sig og føie sig, eller skal hun hævde sig som Personlighed, være noget selv?

Men hos Lie var Spørgsmaalet behandlet saaledes, at det ikke traadte frem som noget for sig, — som et «Tankeribben, der viser gjennem Huden», for at bruge et udmærket Billede af Lie —, men var sundt og helt

indvoxet i selve Digtningens Organisme. Det kunde ikke gjøre sig gjældende som Diskussionsthema altsaa, — kunde alene virke umiddelbart, paa Læserens Følelse, saaledes som Kunsten skal virke.

Spørgsmaalet var ogsaa hos Lie stillet anderledes end under den senere Kvindesagsdiskussion.

Han har tidlig været inde paa denne Sag; jeg finder den nævnt hos ham allerede i en Artikel fra 1864. Men han har aldrig opfattet Kvinde og Mand mekanisk og udvortes som to «lige» Væsener; for ham stod den evige Sandhed fast, at «Mennesket» er *Mand og Kvinde tilsammen.*

I et Rimbrev fra 1871 erklærer han, at som han allerede ofte har «talt sig hed» for Kvindens Frihedssag, saaledes vil han bestandig slaa

«for Evas Land, der evig ungt i Smil og Taarer ler mod Solen og heiser røde Oprørsflag i Læbens Glød, i Barmens Slag, i Straaler ifra Brynets Bue, i Hjemmets stille Arnelue og al den stille Seiersmagt, som er i Kvindens Ynde lagt.»

Men Kvindens Sag er for ham ikke den ensidige Kvindesag; det er *Menneskets* Sag; skal Kvinden naa frem, maa ogsaa Manden naa frem; derfor skal vi

«kjæmpe for det fagre Land, hvor hun er Dronning, Konge han;»

thi *det* er «Problemet vi skal finde: *den frie Mand, den frie Kvinde*.»

«Hun Dronning og han Konge,» begge selvstændige og dog gjennem Kjærlighedens Hengivelse udfyldende hinanden til ét, — det er da den Idé, der bærer hans Ægteskabsdigtning.

— Skjønt han i «Lodsen» behandler Mennesker fra et andet Samfundslag — og det saaledes, at vi, navnlig for Lodsens Vedkommende, virkelig faar Indtryk af andet Samfundslag —, naar han dybt i Menneskeskildring. Vi beundrer ikke blot hans særlige Evne til at fremstille Skikkelsen umiddelbart, i fuld, nærværende Legemlighed, saa vi ser den bevæge sig, har Fornemmelsen af hele dens egne individuelle Maade at være og optræde paa; her er ogsaa Psychologi.

Lodsen er en Energi-Natur, dog med et Svaghedstræk af noget nervøst mistroisk, af den Sindsforstyrrelse, der ytrer sig i sygelig Frygt for at blive overset. Denne Sygelighed udvikler sig og truer tilsidst med helt at ødelægge baade hans og hendes Tilværelse.

Saaledes fremstilles han for os, i hele sin Virkelighed og sikkert indsat i sit Milieu, i første Kapitel. Lie fortæller, at han har set denne Lods paa Arendals Brygge. Den tause Sjømand med det mørke, forbidte Udtryk vakte hans Opmærksomhed. Saadan en Mand maatte have oplevet noget; der maatte stikke en Livsroman bag dette mistroiske Blik og dette barske Væsen. Men hvad havde han oplevet? Det skjønte Fru Thomasine. Da hun havde hørt Lies Skildring af Manden, gav hun i store Træk den Lidelseshistorie, hun mente han maatte have gjennemgaaet; — den udarbeidede saa Lie, og Bogen var der.

Der maatte ogsaa en Kvinde være med i Digtningen af den Ægteskabshistorie. —

Vi har her atter denne egne Lie'ske Teknik med «Slutningen først». Men det er ikke nogen Teknik, siger Lie. Han «ser» Slutningen først, og da maa han fæste den først ogsaa. Han var meget forbauset, da Kritiken i Anledning af «Den Fremsynte» fandt denne «Maade at konstruere paa», hvorved der «gives Afkald paa Spændingens Hjælpemiddel,» saa modig; han havde fundet Maaden svært naturlig, han.

«Ja, jeg er Seer,» siger Lie; «jeg kan ikke tænke mig en Ting til, men ser den, saadan som man ser i Drømme ... da tænker man ikke, ser bare de Syner, som kommer. Det er som Profeterne: de ser Verdens Ende først, og siden Udviklingsledene derhen ... I mine senere Bøger er det blir til denne direkte Fremstillingsmaner, man taler om: Billede efter Billede. — Derfor sidder jeg ogsaa hver Gang og er ræd, ræd! for Udfaldet; jeg ved aldrig, hvordan det kan gaa; — medens de andre, de véd, hvad de skriver.»

— Det er Elisabeth, som er Skyld i Lodsens Lidelser.

Hun er til en Begyndelse Romantikens «vilde Pige», voxet op paa et Skjær hos en gammel mystisk Fyr af en Smugler eller Gud véd hvad. Et «Pigebarn med et tykt Haar om Ørene og en ragget Hund i Hælene paa sig»; hun gaar ude paa Skjæret og speider som en Fugl udover Havet; kommer saa farende ind til den gamle i Stuen «med Veiret saa at sige blæsende om sig» og aflægger sine Beretninger.

Siden flyttes hun til Byen, til Lodsoldermand Becks, og blir et almindeligt Menneske. Men ikke saa ahnindelig endda.

Hun er en Kraft- og Racekvinde. Men har et lidet kvindeligt Svaghedstræk. Opvoxet i

Ensomheden under den gamles Fortællinger fra Orlogslivet har hun faaet en Dragelse mod sligt, som er stort og gildt; den unge Pigefantasi drømmer om stolte Sjøofficerer, om Uniformer med Guldtresser, om Kanoner og Brag. Hun forelsker sig i Fiskergutten Salve Kristiansen; men da denne er gaaet tilsjøs, kommer den elegante Sjøløitnant Beck indenfor Synsvidde, og hun kan ikke rigtig modstaa Dragelsen. Han er en noget let, men ingenlunde daarlig Fyr; ialfald er der endnu noget sundt ved ham; han forelsker sig i Elisabeth og driver det saa vidt som til et virkeligt Frieri; hun svarer ja, men vaagner saa med et til Bevidsthed. Hun tåger sit Ord tilbage og redder sig ved Flugten — helt til Amsterdam.

Denne lille Vaklen har imidlertid været nok. Salve Kristiansen, der farer med Carl Becks Far, faar af denne Besked om Elisabeths Forlovelse og skjønner det hele. Han var naturligvis ikke god nok. Og hun er som de andre. Intet reelt, intet at stole paa. Flyr efter Glansen; sælger sig for den. Men naar hun, som syntes *saa* troværdig og oprigtig, — naar hun kunde svige, saa er der intet andet heller at forlade sig paa. Han rømmer, frister alskens Skjæbner, blir haard og ond, og hans Mistro til Menneskene æder sig ind i Karakterrødderne paa ham.

Saa blir de gifte. Og saa kommer Kampen.

Hun skjønner, at det er hun, som ved sin

Vaklen har udryddet Troen i hans Sind, og hun foresætter sig nu gjennem Aars Opofrelser at læge hans Sygdom.

Men det viser sig, at den kan ikke læges. Ikke paa den Maade. Ikke gjennem denne evige ydmyge Underkastelse, som hun øver i Strid mod sin egen Natur, fordi hun i Overensstemmelse med den sædvanlige Opfatning tror, at hun paa den Maade bedst kan give ham tilbage, hvad han mangler: Troen paa hendes Kjærlighed, Tilliden. Hendes ydmyge Eftergivenhed vækker ny Mistro hos ham. Den synes ham ikke naturlig, der er noget ved den af Komediespil. Saa maa der alligevel være noget falskt bag, noget, som skal dækkes. Af og til tror han at forstaa, at hun sletikke saa ganske har glemt den Herlighed, hun kunde have naaet som Officersfrue. Tvilen yrer op paa alle Kanter, værre og værre, jo ydmygere hun gaar ham under Øine. Kanske har hun løiet for ham. Kanske er Sammenhængen den, at da hun saa, det ikke kunde bli med Sjøofficeren, saa kom hun til ham, nøiedes med ham -- i Mangel af noget bedre; nu skal det skjules, og hun lægger an paa at være en god Hustru, siden hun ikke kan være den oprigtige Ven . . . Han elsker hende over alle Grænser; men den evig oprivende Mistro gjør ham syg, ond, grusom, og truer tilsidst med at skylle ham op paa Mor Andersens Sjap som Vrag.

Spændingen udvikler sig af selve Forholdet saa psychologisk nødvendigt, at tilsidst *maa* det bære eller briste. Elisabeth maa prøve at tåge ham paa en anden Vis, eller Kampen maa opgives.

Da fatter hun Beslutningen om at «reise sig».

Hun reiser sig ikke til Oprør. Ikke *imod* ham; ikke i Egoisme eller Herskesyge, ei heller i Kraft af nogen Slags Theorier om «Kvindens Ret» osv.; hun vil bare simpelthen redde sit Livs Kjærlighed.

Og da lader Lie hende seire..

Ved at reise sig, ved uden videre at være sig selv, aaben, grei og selvstændig mod sin Mand, som Menneske mod Menneske, som Lige mod Lige, som den, der intet har at frygte eller fordølge eller gaa af Veien for, -- gjengiver hun ham Troen, det eneste, han trængte.

Nu kjender han hende. *Det* er Elisabeth. Ikke længer en, som glider unda for ham i ræd Underdanighed eller gjør sig saadan og saadan for at faa ham i Humør, -- en grei og oprigtig og bentfrem Kammerat, som der er Haandtag i, og som man baade kan slaaes med og have til Ven, -- fordi der er Paalidelighed i hende.

Der er noget Kludder med et Brev, et utroligt Brev, som skal være opbevaret helt fra Ungdommens Tid, og som nu paa mærkelig Vis kommer for en Dag for at overbevise Lodsen end yderligere om hendes Sandfærdighed. Men vi tilgir Lie dette,

191 bl. a. fordi det bringer os i Berørelse med den Kvinde, der er bleven Officersfrue i Elisabeths Sted. Her har Lie leveret et Stykke moderne Kvinde skildring, som ikke overgaaes af noget fra den senere Kvindediskussionstid. Hans i korte Træk givne Fremstilling af Carl Becks udvendig ulastelige, men indvendig tomme Ægteskab er i det hele et mærkeligt Stykke mo derne psychologisk Kunst og Prototypen for 80-Aarenes Ægteskabsskildring over hele Linjen. Fru Beck har ogsaa havt sin Kamp. Men med hende er det gaaet værre. Hun kjæmpede længe for at bevare sin Mands Hengivenhed. Men «hans Egenkjærlighed var saa optaget af de mang foldige smaa Smigrerier og den Hyldning, han var Gjenstand for» fra «hele den smukke Kreds paa Stedet», der beslaglagde ham som en Art «fælles Beundringsgjenstand», at han ikke engang lægger Mærke til, at hun kjæmper. «Han var jo gift med hende og havde hende sikkert nok.» Saa ender det med, at hendes Kjærlighed gaar under. Hun gjennemskuer ham mer og mer og ved tilsidst, «at denne for Verden glimrende Mand ikke var nogen Mand». Hans Væsen er som «en løs Sky», der kan «glimre baade i Aand og Elskvær dighed, efter som Øieblikket og Menneskenes Ære spiller ind i den». Der er «langtfra noget at sige» paa hans Forhold til den smukke Kreds. Men i en192 afgjørende Scene lader hun ham høre den usminkede Sandhed — : «han var en Pjalt, der for Smiger havde solgt hende og alt, hvad de havde havt dyre bart sammen, til hvemsomhelst,» og «der var ikke saa meget igjen af hans mellem hundrede Flaner ud stykkede Væsen, at det lod sig tåge op af en Kvinde med lidt Ære og Sandhed for sig.» Dette konventionelt lykkelige Ægteskab danner en eiendommelig Kontrast til Lodsens «ulykkelige», en i kunstnerisk Henseende meget virkningsfuld Kontrast. Lodsens Ægteskab kan endnu reddes, fordi hun er en Kvinde, som han en Mand, og fordi de begge under Kampen har bevaret sin Kjærlighed. — — Der var kun én, som skjønte, hvad «Lodsen og hans Hustru» paa dette Omraade havde givet for en ny Indsats; men denne ene var Camilla Collett. «Lie har Ret!» udbrød hun. «Ære være denne vor Litteraturs første Forkjæmper for det vaagnende Menneskeværd i Kvinden!»* Men som Kunstværk hilsedes den af Kritiken med varm Anerkjendelse. Den blev endog betegnet som epokegjørende, idet den saa tilfredsstillende af løste Bondenovellen. Herimod blev der dog polemiseret; Lies Op dagelse af Sjømanden kunde ikke sammenstilles med * Georg Nordensvan: Biografi af Jonas Lie, Ny il. Tidning 19 April 1884.193 Bjønsons Opdagelse af Bonden. Kritiken i hin Tid bestaar overhoved svært ofte af saadan Sammen ligning med Bjørnson. Hans Digtning er Poesien, og med dens Maal maa da alt maales. Paa den Vis blev ikke Kritiken synderlig veiledende; den havde for faa Udgangspunkter, for snæver Horizont. Overhoved hører Mandjevning lidet hjemme i en Kritik, der vil være moderne. Hver Individualitet er egentlig kun at maale med sit eget Maal. At sige, hvem der er f. Ex. «størst» af den og den Digter, er. ofte ligesaa vanskeligt som at afgjøre, hvad der er længst: en Fastepræken eller en Reberbane. Men med Hensyn til Lies Opdagelse af Sjø manden kan maaske nu følgende siges. Der er Forskjel. Der er den væsentlige For skjel, at Lies «Opdagelse» betegner en Begyndelse, Bjørnsons derimod en Fuldendelse. Og som jeg hørte Bjørnson sige engang: «den lykkeligste er den, der afslutter en Periode; thi han sidder inde med alle Periodens Midler.» Men betegnede Bondenovellen i Forbindelse med Sagadramaet den romantiske Retnings Blomstring i vor Litteratur, saa betegner Lies Nordlands- og Sjøroman den uklart frembrydende Realisme. 15 — Jonas Lie.XIV.

Hvad nu end forresten Kritiken sagde, — i Opinionen havde Lie seiret. I Henhold til en ved Forestilling fra Prof. Monrad, Jørgen Moe og Fr. Giertsen foranlediget kgl. Proposition «bevilgede Storthinget ham den 17de April 1874 enstemmig og uden Debat en aarlig Digtergage af samme Størrelse som de Bjørnson og Ibsen tidligere tilstaaede.»

Det har været Jonas Lies stolteste Stund. Nationen havde gjennem sine høieste Organer udtrykkelig anerkjendt ham som sin Digter.

— Men netop nu, 1875—80, kommer et mærkeligt Intermezzo i hans litterære Liv, en Række usikre Forsøg i forskjellige Retninger uden synderligt Resultat, en urolig, mismodig Tid fuld af Skuffelser og Nederlag, saa han næsten holdt paa at miste den vundne Stilling.

195 Jonas Lie er en eruptiv Natur. Hans Udvik ling viser sig, set udvendigfra, mærkværdig sprangvis og ujevn. Det er som der mellem hvert større Ud brud trænges en vis Tid af Hvile eller af Gjæring, før der kan komme noget nyt, eller som om der — ufærdig som han endnu staar — skal specielle Om stændigheder til, Emner, som paa ganske særlig Maade ægger hans Kraft, for at denne kan træde i Virksomhed. Det er ikke nok med den blotte Sindets Begeistring; der maa være noget ved Emnet, der «rører hans Sjæl i dens Grund», før den fulde poetiske Kraft udløses. Kanske udøvede Værdigheden som National digter ogsaa et vist Tryk paa ham. Det gjaldt at vise sig Æren værdig. Mere end nogensinde har han anstrængt sig, og ængsteligere end nogensinde har han lyttet til Kritiken. Det er som han i denne Tid aldrig rigtig tør slippe sig løs. Jeg har hørt ham bande sin Ungdoms Respekt for Kritiken. «Der gik jeg og strævede i mit Ansigts Sved . . . det var naturligvis evige Skjønhedslove, alt det Vævr saadan en Kritikus kunde smøre op med ! —- og saa var det da det, at jeg kunde ikke komponere,, eller hvad det var. Jeg havde ikke Anelse om,, hvad de mente! Hvad Fanden vilde det sige at «komponere» en Bog, «komponere» en Ka rakter . . . Jeg masede og masede ; men Taage var det, og Taage blev det. Jeg har aldrig været196 i slig Pine, og aldrig er det gaaet mere skidt heller.» Det er som han siger : den onde Samvittighed har fulgt ham langt udover Skoleaarene. De mange sviende Spanskrør og Karakterbog-Anmærkninger har skræmt ind i ham saadan en uklar Angst og Religion for det regelrette, at han selv som voxen Mand havde ondt for at frigjøre sig. Og for hver kritisk Indvending mod hans Bøger øgedes denne Angst, og desto daarligere gik det; men jo daarligere det gik, des mere strævede han. Det var jo ikke nok med, at der var Regler ; til Reglerne hørte ogsaa, at man skulde være original ! Han gik surr tilsidst og arbeidede paa Maafaa. Efter Faustina Strozzi kommer et Par Forsøg paa moderne Romaner, hvor Frygten for at slippe sig løs er rent paafaldende. — 1 Faustina har han givet Indtryk fra Italien; Enkelthederne er tildels ypperlige. Men det samlede Indtryk er ikke stærkt. Formen er temmelig løs. Lie synes her at have experimenterei; en Smule. Bogen faar vel helst kaldes en dialogiseret poetisk Fortælling. Dens Handling er henlagt til Frihedskrigens Tid. Natio nalitets- og Frihedstanken besynges, — Tidens Tanke, hans egen Begeistring. Det hele samler sig om en skjøn — nordisk skjøn — Kjærlighedshistorie. Der er nok af godt Stof. Det er bare ikke gaaet sammen i hel Støbning. Det er nærmest den aand197 fulde, digterisk begavede Journalist fra 1859, der sætter sine Syner paa Vers.* Men noget übetydeligt Arbeide er Bogen ikke. Det gamles Repræsentanter er behandlede med adskillig Ironi, saaledes Spidsborgeren, der nu engang har arrangeret sig med de gamle Forhold og altsaa ikke ønsker noget bedre — : Hidtil i Papas fredlyste Stater ei toges Skatter og ei Soldater. Priviligeret som Pensionisten leved vi frit paa Sanktpeterskisten. Og at al Verden os Penge sendte, det var en Frihed, hvormed vi var tjente — » osv. Faustina repræsenterer det gamle, saaledes som dette optages af Ungdommen, i naiv troende Op rigtighed; for hende gjælder det virkelig Religionen og det hellige. Det er da ogsaa hende, Digteren i poetisk Retfærdighed stiller op mod det nye. Sen tensagtig skarpt stilles den ærlige gamle og den be geistret nye Opfatning mod hinanden i to Repliker : Faustina. Lydighed skylder man Loven og Gud. Carlo Brenta. Lyde maa hver sin Samvittigheds Bud. * Af betydelig kraftigere sydlandsk Virkning er de to Novelleskisser «Fanfulla» og «Antonio Banniera» («Improvi- satoren *).198 Som oftere hos Lie forsones det gamle med det nye gjennem Kjærlighed og blir dets Tjener og Fuldbyrder. «Hun bar til Døden frem sin Elsktes Fane!» — ender den stemningsfulde Slutningssonnet. Det gode Hoved blandt de gamle er Jesuiten Lucca, og i hans Mund lægger Lie Tanker, der nu, gjennem Leo XIII, synes at skulle blive mer end Tanker — : Kirken skal seire ved at blive demo kratisk. Ja revolutionær: «Og er ei Staten just den store Fiende, vi har bekjæmpet fra de første Tider, fra Keiser Henrik nødtes til Canossa? Er Kirkens Børn ei Jordens Millioner? En Kirkestat, — er det ei Verdens Maal? — Der seires maa, selv om vi først skal male den røde Republik paa Kirkens Mure og føre Folket den Vei ind ad Døren! At den bestaaende Stat med sit «hjælp dig selv», «den stærkeste har Retten», «den, som ikke kan klare sig, faar gaa under», — er ikke blot anarkisk, men antikristelig, det er Reaktionens høieste Intelligens, Jesuitismen, istand til at fatte — : «Ad Telegraf og Jernvei ind man førte den «frie Tankes» Splid og «Concurrencen», et Hjul aj Jern, der übarmhjertig

knuser hver Svag og Magtløs under Styrkens Hal . . .» Det er aldeles ikke umuligt, at den katholske Kirke tilsidst tåger Revolutionen i sin Tjeneste og saaledes opnaar en ny Verdensseir.199 Bogen har Humor. Politiet, det paa Uret byggede Samfunds nødvendige Beskyttelse, er übruge ligt, naar det gjælder. Magtens egentlige Sikker hed er Folkets Dumhed. Folket glemmer med Glæde sin Fornedrelse, hvis det f. Ex. faar se et pent Fyr værkeri. Italiens Skjæbne staar paa Spil; hver Mand er usikker; Sønners Frihed og Døtres Ære trues hver Dag; — da arrangerer Magthaverne en Folkefest, og Mobben jubilerer. «Miraculo!» skriger den. «Seder! se der igjen! —Et Lys, der sprang itu i tusind Stjerner — og regner, o! saa deiligt ned til Jorden. — Miraculo!» Opfatningen af Kjærligheden er helt Lie'sk, nordisk ideal : «thi Kvinden er ei Mandens fulde Ven, — om hun ei dele kan hans bedste Tanker —og hjælpe ham at elske, kjæmpe for dem.» Fri sindede unge Piger sværmede dengang for Faustina Strozzi som senere for «Et Dukkehjem» eller «En Handske». Mod Sprogbehandling og Versemaal gjordes der adskillige, tildels berettigede Indvendinger. Der er Vers som: «at Tidens Krav kun er Murbrækkerø2» ; «frivillig i Krigen, paa Livstid inddømt» osv. Her om har jeg en privat Udtalelse af Lie, som ikke er uden Interesse. Det var første Gang, jeg traf ham, Høsten 1876 tror jeg, i Kristiania. Vi vandrede i Sludveir og Tusmørke gjennem mange Gader, tilsidst udover Grøn200 land og Grønlandsleret, og Lie prækede. Himmel! hvor han prækede. Jeg havde aldrig været ude for sligt. Det spragede om Ørene paa mig med Bil leder og Lignelser og Samtale-Emner fra Øst og Vest og af alle mulige Anskuelser og Aspekter; jeg kunde ikke svare et til Tusinde. Altsammen håndlede om Norge og om Norges Udsigter, og naar han talte om fremmede Lande, Danmark, Frankrig, Sverige, Tyskland, var det for at forklare, hvad vi kunde lære der, positivt og negativt, — at vi saa kunde ta det med os hjem og sætte det som en Kapital ind i vor egen Udvikling. Jeg havde netop skrevet nogle unge og formodentlig adskilligt doktrinære Artikler om Maalsagen (i Aftenbladet) ; dem kom han ogsaa indpaa. Han havde sine erfarent kloge Ind vendinger; men pludselig fik jeg alligével Ret paa en Vis. «Hartvig Lassen taler om et landsgyldigt Sprog, » ivrede han; «der gives intet landsgyldigt Sprog! Ogsaa Dansknorsken er opløst i Dialekter. Se nu Faustina Strozzi; de klager over, at den har daarlige Vers . . . Tingen er, den er skreven med et nordlandsk Øre! Hvis den ogsaa blir læst med et nordlandsk Øre, saa er der ingenting i Veien med Versene. » Der er virkelig et og andet i hans Versifikation, som minder om Peder Dass, en Mand, der vel ogsaa skrev med «nordlandsk Øre». Forøvrigt kan jeg som Ikke-Nordlænding herom intet formene.201 Men det er karakteristisk for norske Forhold at en national Digter for Alvor anfører, ikke blot til sin Undskyldning, men rent ud til sin Retfærdig gjørelse: jeg skriver Dialekt! — og at vi sletkke er utilbøielige til at høre ham med den Forklaring. — Imidlertid opgiver Lie igjen den bundne Form. Med Thomas Ross (1878) gjør han et bevidst Forsøg i Retning af moderne Realisme. Han vender tilbage til sit eget Samfundslag. Og det er udtrykkelig Samtiden, der behandles. Heller ikke over Milieuet er der længer noget dæm pende, flatterende Fjerne; han gaar lige paa og vover det første Forsøg paa en Kristianiaroman. «Kristiania!» — udbryder en Anmelder (Dagbl. 8 Juni 1878); — «Lie spænder vor Interesse. Skal vi faa en Kristiania-Roman? En Skildring af vort eget Liv?» — Det føltes dengang næsten utæn keligt. Kristiania, det kjedeligste og tarveligste af alt kjedeligt og tarveligt, Kristiania, det stilløse og historieløse, Ola Fet, der knoter, Ola Fet, der spiller fin i Transtøvler og Floshat, Kristiania, en Smaastad uden Smaabyens Hygge, en Hovedstad uden Stor stadens Liv, Kristiania, som hidtil af ingen Digter var nævnt uden med Foragt eller Lede, et haabløst Pro sahul, bare luvslidt, plagsommelig Hverdagslighed — dette Kristiania skulde kunne bruges for Alvor i en Roman? — «Lie spænder vor Interesse . . .»202 Sceneriet kom dog ikke til at spille nogen videre Rolle i «Thomas Ross». Der blev noget vist fjernt og «fremmed» over dette Kristiania. For at faa en præsentabel Hovedstadsroman istand i en By, hvor der hverken 'er Hof eller Gesandtskaber, har Lie indført en Del Engelskmænd; gjennem dem kommer der noget som Turiststemning, Hjemløshed over Bogen. Bare disse udenlandske Navne generer, forfalsker Stemningen. «Thomas Ross» blev ikke en Kristiania-roman, bare en Roman, hvis Handling er henlagt til Kristiania. Alligevel var meget vovet og noget vundet. Man havde altsaa virkelig paatruffet Kristiania i en poetisk Bog, og set Byen behandlet med Agtelse. Den var ligesom bleven poetisk anerkjendt. Naar alt kom til alt, var det alligevel en By. En By, som der kunde være Tale om. Den havde sit Vinter liv paa Skøiteisen; den havde et Musikliv; den havde sine gode Familjer, sit Publikum af forskjellig Art og Grad ; havde endog Damer. Kortsagt, det var en By som andre Byer omtrent, en By, hvor dannede Mennesker, endog Udlændinger, kunde exi stere. Og naar saa var, —

hvorfor skulde der saa ikke med Tiden kunne komme en Kristiania roman ? — Ogsaa stofligt fandt man de af Lie vakte For ventninger skuffede. Indledningskapitlet syntes at bebude en Skildring af Tidens Aandskamp; hvad203 man fik, var en mere almindelig Kunstner- og Kjærlighedsroman. Men hvad der laa Lie paa Hjerte dengang, var vistnok netop noget kunstnerisk. Det er betegnende, at hans unge Digter, der kommer saa modig og fersk hjem fra Verden med nye Slagord og et nyt Ideal, gjør Fiasko paa denne sin Tidsmæssighed. Lie vil nok «følge med sin Tid», men Modedigtning ynder han ikke. Han staar meget ironisk overfor alt «nyeste nyt» paa Kunstens Omraade. Rimelig vis har den Tids overhaandtagende Raab og Rummel med nye Slagord ærgret Kunstneren i ham, der vidste, at med Theorier skaber man ingen Poesi, og at Jagen efter Modernitet å tout prix — i bedste Fald betyder kunstnerisk Grønhed. Hans Ironi havde intet af Gammelmandsgrættenhed ; dertil følte han selv for meget af den nye Tids Kræfter i sig. Men den er hellerikke tilstrækkeligt overlegen; Hu moristen i ham var endnu for svag. Som det kunstneriske Flaneris Muse optræder i eiendommelig Modsætning til Lie-Idealet Katharina Linstow den nationalitetsløse, koldt-glimrende -Miss Annie Wilkens. I hende har Lie for første < Gang behandlet den Kvindetype, der piskes gjennem alle Litteraturer (sml. f. Ex. Balzac og Turgenj^ew) som den helt æreløse, Skjøgen uden Undskyldning, Livets Slange, Pest og Fordærv: den kolde Kvinde, «Koketten». Ellers undgaar Lie hende helst, indtil204 han i «Trold» fantastisk-humoristisk apotheoserer hende som den smidigt-skrækkelige, koldforlibte Trold deilighed Lindelin. Sammenstiller man hende med hans Normalkvinde, ser man, at han skjønner hende dybt, om det end hos os først var Amalie Skram, der gav Nøglen til hendes Væsen (i Constance) og dermed lærte os at se selv paa dette Dyr med en vis Medlidenhedens Forstaaelse. Den virkelige Kvindes Væsen er efter Lie: Selvhævdelse i Selvhengivelse. Hos Koketten mangler Hengivelsens Evne. Da hun saaledes ikke kan komme i Forhold til de store Livsværdier, udmarves ogsaa hendes Selv, saa at det, der skulde været kvindelig Stolthed og Værdighedsfølelse, forflades til Behagesyge. Hun kan ingen virkelig Seier vinde, søger altsaa de tilsyneladende, og som Surrogat for Kjærlighedens og Moderskabets store Følelser nøier hun sig med Kjærlighedslegens smaa Sensationer, den kildrede Forfængelighed, den tomme Lyst ved at være feiret, ved at beherske disse Mænd, hvis 'Følelser hun ikke forstaar. Med Forfængeligheden combinerer sig gjerne andre tarveligere Tilbøielig heder; Beregningen vil gjerne vaagne; til noget maa hun jo bruge sin Magt. Stundom er hendes indre Kulde forbundet med en sanselig Nysgjerrig hed, der gjør hende til det rene Utyske. Annie Wilkens er nærmest den beregnende Ko kette. Lie lader hende være udgaaet af smaa For205 hold, til Forklaring maaske af den Sindsraahed — en Art moral insanity —, med hvilken et saadant defekt Væsen gjerne vil være beheftet. Annie har i al Elegans noget vist grovt, ogsaa i det ydre. Hun beskrives som «brun af Farve, næsten grovt brun, med tætte Øienbryn, frodig Haarvæxt nede ved Øret, hvori der hang grønne, blinkende Ørenringe; kraftige Kinder og Læber, der halvaabne aandede ...» Vi synes allerede at skimte Lindelin med det haarede Troldklip i det venstre Øre. Den Kjærlighed, hun vækker, er den sande Kjærligheds Modsætning, Bundetheden, Kjærligheden som Naturmagt, den blinde, viljelammende Betaget hed. Med Ross faar hun ikke helt Magt; over hans indre Liv svæver i Stilhed en Skytsengel; — i Mr. Crawby er den «dæmoniske» Kjærlighed skildret. Han gjennemskuer Koketten, foragter hende, hader hende, men ligger under alligevel og falder saa dybt, som en Mand kan falde, idet han opofrer sin Ære, sin Selvagtelse, gjør sig for hendes Skyld til Usling og Bedrager. Den Kugle, hvormed *hap tilsidst knuser sin Hjerneskal, er bare det symbolske Udtryk for saadan Kjærligheds Art og Natur. «Der lees ikke, hvor en saadan Kvinde herjer.»* Men hos Thomas Ross seirer det unge Livs * Om Kjærligheden som Naturmagt sml. det storslagne tragiske Livsbillede «Susamel» (Otte Fortellinger).206 instinkt, og han vender frelst tilbage til sin fuldgode Ven, den hele Kvinde, Katharina Linstow. — — Ogsaa næste Roman, Adam Schrader (1879) er en Samtidsroman. Den har noget af samme «Hjemløshed» som Thomas Ross — hvad der kunde tydes som et Tegn paa, at Lie selv ikke helt har faaet Fod under eget Bord •— : Handlingen foregaar paa et Badested. Nogle tilfældigt sammen drevne Mennesker driver Tiden for hinanden med Sladder og flirtation — godt tegnet norsk Badeliv forresten —, men er og blir fremmede for hinanden, som ogsaa i det store og hele for os. Vi finder atter en Mand stillet mellem to Kvinder; men saa forskjellig som Koketten Antonia Baumann er fra Annie Wilkens, saa forskjellig er Adam Schrader fra Thomas Ross. Adam Schrader er den intelligente, men desillu sionerede ældre Herre, der har arrangeret sig med Verden og spiller Tilskuerens uinteresserede Rolle med Sikkerhed og Aand. Det at leve vil sige: at undgaa Ansvar. «Bare ikke lade sig fange i

noget;» «mit Mellemværende med Tilværelsen lader jeg staa hen ved det, at jeg er født.» Vil den videre læsse noget Ansvar paa ham, «stopper han sin Pibe, blaaser Røgen rigtig langt ud og bekjender, at han sidder i en god Sofa og i en noksaa god Stilling.» Han er «endog Fritænker», som Kritiken med en vis Spot bemærkede, idet den opfattede Bogen som207 et mislykket Forsøg paa Problemdebat. Selv vrider han sig fra Beskyldningen ved en Sarkasme: «der lyver man mig paa! Er der noget, jeg passer mig for i denne Verden, saa er det for at tænke.» Adskillige saadanne resignerede Fyrer sidder op drevne i vore Kontorer og tåger Verden let. De er i Regelen aldeles ikke «udlevede», har bare under knebne Forhold ikke fundet det, der kunde sætte dem i Gang. Bedst er Typen fanget i Kiellands Delphin. Naar Lie behandler den, er det for at faa Tag i det sunde bag Skeptikermasken, og hans med Livet færdige unge Mand reddes igjen for Livet — gjennem Kjærlighed. Det ægte i Schraders Natur røber sig ved, at han, stillet mellem den glimrende Verdensdame og den mindre anseelige, men friske og varme Susanne- Natur Ely Falk, drages med Valgslægtskabets Magt til den sidste. Og trods Lapseriets og Skepticismens Modstræben overtager han sit Livsansvar. Medens Delphin svigter sin eneste ægte Følelse og derefter gaar til Hvile ved Whiskyglasset, ender da Schrader som en ægte Lie'sk forelsket Ægtemand, der gjen nem Hvedebrødsaarenes adskillige Rivninger ved sin kjække lille Kones trodsige Energi rystes op af sin Slaphed og blir samfundsnyttig. Saa er Bogen blevet et nyt Vers af den Kjær lighedens Lovsang, Jonas Lies Digtning fra først til sidst er. Men Kjærligheden hos ham er ikke Ro208 mantikens Sværmeri, ei heller Dekadencens Syghed; det er stærke Menneskers Selvfuldendelse gjennem den store Selvhengivelse. Ægteskabet hos Lie kan ikke blive «kjedeligt», eftersom det ikke er Leg, men Kamp, helligt, spændt Alvor midt under Hverdagens Kjas og Mas, en længselsfuld Søgen hinanden, en energisk Hævden-sig selv for at kunne give sig selv, og en stedse stigende Forstaaelsens Iry^erlighed. Ægteskabet er «et For hold, som skal uddybes hele Livet igjennem». Der for er det virkelige Ægteskab saa sjeldent; det kræ ver fuldlødige Mennesker. For Hverdagsfolk blir det den evige Gaade og deres Samliv den evige Plathed. Dertil kommer Lie senere. Lie bekjender sig i denne Bog bestemtere til Realismen end før; hvad han nu harcellerer, er den Poesi, der vil «bort fra Virkeligheden». Han hen viser ogsaa Forfatterne til at søge sit Stof hos sig selv. I den mandigtskjønne Festtaler Finsen spottes Romantiken med dens Skjønhedskræmmeri og The atervæsen, som ogsaa dens Opfatning af Kvinden. Denne skal «bære Skjønhedens Fane i Samfundet» m. m. Hertil repliceres, at det «kanske er af at bære den, vi har saa mange blege, forpinte, glæde løse Husmødre stridende omkring i Hjemmene!» — I Repliker som denne skimter vi allerede svagt Fruen paa Gilje. — Men ogsaa «Adam Schrader» faldt til Jorden.209 Det var, som en Kritiker sa, en «tragisk Skjæbne» for den at udkomme samtidig med «Et Dukkehjem» eller «Det ny System». Problemdigtningen havde sin Glanstid; det knaldede med Samfunds- og Moral spørgsmaal overalt: Kvindens Ret, Ægteskabets Be tydning, Dogmatikens Indflydelse osv. Det var nød vendigt og godt; Ottiaarenes litterære Storme var den April, der skulde feie væk svært meget Aandstull og saaledes forberede en — forhaabentlig kommende — Skjønhedssommer. Men Lies rolige, endnu altfor dæmpede Stemme kunde ikke bli hørt i en slig Tid. Det har været onde Dage for ham, baade som Kunstner og som Menneske. Hvert nyt Forsøg var et nyt Nederlag, og Aviserne kappedes om at sige ham Übehageligheder. Man havde dog taget feil ! Han var dog egentlig bare en aandfuld Journalist osv. Eller de sa ham tvungne Behageligheder, der er værre end Grovheder. Og han gik der i sin Raadløshed og kunde ikke rigtig skjønne, hvad det ståk i. Det maatte ligge i, at han endnu ikke havde fundet sin Form . . . Maaske kunde han egentlig ikke skrive Romaner? De sa jo, at han manglede den finere Psychologi. Men Situationer kunde han tegne. Saa var han kanske til syvende og sidst Dramatiker? — — Og han skrev Grabows Kat. Emne: Kunstnerliv. Problem: de gamle og de unge. Drivkræfter: Kunstnermisundelse og Kjærlig 14 — Jonas Lie.210 hed. Den sidste seirer, hidførende Forstaaelsen mel lem gammelt og nyt. Det er rimeligt, at Striden mellem de to Gene rationer maatte lokke en Digter, der ved Tradition og Pietet var bunden til det gamle og samtidig ved Udvikling som ved sit Væsens Ungdomskraft dragen til det ny, det, der endnu først skal seire. At Personerne kaldes Malere, har ingen Vægt; deres Ræsonnement viser, at Lie nærmest maa have tænkt paa Poeter. Professor Stenvik repræsenterer det gamle. Han er humoristisk behandlet, men det gamles Tragik fuldbyrder sig i ham: beskjæftiget med at opdrage den nye Slægt ser han dog ikke det nye, fornem mer det blot halvt übevidst som noget farligt og fiendtligt. Det Vordende repræsenteres af Orning og Witt, og den Maade, hvorpaa Sol og Vind deles mellem disse to, mellem den korrekte Dygtighed paa den ene Side og den formløse Genialitet paa den

anden, er mere betegnende for Digteren end gavnlig for Dramaet. Lie kan sletikke fordrage den kolde Be regningskunst, der vil «seire gjennem Totalvirkningen» og som «hader dette Snak om det geniale»; ogsaa personligt repræsenterer Orning det koldt konventio nelle, det livs- og naturfiendtlige, Schablonen. «Af alt dette smaageniale,» siger han til Judith, «dette pikante, privatpudsige og egne, som paa en Maade211 udgjør Friskheden i vort Væsen, maa der ofres en hel Del for at vinde den noble, større, selskabelige Form»; det er talt saa bent imod Lies Hjerte som muligt. I Skildringen af Carl Witt har Lie ladet os se, hvordan han tænker sig Genialiteten. Witt er hed og heftig i Følelsen, tankeløst überegnende ind til Hensynsløshed, men Lykkebarn, saa han blir mis tænkt for en særegen Sluhed (sml. Johnston i Onde Magter)', han er fuld af naiv Selvfølelse og af angst fuld Selvkritik; fremdeles «egen», saa de andre «faar Tag paa ham og ler ham ud,» hvad han dog ikke bryder sig om; han ansees dels som et Geni, dels som mislykket, som noget «for al Belærelse idiotisk uimodtageligt», hvori der dog stundom er «et Slags Glimt»; han er de «dunkle Muligheder», har Ideer nok, men finder ikke «Løsningen, Frelsen ud af det, femte Akt»; han er «halvt Seer, halvt Vrøvler» ; der er «noget af en Kunstner i hvert Ord, han siger», men han betegnes ogsaa leilighedsvis som «gal». Har Lie her maaske villet levere en Art Selv forsvar, et anch' lo sono pittore — trods alt —, saa findes der personlige Træk ogsaa hos Professoren. Dennes Optræden overfor Witts «Mesterværk» kan f. Ex. kun forstaaes, naar vi husker den Mand, der i Raseri kan slåa Næven mod Stenen. Stykket blev opført i Stockholm og Kristiania. Det vandt Bifald, men holdt sig kun kort.212 Ogsaa det dramatiske Forsøg var mislykket *.Det blev af Kritiken modtaget med Kulde ; der kunde høist blive Tale om en Succes {festime. Den vrede Gud Irgens Hansen, alle Poeters og Ko medianters Rædsel i hin Tid, tog det rent af Dage. Spidsborgerlighedens Overgreb! sa han. Sacri legium mod al Kunst! Nu havde vi igjen faaet den gamle yndige Moral. «Man elsker, og man er et godt Menneske, og saa blir man slig en udmærket Maler.» Men «Kunsten har sin egen Kjærlighed, sin egen Moral, sine egne Sorger og Glæder, kort : sit eget Liv»; — «som en eneste lang Omfavnelse er . * * Det er blevet hans eneste hidtil. At han dog ikke helt har opgivet Dramaet fremgaar af et Privatbrev 20 Decbr. 1886: «Jeg har tømret et Par Omfar af et Skuespil, hvortil jeg har Planen» . . .213 den store Kunstners Kjærlighed» til Kunsten. Den, som ikke kan blive Kunstner, med mindre han faar den eller den Pigelil, er simpelthen ingen Kunstner. Hans Indignation er berettiget; men det var ve! sidst af alle Jonas Lie, der burde være misforstaaet paa den Vis. Han havde skrevet en Bog til Forherligelse af det gudbenaadede, naturbaarne Geni og af den store Kjærlighed, der ene midt i Verdens Spot forstaar Geniet og kan, under givne Omstændigheder, hjælpe det til at samle sig i helt, kraftbevidst Arbeide; ud af sit eget Livs og Hjertes Erfaring havde han forsøgt at synge denne Geniets og Kjærlighedens Sang, — og saa blir han tågen for en Filister/ der nægter baade Geni og Kunst og vil erstatte Guddomsgnisten med en lykkelig Forlovelse.* Sagen var vel for det første den, at Lie ikke havde kunnet udtrykke sig rigtig i dramatisk Form. Dramaet forudsætter ikke blot Lyrikens «Ro»; det kræver kunstnerisk Logik, kunstnerisk Beregning. Den har Lie ikke stort af. Jeg formoder, at hvad der i Grabow findes af fornuftigt dramatisk Arrange ment, nærmest skyldes Fru Thomasine. Men for det andet var Lie kommen lidt paa Afstand fra den yngre Slægt. Han havde reist * Skjønt Tiaarsterminen ikke var ude, forsvarede Lie sig ved i Dagbladet at fortælle den hollandske Maler Quintin Messys Historie. Han fortake den saa vakkert, at Irgens. Hansen blev hel blid derved, og Striden jevnedes.214 meget (1871 —74 i Rom; fra 1878 af i Tyskland: Stuttgart, Dresden, Hamburg, Berchtesgaden), og under sit sidste Kristianiaophold (1874—77) havde han mest vanket i «ældre» Kredse. Man kjendte ham ikke længer. «Den Fremsynte» var allerede 10 Aar gammel; «Lodsen» havde man lidet forstaaet. Han havde ikke deltaget hverken i den politiske eller litteraære Kamp; man vidste ikke, hvor man havde ham. Fra alle Kanter blæste det op til Storm; nye Theorier og Slagord fyldte Luften ; Lie saaes ikke under nogen Fane. Paa det hjemlige Parnas havde Ibsen nu taget Hegemoniet. Han havde vænnet Folk til tydelig Tale og stærk Konfekt; man forlangte skarpt stillede Spørgsmaal og den strengeste drama tiske Teknik, og ved hver Digtning spurgtes der først og fremst, hvad Digteren havde «villet». Hvad havde Lie villet med «Grabows Kat»? Naar han fremstillede en Kunstner, for hvem en Kvindes Kjær lighed paa det og det Udviklingsstandpunkt syntes en afgjørende Ting, — saa maatte han vel have villet sige det der: at pene Piger kan gjøre Mænd til Kunstnere. Lie havde holdt sig udenfor saa længe, til han var kommen udenfor. Vort offentlige Liv var da som nu en saa streng Kamp for Tilværelsen, at vi neppe havde Raad til saadan Luxus som Digtere, der levede «bare for Kunsten». Folket stod forladt og forraadt af den215

Samfundsklasse, som egentlig skulde have ført an, og ventede nu ialfald Hjelp af sine Skålde. Disse skulde som Wergeland være Folkelærere, Folkeførere. De af dem, som trak sig tilbage fra Striden, blev uvilkaarlig opfattede som Folkets Modstandere, og det ikke bare af Folkets Parti. Det andet Parti tog dem uden videre til Indtægt. Ibsen gjaldt for «Høiredigter», helt til han i Samfundets Støtter optog Striden; paa samme Maade annekteredes Lie. Der var en Del Misstemning overfor disse Digtere, der sad udenlands og digtede fornemt paa Velin, medens Striden stod haardt her hjemme paa snartsagt alle Felter; det blev sagt, at de huskede ikke paa Norge, uden hvergang de hævede sin Digtergage. Der var bare én af dem, der ikke holdt sig for god til at deltage i vor Kamp, bare én, som nedlod sig til at dele Interesser med sit fattige Folk og at bekjende Troen paa dets Sag; — derfor blev da ogsaa Bjørn son omfattet med en Taknemmelighedens Hengiven hed, som ingen senere Misforstaaelser har kunnet slukke. De gode Grunde, Lie havde havt til at holde sig udenfor, kjendte eller forstod man ikke. Der var ogsaa i hans Forudsætninger og Udvikling Mo menter, der virkelig stillede ham paa en egen Maade «udenfor Partierne». Tilhørende en gammel Embedsmandsfamilje og ved Venskab som Slægtskab mangfoldig knyttet til216 Embedsklassen kunde han sent vænne sig til den Tanke, at denne oplyste og fædrelandssindede Stand i Længden skulde blive staaende i Reaktion, i Kamp mod det Folk, den følte sig kaldet til at lede. Det var enkelte «folkelige» Retninger og Nydannelser, som frastødte den — tildels Lie med — ; saa snart disse havde afklarnet sig saavidt, at Intelligensen kunde forståa dem, vilde den atter slutte sig til Frihedens Sag og gjenindtage sin gamle Førerstil ling. Og da vilde han med helt Hjerte igjen kunne tåge Parti. Der var navnlig ét Hensyn, som bød ham haabe i det længste paa Intelligensen — : hvem skulde uden den kunne hævde vor Selvstændighed overfor Sverige? Det jaabæksk-sindede Bondeparti gav i den Retning ikke store Forhaabninger. Siden 1860 og 1864 var der vistnok adskillig national Svaghed ogsaa inden Embedsstanden ; men her for stod man ialfaldNationalitetstanken; desuden havde man Traditioner, som til syvende og sidst ikke var lette at komme ifra. lalfald havde vi ingen anden Stand, der kunde vikariere for en national Adel; inden det Samfundslag, der i Udvikling stod høiest som i ydre Vilkaar mest betrygget, kunde vi ene vente den klare og stærke nationale Bevidsthed, i hvilken vi maatte søge vort Værn. Han glemte, hvad han siden har maattet lære: at en Embedsstand ikke i Længden kan opretholde217 nogen Selvstændighedspolitik. Dertil er den i hele sin Existens altfor afhængig af Magten. Den milde Haand, der tildeler Statstjeneren hans Brød, blir ham tilsidst den Naadigherre-Haand, af hvilken han ogsaa modtager Tugtelser. Naar det norske Em bedsparti holdt sig saa længe kjækt, var det hoved sagelig, fordi den indgroede dansk-norske Tjener loyalitet trængte Tid for at omdannes til en svensk norsk. Heller ikke af vor Forretningsstand var der meget at vente. Den var ikke formuende nok. Der skal gammel og grundmuret Rigdom til for at give Kjøbmanden Selvstændighed eller endog Stolthed; tarvelige eller middels Forhold gjør ham i Regelen til Snob. — — At man var misfornøiet med Lie i den fri sindede Leir, derom skulde Lie faa et temmelig tydeligt Vink Vaaren 1881. Wergelandsstøttens Afsløring nærmede sig. Der opstod Strid om, hvem der skulde holde Festtalen, og Spørgsmaalet blev politisk som alle Spørgsmaal hos os. Venstre vilde have Bjørnson, og Høire vilde ikke have Bjørnson. Lie skulde skrive Kantaten, hvad ingen havde noget imod. Men den Ting, at han ikke blandede sig i Striden, og fandt sig i at staa sammen med Høires Taler-emne «mod Bjørnson» var tilstrækkeligt. I en Dagbladsartikel blev han sammenstillet med A. Munch som Høirepoet, spottet218 for sine mange Bryllups- og Gravsange m. m., i det hele noksaa ækelt behandlet. Lie svarede, og Tonen i hans Svar er bitter. Han «bekjender gjerne», at han har «været saa dum at se hver Bølge, hver kanske lille Begivenhed hjemme som noget festligt, hvorved der let rørte sig lyriske Strenge hos mig. Da jeg kom hjem fra Italien, tror jeg, jeg kunde gjort Vers, blot jeg saa et hjemligt Plankelas;» — «men der var noget i dette, man skulde respekteret.» Misforholdet til Bjørnson klinger igjennem — : «jeg holdt af Konge, Storthing, vore betydelige Mænd til alle Sider, havde Illusion ... og skrev kanske der, hvor andre mindre vilde risikere deres populære Navn.» Hans kom mende Samfundsskildring bebudes; istedetfor at «leve med sit Folk» i Leilighedsdigte har han «for en 3 —4 Aar siden» bestemt sig til at ville «give sin Tids Personligheder i Biografier», «skildre sin Sam tid med sin egen Pensel». Beskyldningen om at lade sig bruge af Høire mod Bjørnson afviser han med en energisk Erklæring om, at han ikke behøver at sige andet end sin Mening hverken opad eller nedad, samt at han ikke «er til for at være Udveisstrømpe» for nogensomhelst. Ind i den politiske «Strid og Kiv» vil han ikke. «Jeg har aldrig været saa heldig at mene det, som andre Folk eller Aviser har

foreslaaet, og derfor kan jeg vel hellerikke vente, at Folk skal mene det219 samme som jeg.» Han vil «faa Lov til at være Kunstner» og intet andet. Men hvor lidet Politikeren har været død i ham, fremgaar af, at han umiddel bart ovenpaa denne kunstneriske Uafhængighedser klæring afleverer — et politisk «Ønskeprogram» paa hele 7 Paragrafer. Dette Program er et besynderligt Dokument Jeg husker, at jeg dengang fandt Lies Optræden ussel. For Taabelighed kunde det vel ikke være; Manden maatte da se, hvad det gjaldt? — Her laa vi i Kamp paa Liv og Død for Opretholdelsen af vor Grundlovs første Princip, Folkesuveræniteten, et Princip, der af en vanvittig Reaktion søgtes bort escamoteret gjennem Indførelsen af et absolut Grund lovsveto; det gjaldt altsaa vor Frihed, og det gjaldt vor folkelige Ære. Samtidig kjæmpede vi for at faa vor Selvstændighed helt og fuldt udtrykt i Flaget; Norges Flag skulde vise de norske og kun de norske Farver; ikke længer skulde det til Norges Beskjæm melse bære den Løgn fra Land til Land, at vi var et Lydrige under Sverige ; — bort med Unions mærket! — Overfor disse Spørgsmaal havde Lie bare et Par Skuldertræk. Hvad kom saadanne norske Smaaspørgsmaal ham ved? Hans Ønskeprogram be vægede sig paa ganske andre Omraader. Det eneste, der laa ham paa Hjerte i denne Nationalkampens Tid, det var at faa udvidet og befestet — Unionen med Sverige.220 Det kunde ogsaa se saadan ud. Han begynder — efter en rent almindelig Fastholden af «Norges Ligestillethed» — med den kategoriske Erklæring, at fra Sverige vil vi ikke skilles og kan vi ikke skilles. Reservationen fra 1860 om Selvstændigheden er bortfalden. Saa kom mer det mere specielle. Flagforslaget er «dumt». Men — «engang reist vilde jeg fra svensk Side» (d: i Svenskernes Sted) «overlade Nordmændene at vifte med hvad Tørklæde, de vil», — en Ytring, der klæder den gamle Selv stændighedsmand og Flagsanger noksaa daarligt. Til Forebyggelse af Rivninger mellem Unions landene foreslaar han — ikke længer sin norske Udenrigsminister fra 1863, men — et unionelt For bundsraad for udenrigske Anliggender. Dette For bundsraad skal bestáa af lige mange Norske og Svenske. Men i Stemmeligheds Fald skal Kongen være Opmand ; d, e. : 1) skal der etableres et Stykke personlig Kongemagt; 2) skal, i Tilfælde af, at hele Norge staar enigt mod et svensk Forslag, Sverige alligevel afgjøre, idet «Kongens» Stemme faktisk bare vil være == 1 svensk Stemme mer. Og saa tilføier Lie, at naar vi har faaet dette Forbundsraad, vil Spørgsmaalet om absolut Veto «hellerikke være saa vigtigt». Det tror jeg! Naar vor Selvstændig hed var ofret alligevel, saa. — Vi skjønner nu, at det Lic'ske Program af221 1 88 1 ikke er at fatte efter Bogstaven. Det er Nordlændingen, som har været ude. Vi faar prøve en Fortolkning i Overensstemmelse med et af Lie selv opstillet Princip, hvorefter Avisartikler ikke altid er at forståa direkte, men «ligesom Diplomatens Note efter de skjulte Interesser, som de skal tjene til at fremme».* Hvad Ønskeprogrammet i Virkeligheden lærer os er, at Lie endnu ikke troede os istand til at klare en Konflikt med Sverige. Og en saadan var under Opseiling. Det «indre norske Spørgsmaal» om Vetoet var i Bund og Grund intet andet end en Fornyelse af det svenske Krav fra 1860 om Ret for Sverige til at hindre norske Grundlovsforandringer. For skjellen paa da og nu var kun den, at Fordringen dennegang stilledes generelt og absolut, samt at Sverige selv nu holdt sig mere diplomatisk tilbage, opererende alene gjennem «Unionskongen». Men efter det norske Storthings Beslutning af 9de Juni 1880 var der adskillig Fare for, at Kon flikten kunde træde i Dagen som aaben og akut unionel Krise. Saa meget mere som man ved Flag forslaget af 1879 navde ærgret Svenskerne en Del. Og kom en saadan Konflikt nu, vilde det gaa os værre end i 1860. * «Døgnpressen», 111. Nyhedsbl. 26de Juni 1864.222 Den norske Intelligens stod blind og desorienteret, og med Bønderne alene vilde Sverdrup neppe komme langt. De vilde rømme sin Vei, bare de saa Snip pen af en svensk Greve. Endsige hvis der skulde forsøges med nogen af de bekjendte unionelle «Lystleire» . . . Derfor gjaldt det at mægle, dæmpe, berolige. Særlig maatte Svenskerne beroliges med Hensyn til Unionen. Altsaa iste Punkt: vi vil og kan ikke skilles. Hidhen hører ogsaa Punkt 5, hvor «Re publikens Eventyr» forsværges. De brændende Spørgsmaal maa gjøres saa smaa som muligt. Flagforslaget er dumt, forsaavidt det kunde fremkalde den Misforstaaelse, at vi hadede Unionen. Men da vi nu altsaa ikke gjør dette, — saa «lad Nordmændene vifte med hvad Tørklæde, de vil»; Sverige behøver virkelig ikke at ta den Slags Ting høitideligt. Vetospørgsmaalet vil han undgaa; altsaa væver han det taskenspilleragtigt bort i det vidtløftige og umulige Forslag om unionelt Forbundsraad, — hvor efter han med nogenlunde frelst Samvittighed kan finde det «ikke saa vigtigt». D. v. s. : lad os ikke forivre os; lad os ikke kjøre os fast; der kunde være andre Maader at ordne Forholdet paa ; Sverige bør ikke sætte alt paa et Kort i denne Veto-Affære. Fred ! Fred og Stilfærdighed, det er Lies Ønske program, — indtil vi kan bli stærke nok til paany223 at optage Kampen for vor Ret, eller til

Erkjendelsen af vor Ret vaagner i Sverige. I et særskilt Punkt fastholder han Ønsket om et «defensivt Norden». Punkt 7 viser, at han ikke for intet har levet i Socialismens Land; han vil vistnok — med Høire — have Stemmeretten ud videt efter det Aallske Klasseforslag ; men han vil have Arbeidsklassen med, hvad selv Venstre dengang ikke turde tænke paa. Artikelen slutter ganske socialdemokratisk. Man er i Europa «længst færdig med Adam Smiths übetingede blaa Konkurrence, » erklærer han ; thi det viser sig, at det gjennem den «blir Storkapitalen, som faar for megen Magt». — Men den Slægt, som da var ung, og som ikke havde oplevet, eller som havde glemt 60-Aarenes Mismod, forstod ligesaalidt Lies unionelle Fløitespil som den forstod hans Socialisme. Han fik i Dag bladet et hovent og giftigt Svar af «X 10 » (Arne Garborg), der lod ham høre, at han håndlede klogt i at holde sig udenfor, hvad han ikke forstod sig paa. At Lie med sit Hjerte nu som før var paa den nationale Side, ser vi af en Artikel fra 1880 «om Jødebevægelsen» (Ny ill. Tidning; Thj. Adresse). Hvorfor seirede det lille Jødefolk saa mægtigt; hvorfor blev det et Verdensfolk, der skabte en to tusindaarig Kultur og vedblev at beståa, selv da det var gaaet under ? — Fordi det af alle Fortidens Nationer havde det største . moralske Mod.22 4 Ikke praktisk Forstandighed, Handelsgeni eller Erobringslyst er det afgjørende; hvad det kommer an paa er, «hvor meget af Sværmeri for de aande lige Idealer, et Folk kan nære hos sig,» og «hvilken Troeslandse det formaar at bryde for disse Idealer». Naar ophører et Folk at leve ? Naar det blir gammelt. Og naar blir det gammelt? — «Et Folk er gammelt, naar det har mistet sit Mod». Selv ængstelig for sit Lands Fremtid søger han at suggerere Ungdommen Mod, Tro paa sig selv, Tro til Nationen. Ikke engang Naturlovene kan kue et Folk, som vil leve. Jøderne bøiede sig ikke for den Malthus'ske «Lov» gjennem Børneofringer (der paa forskjellig Vis øves den Dag idag: Engle magersker, Præventivmidler etc.) eller ved Drab af de gamle. De levede kysk, giftede sig unge og betragtede et rigt Afkom som en Velsignelse. Na tionen vilde leve; religiøst troede den paa sin Frem tid, bød energisk alle Magter Trods — og endte med at frembringe Gudmennesket og at sætte sin Nationalaands Stempel paa en Verdenshistorie. Men Mod er ikke det samme som Skryd, og vi skal ikke letsindig kaste os ud i Konflikter, vi ikke i Øieblikket magter. Kloge, men seigt ud holdende som det Guds Folk Israel, — saadan skal vi være; da seirer vi, — al Verdens Magter til Trods. At Lies «Ønskeprogram» af 1 88 1 ikke betyder225 nogen Overgang til den nationale Selvopgivelses politik, fremgaar endvidere af, at han netop ved disse Tider vender Opgivelsespartiet Ryggen. Han indsaa mer og mer, at Intelligensen virke lig hayde sveget sin Fortid. For det første som Selvstændighedsparti. Da i 1880 for første Gang et absolut Veto opstilledes mod et saa godt som enstemmigt Nationalønske, protesterede den ikke, saaledes som endnu Mændene fra 1860 havde gjort; — den ofrede Nationalønsket og støttede Vetoet. Imidlertid kunde dette endnu til Nød være Diplomatik; man var ræd en Konflikt og vilde have Afgjørelsen udsat til for Norge gun stigere Tider. Men nu viste det sig, at Partiet benyttede Fristen mellem Valgene til, med alskens Midler, selv mindre loyale, som Blotstillelse af Kongens Person, endog Skræmsler, at søge det skete Overgreb anerkjendt i Nationen. Ja da denne gjennem Valgene havde protesteret mod det passerede, endog med Rigsretsflertal, saa at nu kunde det norske Standpunkt i Nødsfald hævdes gjennem Handling, — selv nu fastholdt Intelligenspartiet sin «Veto politik». Saa maatte da Lie se, saa nødigt han vilde : af dette Parti var intet mere at vente for vor Selvstændighedssag. For det andet fik han se, at det havde brudt med sine Traditioner som Intelligens. Det begyndte at fornægte Aandsfriheden, Tolerancen, den' frie 1 5 — Jonas Lic.226 Diskussion. Dette skulde Lie selv ved Leilighed faa føle. Et Tidsskrift for almen Aandsdannelse og fri Diskussion var reist; det vilde holde Publikum å jour med de europæiske Aandsbevægelser og samtidig støtte den nationale Udvikling. Det var helt ud det gamle Intelligensprogram. Men mod dette Fore tagende prædikede Intelligenspressen Korstog. Som gammel Intelligensmand havde Lie med Glæde sluttet sig til Tidsskriftet; i den Anledning blev han angreben af forhenværende Partifeller. An greben paa en Maade, som viste, at der var Alvor i Angrebet. Ikke blot Alvor, — Lidenskab. En Lidenskab, der var istand til Raahed. Man kunde ikke forklare sig Lic's Medvirken i «Nyt Tidsskrift» anderledes end som et Forsøg paa at insinuere sig hos Venstrepartiet for paa den Maade at opnaa en Forhøielse af sin- Digtergage. Der er i Lies Svar (Mrgbl. 1882) en Tone af smertelig Overraskelse, af Illusionsskibbrud. Han har ikke tænkt paa sin Digtergage, siger han. Men det var altid hans Overbevisning •— «og det til hørte den Tid, hvori jeg er opdraget» —, «at om aandelige Ting maatte Meningerne og Diskussionen vare fri. Det hørte til hver fribaaren Mands Tænke sæt dengang,» tilføier han med Bitterhed.* * Sml. hans Causeri over August Strindberg (med bril- lant Karakteristik), Ude og Hjemme

Mai 84: «Meningsfri-227 Mismodet fra 1864 havde skabt det gamle Intelligensparti fuldstændig om. Det var vedblevet med at stænge sig ude fra Europa som Fordærvelsens Hjem og at tro paa «Nordens Renhed» og paa den svensk-norske Union som Guds Rige, til det virkelig var blevet — hvad det nu er. — Paa den anden Side saa han Bøndernes Parti arbeide sig op og Skridt for Skridt indtage de gamle nationale Positioner. Jonas Lies Frygt for, at det ikke skulde kunne klare Konflikterne, svandt mer og mer. Og da det i 1883 magtede, hvad Intelligensthinget af 1860 havde forsømt, heiste han det rene Flag og bekjendte sig frit som den Norsk hedsmand, han altid havde været. Han havde gjenvundet sin Ungdoms Mod. Og som om herved hans poetiske Kraft var øget, begynder fra hu af en ny Tid for ham ogsaa som Kunstner. — Efter Nederlagene i 1875 — 1880 vender han, som for paany at overbevise sig selv om sit Digterkald, for en Tid tilbage til Sjøromanen, i 188 1 kom «Rutland». Det kunstneriske Mismod, der i disse Tider har ruget over hans Sind, kommer paa en gribende Maade til Udtryk i det vemodige, stemningsfulde Indledningsdigt. Han har kjæmpet haardt med Frygt og Tvil. Skulde han evigt vanke om i sin Taage ; heden staar mere og mere for mig som Grund laget, den store Grundbetingelse for sand Folkeudvikling.»228 skulde han aldrig finde den Form, det Herredømme over sin Kraft, der kunde sætte ham istand til at overbevise? — — — «Vist saa fandt jeg en krøblet Bjerk, men ingen Fugl, der synger; — laged en Lur af Næverværk, blæser, hvad Hjertet tynger, langt, langt ude fra vilde Hav!» Det blev en Seier. «Rutland» er den mest helstøbte af hans Sjø romaner. Som Komposition er den enkelt og klar. I Følelsen af sit Herredømme over Emnet har han sluppet sig mere løs, og hans Humor gjør sig gjæl dende med betydelig Styrke. Saavel Skipper Kri stensen som hans Madam og Forholdet dem imellem er varmt humoristisk set. Personerne er af «Folket», men Behandlingen realistisk: Digteren føler med dem som Mennesker, men har dem samtidigt paa Afstand som Underklasse. Et væsentligt Træk springer her i Øine: deres Mistroiskhed, Underklassens uvilkaar lige Frygt for at bli overset (sml. Lodsen) eller luret (Kristensen). Sjøbillederne er glimrende som nogensinde ; friskere Sjøsprøit stod aldrig af en Bog. Havet er skildret med en Elskers Kjærlighed, i vondt Veir som godt Veir, i Skum og Brag som i det blankt speilende Maaneskin; Stemningernes Afvexling er mangfoldig. Mystiken stikker frem i Sjømandsovertro og Spøgelseshistorier, enkelte, som229 den om Bispen, virkelig storslagne. Sjøromanernes sædvanlige Feil : Mangelen paa bestemt Lokalfarve og Billedets Opløsning i svagt sammenknyttede Epi soder (en Mangel, der partivis gjør sig gjældende baade i «Lodsen» og i «Gaa paa») er heldigt undgaaede, idet selve Skuden er gjort til Fortællin gens Scene og Milieu; vi seiler med Rutland fra først til sidst, og det gaar med os som med Jom fru Een, at den gamle Skude blir os kjendt og kjær som vor egen Stue. Personerne er sikkert seede og dybt forstaaede Folkelivstyper; men disse «Typer» bar fuld Individua litet, friskt Liv. Den hellige, tilforladelige Bravhed hos disse naive Sjøgaster sikrer dem vor Sympathi, samtidig med, at vi smiler over deres megen Under lighed. Emnet er et Ægteskab, men et godt; Lie har villet tåge sig for at vise, at ikke bare det ulykke lige Ægteskab er poetisk. «Rutland» er paa dette Omraade «Lodsens» Udfyldning og Modstykke. «Hun er Dronning, Konge han»; begge' er Viljemennesker, og begge vil herske. Hvordan skal det gaa? — Det gaar alligevel, siger Digteren, bare de begge er reelle Mennesker, og bare Kjærlighedens Tillid er der. Det gaar — paa den Maade, at Manden, i Bevidstheden om sin Overmagt tilslut, med en vis Behagelighed finder sig i at se Konens Energi og230 travle Dygtighed tumle sig paa alskens Omraader. Det gaar — paa den Maade, at hun, skjønt følende, at det er hun, som styrer det hele, dog faar beholde sin kvindelige Stolthed i Bevidstheden om, at hendes Mand, saa langt fra at være en Dot, sidder inde med Kraften til naarsomhelst at tåge Kommandoen. De beundrer hinanden og har samtidig en vis Respekt for hinanden; begge véd, at i et Alvors Tag vil Modparten ikke være grei at binde an med. Der er adskillig Skuring mellem dem ; men Lykke betyder for den Art Naturer ikke netop Ro. En vis Kamp stilling er egentlig nødvendig; den holder Forholdet friskt og den gjensidige Respekt vaagen, og enhver af dem liker at vide, at den Vilje, som i Kjærlighed giver efter for hans, virkelig er en Vilje, en Vilje med Tag i ; da først faar Kjærlighedens Eftergiven hed Værd. Det sunde Ægteskabs Hemmelighed er altsaa — ikke den, at nogen af Parterne opgiver sig, ei heller den, at Parterne gjør sig til Kopier af hinanden, men den: at de begge paa Grundlag af reel Menneskelighed er helt ud sig selv, fastholder sit Selv i dets fulde Værdi — og at de saa i Kjær lighed lever for hinanden. Nogen egentlig farlig Konflikt kan ikke opstaa, med mindre der blir Uenighed om Barnet. Lie er ikke gaaet udenom denne Vanskelighed, og Bernt, Sønnen, er Bogens Konflikt. Og Konflikten blir alvorlig. Faderen reiser sig231 i al sin Mandsstyrke og trodser sit frem,

tiltrods for, at han derved risikerer at tabe baade Sønnen og hende. Men atter griber Kjærligheden ind som reddende Magt. Bernt drages hjem fra Rømlinglivets Fortabelse ved Erindringen om sin Mor og om sin kjække Legekammerat fra Takkelloftet, «Polly». Hvordan det vilde være gaaet, om Bernt virke lig var død af den gule Feber i New Orleans ? — Lie indlader sig ikke paa det. Det har aldrig fal det ham ind, at Bernt kunde dø. Mystikeren i ham tror paa Livet. Det har sin Fornuft, sin Selv opholdelsesdrift; en virkelig Kraft ofrer det ikke gjerne. Kun det svage, det hemmelig ormstukne gaar under før Tiden. Jeg glemmer ikke, hvor be geistret Lie (i Rom 1892) var over en fysiologisk Opdagelse, han havde faaet fat i — : Hjertet banker ikke isoleret i vort Bryst; ved en Nerve staar det i Forbindelse med Hjernen! Det vil sige: det be herskes af Aand. Saa længe vor Aand har den hele, übetingede Vilje til at leve, saa længe stanser ikke vort Hjertes Slag; saa længe lever vi. Ele mentærkatastrofer kan knuse selv den heleste Kraft. Men Lykken o; Livsinstinktet vil i det længste paa mystisk 0: übevidst Maade holde den sundes Fod borte fra Farens Veie; — Bernt Kristensen dør ikke. Og da han har faaet kjølet sin Ungdoms Havlængsel under Rømlingens Kaar, faar Hjemmets Minder og Manelser Magt i ham, og hans Kjærlig232 heds sunde Livsinstinkt fører ham ind paa den Vei hvor han kan finde sin og Forældrenes Lykke. Lies «Slutningsoptimisme» betyder en Tro paa Livet, som maaske egentlig ser dybere end den naturalistiske Over-Tro paa Omgivelsernes Magt. Ora givelserne er stærke Trold; men Livet er Aand, der beseirer Trolde. — — Lie har med sine Sjøromaner sikkert havt den Bihensigt at lære os Kjendskab og Kjærlighed til vore Sjømænd, denne Kjærnestok af kjække Mænd, hvem Landet skylder saa meget af sin Existens og sin Hæder. De har sine Svagheder som vi andre. Men Lie forstaar og forklarer ogsaa dem. Naar man har læst «Rutland», snakker man f. Ex. ikke let saa foragteligt om «fordrukne Skippere». «An svaret! Ansvaret!» siger Kristensen, — Ansvaret for Ladning og Liv . . . det kan bli mangen en af disse hjertebrave Mænd saa tungt, at de uvilkaarligt søger Bedøvelsens Glemsel. Adskillig Raahed ved Sjømandslivet glider han over uden at fremstille den; der er Sider ved Matroslivet i Land, han neppe nok antyder *. Med Repliken tåger han det paa gam meldags Maner : Sjømanden betegnes ved stadige Sjømandsudtryk. For Lie falder dette saa naturlig let, saa helt usøgt, at det ikke støder, men føles som noget, der hører til, og Fortællingerne faar ved dette * Sml. «Lodsen og hans Hustru» S. 160—62.233 en egen naiv Ynde. I Kunsten blir Feil Fortrin, naar Kunstneren er Mand for at faa os med paa dem. At Sjømanden følte sig forstaaet, tør kanske sluttes af, at norske Skibe saa gjerne bar Jonas Lic's Navn; Lie selv opfattede dette som «god Kritik», som et Bevis paa, at han «var naaet ind til vor Sjø mand » . — — Saaledes var han bleven Sjøhelt alligevel, og hans Berømmelse var paa sin Vis større end Tordenskjolds. Han bordede ikke blot flere Skuder end denne, men vandt dem ogsaa ved en skjøn nere Krig.234 I Tyskland var Lie kommen den moderne Fjerdestandsbevægelse paa nært Hold, og hans gamle Februar-Sympathier var derved blit opfriskede. Han havde i 1870 hådet Revolutionen som nationalitetsfiendtlig ; nu forstod han, at dens «Inter nationalisme» var noget andet, end han havde tænkt, — ikke Antinationalisme, men Ønsket om Fred mel lem Nationerne. Det var Folkenes Protest mod chau vinistisk Rethaveri som mod dynastisk Magtbegjær, deres Reisning mod Krig og Vold for Kultur og Arbeide. Da forstod Jonas Lie, at dette var hans Drøm. Hans Europafrygt svandt, og Uviljen mod «Tiden» forvandlede sig til en Gjenkjendelsens For staaelse. Læsning af engelsk Samfundsfilosofi hjalp til. Al «nordisk» Enghed og Ængstelse brast, og han aander frit — som gjenfødt Europæer.235 For os var den revolutionære Bevægelse i og for sig en Garanti: Stormagterne fik snart andet at gjøre end at æde Smaastater. Overhovedet havde Frygten for national Undergang ført til underlige Konsekvenser der hjemme. Af Frygt for Stormagterne skulde vi gaa op i Sverige; af Frygt for Døden skulde vi dræbe os selv! — En übetinget neutral Stat, der ofrer sin Kraft paa fredelig Selvudvikling og kulturelt Arbeide, har i «Verdensopinionens mo ralske Beskyttelse» et Værn, der er stærkere end Nordens tre «Hære» tilsammen. Det store Fredshaab drager ham stærkt. Om Wereschagins Krigsbilleder skriver han i Ude og Hjemme (Juni 1882) en Artikel, der ender med Overbevisning i Fredstanken. Han, der engang be geistredes for Napoleon og troede paa «Krigens heroiske Skjønhed», ser nu i Krigen «en oprørende, i Barbarisme bundende Afskyelighed, som hvert Men neske er pligtigt til at lægge sin Skjærv ind i Opi nionen for at udrydde». Der er ogsaa forskjellige stille Faktorer, som modarbeider den, — deriblandt «paa Verdensironiens Vis» en, af hvilken man mindst skulde vente det — : den almindelige Værnepligt. Nu, da Spørgsmaalet om Krig eller Fred er «blevet et Angstens ogsaa i hvert bedre Hjem», har Krigen ikke saa let for at faa Folkestemningen for sig. Egentlig tror han ved denne Tid

ikke paa flere Krige. Den fransk-tyske i 1870 havde afstedkommet236 saa megen Rædsel ogsaa i det seirende Land, at sligt kan Folk ikke gaa paa mer, tror han. — — Hjemme saa han i det nydannede Venstre det Parti, der maatte være istand til at optage Arbeidersagens Freds- og Retfærdighedsprogram. Den nye Retning i Litteraturen vilde gaa foran og bane Veien. Selv Realist havde han dog hidtil set paa den med Betænkelighed. Det var jo Tendensdigtning! — Ved denne Tid faar han Mod til at bryde med alt Æsthetikleri. Han optager sin gamle Tanke, "Wergelands Lære, at Digtningen skal være for Livet. Hvad skulde den ellers være for? En «Sofalitteratur» til ædel Tidsfordriv i ledige Timer? Al stor Digt ning var en Kampens Digtning; «som Luftspeilinger foran den susende Snekke gaar Digternes Høibilleder foran deres Tid.» Det er Rationalismens, Frem skridtets, Wergelands Aand, som vaagner igjen. Den er ved Romantismen uddybet, har faaet et rigere Syn paa Livets Realitet, Livets Mangfoldighed ; men den gaar igjen bent paa, vil rydde, dyrke, skabe Lys og Lykke for Mennesker, — foreløbig kritisk nedrivende al den Styghed og Tranghed, som maa bort for at skaffe det nye Plads. Og med jublende indre Befrielse mærker han, at netop for denne Tid er han opdraget. I dens Stræben mødes begge Retninger i hans Udviklingskamp. Den Realisme, hans Fantasi, romantisk befrugtet, har skabt ud af sig selv, og de Ideer, der lever i hans rationalistisk237 opdragne Forstand, — de kan nu gaa sammen. Nu kan det begynde for Alvor. — — Endnu en Gang gaar han til Sjøs, som for end yderligere at opøve sin Teknik paa et kjendt Stof (Gaa paa, Vaaren 1882); men her tåger han ogsaa Afsked med det forgangne. Det er den gamle Intelligensmand, som med den nye Tids Mod reiser sig og ryster af sig alt, hvad en Tidsretning havde kunnet tvinge indpaa hans pietetsfulde Natur af Re spekt og Høitidelighed overfor Modeværdier. Han rydder Butiken med en vis Fryd og fortæller sine Læsere, hvad de næsten havde glemt — : at det gamle er gammelt. * Aafjorden skjærer sig «afsides og forgjemt øst over ind mod Høifjeldet først som et Stykke trang Fjordarm, men oppe i Annexerne omrandet af skav lede Blaafjelde.» «Her fandtes ikke blot gamle Sagn og Slaatter og Ølboller med Indskrifter og gamle mærkelige Stabure med Snitværk, men ogsaa et helt gammel modigt Folkefærd med de forvoxede store Træk og udprægede Forstandsansigter — stadig i hinanden indgiftede Slægter! En Frenolog vilde hos Kvin derne have fundet et Søkk eller Indsænkning i For hovedet, lig indsunkne Tagaase efter lange Tiders Tryk. » Sml. Anmeldelsen i Nyt Tidsskr. 1882 af Olaf Skavlan.2 3 8 I den Bygd er alt gammelt, mosgroet og skjørt, fra Ørreterne i Bækken til Herregaardens Have. Liderne har for megen Skygge og for lidet Sol; Tussefolk tusler overalt; tyveaarsgamle Skinker hænger harske paa Staburene. Men nederst nede stænges Bygden for «alle stærke Rygter udenfra» af gamle Jan Reiersen Juhl, der sidder paa sit Herresæde Hammernæsset som en «Prop for Enden» af den. Det er Norge, afstængt og indestængt som det dengang laa. Hvad det trænger er Idefornyelse, Blodfornyelse. Vi skal ikke dyrke al denne Gammel hed længer. Hvad der endnu er brugbart, skal ud og lufte sig, friske paa sig, blande Blod og Ideer med en større Verden, — for saa med nyvunden Ungdom at skabe et friskere og større hjemligt Liv, udløse og nyreise den forgjældede og fremmedstyrede Fædregaard og begynde en ny Udvikling. Tanken er ægte Lie'sk; den var fremme allerede i «Tremasteren». Men her er den anderledes klar og stærk. Der er kommet friskere Toner i Luren. Lie «gaar paa», fordi han bedre ser, hvad han skal gaa løs paa. Selv i Sproget er der mere Fart, rrtere Lys og Ild. Hans tidligere Bøger havde ofte noget vist behersket, tilstræbt korrekt, der kunde tyde paa Tryk af Regler; her kaster han Regler og Tryk og er Jonas Lie sans phrase, og hans gamle, hans rigtige Sprog yrer frem, glimtende, glimrende feilfuldt tildels, men helt og holdent personligt.239 Han viser sig — som Olaf Skavlan skrev — som Kolorist af Rang, «med Paletten dryssende fuld af Farver. Maaske lidt for fuld. Af og til kunde man ønske en mere ens fastholdt Grundtone; Virk ningen bliver vel urolig. Skjønt — der er saa megen Fantasi ... Er det en Feil, er det ialfald paa Grund af Rigdom.» Han kastede Kritikens Aag af. Den var ikke saa vis, som den indbildte sig, og dens Regler kunde være gode nok, hvis de passede ham; men det gjaldt at være sin egen Regel. De vidste, hvordan «man» skulde skrive ; selv maatte han vide bedst, hvordan «han» skulde skrive. I samme Grad som han ind arbeider dette Selvstændighedens Mod — denne litterært «frisindede Samvittighed» —, avancerer han fra Lærling og Svend til Mester. I Reier Jansen Juhl former han helt den Lie-Na turens Type, han oftere søgte og delvis fandt: Man den med den geniale Vovelyst, den energiske Vilje, den store Udholdenhed og den af disse Egenskaber tilsammen følgende Seierslykke. Som Hjemfødning kommer han fra sin indestængte Bygd og maa brydes med Verden og dens Virkelighed i en Række af Kampe ; i disse lærer hans Kraft Smidighed og Seig hed, og det

gamle Blod ynges op igjen. Den store Sjø- og Kystmaler skyldte endnu Litteraturen et Billede fra den nationale Fiskebedrift ; det faar vi her, farverigt og mægtigt. Vi føres240 midt ud i Sildestimen og faar Fiskerlivet selv i dets Spænding og Slid, tegnet med Lie'sk Kraft, i Vin terbelysning og Storm- og Graaveirsstemning. Sam tidig bringer Kielland i Skipper Worse et Billede af Sildetrafiken fra andet Hold: Silden kommer til Byen; — der er i dette Sammentræf noget tids betegnende. — — Saa kaster Lie Sydvesten og Oljeklæderne og fremtræder som helt moderne Samfundsrealist, — først i det lille Mesterstykke af Humor og Natur sandhed, som kaldes Slagter-Tobias*, og saa (Vaaren 1883) i Livsslaven. Kritiken var, i Anledning af Thomas Ross, kom men til det motiverede Resultat, at Kristianiaromanen ikke laa for Lies Evne. Den saaledes opsatte Mur maatte han igjennem, og «Livsslaven» blev vor første realistiske Hovedstadsroman. Den behandler sit Emne med en Magt, et fuldt Greb, saa man læser den med formelig Be klemmelse. Samtidig — og her adskiller den sig fra meget, der kaldes Naturalisme — staar Kunst neren i fuld Frihed hævet over sit Stof gjennem «Afstandens Ironi», og mer end det — : gjennem det hos Lie nu stedse rigere frembrydende Humor. Men netop dette Humor, — det ægte, dybe, storøiede Kunstens Humor, der smiler, fordi det * Nyt Tidsskrift 1882; aftrykt i «Otte Fortellinger».241 forstaar saa helt, og har Raad til at smile, fordi det inderst inde er et Hjerte i Graad, — dette Humor, der gjorde Bogen til sit Aars Første-Værk, bevirkede ogsaa, at den ingen videre Larm afsted kom. Bjørnsons «Handske» og Kiellands «Gift» vakte en ganske anden Opsigt. Der var hos Lie ingen rigtig Anklage! For staaelse til alle Sider; ingen übetingede Urethavere, heller ingen egentlige Rethavere. «Det er de fær reste, som har Retten!» — Men vi vilde dengang ha tydelig Tale, noget bestemt at slippe vor Indig nation løs paa. Egentlig er Lies Syndebuk aabenbar nok; det er Fattigdommen; — men hvad kunde det nytte at anklage den ? Fattigdommen fik vi nok be holde! — Saa kunde der ingen Diskussion bli om denne Bog. Kritiken roste den, prikkede i den, pegte paa denne eller hin Feil, søgte at paavise Efterligning 0. desl., lod den forresten ligge. Af Irgens Hansens Kritik ser vi bedst, hvad der savnedes. Denne Helt, der fra Vuggen af var opvoxet paa Skyggesiden, — han havde «alligevel» intet Proletarhad o: intet Klassehad ; d. e. : Indigna tionen mangler Adresse. At Nikolai ikke blir sig Samfundet bevidst som Fiende, men bare er sint paa de enkelte, der direkte «staar ham i Veien», det ser vi nu netop er det rigtige ved Bogen ; spørg herom de socialistiske Agitatorer f. Ex. «De übehage lige Forhold mere antydes end beskrives,» heder 16 — Jonas Lie.2 4 2 det videre; «Jammeren trænger intetsteds igjennem» ; d. e. man savner Fortvilelsens Skrig, den store fana tiske Anklage. Teknisk betyder Anken : Bogen er i sin Methode ikke naturalistisk. Fremdeles: «Det haabløst mørke i det Samfundsbarns Liv, som er født paa Natsiden og opalet i Rædsler, slaar os intetsteds imøde med den Magt, Livet selv eier,» — en gan ske besynderlig Anke, som dengang betød, at man af Bogen forlangte det Indtryk af Proletarens Liv, som vi bedrestillede faar, naar vi tilfældigt slumper opi det — : vi blir rædde, vi mister Pusten. Lie havde retfærdig- og rigtigvis givet dette Liv, som det tåger sig ud for Proletaren selv; — det er egentlig atter den fanatiske Anklage, der savnes.* Lie blev vred. Længe havde han taalt og tiet. * Af lignende Art er Anken over Bogens Sprogtone: »vi hører ikke et Ord, som kunde støde pene Damer.» Det forholder sig ogsaa saa, at Lie paa dette Omraade er svært snerpet. Men han har langt mere Ret end man tror. Det vulgære Sprog tåger sig for Proletarens egne Øren ganske anderledes ud end for vore; Udtryk, som vi skriger op over, hører med til hans vante Sprog og synes ham slet- ikke saa mærkværdige. Vilde nu Digteren stenografisk sætte hans Tale paa Papiret midt indi sit eget, høiere Sprog, kom den i et falskt Milieu og vilde give et ganske urigtigt Ind- tryk. Det er Forholdet, Lie vil have frem. Om han har rammet dette ved sin Oversættelse, "blir en Skjønssag, og det en vanskelig. Noget mere sproglig Lokalfarve kunde man ellers have ønsket.243 Og ingen skjønner Kunstnerens Kval, naar han ser sit kanske med Blod skrevne Arbeide falde ufor staaet til Jorden. Det er en kvælende Fornemmelse. Han har talt, raabt ud af sin Sjæls Begeistring eller Angst, og saa staar Menneskene der ganske rolige, har ikke hørt nogenting. Er det Verden eller han, som er gal? — Men Lie havde baaret det, saa længe han følte, at Feilen kunde være hans: snak dere; det kommer nok min Tid! — Nu følte han, at hans Tid var kommen. Denne Gang havde han skrevet noget godt. Og saa modtages Bogen paa den Maade. Han skrev et Brev hjem, fuldt af det Sinne, der slaar Næven i Steinen. Det kom, mod hans Vilje, i Avisen, hvilket var vel. Først raser han mod Skole-Naturalismen, tildels i Udtryk, man ikke er vant til hos den Mand. Det er for galt, at Na turalismen, der oprindelig var Oprør, nu ogsaa skal blive til Skolestue, og «det litterære Stadium, der med en saa plagsommelig Udenadlærthed udfiloso feres, — det at «levere» Stygheden ud

direkte istedetfor kunstnerisk at tåge den psychologisk fra Grunden, — er i Kunstverdenen et gjennem- og overlevet Stadium.» Tilsidst kommer det personlige Opgjør. «Da jeg begyndte at digte, gav jeg mig selv det Løfte, at jeg i ti Aar ikke vilde indlade mig paa Avispolemik; jeg. trængte at samle mig ude lukkende paa Kunsten. Jeg lærte at kjende Menne244 skene i den Tid og se, hvad de tør gjøre, naar de forudsætter, at en er en nobel og godmodig Mand. Men nu er den Tid udløbet, saa intet hindrer mig i at vise nogen og hver af vore tendentiøse og uved kommende litterære Næringsdrivende min Godmodig hed offentlig i Avisen; — der sidder endnu igjen en og anden Erindring.» Irgens Hansen, der var Kunstnersjæl nok til at forståa et sligt Udbrud, klarede Situationen; Lie gjorde sin Undskyldning og gav kort efter en roligere Redegjørelse for sin kunstneriske Opfatning, særlig for sin Stilling til Naturalismen, — en Redegjørelse, der er ligesaa interessant som den er udmærket skreven. Er Lie Naturalist? — Man har ofte kaldt ham saa; men Ordet passer ikke noget særdeles. Vil vi ved Ordet Naturalisme forståa Livs anskuelsen, den deterministiske Opfatning af Individet som helt naturbestemt, som «Produkt» af Milieuet, — saa møder vi hos Lie den aldrig helt under trykte Mystiker, der vistnok vil protestere. Hans Verden er ikke saa enkelt. Vel er alt Natur; men Lies Natur er temmelig underfundig; — Under verdenen i «Huldrefisken» (Trold II) er ham ikke bareÆventyr. Under Verdens mangfoldigt bevægede Havflade er Dybet, og de ukjendte, paa Overfladens Bevægelser gaadefuldt influerende Kræfter, som der bor, kan han ikke helt se bort fra. Hans Menneske245 er «frk», med stærkt udviklet Ansvarsfølelse; bag alle Naturbestemtheder er det mystiske, og bag dette mystiske noget endnu mere mystisk: «Aand», «Gud». Men vil vi særligt tænke paa den kunstneriske Teknik, den bredt beskrivende, nøiagtigt og omstænde ligt dokumenterende Methode, s-aa slaar det endnu min dre til. «Hovedsagen», siger Lie i sin ovennævnte Redegjørelse, «er at faa givet Tingen, saa Læseren ser, hører, føler, begriber den intensivest muligt; ved hvilke æsthetiske Midler det sker, faar være Kunst nerens Sag for hvert Tilfælde. Men af alle Midler viser Erfaring, at de direkte ofte er de mindst virknings fulde. Vil man skildre en osende Lanterne, der er ifærd med at gaa ud, kan man vistnok gjøre dette ved at male» alle Detaljer. «Men sæt blot Manden til, som han staar over den inde i Ruffet, halvstri dende med Søvnen efter en tung Vagt med den svarte Olje-os ind i Ansigt og harskt langt ned i Halsen, — og jeg tror, den udgaaende Lanterne sætter et anderledes kraftigt Indtryk.» «Et eneste heldigt Reflexlys indsparer Snese Sider Detalj».* Dette er jo Impressionisme.** * Sml. Verset til Erik Werenskjolds Telegjente, Digte 1889 S. 131. «Kunstens Skytteri» er at «ramme Tingen som Fugl i Luften»; det gjælder at se den i «det Trold- glimt, som Livet naar». ** Hans oprigtigste Realist-Æsthetik er ellers vistnok udtalt i følgende Sætning fra et Interview: «Ser De, jeg246 Ifølge den vulgære Opfatning* er Naturalismen noget stofligt: Naturalist er den, der skildrer «det stygge i Livet», eller endnu mere indsnævret: den, der behandler Emner af sexuel Natur. Der har sjelden været Mulighed for at kalde Lie «Naturalist» i denne Betydning. Særlig undgaar han det sexuelle. I «Livsslaven» kan det nok falde en Proletar ind at myrde; men han synder ikke i Kjærlighed. Hans Forlovelse er korrekt som en Borgers, og han gaar,, maa vi tro, som ren Yngling ind paa Slaveriet. En saadan Virkelighedsforfalskning virker besynder ligere her end i de mere bredt holdte Sjøromaner; for en Realist er overhovedet dette : vilkaarligt at udskyde en hel Side af Livet, og det en, navnlig i Ungdomslivet, meget betydningsfuld Side, en betænke lig Affære. Men Jonas Lie tilhører en Generation og en Dannelsessfære, hvor Fordringen til taktfuld Diskretion paa dette Omraade var blevet til Instinkt.* tror, at «digter» man paa rette Maade, kommer man ogsaa Naturen nærmest.» (Aftenbladet 26 Okt. 1889). * I sin Redegjørelse om Naturalismen behandler han dette Punkt med megen Finhed. «Det er klart,» siger han, <at det orientalske Begreb med sin oprindelig storslagen- krasse Dyrkelse af Naturens avlende og frembringende Kraft i Astarte-Fallus-Dyrekultuser etc. ligesom det romerske med sin friere Venusdyrkelse i Modsætning til det germanisk- nordiske med sit inderligere, blufærdige Freya-Ideal maa afgive en forskjellig Maalestok for, hvad de forskjellige Racer har at afdække i disse Forhold, saavelsom for Maaden,247 Af Naturalisme blir der da ikke stort andet igjen end «Kunstneren, som maler efter Naturen». Han har ogsaa forsaavidt været Naturalist, som han altid havde Blik for Milieuets Betydning, for Indi videts Sammenhæng med Omgivelser og Slægt; sml. allerede «Den Fremsynte». løvrigt staar han uden for Skolen, tagende Belærelse, hvor han finder den. Meningen i hans Redegjørelse er da ogsaa kortelig den : lad mig faa være fri ! Lad mig faa skrive som jeg selv vil; for paa anden Maade kan jeg ikke skrive. — — En Virkelighedsdigter, der ser Livet med sit eget Øie og skildrer det med sin egen Teknik, — det

blir da Realisten Lies stolte Kunstnersig nalement. Han har ikke taget det saa nøie med Titelen. Han lod sig indskrive under hvilkensomhelst Isme, hvor Kritiken bare vilde unde ham Plads. Selv vidste han neppe, hvor han rettelig hørte hen, hvorpaa det sker. Operationen med Ordet kræver en for- skjellig kunstnerisk Udførelse i hver Litteratur. Hvad Zola saaledes ud af sin lidenskabelige Nidkjærhed med slig Magt kan udsige her i Syden, det kan ikke ligetil overflyttes til os.» Han anerkjender forresten ikke Zola som Kunstner, «naar han staar der med Vandbøtten, stærk og stor og brutal med opbrættede Ærmer og Feiekosten i Næverne og feier og brøler og beskriver Skarnets Art og Nederdrægtighed i hver Krog, han spuler;» han er ham da snarere «en Art moralsk Politimand og Samfundsreformator, en i Sydens Lidenskab og Harme ivrende Eilert Sundt. »248 og hans Stræben var bare den : at faa klart og kraftigt frem, hvad der arbeidede i ham, Fantasiens Syner som Livserfaringens Smerter og Stemninger. Det er- vel ogsaa derfor, at der er kommet dette Præg af «Ægthed» over alt Lies Værk.249 Først med Familjen paa Gilje (Høsten 1883) seirerLie helt, ogsaa i Publikum. Kritiken holder formelig Fest. Det er jo saa sjelden, den faar opleve den Fryd at bli rigtig til gagns beseiret. Emil Nicolaysen, hvis Anmeldelse* gir et godt Indtryk af den Stemning, Bogen vakte, fortæller, at han «laa halvvaagen flere Timer om Natten efter at have læst Bogen og halvdrømte og halvgrundede over det Spørgsmaal : hvor har du dog truffet denne Kaptein Jæger? Har du ikke været paa Chefsgaar den engang i dine Studenterdage og stiftet Bekjendt skab baade med «Ma», Thinka, Inger-Johanna, Thea, Jørgen, Storeola, ja endog med Gamlesvarten og * Nyt Tidsskrift, Jan. 1884.250 Ungsvarten?» — Det var netop det Indtryk, Bogen gjorde. Og netop dette Indtryk var det, som begeistrede. Hvad Perioden kunstnerisk tilstræbte, gjennem al Uklarhed, gjennem al social Debat, det var her naaet; endelig en Gang havde vi Livet selv, det levende Liv og bare det, Virkeligheden i al dens Fylde ligesom umiddelbart hævet til Kunst, poesi bleven ved at speiles i den helt forstaaende Digters Sjæl, ved at opfattes med hans særligt udrustede Clairvoyancens Øie, — et Øie, der samtidig dog var Tidens og saa Livet i dens Problemers Lys. Lies Stilling til Problemdigtningen er navnlig udredet af Herman Bang* der først har gjort op mærksom paa Lies Særstilling i denne Henseende. Da Litteraturen var bleven «en Diskussionsklub istedetfor et Speil», lod Lie «Menneskeskjebner træde ind i Diskussionen». Her tales ikke om Viljens Fri hed, Kvindens Ret osv. ; Lie fremstiller kun sand dru «de Menneskeskjæbner, hvori disse Spørgsmaal lever». «Her var de store Spørgsmaal nedlagte i de smaa Liv, og her brændte Samfundsproblemerne som Skjæbner for Mennesketilværelser. » Det, hvorom der ellers debatteres, «gjorde Lie til selve Livets * Foredrag om Jonas Lie ref. Aftenposten 14 Oktbr. 1884; Tilegnelsen til «Under AageU. — Sml. Vald. Vedel: Anmeldelse af «Kom. Døtre», Letterstedtske Tidsskr. 1887.251 Skjær, til Stængerne i et Bur, til Maskerne i det Net, hvor et Menneske søndersledes.» Lie tog ogsaa «Samfundsrealismen» paa sin egen Vis. Sandsynligvis har han i denne Tid villet være Problemdigter;* men faktisk blev han den, der førte udover Problemdigtningen, tilbage til Kunstens egent lige Opgave : den rene Menneskeskildring. Allerede i Breve fra Begyndelsen af 1885 er han færdig med den egentlige Problemretning. «At kunne glæde sig i det farvende Billede for Billedets Skyld, i Silden for Sildens, i Latteren for Lystighedens Skyld, — det er det friske Hjerteslag i Kunsten,» skriver han, «og friskt spillende skal den ogsaa kunne tåge op det tyngste Emne; men den stønner for Tiden altfor ofte i Bakken, som en Skydsmær foran et for tungt Steinlæs.» «Jeg er saa inderligt med paa, at her drives over med baade Moral og Faral (sic) i Digt ningen paa Bekostning af dens Fylde i Liv. I vor Digtning som i vor Religion stikker Forstanden sine Ribben for stærkt ud af Billedet, saa det mister sin umiddelbare Kraft og Fylde; vi snakker Anatomi istedetfor at gi Mennesker.» Han blev da ogsaa anerkjendt som Mester og Foregangsmand af den i * «Skulde ikke den Ide være noksaa berettiget, at tåge sig for at eftervise Ansvaret —. Skulde ikke et saadant Udklip af Virkeligheden, i kunstnerisk Form, være gyldig Gjenstand for Litteraturen, saa var den lidet værd at fare med.» (Replik om Livsslaven, Aftenposten 1883, No. 145 A).252 Midten af 80-Aarene optrædende yngre naturalistiske Retning, der, paa sin Vis, opponerede mod Diskus sionsdigtningen. Hvad der skiller mellem den nye og den ældre Periode hos Lie er, at hans kunstneriske Energi og særlig hans Individualisationsevne nu er fuldt ud viklet, at hans Opfatning af sin egen Eiendomme lighed er klarnet, hvad der medfører sikrere Tek nik, men især, at hans humoristiske Livsopfatning nu er brudt igjennem. Som «Finnen» har maattet lære, at «Verden ikke gaar paa Vers», har Trønderen paa sin Kant indarbeidet den Erkjendelse, at Tilværelsen alligevel har Sammenhæng. Den synes ideløs af samme Grund som Jorden synes flad : fordi vi ikke ser vidt nok; mén tilsidst har den samme Rod

som vi selv: Verdensfornuften, og hvad det for os gjælder er: at forståa den. Humor i kunstnerisk Forstand er: den store Forstaaelse. Den har Jonas Lie. Den «übevidste Bevidst heds» dybe Blik paa Tingene er blevet bevidst; hans Humor er frigjort. Med Rette har Herman Bang kaldt Lies Virke lighedsromaner Storværkerne om det smaa. I og gjennem det smaa gir de det store. Bag Menne skenes Vrøyl og Selskabs- og Samfundslivets For vrængthed arbeider stille en Aandens Lov, og paa Bunden af Sindets og Interessernes Forvirring lever i dunkel Stræ-ben det ideale Menneske. Deraf Smilet,253 det vemodigt-forsonlige Smil. Visselig er alt dette Vrøvl; men det har en Mening, det selv ikke for staar; visselig gaar megen Kraft spildt, og sprænges meget skjønt; men det er bare fordi Livet maa skaffe sig Plads til at voxe. Thi Livet er Tilværelsens Lov. Alt har Be tydning eller ikke Betydning, eftersom Livet kan benytte det eller ikke. Hos Mennesket er Hjertet Livsorganet. Gjennem Hjertet hænger vi mystisk sammen med Verdens Liv, Tilværelsesloven. Derfor blir Hjertet Maalet for et Menneske. I dets Banken pulserer det evige Liv, og Individets Værdi kan maales efter denne Puls's Styrke. I Lies Digtning blir da Hjertet det centrale. Det er det, han søger ind til bag alt Vrøvl eller Braak. Forkrøbling, Dumhed, Synd tilgir han, hvis han finder Livskimen der inde; al mulig brillant Yderside afvises med et Skuldertræk, stundom med Uvilje, hvis Hjertet, Følelses- og Viljelivet, er dødt og koldt. Daarlig fat der, hvor der ikke er Umid delbarhed! Hvor ikke Livets egen Drift og Trang og Tendens banker og brænder! Men han finder Hjertet næsten under al For voxethed. Selv hos «Lorden» er der noget, som aftvinger os et Forstaaelsens Smil. Kaptein Jæger paa Gilje er en gammel brutaliseret Rekrutprygler og Husglefs; men han elsker Inger-Johanna. Og Lie har været Mand for at forklare os den forbit254 rede og forgræmmede gamle Jomfru, Poesiens Rædsel eller Spot fra Arilds Tid, saa vi blir tause derved, grebne af en egen Medfølelsens Smerte.* Vi forstaar da hans Energidyrkelse, hans Be geistring for Kraften og det selvhævdende Mod. I dette er Livets Ild, Livsviljen. Liv er Handling, Vilje, Kraftudslag. «Thi al dit Indres Tragten, dets dunkle Blink, dets Tanker, det er kun Livets Længsel, som i dit Hjerte banker, — kun Længsel imod Gjerning, som Stænglens imod Knoppen, indtil den faar sin Seiersdag med Blomsten i Toppen.»** Derfor skildrer han helst stærke Mænd og hele, kvindelige, men i sin Kvindelighed kraftige Kvinder. Derfor staar han — med al nedarvet Kjærlighed til Tradition og Form — übetinget paa den unge, ufær dige, stundom formløse Krafts Side overfor det i Tra dition stivnede: han er Naturlighedens Digter. Gjen nem Wergeland som gjennem Romantiken har han vistnok faaet en hel Del Rousseau ind. Og Skole aarenes Spanskrørstriber og Ørefigener og stille, sve dende Samvittighedsangst har skjærpet hans Uvilje mod den Regel og Fagon, der indbankes udenfra. Men hans Elsk til det naturlige, det frivoxne, det, der blir Form ud af sit eget ædle Væsens Lov, har * Sml. forøvrigt fra hans tidligere Tid den kjække Frøken Fasting i «Adam Schader». ** «Rimbrev til en Dramatung», Digte 89 S. 96.255 Rødder i ham selv, er Instinkt. Han forfølger Konveniensen som det stivnede, størknede, livshem mende, livs-kuende, Konveniensen, der fra at være organisk Livsform er bleven Schablon, Korset, til sidst Tvangstrøie, med et Had, der, altid lige vaagent, altid lige umiddelbart og übestikkeligt, bunder i det übevidste, i hans Væsens oprindelige Retning. Han elsker og forstaar alle sine Skikkelser ; kun naar han træffer den blotte Konveniensmaske, Mennesket, der er opsuget og forsvundet i bare social Form, blir han kold og udeltagende. Sml. Orning, Antonia Baumann, Fruerne i «Tremasteren», «Kommandørens Døtre», «Maisa Jons» o. fl. Af samme Grund er han saa ironisk overfor Skikkelser, hvis Væsen opløser sig i Skin; som dæk ker indre Tomhed ved at tåge sig ud (Carl Beck, Finsen, Annie Wilkens, Carsten With) ; som tåger Livet upersonligt ansvarsløst som Moro (Forførerne i «Livsslaven» og «Maisa Jons») eller afdør fra det i intetsigende Lærdom (Kand. Hysing i «En Mal strøm» o. fl). Der maa være Livskjerne i Folk, og hvor der er Liv, er der Energi, Trang til at elske, skabe, forme, gribe ind eller give sig hen. «Den, som siger Adjø til sin Vilje, siger Adjø til sig selv,» er en af de Repliker, der er skrevne dybest ud af Lies Hjerte. Det maa da af alle Emner bli Ægteskabet, der tiltrækker Lie mest, — det Forhold, i hvilket Menne256 sket mest afdækker sit Væsen, og tillige det For hold, der mest udvikler eller mest forkludrer det. Har han før især skildret dette Forhold som det er, naar det er i Bunden sundt, saa kommer nu den nye litterære Retning og hjælper ham til at faa Øie for de Emner til kunstnerisk Behandling, ogsaa det konventionelle Ægteskab kan byde. Nye Retninger skaber hverken Poeter eller Poesi, men har sin Betydning ved at rette Opmærk somheden paa nye Felter, «udvide Kunstens Om raade». Derved kan ogsaa Kræfter frigjøres; mangt et Kunstnersind, der under den ene Litteraturepoke ikke kunde bli sig sit kunstneriske Indhold bevidst, vil under en ny Retnings nye Belysning faa

Øie for sin Evne. Og i den ældre Kunstner «springer nye Kilder» : han finder inde i sin Bevidsthed Aarer og Gange, han kanske ellers ikke var bleven opmærk som paa. Havde Lie oplevet «Livsslåvens» Emne ti Aar tidligere, er det ikke sagt, der var blevet en Bog ud af det, og at «Ma»s Ægteskab indeholdt Stof til en Roman vilde det under Indflydelse af en romantisk eller klassicistisk Tidsretning ogsaa have været vanskeligt at opdage. — — I «Thomas Ross» havde han givet den Halvkvinde, som har Selvhævdelsens, men ikke Hen givelsens Evne ; han tegner nu den mere almindelige «svage Kvinde», hun, der har Hengivelsens, men ikke Selvhævdelsens Kraft. Det er en mindre fra2 57 stødende, mindre farlig, mindre fordærvet, men maaske ikke mindre ulykkelig Skikkelse, — det konventio nelle Ægteskabs evige Martyrinde. Hun er skildret saaledes, at hun staar der som den fuldgyldige Type for alle Tider: ikke et Træk for lidet, ikke en Tone for meget, og levende Liv i hvert Drag. Vi kjender nu «det humørløse Ansigt», der saa ofte «strider rundt om i Hjemmene» med at «løfte Skjønhedsfanen». Saadan ser de ud, disse Romantikens og Konventionens bestaltede «Bærere af Skjønhedens Sag», de ædle Kvinder, der bøier sig under Pligten og heller lader baade sig og sit Æ^gteskab gaa tilgrunde, end de — som Elisabeth reiser sig for sin egen og sit Livs Ret. Man var saa langt kommen, at man forstod dette nu, og de emanciperede tog med Begeistring Bogen til Indtægt. Maaske var de dog ikke helt for nøiede med Ægtemanden ; han kunde været malt sortere. Den snille Digter havde forstaaet ogsaa ham. Han var saadan, som hans Forudsætninger (og hans Ægteskab) havde gjort ham; det kunde ikke nytte at bli sint paa ham. — I Virkeligheden er han kanske den fuldblodigst kraftige, mest obstana sigt livfulde Skikkelse, Lie nogensinde har givet. Det havde imidlertid ikke været Lies Ønske at bli indregistreret i noget Parti, og i Kommandørens Døtre (1886) giver han som «Ma»s Modstykke den forkuede Ægtemand. Gamle brave Kommandøren 17 — Jonas Lie.2 5 8 er bleven en sørgelig Tøffeldanser ; hans kolde, tomme,, forfengelige Konveniensmaske af en Kone har op daget hans svage Punkt og benytter sig deraf med Übarmhjertighed, saa snart han vil følge Hjertets Stemme. Kommandørfruen er et anderledes usym pathisk Væsen end Kapteinen paa Gilje; alligevel var Jonas Lie uangribelig; thi Kommandørfruen er — altfor godt kjendt. Og i de to unge Piger gav han et Stykke virkelig Kvindesag. Saa fint, men saa indtrængende gav han det, at denne Bog mer end nogen anden i Perioden har bidraget og vil bidrage til at revolu tionere Bevidsthederne paa dette Omraade. Mest umiddelbart betagende er Marthas Historie, fordi denne unge Pige med saa megen stille Kjækhed virkelig værger om sin Ret, og fordi hendes unge Livs Lykke paa den mest iøinefaldende brutale Maade trædes under Fødder. Men den Historie kunde Kvinderne mindst for ståa. Det virker eget at se deres Forlegenhed overfor Barnet. En norsk Anmelderske søger endnu at und skylde de to unge, — ikke med, at de har elsket hinanden, men med, at det dog ialfald var deres Hensigt at indtræde i Ægteskab. Men den svenske Dina taler bent ud: Jonas Lie kan ikke forlange, at vor Sympathi skal følge de Elskende, «sedan de slagit in på brottets vag.» Det egentlig ethiske i259 Forholdet mellem Mand og Kvinde, Kjærligheden, har for disse Kvinder mistet sin Betydning. Det er det ydre sociale Hensyn, som ene afgjør, om et Forhold skal betragtes som Ægteskab eller som brott. Men Lie har været forberedt paa saadant. Han ved, at det er Kvinden, der er mest bøiet under Konveniensen og dybest inficeret af dens Begrebs forvirring. Marthas egen Søster, der dog ogsaa gaar og dør under Konveaiensens Ban, er hos Lie saa dannet raa overfor Martha i hendes Ulykke, at hun siden selv forfærdes derover. «Slig kunde Menneskene ufrivillig pine hverandre, gaa og træde hverandre paa Hjerteroden, saa Blikket sænkedes og Ryggen bøiedes.; — det kunde være ens egen Søster, man slig gik og smaasnakkede med og var smaasnil mod og stortrakkede paa.» Men Cecilie bøder for sin Synd ved *åt bli den lille Guts anden Mor, efterat hun saaledes har været med paa at dræbe den første. Saa havde hun ial fald ham at leve for, slutter Bogen vemodigt; den stolte Cecilie maa for sit Livs tabte Høihed og Her lighed nøies med «Smuler fra stakkars Marthas fat tige Bord». Hvor lidet han er med paa den abnorme Kvindesag, der vil Kvindens Sag nåen og mod Man dens, viser hans to prægtige Humoresker «Alligatoren» (Otte FortÆnger) og «Et Hønsehode» (Trold II). Det er den — i «Kommandørens Døtre» mere260 alvorligt behandlede — dame- og gammelpigelige Mandfolkrædsel, som i Alligatoren lees ud. Disse forskrækkelige Mandfolk! — I «Et Hønsehode» slaar Lie paa uimodstaaelig Maade Gjækken løs over de kvindelige Ægteskabshadere. Den ulykkelige filosofiske Høne opdager de forfærdeligste Sandheder med Hensyn til Æglægning og Kyllinger, «grublede og tænkte, til hendes Hønsehode værkede over det græsselige Ansvar, der var ved at lægge Æg», og ser tilsidst ingen anden Raad, end at hele Hønse slægten rent ud faar «nægte at værpe».

Og hun render sansesløs omkring og napper Pennefjære af Stjerten paa sig; hun maa skrive, synes hun, «for at redde Efterslægten fra al denne unævnelige Jam mer». Den misforstaaede Kvindesag har aldrig været mere respektløst bespottet end af Lie her; men der var i hafls Latter et saa smittende Humør, at de rammede i al Stilhed ståk Lærdommen i Lommen. Det tog sig ikke ud at blive sint. Disse Humoresker kan, sammen med «Komman dørens Døtre», ansees som Lies Indlæg i den be rømte Bohémestrid. Dennes Tanke og Mening maa være bleven adskilligt misforstaaet ogsaa af mange, der egentlig vilde forståa; ialfald skal den tildels have virket forsimplende paa unge Piger. Disse kunde, ud fra sine Forudsætninger, ikke opfatte «fri Kjærlighed» anderledes end som tøset Flyden udover; det frygtelige nye Ord «Frihed» betonedes, saa det261 gamle alvorlige og fordringsfulde «Kjærlighed» glem tes. De, som saaledes har mistydet Tanken i hint Slagord, bør læse «Kommandørens Døtre» om igjen; det vil da vistnok efterhaanden gaa op for dem, at der her ikke handles om Letsind, og at de, der ikke har Evne for den Kjærlighed, der er Navnet værd, — de kan ogsaa lade være at snakke om Frihed. Der var en Tid, da jeg ikke forstod, hvorfor alle fornuftige Mennesker, naar de skrev om disse Ting, bestandig satte Kjærlighed i Gaaseøine. Jonas Lie har skjønnet det bedre, og hans vemodigt spottende Digt «Eros» (Digte 89) synes at indeholde en hemmelig Harcellas over den hele Kjærlighedsdiskus sion. Hvad skulde Nutidens Kjærlighed med Frihed ? «Eros, Eros, Eros — din Pil, der kan ramme saa sødt! hvi slaar du med Skaftet af Buen? Ungdommen sviger sin Lidenskab, Alderen angrer med Videnskab, leger med varmeløs Ild, afkjølt for Luernes Spil. Midtalders Ægtefolk magelig rister sin Beafsteg ved Luen, som koselig luner dem op de sexten Grader i Stuen. Eros, straalende Gud ! har vendt sig til Had nu din Ild, og foragter din seirende Pil en Slægt, som din Jubel ei vil, som tæller og regner dig ud; - Eros, du Livbringer, du ! hvi slaar du med Skaftet af Buen ?» Det blir saa ligegyldigt, det hele, naar der ingen Lidenskab er.262 Imidlertid var det nærmest fra en anden Side, Hans Jagers «Fra Kristiania-Bohémen» greb ham. Men den greb ham stærkt. Jeg laa i Paris dengang og var efter Læsningen af Jægers Bog temmelig grætten. Var det ikke som om Fyren havde lagt an paa at skræmme Opinionen bort og lokke Politiet til? Jeg havde selv i nogle Aar syslet med Spørgsmaalet; men paa denne Bog vilde det være umuligt at ta et Slag. Det gjaldt bare at redde, hvad reddes kunde. Saa vandrede jeg op til Lie en Kveld. Endnu mens jeg stod i Entreen og tog af mig, kom han der ud, bleg og betaget. «Det er en forferdelig Bog,» sa han. «Den er skreven med Revolveren for Panden . . . Der har denne stakkars Mand sat ind hele sin bor gerlige Existens, hele sit Liv bare for at faa sagt, skreget ud, al denne Rædsel, som vi andre naturlig vis var for pene til at røre ved. Det er et Nødraab — et Raab fra den dybeste og styggeste Livets Nød, et Rædselsskrig fra dem, som synker ... et Storværk er det. Den, som selv har Sønner, som er ude og skal prøve at svømme i dette Verdens Hav . . . aldrig har jeg vidst eller set dette slig . . . Det maa ryste hver Far og Mor lige ind i det inderste.»* Lie blev den eneste af vore Store, der forstod Ungdommen denne Gang, og forstod den saaledes, * Sml. hans Udtalelser om «den Jægerske Beslaglæg- gelse», Dagbl. 23. Marts 1886.26 3 at han optraadte offentlig i Slaget paa dens Side. Sjelden har en Mands moralske Mod bfcstaaet en haardere Prøve; — Jægers Bog havde vakt en for færdelig Indignation. Og Lie havde et og andet at tabe. At han bestod Prøven, gjenvandt ham den Plads i Ungdommens Falanx, som han før havde ofret ved sin lange Taushed. Det var nærmest som et Stykke afsløret Liv, Bogen greb ham, mindre som Kunstværk; — dens Retning var ialfald ikke hans. «Sligt noget, som at vi skulde have Interesse af at faa opskrevet ioo enkelte Livshistorier med deres Detaljer og forskjel lige Fagoner, er Tøv,» skriver han privat (om en anden Bog); «det gjælder om at gi alle de hundrede i én, — og det er Kunst, Aandens Greb i Materien.» Han nævner her UOeuvre, «hvor Maleren, som til slut hænger sig, egentlig ønsker et Maleri saa stort som hele Paris, for i sin naturalistiske Iver at faa hele Byen med de 100,000 Bygninger og 2,350,000 Mennesker ind i det,» —og fortsætter: «Det er noget af dette, der nu skal gjennemgaaes hjemme, tror jeg; men at løfte VirkeligW op af Virkelig heåerne, — det er Kunst.» Som Livsafsløring havde imidlertid Jægers Bog sin aller alvorligste Berettigelse. Den Tro paa Diskussionsfriheden, han som ung havde hævdet, men som de andre Intelligensmænd havde opgivet, lever hos Lie endnu i fuld Werge landsk Kraft. Han «hader Beslaglæggelser» og op264 træder i Sagens Anledning ikke blot offentlig, men henvender sig i Brev til sin gamle Ven og Menings felle, daværende Statsminister Sverdrup, med Fore stillinger mod et saadant Skridt, der syntes ham en Uhyrlighed i et frit Samfund. At bekjæmpe Tanke strømninger med Politimagt er desuden i sig selv Vanvid. Det er som at ville «stanse Golfstrømmen med en Kork». Selv om man opfatter Jægers Bog som en

litterær Udskeielse, — den eneste virksomme Kraft mod saadanne er «Offentlighedens Dom», ikke «Politiets Gefreidere». I et Brev til den netop stiftede «liberale Studenterforening», der havde ind valgt ham (m. fl.) til Æresmedlem, udtalte han sig i samme Retning ; her forekommer ogsaa det bekjendte Udtryk: «en frisindet Samvittighed», der af dem med de trælsindede Samvittigheder blev saa vakkert for staaet. Han maatte Aaret efter opleve en ny, en endnu mere forbausende Beslaglæggelse og fastholdt og forfægtede sit Standpunkt ogsaa da. Det er for Litteraturens Ret som for Aandslivets Frihed, han kjæmper, og han kjæmper saa meget ihærdigere, som han blandt Litteraturens Anerkjendte i denne Sag blev"staaende ganske isoleret. Havde ogsaa de bedste svigtet? — I Brev til Kunstnerforeningens Bestyrelse i Anledning af en Diskussion om «Albertines» Beslag læggelse udtaler han, at «enhver justitiel Indskriden i Litteraturen udenfor, hvor Tendensen er usædelig»265 («Tendensen» betonet), «principielt bør modarbeides som en Undervurderen af et frit Folks og en fri Presses Ret og Evne til at være sit eget Politi». Han foreslaar litterær Jury og tror ikke paa, at en af Konstabler overvaaget Litteratur skyder synderlig rare Blomster». Dette med litterære Beslaglæggelser i det frie Norge var ham i det hele noget nyt og uhyggeligt, særdeles da det er en liberal Regjering — Mænd af den gamle Intelligens-Opposition — der har sat den i Værk. «Det er Synd for Aimar Sørensen,» skriver han i et Privatbrev fra den Tid, «at han skal være kommen opi dette, som aldeles ikke er overensstemmende med hans Natur og — jeg er vis paa — Følelser. I den Generation, han er af, be slog man ikke Bøger; man fremhævede just det som en af Forskjellene mellem Norge og Rusland.» Men Reaktionen var bleven stærk. Præster førte an, og Kvinder stod bag dem. — — Ved sin mandige Hævden af det gamle liberale Intelligensstandpunkt havde Lie definitivt brudt med sine gamle Venner, og saa fik han da smage Venskabet ogsaa. Der er Raahedsudbrud i «den bedre Presse» mod ham i denne Tid, saa jeg Gang paa Gang har maattet mindes Henrik Ibsens bitre Ord fra 1858 om «den lille Slump ferniseret Halvdannelse, der hos os har gjort Benævnelsen «In telligens» til et Haansord».XVIII. Et Samliv» (1887) er hans fineste Ægteskabsroman. Det er det sande Ægteskabs Tragedie. Her er Forholdet fra først af helt og sundt. De er begge fuldlødige Mennesker. Og de elsker hinanden, og «passer sammen». Alligevel strander det. Paa Samfundsforhold ? Nei. Paa Konveniens? Nei. Det strander paa noget dybere, — paa en rent psychologisk Forskjellighed i den mandlige og den kvindelige Kjærligheds Natur, der kun sjelden kommer til Bevidsthed og Forstaaelse. Jonas Lie har vel hellerikke forstaaet den. Men set har han. Naar Manden elsker, saa tilsiger et Ur-Instinkt ham, at hans Opgave i Forholdet er den: at beskytte Redet. Hans Kjærlighed ytrer sig først og fremst i hans ivrige Omsorg for at sikre Hunnen de Betin gelser, under hvilke hun i Sikkerhed og Fred kan267 fyldestgjøre sin Opgave i Forholdet: Udrugningen, Opdragelsen. Oversat paa Menneske- og Nutidssprog: det er hans Kjærligheds første Ærgjerrighed at sikre Hjemmet økonomisk. Naar Kvinden elsker, er den Side af Sagen hende uvæsentlig. En übevidst Ur-Erindring siger hende, at alt saadant ydre er Hannens Sag; hendes Instinkt er fra første Tid af bestemt ved Kampen om Hannen. Er hun sikker paa ham, saa er hun overhovedet sikret. Kvindens Kjærlighed blir i Kraft af dette Instinkt mere rent personlig. Bare ham; alt andet er ligegyldigt o : med hans Kjærlighed er alt andet givet og selvforstaaet. Denne forskjellige Retning i Følelsen kan nu føre til Konflikt. Flere Gange har vi hos Lie stødt paa det Moment, at Elskeren ikke vil melde sig som Frier, før han kan byde sin Elskede ydre Sikkerhed, og at hun, ved at mærke dette, føler sig krænket. Hun forstaar ikke denne Betænkelighed hos ham; den forekommer hende ussel. Den kan efter hendes Mening kun betyde, at han ikke elsker hende nok; for gjorde han det, saa maatte hos ham som hos hende denne Betænkelighed bortfalde. Eller den be tyder, at han ikke tror paa eller har Agtelse for hendes Kjærlighed; han tror, at hun stiller ydre Be tingelser, — en Formodning, der oprører hendes hele Kvindeværdighed. Edel i «Tremasteren» vil268 simpelthen afvise den Elskede, naar han kommer som den rige Mand; Judith i «Grabow» kan ikke noksom udtrykke sin Foragt for den Kvinde, der vilde lade sit Valg afhænge af, om den Elskede var heldig som Kunstner eller ikke. * Paa denne Konflikt strander nu i «Et Sam ilv» selve Ægteskabet. Han tåger begeistret fat paa sit Arbeide; har han faaet en Perle, skal hun ogsaa have sin Indfat ning. Hun skjønner ikke det. Bare hun har ham, kan det virkelig ikke være saa farligt med det øko nomiske. Og hun ser med Skinsyge paa dette Ar beide, der optager ham saa. At Arbeidets Sjæl og Mening for ham er hende, at det er hende, han i Arbeidet elsker og hylder, skjønner hun ikke ; hun tror, at det er en Særinteresse, han dyrker i og for sig, udenfor hende, ved Siden af hende, — mere end hende. Det er Skogene og Processerne, han elsker, ikke sin Kone ! Hende har han jo aldrig nogen Tid tilovers for. Hun ruger over denne

Jalousi, til hun blir bitter. Hun tror sig tilsidesat og hevner sig ved med spillet Kulde at holde ham paa Afstand. Efterhvert finder ogsaa hun noget, som hun kan have det travelt med : Børaene ; saa spiller hun hevnlystent dem ud imod ham. * Sml. som Modstykke Jon Sunde («Otte Fortællinger»). Her er Forholdet fra hendes Side uden Kjærlighed.269 Han kan med sin Kjærligheds gode Samvittig hed ikke forståa, hvad der gaar af hende. At hun er jaloux paa hans Venner — lad gaa. Men jaloux paa hans Arbeide, — dette Arbeide, som jo netop beviser hans Kjærlighed . . . falder ham ikke ind i Drømme. Han er stolt over at kunne jevne Veien for hendes Fod; og naar hun «sidder i sin egen forudbetalte Stue og brænder Ved i Favnevis», vil hun i denne Tryghed og Lunhed føle Varmen af hans Kjærlighed og være lykkelig, tror han — kanske endog beundre ham lidt, fordi han er saa flink. Istedet derfor ser han hende Dag for Dag mugne og surne. Des mer arbeider han; engang maa hun da vel for ståa! Og des mer mugner hun. Han gaar om som en ulykkelig forelsket Ægtemand, til han blir sint og lei over dette Fruentimmervrøvl ; saa trækker han sig tilbage og søger virkelig et Slags Trøst i sit Arbeide. Misforstaaelsen er haabløs, fordi ingen af Par terne forstaar sig selv saa vidt, at der kunde snakkes. Det kunde kanske have jevnet sig, om Jacob Mørk, istedetfor i gammeldags «Ridderlighed» at holde sin Kone udenfor Arbeidet, havde sat hende ind i det, — om det mulig kunde have vakt hendes Interesse. Men nu er hans Stolthed netop den at gjøre sin Kone til Frue i høiere Stil, — en af dem, som kan leve sit Liv überørt af disse Hverdagens grove og smaa Bekymringer. Dermed er ogsaa den Vei til270 Udjevningstængt. Han ikke blot elsker hendes juridiske Uvidenhed; han beundrer den, — som Bonden i al Hemmelighed beundrer Manden fra Byen, der ikke kan skjelne en Spade fra et Grev, — fordi han ikke behøver saadan Kundskab. Bogen er helt igjennem saa fint og varmt for talt, at den vil bli læst i Smil og Graad af bestan dig nye Slægter, naar al Diskussionslitteratur for længst er vedlagt Protokollen. Den slutter med en Sats, der som al Sandhed er svært enkel, men som efter Betragtningen af dette Samliv faar en egen Erfaringens Visdom og Vægt; det er gamle Krabbe, som har Ordet: «Sandelig, der skal mere end en lunken Kjærlighed til for at gjennemføre et Samliv, saa det skal bli en levende Udvikling. Det er en Hjertets og Forstandens Kunst; — Knuden er det gamle: ikke bare at ta, men at gi», — en Sætning, der paa en betydningsfuld Maade korresponderer med Adam Schraders Livserfaring om Kjærligheden som «den overgeniale Udvei af baade Livets og Ægte skabets Konflikter.» — — Vexlende med Ægteskabsromanerne gaar en Række andre Arbeider, hvor Skildringen samler sig om Forhold af mere særlig social eller psychologisk Natur: »En Malstrøm» (1884), »Maisa Jons» (1888),, «Onde Magter» (1890). «En Malstrøm» optager Tanken fra «Tremaste ren» og «Gaa paa» : den ældre Slægt i Dekadence,271 hvis Arbeide optages og fortsættes af en yngre Slægt, der har optaget i sig en ny Tids Tanker*; men Emnet er her helt anderledes formet og behandlet med ganske anden kunstnerisk Energi. Bogen leverer tillige et mesterlig udført Kultur billede. Med en Sikkerhed i Tidskoloriten og en Individualiseringens Kraft, der vanskelig overgaaes, er det manet til Virkelighed igjen, det gamle gemyt lige Leben i Rigmandshjem fra forrige Generation; Lie har her havt Stof nok at øse af, bl. a. fra sit Kongsvingerliv. Enkelte fornøielige Træk, som det om ham, der efter en grundig Middag «blev sid dende igjen og hyppe paa i Karjol uden Hest midt paa Landeveien», skal han endog have af særdeles «nær lagttagelse». Ganske beklemte oplever vi den i al Gemytlighed rystende skjæbnesvangre, langsomme, sikre, uhyggelige Drift nedover og nedover, i Krog og Bugt, med smaa Forhalinger, men übønhørligt, — nedover mod Falitten, — lig Lystbaaden, der under alskens Jubel ombord drages stille, men sik kert mod det ikke saa fjerne Fosseslug. Og Fallitten sélv\ — Samtiden ynder det Motiv; det er behandlet dramatisk ai B}ørnson og i Romanform af Kielland ; * «Det er det eiendommelige og ungdommelige ved Lies Talent, at han aldrig blir færdig med en Ting . . . . Hans Aand er saa bevægelig, hans Modtagelighed saa stor hans Nysgjerrighed saa levende, at han ved samme Gjenstand altid opdager noget nyt.» (L. Marholm.)272 men Emnets inderste Uhygge og Angst, Opløsningen i dens langsomt pinlige Tristhed, Forfaldet, der kramp agtigt dølger sig i det længste bag mere og mere forloren Glans, mere og mere smaalurvet Løgn, — den fik Lie kanske stærkest frem i «En Malstrøm». Man kjender sig saa inderlig falleret tilslut, har gjennemlevet alle Stadier med en In tensitet, saa man ved Suggestionens Magt selv .er bleven Fallenten. Maaden, hvorpaa denne opfattes og behandles, er karakteristisk for Lie. Bjørnsons Tjælde er den brave, sangvinske Svindler, som gjen nem Katastrofen omvendes og arbeidsomt reiser sig igjen ; Kiellands Løvdahl er Hykler og Slyngel ; «Lorden», stakkar — et prægtigt Exemplar af Carl Bech-Carsten With-Racen — er bare Dekadenten. Han har mange

elskværdige og gode Égenskaber, men han er ind-hul. Han har en stor Familjes Glans og Traditioner at holde oppe, og har paa sin Vis baade Evner og Vilje dertil ; hans Vilje mangler kun Mary og Kraft, og hans Evner Samlethed. Han er altfor meget Familjens Søn, den paa Glans og Skin anlagte Fest- og Selskabsfigur ; for at holde sig oppe gaar han regelmæssig for en Steam af et Par Glas Portvin, og det ligger for ham at reparere Taget, før han har gjort ved Grundmur eller Væg. Han be gaar al Verdens Slynglener, men af pur Pligt; det gjælder jo at redde Familjen. Der er meget godt ved Fyren; han er bare saa rent løs. Undergangen2 7 3 f kan altsaa hverken redde eller knække ham. Han bare simpelthen «flyder op igjen». Og med Cigar stumpen i Munden og et Glas i Livet «befinder han sig vel paa sin Vragstump», «lever og svømmer og trives egentlig i sit Sub som en Fisk i sit Element*. I denne Figur har det eiendommelig Lic'ske vemo dige Humor feiret en ganske enestaaende Triumf; man maa være forfaren i disse Ting for rigtig at forståa, hvad det vil sige: at kunne give en saadan Figur — saaledes. Skildringen saa übetinget sikker. Ikke en Linje eller Skygge formeget, hverken i Retning af satirisk-foragtelig Dømmen eller i Retning af sentimentalt-velvillig Overdækken ; hele Fyren selv tågen op og givet, i al hans Skrøbelig hed, i al hans Lurvethed, — kun at Lyset fra en •eller anden Forstaaelsens Sol falder saaledes, at vi skjønner ham alligevel, i al Stilhed tilgiver ham, næsten føler Sympathi for ham. Han var nok bare Menneske, han ogsaa. Den Figur, der før var Helten, staar her tem melig tilbagetrukken — : han, som bringer Opreis ningen og den ny Tid, den forlorne Søn Henrik. Formedelst sin Vanart drives han ud i Verden, og blir derved, som Reier Juhl, reddet fra Indflydelsen af den farlige Familjeaand og lærer Arbeidets Hemmelighed. Det er her som tidligere Arbeidet, der anvises som Redningsmidlet; den familjestolte Antonia gir sig til at koge Sæbe og brænde Kalk, 1 8 — Jonas Lie.274 medens Mariane i Lighed med Inger-Johanne søger en Livsopgave i at opdrage forsømte Børn. Mor somt er her Samfundsmoralen repræsenteret af den gamle Tolder, der ikke vil hjælpe slige Unger for ikke at «opmuntre Letsindigheden». Hvis nogle uægte Børn blir nyttige Folk istedetfor Fattiglemmer og Forbrydere, vil flere Piger falde, tror han. Lie er selv en stor Hader af Letsindighed. Specielt Forførerne er ham i den Grad imod, at han leilighedsvis i Sinne «kaster Kunstneren» og prygler dem op eftertrykkelig. Men naar Barnet er der, synes han nok alligevel, at vi bør være rime lige, — eftersom nu Vorherre engang ikke er mere moralsk, end at han lader Mennesker opstaa af slige Forbindelser. Om han er kommen over sin Malthusianisme fra 70-Aarene, eller om det bare er en af de mange hyggelige Inkonsekvenser — : Lie synes om Folk, som faar Børn. Jeg erindrer endnu, hvor kobberrød forarget han en Aften i Paris ivrede mod Trebarn-Systemet, denne kolde, livsopgivende Beregning over for det allerhelligste, Naturens Mysterium, Livets Fest; — og saa var det ikke statsøkonomisk engang! « Det Folk, som faar 1 2 Børn, det lever ! » rasede han. Skjønt jeg havde mine fornuftige Betænkelig heder, maatte jeg tilslut tie; for han havde Ret alligevel, selv om han skulde have Uret. Denne Urtro paa Livet og Livets Styrke, der hviler som2 7 5 Grundfjeldet under alt hans Ræsonnement som under al hans Digtning, — den har som Religionen sin Magt udenfor og tiltrods for al Logik. Og saa ræd selsfuldt dumme som vi staar overfor alle Tilværel sens Ting, saa bør vi nok i det hele være lidt forsigtige med at korrigere Vorherre. Det er denne Tro paa Livet, der bringer ham til med en saa udholdende Interesse at forfølge det overalt, hvor det optræder med noget af Umiddel barhedens Kraft eller den evige Energi's Seighed. Det er det, han elsker i sine Matroser som i sine andre Krafthelte fra den første Tid, og det bringer ham som Samfundsrealist til at skrive om Smede svende og Sypiger. Maisa Jons — forresten «et Foster af Barndomsminder» :;: — har netop noget af hin uslidelige, trevlede Livets Seighed, der hun sid der et helt Liv og bare syr og syr, trods alt ikke givende sig op, krybende langs Jorden som Eneren bare for at redde Existensen og Haabet. Lie maatte skrive om det, vise frem, hvor megen Livsens Ægt hed og Værdi der kan ligge i noget saa fuldstændig overset, et Væsen, som Hverdagen med sit Vrøvl og sin Tomhed bare bruger til at træde paa og ned træde. Og hans Maisas Historie — særlig dens første Del, til det Punkt, da hun maa opgive sin lille Kjærlighed til Studenten — blev beundrings * Aftonbladet 26. Oktbr. 1889: «Hos Jonas Lie».2 7 6 værdig ved fm lagttagelse og virkningsfuld Frem stilling af det smaa. Her kan man maaske bedst studere Lies Impressionisme. Det var kanske ogsaa sin Kristianiaroman, han tænkte paa. Selv i «Livsslaven» havde Kritikere savnet noget af deri rette Kristianialugt ; men Strid bukken Lie vilde ikke gi sig paa dette, — og nu fik de Kristianialugten. Om ikke netop den fra Karljohan. Somme syntes, der blev for meget af den. Man likte ikke rigtig det Lys, Bogen kastede over Kri stiania-Intelligensens interiøre Liv — endog saa høit op som til de Kredse, hvorfra der hentes Statsraader. Lie

fik høre adskilligt leit for sin «Maisa». Subjektivisten og Fantasten i ham, der til en vis Grad har maattet træde-tilbage ved Anvendelsen af den gjennemført objektivistiske Digtningsform, revancherer sig paa den Maade, at Lie ofte i en eller anden af sine Bipersoner optræder selv. Han skjuler sig bag det forlorne Geni Grip i «Familjen paa Gilje», bag gamle Krabbe i «Et Samliv», og i Maisa skimter vi ham gjennem Student Kjelsbergs livlige Træk. I Dialogen, der gjerne er udmærket truffet i Stemningen, stikker Digterens eget Sprog frem af og til, — en Svaghed, Lie ikke er alene om. Naturalisterne har her opstillet strengere For dringer og delvis udviklet en Virtuositet i Gjengivel sen af Klasse- og individuel Talebrug, der bestikker,2 7 7 og vi nyder den med samme naive Glæde som den, hvormed vi hos en flink Fortæller beundrer Evnen til at efterligne kjendte Personers Mimik og Stemme. Det kan dog hænde, at en endnu mere lydhør Tid vil forkaste denne Virtuositet, idet den ud af selv den bedste Efterligning først og fremst vil høre Affek tationen. «En Tilbagevenden til det naive» turde isaafald ogsaa her forestaa. — Onde Magter har allerede i Titelen en Klang som af noget nyt hos Lie; Ordet «ond» forekommer ellers sjelden i hans Bøger. «Jeg har egentlig aldrig troet paa det onde,» sa han engang privat; «men» tilføiede han, — «i de senere Aar har jeg lært det ogsaa.» Bogen betyder nok ogsaa virkelig en Vending. Den er rent psychologisk, rimeligvis paavirket af de nyere Retninger i Frankrig. Studiet af Milieuets Indflydelse paa Individet maatte ellers i og for sig føre over i det psychologiske. Der er adskilligt «ondt» i de Mennesker, han her fremstiller. Men selv er de ikke «onde». I sin vrede Dagblads-Artikel af 1 88 1 truede Lie med «en Samling Portræter fra Samtiden» paa en saadan Maade, at man maatte være forberedt paa hvadsomhelst af forbitrede Ting; men han er for meget Kunstner. Selv om det nogen Gang var Vreden, som trykkede ham Pennen i Haand, — saa snart Lie begynder at gaa ind paa en Figur, spiller hans klarsynte Fantasi2 78 ham et Puds: han forstaar den. Og i det Øieblik, man forstaar, er det ude med Vreden. Det Billede, han begyndte i Vredesmod, og som fortsat i Vredes mod i det høieste vilde være blevet en god Karrika tur, — forvandler sig uvilkaarlig til Sjæl, Hjerte, Menneske. Han satte Ordet «ond» paa sin sidste Romans Titelblad. Han havde lært at tro paa det onde. Men ikke paa de onde. Om han har været vred og villet nogen til Livs, — da han tog Emnet fat, blev det onde Menneske borte for ham; han saa dybere og fandt onde «Magter». Han har Ret. Menneskene er ikke onde. De er egentlig noksaa bra, Stakkar. De lider bare af at være en Smule tarvelige ; men gaar man tilbunds i dem, saa finder man Hjertet, Livstendensen, og saa maa man holde af dem alligevel. Saa stille og varmt aander denne Opfatning i al Lies Digtning, uden at der dog findes det svageste Stænk af Sentimentalitet, — at jeg ligesaa godt kan tilstaa det: mig personlig er Lie blandt vore Store den mest umiddelbart til talende. Man skriger ikke op, naar man har læst en Bog af Lie, væbnes ikke til Kamp eller harniskede Avis opraab. Vi ser nok, at det er galt, baade det og det. Men det ligger dybere end at det kan nytte at skrige. Man har med Digteren kastet et For staaelsens Blik ind i Livets Tummel og underligt279 tusindsnoede Spind og fyldes snarere med Andagt,. en vis vemodblandet Følelse af Respekt. Mange, mange Rødder og Hemmeligheder har dette Liv, og dets Love er ikke saa bent frem at udregne. Det er let nok at si : saa skulde det være. Men om det, der er, og det, der vorder, — om det kunde have Grunde og Sammenhænge ; om det havde Funktioner i Livets Proces, som vi endnu ikke ser, men som vil blive konstaterede af et historisk Geni — hundrede Aar bagefter — ? Denne Dybde i Livsopfatningen er det, som gjør Lie — med alle hans livlige In teresser paa alle praktiske Hold — saa velsignet doktrinfri. Maaske hader han næst Konveniensen Doktriner over alt, disse Stængsler og Hemmelser for den frie Væxt, disse paa Forhaand opkonstruerede Faconer, hvori Livet skal klemmes. Gjennem den modne Mands Digtning hører jeg ofte Klangen af Ynglingens Stemme -fra hans første Fremtræden — : Dommen er falden over den gamle Politik, der vilde udvikle Verden med Magt og Kunst . . . Livets Lov er Selvudvikling; vi har kun at rydde det Veien fri, — at forståa dets Væxt og vogte os for at stænge. Ærbødighed for det Værende og for det Vordende! Se . f. Ex. det dybe Tankedigt i «Trold» II: Skogen. Der er ingen Ende paa alle de Forstyrrelser og al den Uforsvarlighed, Skogen og dens Indvaanere daglig maa erfare for Troldets Skyld. «Snart kom280 en Næve saa uskyldigt stikkende frem som en Træ rod, snart pludselig et Tryne op af Mosen; snart for de lige i Gabet paa det i Hul og Spfækker. Troldet skabte sig om til Træ og Tjern og var lige farligt for Fugle som for Dyr, der løb paa Jorden. Og voxede og voxede gjorde det af alt det, det smaskede og aad, saa retnu intet Sted længer var sikkert for det i hele Skogen.» Da tåger den vise Keiser sig for at rydde og lufte i Skogen, til Troldet blir «lei af alt det Styr» og drager sig bort. «Med Brag og Sus og Knæk i Træer og Buske trak det sent og seigt og lang somt de milelange

Rødder og Forgreninger, som var dets Arme og Fingre, til sig op af Jorden;» raadne og overgroede Tjern, som havde været Troldøine,. blir klare og friske igjen, «og svarte Fjeldkløfter og Revner, som havde været dets Gab, og Hul og svige fulde Hæng over Elv og Myr og vildførende Skog drag og Stier,» — altsammen blir det jevnet og borte. Og der blir stor Glæde i Skogen. Thi nu var der kommet «en lysere Tid». Men saa opdager Dyrene, at Skogen er bleven kjedelig. Der er intet Liv mer, ingen Frihed, ingen Kamp, intet Æventyr; de trives ikke i al denne fornuftigt schematiserede Orden — og vandrer ud. «Heller vilde de nu ha Troldet igjen med baade Rædselen for Livet og Forskrækkelsen og al den.281 Strid, de havde med det. » Kun de fredelige Smaa fugle blir igjen. Og Skogen voxer og trives og fryder sig med Keiseren; thi nu er «den evige Fred kommen». Men den er ikke kommen. Der blir Kamp mellem selve Træerne, «Suk og Klage i Grunden fra alle de utallige Frø og Grankongler og smaa Skud og Spirer, som vilde op og voxe;» «der var ikke Plads for dem». Og «andet end Klage og Bitterhed var ikke at høre». Thi Krigen — det er Livet selv. Da tog Keiseren det Raad «at lade sine from meste Mænd udgaa, to og to, og banke paa hver Stamme og spørge, om Træet for at udrydde den onde Krig vilde love at minske sin Høide og Væxt med Halvparten eller endog blot Trediedelen, for at saa mange flere af de smaa kunde faa trives og leve. Thi da vilde der igjen blive Rum og Plads. «Da knagede og stønnede Træstammerne for Livet med underlig mørk Susen» . . . «og intet eneste Træ vilde for alt i Verden love bort, hvad det bar i sig af Saft og Kraft til Væxt, ikke engang minske det sidste Aarsskud i sin Krone. «Men der blev taust over hele Skogen. «Og Keiseren sukkede.» — Vi sukker med ham. Vi har faaet saa meget at betænke, saa meget af det, man ikke gjør fra sig i en Fart, det übe-282 stemte, endeløse, Livet selv, som spinder og tvinder sig og blir borte i svarløse Spørgsmaal. Men den store Kjærlighed til Livet giver ogsaa det dybe Blik for dets Sygdomme og Hemmelser, og vi undres og bespørger os altid paa ny om disse Hemmelser, i Kampen med hvilke Livet bestaar. I «Onde Magter» har Lie endnu en Gang fat paa Misundelsen, denne stærke Naturers underlige Svaghed, der ofte gjør Verdens store saa besynder ligt smaa. Der er noget selvmodsigende, noget mo ral-vanvittigt i denne Følelse, som har egget Lie, og denne Gang har han ordentlig fanget Dyret og spigret det til Væggen. Anders Bratt, denne kraftfulde, lidt grove Herskernatur, blir under Misundelsens Herjinger som ved en slem Syge saa moralsk van stelt, at han maatte vække Rædsel, — om ikke Lie havde denne Evne til at se og forklare tilbunds, saa vi gjennem Sygdommens Styghed dog altid ser det oprindelig kjække og høireiste ved denne Natur, hvorved vor Uvilje afdæmpes til Vemod. Selv her kan det ikke falde Lie ind at præke. Vistnok stødes hans Følelse. Det smaalige og hæslige ved Misundelsen er modbydeligt.* Men allerede i «Grabows Kat» anede han dens Sammenhæng med * Sml. Digtet «Had» (Digte 89, S. 152). Det smaalige ækler og forbauser ham; imidlertid maa vi nu engang «regne med det Menageri;» «Livet er slig, og vi færdes deri.»2 8 3 Livsviljen, og i det storstilede Saga-Æventyr «Hauk og Hadding» (Trold II) antyder han for os, at den til syvende og sidst kanske har sin noksaa nødven dige Plads i Livets Kamp. De to Venner blir Døds fiender, fordi ingen af dem kan udholde at blive overstraalet af den anden, og deres Liv blir en vanvittig, tildels styg Væddekamp om, hvem der kan naa høiest i Daad og Berømmelse. Men derved fremtvinges Storværk, som ellers ikke vilde være blevne øvede. Saaledes blir selve Misundelsen en Livets Magt. ' I Æventyret er dog Sindene større; de to Høvdinger elsker hinanden i sit Had saaledes, at da den ene af dem er død, finder den anden det «ikke mere værd at leve». Det er Heltenes Mis undelse. Sml. Anders Bratt, der saa let forvinder Angeren over Vennemordet og selv ved det endnu varme Lig ikke taaler at høre Vennen rose. Digterens Sympathi følger i «Onde Magter» helt «den svagere, finere Natur, Dekadenten, der gaar under paa Grund af Overforfinelse i Samvittigheden; af den egentlig Lie'ske Helt har Johnston dog Ge nialiteten og Søndagsbarnslykken. Det er i denne Skikkelse, Lie tåger Standpunkt overfor den dog matiske Naturalismes Determinisme. Naturbestemt heden, der tilsyneladende saa helt behersker vort Hverdagsliv, har tilsidst alligevel sin mystiske Under verden af Ansvar, d. v. s. Frihed. Det udviklede Menneske har ved enhver Afgjørelse «den store284 truende, ukjendte Uendelighed som et forfærdeligt Skrækkens Aasyn foran sig;» — «der vil boble op Tvil og Skrupler om Motiver og Tanker fra alt ens dunkle, übevidste Liv. Hvem ved, hvad der kan krybe om paa Bunden af Havet, Frue?» —XIX. Der er i «Onde Magter,» under Skildringen afden varme og ægte, men stærkt selviske Kvindenatur Gjertrud, en Replik, der lyder saa: «turde der være noget pikant, überegneligt, svart Trold forstukket nogetsteds langt inde»? — Denne Replik rummer ikke blot Bogens Tanke, men indehol der det Frø, hvoraf ogsaa de følgende Arbeider frem voxer. «At

der er Trold i Mennesker, véd enhver, som har lidt Øie for den Slags,» heder det i Ind ledningen til Trold. «De ligger inde i Personlig heden og binder den som urørligt Fjeldstykke, lune fuldt Hav og ustyrligt Veir, — store og smaa Übeister, fra det enkelte vældige Bjerg- eller Havtrold, der kan iægge sig med sin Vilje ind i Livsstrømmen, til Nøkken, Alven, Tomtegubben eller Nissen, der hu286 serer og sætter sine lunefulde Indfald, Pudser og Krumspring ind i Folk.» Man skal læse denne Indledning, ikke blot for dens mægtigt fantasifulde Beskrivelse af Draugen og andre en dulgt Verdens Vætter, men for at overbe vise sig om, at vi her atter staar foran et nyt «Ud brud» hos Jonas Lie. Der var Malm i de- Gutter fra 1830! Det er Karle, som har Raad til at ha Sommer og Høst baade en og to og tre Gange. Sent udviklet som Lie er blomstrer han først rigtig op efter den Tid,, da han ifølge Døbeattest og al anden Rimelighed skulde have kulmineret.* Det er Mystikeren, som nu optræder igjen. I Virkelighedsromanernes Tid var hans Stilling en mere tilbagetrukket, tjenende; han hjalp til ved Dybde lodningen, og det var ham, som lagde Stemningens Dis over de stærke Billeder, og Poesiens Hildring. Kun sjelden fik han Lov til at tumle sig paa egen Haand, i et Digt, eller i en enkelt Skisse som den * «Lie har gjort alle Sandsynlighedsberegninger til- skamme». «Den Fremsyntes» sene Fremkomst og sikre, be- herskede Form lod slutte paa en Forfatter, hvis Udvikling allerede var væsentlig afsluttet, og af hvem der ikke kunde ventes synderligt mer — andet end Variationer af det første Arbeide. Men «den Digtérevne, der aabenbarede sig gjen- nem «Den Fremsynte», har vist sig at være ikke en over- ligget, men en opsparet»; Lies «Talent er betydeligt yngre end hans Aar». (Henrik Jæger, Mrgbl. 14 Mai 82).287 pragtfulde Huldrefantasi i Ude og Hjemme VII *_ Men han havde endnu meget paa Hjerte, og nu lader Lie ham faa Ordet. Var det i de forrige Romaner Finnen, der havde forsonet sig med Trønderen, saa er det nu denne, der i hemmelig Forstaaelse spiller under Dække med Finnen. De er ikke saa sikre alligevel,. disse Grænser mellem «Fantasi» og «Realitet»! — Under Skildringen af den ydre Virkelighed og det bevidste Sjæleliv har Lie oftere stødt paa disse under lige Magter, som greb ind ligesom fra en fremmed Kant, i Strid med Menneskenes Logik og civiliserede moralske Følelse. Dunkle Drifter, Hemmelser fra Arv og Fortid og vrang Blodblanding i umulige Ægteskaber, vel ogsaa fra ukjendte Naturindflydelser, — alt det ukjendte, som lever underjordisk nede i det übevidste, tog Skikkelse for ham og blev til Trold. Hans Syn er nu modnet. Det mystiske ligger ikke længer udenfor, ved Siden af det rationelle som det uhyggelig spøgelseagtige, sygelige, der med Fornuftanstrengelse afvises; han forstaar, at det hører med i selve Virkeligheden. Han har gjennemgaaet samme Udvikling som Tiden overhoved, der fra Rea lismens Klarhed og Overfladiskhed har begyndt at søge dybere ind. Den nye Aandsretning i Frankrig * Se Otte Fortellinger: «Fra Fjeldbygden».288 maatte komme som en Forløsning for hans nu klar nede mystiske Sans, og hans Fortale til Trold — han bruger ellers ikke Fortaler, saa lidt som Dedika tioner — har noget af triumferende Forkyndelse; nu begynder atter en Tid for ham. Det viser sig, at Finnen har havt godt af sit Tjenerarbeide hos Virkeligheden. Han har vundet i Kraft. Hans Syner har faaet faste Konturer. Med lykkelig Haand gjenfinder Lie Æventyrets enkle, store Linje og enfoldige, massive Stil, bag hvilken den forstaaende Humorist halvt gjemmer og halvt viser sit lunt smilende Ansigt. Lies «Trold» betyder i Litteraturen noget af det samme som det, der i Maleriet dukker op gjennem Gerhard Munthes Væv mønstre. Den Skildringens Fylde og Fasthed og den eiendommelige, gjennem Reflexen virkende Teknik, Romanforfatteren vandt, kommer nu i fremtrædende Grad ogsaa Æventyret tilgode. Sprogformen er fri, varierende efter Emnet; er d-en stundom udtrykkelig archaiserende, tildels ogsaa i Smag med det Moe-Asbjørnsenske Folke eventyr, slipper han sig paa sit særlige Felt, Nord landsfantasiens og Naturmystikens, løs i sin egen Æventyrstil, og vi faar det rigtige Jonas Lie-Sprog, saaledes som dette efterhaanden har fæstnet og hær det sig. Det er et Sprog, der bedst kan lignes med gammel Skog — : troldsk og stort, med vrange289 i. Rødder og vredne Kubber, men gilde Stokker rundt omkring, og glødende farvefine Fjeldblomster og duftrigt og friskt under Grenene med spillende Sol streif over den lyse Bund. Hans Ordsammensætninger og Ordforbindelser tumler sig vidt udover Lovens Grænser og kan være besværlige nok; sine Ord tåger han, hvor han finder dem. Den oprindelige Væv er god gammel Embedsmandsdansk, men Islættet er broget: norsk Dialekt, lidt Svensk (udbriste, be dyre, græle, jenke, røre 0 : vedkomme, Überoende o : Uafhængighed, Tidehverv, trøg, en kinkig Sag osv.), her og der en enkelt Germanisme. Men det kan jo her til Lands ikke nytte at rette Stil; den norske Dansk har forlængst naaet det babelske Standpunkt; især trænger Svensken ind gjennem alle Porer, sml. Aviserne. I Farve og Karakter er Lies Sprog blevet saa norsk, som dansk

vel overhoved kan bli, uden at det dog nogensinde gjør Indtryk af Maalstræv. Indholdet vexler mangfoldigt. De to Tylvter Æventyr gir i Korthed et godt Begreb om Digteren Jonas Lie. Vi har Samfunds-Satiren : «I Borge Syssel og Skyld Herred» gaar det lystigt til paa Kredit. Er det sit Fædreland, han tænker paa? — som «florerer» og «følger med» og «udfolder Luxus» og holder . Æresmiddage og Jubilæer og pralende Ligbegjængelser for alle de store Mænd, der «drager Kapital og Kredit til Stedet», altsammen paa Gud 19 — Jonas Lie.290 véd hvad af økonomisk Fundament? — I Trold II gjenoptages Emnet under den varselsfulde Titel : «Detgaar, saa længe Hyssingen holder.» I «Skogen» er det sociale Spørgsmaal oppe og Gjenstand for en dybtskuende, melankolsk Kritik. Han gjør sig lystig over Dumhed og Smaahed i det selskabelige Liv i det fornøielige «Legen i Kraakelunden», i «Et Hønsehode», i «De syv Trold kjærringer i Styggedalsuren», et ægte Troldstykke, hvor bl. a. Byttingmotivet er oppe, men set fra en ny Side: Virkningen paa Trold af at faa Menneske barn i Huset. Over menneskelige Feil: «Det er mæ!» (Trold-Egoismen) ; «Vindtroldet» (troldsk Selv følelse); «Hauk og Hadding» (Misundelse) ; «Linde lin» (Koketteri) ; «Vest i Blaafjeldet» (Hverdags kvindfolk, som søger sig Mand) o. fl. Han feirer Geniet, Lykkebarnet, i «Vindtroldet», i «Speiltroldet» i det nydelige «Evina Feier»; mere folkeæventyr mæssigt i «Tra trara-ra!» Men interessantest er han, naar han kommer helt ind paa det mystiske Omraade. «Isak og Brønø præsten» er bare Lig- og Spøgelsestemning; det er bygget over den folkelige Forestilling, at de døde ikke faar Ro, før de har faaet kristen Jord over sig. Dybt symbolsk er Historien «Jorden drager». Det er de troldske Kræfter, der drager os nedad og nedad, til det er forbi med os. Helten har været hos de Underjordiske; han river sig løs, lever som291 Menneske, er lykkelig; men Dragningen er der; hver Julenat maa han atter der ned. Eiendommeligt vakker er den — übevidst — spiritistiske «Duen», der tillige, som «Hunørnen», har en Underbund af varm, dyb Naturreligiøsitet. Betagende er hans Naturstemninger ved sin svimlende mægtige Fantasi som ved sin ofte svær merisk dragende Deilighed. Maar Moskenæskjærrin gen og Værøkallen koger sin Havgryde nord i Lo foten, han rørende med Stauren, hun med Sleven rørende og malende imod, saa Havet gaar som Elv og Fos («Moskenæsstrømmen»), eller naar «Memuru gubben», grætten over Melkedølas Knibskhed, klør sig i Haaret, saa han faar hele Vildrenflokken mellem Neglene, føler vi os mellem Trold tilgagns. «Varsler og Vetter» gir med uhyggelig Kraft den vilde Stem ning, som til visse Tider griber Menneskene og jager dem mod hinanden i Mord og Ødelæggelse; det er den mørke Rædsel over Verden, naar Troldskaben slip per helt løs, og Blodtaager stiger op og formørker Solen. Men übeskrivelig vakkert kan han med faa Midler faa frem disse vage Stemninger af übestemt Længsel og Dragelse mod det, der anes i Naturen af noget uendeligt, af en aldrig set eller tænkt Skjønhed, af det, som vi græder efter og ved ikke hvorfor eller hvad, -- som i den fine og dybe Skildring «Bylgja», hvor Gutten aldrig mer kan elske nogen Jordens292 Pige, fordi han har havt Havets vilde Mø paa Fang; hans Længsel og Elsk blir navnløs og havnløs; thi ingen Kvinde har hendes Øine, der lo som Solskin i Fraaden over det grønne Hav; og alle synes de ham som tamme, vingeklippede Fugle i Løvet mod hende, som «træder Dansen altid ny og daarende derude i Havranden». Endnu finere fanges den vage, flygtende Stem ning i «Andværsskarven». Man læser den og blir siddende som fortabt, stirrende i Undring og Savn efter den Æventyrets Fugl, som fløi, — Livets og Lykkens Gaade. I «Kvernkallen» er Fjeldødets Ensomhed og Angst indmanet i Ord med fuldstændig musikalsk Virkning; man tænker uvilkaarlig paa Edvard Grieg.. Elven stænger og Berget stænger. Strømskavlen skummer og svulmer om den ensomme Kvern, snart myrgul, snart kogende op i hvidt Fræs; nedenunder brager Fossen. Det lyder og snakker med alle Mæler. Det stille svarte Øie midt i Skumrøgen glor dødt og tomt, og Kvernen skraber gjennem Sus og Brag med sin haarde Skogren. Og Fossen mo'l. og Gasten gol. Den ensomme Skytte trolles fast og vildres af Sus og Vætteglam og Galder; Haan latter og Rop vaagner i Stupet ; skrabende og skrat tende durer Kvernens Stensang. Skjæbneligegyldigt dystert haaner det og ler det. Kvernen sviver rundt i det svimlende Sus i al Evighed; stakkars dummeMenneskebørn driver forbi, ødede af Kval, og gaar i Stupet den ene efter den anden. Der kommer nok flere.

Hohoho—huhuhu Kvernen venter, Kvernen venter, Kvernen venter — Rrrr—rrrr—rrrr—rr— rrrr—rrrr—rrrr—rr — Snart er det Gutter, og snart er det Jenter, snart er det Jenter, snart er det Jenter — Rrrr—rrrr—rrrr—rr—

Den haarde Stensang skraber ligeglad gjennem Sus og Skum, og Skovierne gaar rundt, og det stille svarte Ensomhedens Øie glor og drager. Det er Naturens store Ligegyldighed følt tilbunds, saa det ler af Rædsel i hver

Tone. Men forvildende vakkert spøger midt i Troldskheden Minder om hed, svegen Kjærlighed.

«Blomster, de søde gule og røde, Vianvang, Vianvang, Sommerkvelden paa hans Fang

«Jeg blaaste i Uren, jeg blaaste i Uren, til Hjertet mit blev til Blod i Luren», —klager det fjernt fra hende, han sveg. Kjærlighedens smertelige Længsel kan ikke udtrykkes stærkere og fuldere end i disse sidste Linjer. —

«Jo i Sjøholmene» er det første af Æventyrene, men jeg tar det tilsidst, fordi at her har den Lieske Nordlandsmystisk samlet sig i noget typisk, noget fuldendt. Som for endelig en Gang at have det fra sig har han her manet al Finmarkens Skodde og Gru og Sagnpoesi fast i et Billede saa storslagent, at jeg ikke ved andet at ligne det med end gamle, taagetunge Eddasagn.

Der klinger Mindelser igjen fra Lies første Digtninger. Per Skodjes Livskamp og «Finneblods» Fantasiørske digter sig her sammen til det Geniets Angstvanvid, hvorudaf Epoker fødes, medens Geniet selv gaar under i Taagen mellem Skumringens Trold,, der har Ret paa ham, fordi de ved ham atter mistede en Provins af sit Rige.

XX.

Frankrig, som havde været hans Ungdoms Begeistring og Fortrøstning, var nu blevet hans Hjem. Siden 1882 bor han i Paris, en By, han er kom men til at elske.

Kun om Sommeren blir det ham for hedt der; da flytter han til *Berchtesgaden*, en liden Høifjeldsby i Sydbayern. Her har han nu i 11 Aar havt sin Sommerresidens.

I Reisebreve fra TysklandTrondhjems Adresse 1880. skildrer han «det skjønne, af Skoger omkransede og med al dets fjeld store Naturherlighed om Hjemmet saa mindende» Sted med Begistring. «Byen ligger opimod 2000 Fod høit. Fjeldluften dufter den første Dag næsten be døvende af krydrede Alpeurter og af alt det nyslaaede Græs, som ligger friskt og fedt til Soltørring udover Voldene. Foran min af Vinløv dækkede Balkon ligger Kønigsee-Dalen med sin Vrimmel af maleriske Fjeld- og Skoglinjer, og rundt om slaar Lies Bolig i Berchtesgaden.

Saltzburger-Alperne en Ring af Fjelde med grønne Sider og takkede, svimlende, tildels snedækkede Tinder af 6—8000 Fods Høide. Med Kikkert ser vi her nedefra Gemserne gaa over Snebræen oppe paa WatzmannDette mægtige Fjeld, af Galdhøpiggens Høide, blev besteget af Lie med Familje i 1888. Herom skrev han privat: «Fjeldet har fristet mig nu i saa mange Aar, stikker to underlig skjønne graablaa Toppe med evig Sne imellem op gjennem Skyerne; jeg tænker paa Moses af Michelangelo set i sit gamle gule Marmor i Rom, som absolut engang har været tænkt som en Demiurgos, en Materiens Gud stikkende op med sine Horn. Der er noget dragende mystisk ved Fjeldet baade i Storhed og Form; derfor blev det tilbedt næsegrus for et Par tusind Aar siden og — besteget af os . . . Saa var vi da der oppe i Besøg, hvor Stenørnen jager Gemsen henover det mystiske Øde af Tinder, Bræer og Sten og svarte Gap. Det var en Følelse som at se Jordens Ophav og Oprindelse igjen; hvilke Tidsaldre ligger der ikke mellem vor Aand og vore Briller og denne Natur saa kold dødsstyg, saa overvældig livsforladt ensom indtil Angst, bare med Gemsemord paa Skrænterne. Men saa al den Ørnefrihed, farvevexlende Himmel og Blink over Tinder, Skar og Fonner, al den høie Luftens Glæde med Horizont saa vidt, vidt udover den vante Livets Ring der nede. Man er oppe i overmenneskelige Modsætninger; vore Maal og vort Menneskesprog slutter».. To, tre Rifleskud nedenfor Huset strømmer mellem Granskog og grønne Slaattevolde et Par brede, iskolde, melkeblaa, i Solglitteret smaragdgrønne Jøkelelve, hvori man kan se Forellerne skvette som hastige Skygger henover Stengrunden.»298 «Overalt Skogsus og Elvebrus! — Og paa Landeveien ved den anden Side af vort af Grønt halvt overgroede kalkhvide Hus suser nok en Strøm: de Reisendes uafladelige Vogntog ned over til Kønig see. Og mellem Voiturerne alskens Fodfolk : Damer med Mapper, Malere med Paraplyer, Bønder i deres-Nationaldragter, Turister og Turistinder med Alpe stokke og førte af brune Gemsejægere med nøgne Knæer, Trøien over Skulderen og Ørnefjær i Hat ten.» — Ogsaa Ibsen har stundom boet i Berchtesgaden om Sommeren, og her fornyedes mellem Lie og ham for nogle Aar siden Venskabet fra «Petri Kirke» og. »Illustreret Nyhedsblad»*. Hvor vel Lie befinder sig i Berchtesgaden kan skjønnes af, at næsten alle hans senere Værker er skrevne her (sml. /. B. H.). Ved «skrevne» maa. dog ved de større Arbeider forstaaes «fuldførte». Thi han arbeider meget ogsaa i Paris, — skjønt han her ikke har havt altfor megen Arbeidsro. Hans Leilighed i Rue

Carnot 4, senere i Avenue de la Grande Armée 7, var i næsten urimelig Grad Samlingssted for nordiske Turister og Parisliggere. Det var ikke blot paa Ugens Modtagelsesdag, han havde Stuen fuld ; neppe nogensinde kunde han være * Som Eier af dette havde Lie bl. a. skaffet «Kjærlig- hedens Komedie» ud i Verden for første Gang.299 tryg for, at ikke en eller anden Besøgende trak i Entréeklokken, — en Turist, der maatte have set Jonas Lie, et Avismenneske, der skulde skrive et Interview, en Nykommen, der skulde bede om Raad og Hjælp, en Ven, der vilde friske sig ved en Passiar,. Kjendinger og Kunstnere, der vilde tilbringe en be hagelig Aften. Hvad der hjalp Lie til at udholde alt dette Indryk var — foruden Urkraften og de gode Nerver — hans store, længtende Hjemkjærlighed, der gjorde,, at hvert nordisk Menneske, som kom, blev ham til en levende og opfriskende Hilsen der hjemmefra. Saa har Lie ogsaa det for en Nordmand ikke sædvanlige, at han virkelig trives i Samtale og Om gang. «Det morer ham øiensynlig at producere under Samtalens lettere, bekvemmere Form.» «For ham er den personlige Omgang som en magnetisk Strøm . . . Nye Personligheder tâger ham fangen. Han føler sig ind i dem, føler sig frem, griber først enkelte Toner, saa Akkorder paa dem som paa et Instrument, hvis Klangfarve og Tonestyrke han vil undersøge.» Det er «en Opdagerfryd ved individuelt Liv, en Naturdyrkelse, en Personlighedskultus, der har gjort ham til den mest vækkende Aand blandt Nordmændene».* * Joh. Bøgh, D. ///. Tid. 15 Nov. 1874. — L. Mar- holm: Unsere Zeit 1888.300 Hans Pariserbolig er oftere beskrevet i Blade og Tidsskrifter. Salonen er •et smagfuldt udstyret, lyst Værelse i dæmpede, brune og mosgrønne Farver, «lunet og tættet med Puder og Tepper som hjemme, hvor vi tilstaar, at der er noget, som heder Vinter». Paa Væggene Skisser og Billeder, Foræringer fra Venner blandt Kunstnerne — Lies har mange Ven ner blandt dem. Paa Kamingesims og Etagére alskens vakkert smaat, Taffeluhr, Kandelabre, Foto grafier (Hugo, Bjørnson, Bull, Grieg o. fl.), et Par Buster, den ene af Lie selv, udført af den finske Billedhugger Runeberg. I Krogen ved Vinduet Dekorationsplanter. En rigtig lun, norsk-fransk, kunstnerisk arrangeret Stue. Arbeidsværelset i enklere Stil; nogle faa Møbler, en liden Boghylde — noget «Bogmenneske» blev Lie aldrig — ; paa Gulvet Tepper; Væggene dækkede af Fotografier fra Hjem met og fra Berchtesgaden; en og anden Kuriositet, som en Sværdfisktand og under Loftet Alexander Kiellands udstoppede Maage; i Hjørnet, nær Ovnen, en Sofa med Tepper og Skind; bag den det tre farvede norske Flag; foran det lille Skrivebord med næsten intet Udstyr. «Jeg behøver ikke meget», siger Lie, «kan skrive hvorsomhelst, siddende, staa ende — eller gaaende, om det kniber.» — Han bor bestandig i det luftige og rolige Strøg ovenom Triumfbuen. I Begyndelsen længtede han vel meget hjem.301 Men efterhvert begyndte han at trives. Det var velsignet at være i den store By, hvor man kan indrette sig som man vil og leve saa übemærket som man bare ønsker.* Og saa er der altid noget at se. Hans historiske Sans liker Mindesmærker og gamle Steder; men det moderne Liv er ham ikke mindre tiltalende, og i Paris har han begge Dele i Overflod — ved Siden af Samlinger og Udstillinger til Fryd for sin Kunstsans.** Men mest elsker han den parisiske Vaar. Naar Luften er som en Rus af Løv- og Violduft, og Roserne kommer ind ad Portene i Læssevis, medens Mursvalerne bygger Rede over hans Balkon og kommer flagrende hver Morgen og «hilser paa ham», uden at være «det mindste bange » r — da blir Lie religiøs. «Er det ikke forunderligt, at jeg skal faa Lov til at bo saa vakkert?»*** — Det var mange Slags Besøg, han fik, og diverse Bistand og Hjælp, han maatte yde. Jeg maa bare med Gru tænke paa, hvordan jeg selv bar mig ad, da jeg kom til Paris første Gang . . . Sent en svart Kveld kom jeg rullende ind paa * Han er korresponderende Medlem af Foreningen Gens des Lettres de France, men har nok aldrig benyttet sig af sine Rettigheder som saadant. ** Brev til Frits Thaulow i Arresten (Dagbl. April 1888): «Jeg glæder mig til Vernissagedagen ; den er min aarlige Høitid. » *** Berg. Tid. 13 Juni 1889.302 Nord-Stationen, alene og forknyt, hjælpeløs i Fransk; den uhyre Station med dens Stimmel og Svimmel skræmte mig; jeg lod min Kuffert — med Tøi, Reisepenge, alt — i Stikken og flygtede. Dagen efter til Lies. Midt paa Formiddagen, midt i hans Arbeidstid. Klagede min Nød; Hjælp for en Landsmand! — Ingen af «Barna» er hjemme; skal jeg ha Hjælp, maa Lie gaa selv ... og han gjør det. Vi afsted. Vogn fra UEtoile; prægtig Kjøretur gjennem halve Paris; Lie munter og elsk værdig, jeg kjæmpende med en voxende Følelse af Stillingens Umulighed .. . Fæ! benytte Digteren Jonas Lie til Sjauertjeneste . . . Tilsidst er vi fremme. Med etslags høitidelig Spænding, jeg ikke forstod, tar Lie mig paa Slæbetoug; afsted bær det, fra Kontor til Kontor, fra Lager til Lager, Korri dorer hid og Korridorer did. Jeg beundrer hans Fransk; bare en enkelt Gang stopper han op og siger paa norsk: «ja hvad Fanden heder nu det da?» Men Funktionæreme er Høfligheden selv, og ret som det er, har vi

Kufferten. Da vi senere kom op til Lies igjen, var «Barna» hjemkomne, og der blev Jubel og Halloi : Faderen havde været praktisk! Faderen havde greiet Kuf ferter! Faderen havde produceret sig i Fransk! Jeg syntes dette var en noget fri Maade at behandle en stor Digter paa og følte mig forpligtet til at for svare ham ; han havde virkelig været praktisk ; og303 med Hensyn til Fransken, saa havde han talt den saa godt, at selv jeg havde forstaaet ham .. . Men Jubelen bare steg. Den ene Historie efter den anden kom om Faderens Hjælpeløshed i det smaa praktiske; jeg skjønte, at her stod Lie ikke til at redde, og opgav ham. Men han gik frem og tilbage paa Gulvet med et lunt Smil og noksaa kry; nu kunde de se, at Faderen ikke var saa dum som de trode. — — Imidlertid var jeg paa denne Vis introduceret i Familjen, og snart havde jeg bare at underskrive den almindelige Dom : her levede i særegen Grad det, som vi kalder Hygge. Naar vi skulde forklare, hvorfor vi likte os saa godt hos Lies, sagde vi gjerne, at de Mennesker var saa naturlige. Der var ikke nogen Slags Positur. At de tilfeldigvis var betydelige Mennesker mærkede man bare af, at det var morsomt at snakke med dem, og at man ikke følte Tomhed bagefter, men Oplivelse, Berigelse. Jonas Lie selv var bare Liv •og Interesse. Ved Siden af rare Indfald og snodige Paastande var der stille Begeistring og varmt Alvor; blev det Vrøvl, fandt han sig noksaa taalmodigt i, at vi lo; til Gjengjæld havde han os saa meget op rigtigere med, naar det blev noget vakkert. Hun paa sin Kant var klar og grei, sikker, med den Overlegenhed, som hersker uden Anstrengelse, inter essant og slet ikke ræd for at snakke ud; — jeg304 husker endnu, hvor det bed, da hun en Aftenstund skjældte mig ud for «dannet». Uden at det mær kedes, beherskede hun Samværet og gav det den Følelse af Tryghed og Stil, som gjør, at man gir sig over i Stemningen og blir naturlig. Der er ingen hemmelig Usikkerhed : man kan spase eller disputere, men Tonen blir ikke brudt; ei heller nogen hemmelig Anstrengthed : der er ingen Fare for Pau ser. Det er jo det fine Selskabs Hemmelighed, dette, og naar vi talte om Naturlighed, mente vi egentlig Dannelse, den hele, frie Dannelse, der har levet af sig alle Halvkulturens Skorper og Skaller og er blevet Natur igjen, forfinet Natur. Som jeg. før engang skrev: Jonas Lies Hjem er et Kunstner hjem uden Kunstnervrøvl, og der er saa fint, det vil sige saa naturligt — den fuldendte Dannelses frie, harmonibeherskede Naturlighed —, at man med engang føler sig hjemme. — De holdt sig gjerne i Nærheden afhinanden,, de to; Jonas likte sig ikke, naar han ikke ialfald kunde se hen til Thomasine; — jeg undres paa, om han var rigtig sikker for Jalousi. Paa almindelige Aftener sad de gjerne ved Siden af hinanden. Hun er snarest liden, spædbygget; men den ranke Sikkerhed i Holdning og Væsen og det ener gisk tegnede Ansigts lysende Intelligens gjør, at hun synes større end hun er. Midt i al forstandig Hus moderlighed og selskabelig Elskværdighed gaar hun305 om med et Ansigt og Væsen, der fik mig til at tænke paa gamle Borgfruer. I sin Maade har hun noget skarpt, men tillige klogt; hendes Følelse er heftig og varm og hendes Sympathier og Antipathier levende. Han sidder mere jevn og lun under sin skjæve berrette d'écolier; ler gjerne; men Ansigtet, og navnlig den brede, energiske Mund, kan pludselig antage et næsten mørkt Præg af Fortænkthed. Typen er trøndersk, dæm pet ved et nordlandsk Drag af Blødhed ogTungsind; over det hele lægger de varmt brune, bag Brillerne dunkelt grandende eller snøgt blikkende Øine et Skjær af noget fordrømt. Hans Udtale har en let nordlandsk Akcent, til et Vidnesbyrd om, at det er Æventyrlandet der oppe, som har givet denne Sjæl dens Grundfarve. I hans Bevægelser er der noget hurtigt og spænstigt, nervøst energisk; naar han gaar og fægter med de muskuløse Arme og magre, høiaarede Hænder, ser han ud som om han rigtig kunde ha Lyst til at ta fat nogetsteds. Hans Følelser er meget livlige. Som han kan bli sint til Berserkergang, blir han glad til Barn agtighed. Jeg saa ham engang, overrasket af et rigtig kjærkomment Besøg, overfalde Vedkommende — Damer! — med Hug og Slag og alskens begei stret Vold, saa der blev hel Huskestue. Ofte er han rolig, hvor man ikke skulde vente det; det kan komme af, at han behersker sig, men ogsaa af, at 20 — Jonas Lie.306 Situationen ikke blir ham klar før bagefter. Hans Væsen er varmt, livligt, impulsivt. Det skulde ikke let hende, at nogen følte sig tilsidesat i denne Kreds. Lie har ikke blot den dybe Interesse for Individualiteter, der gjør Om gangen med ham saa vækkende; under alt gløder hans Kultur- og Fædrelandskjærlighed : hver Person lighed er ham en Kraft, der skal bruges efter sin Eiendommelighed i den store Virkelighedsdigtning,, som altid foresvæver ham: Fremtidens Kultur, særlig: Fremtidens Norge. Skjønt levende i Udlændighed og Stilhed har Lie derfor gjennem sin Personlighed øvet en større Indflydelse paa vort hjemlige Liv, end man tror. Snart sagt hele den yngre Slægt af Kunstnere, der nu staar i sin bedste Kraft, har paa et eller andet Udviklingsstadium passeret Lie og af ham erfarer Vækkelser, for hvilke de kanske ikke har gjort sig Rede, men som er der alligevel; det skjønner man af den

Varme, med hvilken de omtaler ham. Hans Paavirkning gik i Retning af at give den enkelte Individualitet Mod til at være sig selv. Derved maatte Individualiteten ogsaa blive national; hver Plante har Præg af den Jord, der bar den, og af den Sol og Luft, hvori den voxede. «Et Men neske uden Fædreland er uden fast Grund i Livet,» siger Lie. Kanske gav han ogsaa mangen en ung Mand det Mod, der i smaa Samfund kræves for307 ikke at være blaseret. Hans levende Interesse for alle fædrelandske og menneskelige Anliggender virker fængende, og Blaserethed kan han ikke med. «En blaseret Kunstner er en død Sild,» siger Abraham Johnston i «Onde Magter». Ikke mindre end ved personlig Omgang har Lie virket gjennem en Brevvexling, som er simpelt hen kolossal, og som paa en Vis er traadt istedet for hans ca. 1870 afbrudte journalistiske Virksomhed. Gjennem denne Brevvexling — der vil være übe talelig for fremtidige Litteraturhistorikere — har han fulgt det almene som det norske Aands- og Samfundsliv paa snartsagt alle Felter, og mangen en karakteristisk Brevstub fandt siden ogsaa Vei til Bladene. Publikums Kjendskab til ham har dermed faaet noget vist personligt. Gjennem Breve (leilighedsvis Udtalelser i Inter viewer) sammenholdte med hans Forfatterskab, sær lig Digtene, kan hans personlige Udvikling let følges. Siden han i 80-Aarene gjenvandt Troen paa vor politiske Evne, er der kommet som en ny Frei dighed over ham ; hele hans Ungdom synger op paa ny. Allerede i Kantaten ved Wergelandsfesten (1 88 1) hilser han «Livet, som kommer», og «Frihedslængse len», der «skriger i Hugen som tørstig Ørn», og ved Fundet af Vikingeskibet paa Gogstad som ved Revolutionsfesten 1889 (sml. Digt ved Arbeider samfundets Fest s. A.) feirer han sin Samtid i fulde308 Toner. Aldrig saa Historien en Tid «saa rig paa tændte Fakler», ja «saa opfyldt af Mirakler», som vor. Men Fremtiden lokker endnu mer: stedse stærkere fremstraaler «Aarhundredets Storidé» : den om «Broderkjæden rundt Jorden», den Ide, der steg, da et modigt Folk stormede Bastillen og reiste Folkeviljens Flag, Trikoloren, — «denne bristende Vaarens Knop, tung af Historiens Mening». Han frygter ikke Striden længer. Fik vi stil net ned den saa ofte beklagede Døgnets Strid og Bitterhed, siger han i sin Reflektion (Digte S. 128), saa vilde meget tabes: «jeg tænker, fra den svære Flom — vi skrabed samme Stund — med al vor Ebbes Fattigdom — ned paa den nøgne Grund.» Vi faar nok belave os paa værre Ting: skytungt og lummert mødes den gamle og den nye Tid; «Angstens Aande i Luften spaar: snart skal et Tidehverv ramle!» Naar han i sine Privatbreve er færdig med den aktuelle Politik, vender han sig gjerne til Socialisrræn, der baade ængster og begeistrer ham. I Anledning Dommen over Hans Jæger (1886) spotter han den Opfatning, der tror, at en ny Tid vil melde sig i pene Former, eller at man kan «faa den væk ved at lov trække med den» — «istedetfor gjennem Udvidelse og Frigjørelse af Meningerne at berede Opinion og Samfundsforholde til at modta, naar den store Hav bølge vælter der udefra med Millionernes «raa na turlige» Livskrav indover Samfundet». «Jeg synes309 man lever og ræsonnerer der hjemme som i en lukket Sæk. » Overfor Sædelighedsprædikanterne gjør han opmærksom paa, at Spørgsmaalet er: hvad de skal gjøre, som overhoved ikke kan gifte sig, de brødløse Millioner, som altsaa ikke har Brug hverken for borgerlig Vielse eller «lettet Adgang til Skilsmisse». Det Spørgsmaal lader de være at røre ved; kun sociale Forandringer kan her svare. Blandt disse synes han at anse 8-Timers-Reformen som den be tydningsfuldeste. Gjentagende nævner han Arbeider nes Ligegyldighed for de «gamle nationale Satser», — og med Glæde: herefter «blir der ikke længer Slag om Landegrænser». For national Fred tåger han gjerne sociale Kampe, naar disses Mening er: øget Humanitet. Af og til glæder han sig ved, hvad der er vundet, lykønsker sig saaledes (Dagbl. 17 Sept. 89) med, at Juryen er gjennemført, og tror, at den i Vægt nærmer sig «det afgjørende Skridt, vi i 1837 tog i Kommunalfriheden». I Anledning af de nye Skolelove kommer han ind paa en ægte Liesk Tanke gang: Intelligensens, Aandens Overlegenhed over Masse og Materie paa alle Hold, lige ned i Kjøb mandssækken. «Ligger vi under den nuværende internationale Konkurrance tilbage i Intelligens, saa taber vi paa Arbeidsmarkedet og faar direkte økono misk svie for det.» Han anfører Frankrigs Exempel, «hvor Verdensudstillingen nu taler Kundskabens og310 Kunstens rent økonomiske Nytte for et Lands Produk tion bedre end alt theoretisk Præk». «En fm, ny funden Skjønhedslinje kan fra et høit Kunstværk være dalt ned til Omslaget af en Sæbe, Udstyret af en Fyrstikæske, et Knivskaft, et Porcellænsservice, Formen af en Emballage, og præsentere Varen slig, at den slaar al Konkurrance, — hvad f. Ex. Bon Marché nu noksom viser for Frankriges Vedkom mende».* Adskillig skeptisk betragter han ofte vort poli tiske Staahei, der, set paa europæisk Afstand, stund om tåger sig rart ud. «Man skal lede efter et Land saa fuldt af Krangel; det er nu vor Maade at ud

vikle os og faa Spørgsmaalene drøftet paa.» Vi har Talenter, men ikke «den store, tunge Dømmekraft i Opinionen, der kan begrænse Dommene fra at rives hen i Fanatisme, saa Stikord paa Stikord rider Landet femaarsvis som Djævle ...» «Skolehold», siger han, «er Pesten der hjemme; Skolehold paa alle Kanter og Doktriner i alle Kroge, saa man kom-' mer ingen Vei».** Saa meget mere trænges Diskussionens Frihed, og med voxende Forargelse ser han denne stedse stærkere fornægtet (Kiellands Digtergage, Forslag om Menighedsraad etc, Beslaglæggelser, Forfølgelser * Sml. Arbeiderdigtene (Kap. X ovenfor) ** Verdens Gang 5 April 1895.311 paa Levebrød). Han holder paa Johan Sverdrup i det længste; men saa kommer unionelle og andre Svigtninger til, og Lie ender med at erklære, at «de kolde Landssvigere og Beregnere i Politiken kan ikke noksom faa sin Dommedag». Kun er han bange for at slippe Høire til Magten igjen; han véd, hvad det vil sige : Udviklingsstansning og nye Unionsfarer. Først da under Ministeriet Steen det gamle norske Standpunkt i Unionspolitiken gjenoptages, er han med igjen. «Det gaar ordent lig bra nu,» skriver han (Novbr. 91); «det ser virkelig ud, som om norske skal regjere i Norge. Hele mit Liv har det (unionelle) Forhold været den Mare, vi har levet under; Skuffelse paa Skuffelse; -— endelig ser det ud til, at det skal lysne!» Af den nordiske Drøm er kun en meget «aande lig Skandinavisme» igjen: Skandinaviens Kunst og Litteratur skal «give Udlandet Indtryk af et høit staaende Kulturland»; og det ene Folk skal herved tistaa det andet.* Det gjælder at opnaa «Verdens opinionens moralske Beskyttelse». — — Ved Siden af sine omfattende politiske og humane Interesser, der har bragt en tysk Forfatter (L. Marholm) til at betegne ham som den «mest universelt medlevende og medfølende blandt Nordens Forfattere», dyrker han i Stilhed sin dybe, halvt * Aftenbladet 26 Okt. 1889.312 mystiske Naturinteresse, der gir sig Udtryk i alle haande Hypotheser og Theorier åf mer eller mindre mærkværdig Art vedkommende de forskjelligste Tingr — Theorier, han ikke snakker om mer end nød vendigt. Han har vel sine Erfaringer, tænker jegr — helt fra hin Ungdommens Tid, da han fyldte Brevene til sin Forlovede med lange og ivrige Be tragtninger over perpetuum mobile, det han nok troedey han skulde faa luret ud Snittet med. Kun naar Opdagelser eller Formodninger fra videnskabeligt Hold bekræfter eller bestyrker hans Theoremer, vover han sig i Dagen med dem; saadant hænder forresten ikke saa sjelden. Og jeg tror, han er fuldt saa glad ved en Bekræftelse paa sin Hypothese om Is tiden eller om Stenalderen som ved en hvilkensom helst kunstnerisk Anerkjendelse, han kunde faa. I et Brev jubler han — efter først at have gjort et vældigt Udfald mod den spiritistiske Overtro — op' om Sjøormen i Suldalsvandet: «Til min Fryd duk ker der nu Sjøorme og hundrede Alen lange Uhyrer op i Våndene — efter Aviserne om Dagen. Det kommer, som af mig i første Trold» («Huldrefisken») «skrevet, dybt underfra. — Saa ser Du,» fortsætter han, «af Mr. Pearys Grønlandsfærd, at Grønland faar Vegetation, Insekter og Dyreliv op imod Nord polen ; — naturligvis ; Polerne er fladtrykte, og derfor Jordvarmen dér større, og derfor Nord- og Sydenden af Jordaxen kanske tropiske eller saftiggrønne med313 alslags Blomster, Træer og Dyr.» Sørgeligt nok: Jorden er nu bleven saa «opdaget» og kjendt, at vi maa op i Polarisen, om vi vil drømme os et Æventyrland. — Se fremdeles «Den Fugl Fønix» r Digte S. 134. — Allehaande Opdagelser eller Op fmdelser hensætter ham i vild Begeistring; hvergang bygger han et Babels Taarn, som naar til Himmelen,, af forhaabede Følger og Omvæltninger, den nye Ting, f. Ex. Telefonen, vil føre med sig. Det er «en Digters Ideer, som elsker det ualmindelige og det sælsomme, og som drager vide Slutninger af hver den sære Ting, som har grebet ham. Alle Naturbegivenhederne beskjæftiger ham levende og bestandigt, og han kan ruge over en enkelt Ting, der vilde synes Hverdagsmennesket liden, men som fylder hans Sind som et besynderligt Bud om en Hemmelighed, en dyb Omvæltning, man ikke faar Rede paa, men paa hvilken han grunder».* I gamle Krabbe («Et Samliv») har han med ypperligt Hu mør selv gjort sig lystig over denne Side i sin Natur; naar den «gamle Susingen» pludselig stikker frem af Buskadset og uden Indledning buser i Vei: «Leyd nerflasken, Di ! — det er det, vi er ! — sim— pelt—hen elektromotoriske Kraftsamlere,» og forsikrer, at Tanke, Vilje, Følelse bare er «Overskud af Elektricitet» r og at vi maa kunne drive det til at «gjøre Napo * Verdens Gang 5 April 1893.314 leoner pr. Fabrik», — saa kunde det ikke langt fra være Jonas Lie selv i et altfor lykkeligt Op dagerøieblik. — — Stille som han har levet i det fremmede Land, blir der kun undtagelsesvis Tale om nogen offentlig Optræden fra Lies Side. Her kan dog nævnes de berømmelige Kunstner-Syttendemai'er i Meudon, hvor Bjørnson og Lie regelmæssig var Festens Bærere, og hvor Lie ganske tappert hævdede Stillingen som Taler ved Bjørnsons Side, trods dennes store formelle Overlegenhed. Særlig berømt blev Maifesten under Verdensudstillingen, 1889. Det var

Revolutionsjubilæets Aar, og Festen havde des uden sit demonstrative Element — : det svenske og norske Gesandtskab havde efter høiere Ordre nægtet at repræsentere Norge ved Udstillingen. 1 den An ledning var Sindene lidt saare og Følelserne for det officielt fornægtede Fædreland mere oppe end al mindelig. Bjørnson var reist hjem; Lie overtog Festtalen. Man mødtes — ifølge Dagbladets Referat — Kl. 1 2 i Udstillingens ungarske Restaurant under to norske (trefarvede) Flag. Idet man satte sig til Bords, spillede det ungarske Orkester op med «Ja vi elsker». Lies Tale, der af en meningsberettiget Deltager er mig betegnet som «den bedste Tale, han har hørt», fulgtes af begeistrede og mangfoldige Hurraer; Stem" ningen steg, og ildfulde Taler for Dagen og Fædre315 landet afløste hinanden. Efter Middagen Tog gjennem hele Udstillingshaven under de norske Flag. «Vi havde vist alle,» siger Referenten, «en egen barnlig rørt, halv komisk Følelse ved at vandre saadan med Flagene vaiende foran os gjennem Verdensudstillingen -— vi, en liden Flok, mellem alle disse fremmede Mennesker, som overalt med forundrede Ansigter gjorde Plads for os.» Ved de franske Pastellisters Bygning kom Direktøren for disse og forhørte sig om Festens Anledning og Art ; hele Toget blev invi teret paa Besøg i Udstillingen, som den Dag kun var aaben for Indbudne. Derfra drog man atter ud i Solskinnet gjennem de mange deilige Anlæg, mellem alle disse Bygninger fra alle Verdens Lande; Toget gjorde Holdt i den norske Fiskeriafdeling. Her holdtes Taler «fra Baadene», bl. a. for Kommissæren, Hr. Buch, hvis Dygtighed, Smag og Fædrelandssind nok har reddet adskilligt for os dengang; — «til si dst et begeistret Leve for Frankrig, hvori ogsaa Franskmændene deltog». I Anledning af denne Fest fik Lie Anmodning om at skrive noget for Figaro om Norge og dets 17de Mai; han gjorde dette, og hvad der var tabt ved, at rette Vedkommende havde undladt at gjøre sin Pligt, blev saaledes vistnok mere end oprettet. Ogsaa ved en anden Anledning kom Jonas Lie til at optræde som norsk Gesandt i Paris. Det var ved Prof. Dr. 0. J. Brochs Ligfærd.316 Denne fremragende Mand, der som Norges Re præsentant ved forskjellige internationale Kongresser og i sin Stilling som Bestyrer af det internationale Bureau for Vægt og Maal i Sévres havde udrettet mere for at gjøre Norge kjendt og agtet i Udlandet end hele det svenske og norske Diplomati nogensinde har gjort, var død, netop som han stod midt oppe i Forberedelserne til den norske Pariserudstilling. Ved den officielle Ligbegjængelse i Legationen var Lie blandt de Indbudne, og han mærkede snart, fortæller han, hvorledes alt var anlagt paa, at hans gamle Ven Ole Jakob skulde «udskibes som svensk Vare». Norges Repræsentant gik naturligvis omkring og hyssede og var pen. Den svenske Legationspræst talte vakkert over «vor Landsmand». Flere af de tilstedeværende Norske studsede ved dette Udtryk. De kjendte jo endnu ikke det nye og forbedrede Sverigeskart, der senere er blevet offentliggjort i Chicago. Ogsaa Lie studsede. Og trods Fr. Bætzmanns advarende Miner og Blikke træder Lie stille frem til Kisten og siger sin Landsmand Farvel. Unions kamp over en Ligkiste ! — Aanden var over Lie^ og han skal have talt henrivende vakkert. «Vore Landsmænd» og Bætzmann likte sig ikke. «Men du Verden, hvor vi norske var Jonas Lie taknem melige den Gang ! » — siger en af Deltagerne. Man paastaar, at det oftere skal falde til for317 Nordmænd, der bor i Udlandet, at de maa optræde som ulønnede norske Ministre; — Lie har ogsaa i den Retning staaet sin Værnepligt. — Ved Siden af, hvad han har udrettet for Norges Navn ved sine Bøger! Ifølge J. B. H. er han oversat paa Finsk, Svensk, Hollandsk, Tysk, Fransk, Engelsk, Czeckisk, Italiensk, Russisk, lige som der om Bøgerne og om Lie som Digter findes Afhandlinger i litterære og andre Blade rundt om i Europa og Amerika. Har han — vistnok ikke uden Føie — søgt vor nationale Betryggelse i Verdens opinionens Dom over vor Kultur, saa har han ogsaa — sammen med sine store Kolleger — ærligt og kraftigt arbeidet for, at denne Dom kunde blive saa .gunstig som muligt.XXI. Taler man med Jonas Lie om hans Digtning, vilder komme et Punkt, hvor han afbryder og siger: «Ja-ja, har jeg skrevet noget godt, saa har min Hustru ligesaa megen Fortjeneste af det som jeg ... Uden hende var der ikke blevet andet end Vrøvl af det.» Jeg kan ikke vide, om Jonas Lie her overdriver. Selv umiddelbar og intuitiv har han en overvættes Respekt for det klare Blik og den ordnende Haand. Og hans Taknemmelighed mod Thomasine, der har staaet som god Kammerat ved hans Side og greiet saa mangen vrang Hespel for ham, er i det hele grænseløs. Han betragter hende med en Art Af guderi som den, der egentlig har greiet alting. «Hun er en evig virksom, plantende Natur »,, skriver han fra Holskogen; «her planter hun ind fra319 Skogen Kvisttjørn og Ener og Barlin og Epheu og Ormegras, af- og beklæder Fjeldskjær og arrangerer Vegetationen, optager og såar og luger Haven, tapet serer Værelser, udstyrer Væggene, sætter Glasmale rier i Vinduerne osv. osv. Og derunder Afskrivning og Gjennemgaaelse med mig . . .» — Sikkert er det, at Fru Lie selv

ikke saa stærkt betoner Vigtigheden af dette sit Medforfatterskab. — Maaske vil hun ikke gjerne gjælde for litterær; hun er jo Kvinde. Bogskrivende Damer er ikke ganske hendes Smag. Gudbevares! al Anerkjendelse af Kvin dens «Ret», og al Anerkjendelse, naar der fra kvinde ligt Hold virkelig fremkommer noget dygtigt; men — det er nu saa sjelden det, synes hun. Om hun mener, at Litteratur er et Fag, som undtagelsesvis ikke ligger for Kvinder, eller om Sammenhængen er den, at hun fra en ældre, fornemmere Tid har noget af oprindelig Kvindeoverlegenhed, af den gamle Frue stolthed, der mener som saa, at alt "dette Braak, alt dette Grov- og Udearbeide, — det faar virkelig Mandfolkene besørge . . . véd jeg ikke. Fru Lie resonnerer ialfald ikke saa. Men i sin Følelse kan hun alligevel have noget af Arten. Den ægte Kvinde føler sig ikke mindre over legen ligeoverfor Manden end denne ligeoverfor Kvin den. Hendes Kryhed arter sig som moderlig Med lidenhed med hans store Dumhed og Hjælpeløshed i Livets finere Vendinger, medens han mere haneagtigt320 ser ned paa hendes «Svaghed»; — hver Race sæt ter uvilkaarlig sin egen Evne høiest. Dette ude lukker ikke, at man i al Stilhed beundrer hinanden, fordi man hos den anden finder de Evner, man selv mangler; denne egne Forbindelse af Medlidenhed og Beundring skaber i Forbindelse med det erotiske Element Kjærligheden. Kun i Forfaldstider svækkes saavel Overlegenheds- som Beundringsfølelsen og kan gaa over til den Følelse af Underlegenhed og Mis undelse, der i vore Dage avler saavel Mandfolke hadet som paa den anden Side «Strindbergianismen». Vort Digterpar staar begge disse Fænomener lige fjernt, samtidig med, at det i bedste Forstand har levet et «moderne Ægteskab». Thi det er under alle Omstændigheder vist, at Fru Lies Stilling til sin Mands Forfatterskab er en i særdeles Grad betydningsfuld. Ved Blod- som ved Valgslægtskab staaende ham nær forstaar hun ham inderligt og helt; det er det dybe og sikre Grundlag for hendes Indflydelse. Ikke blot personligt, sjæleligt, forstaar hun ham ; men, selv kunstnerisk anlagt, forstaar hun Kunstneren i ham. Hendes Aands Klarhed, hendes sikre Srr>ag og umid delbare Sans for Skjønhed og Form gjør hende til en høist ønskelig Medarbeider for en Digter, hvis Evne væsentlig er den skabende Intuition, og som er saare svag, naar det gjælder at skjelne og at dømme.321 Hun er da for det første hans levendevordne Selvkritik. Men hun er mer. Med sin stærkere kunstneriske Logik og sin sikrere Sans for væsent ligt og uvæsentligt kan hun hjælpe ham under selve Arbeidet. Naar han — der arbeider i Billeder og altsaa let flyder bort i det episodiske — har kjørt sig fast paa allehaande Side.- eller Blindspor, saa det egentlige Emne kanske holder paa at glide bort for ham, bringer hun ham med et raskt Tag ind paa Hovedsporet igjen, saa nu kan hans Fantasis Træn atter rulle. Saadan ved jeg ialfald, hun kan hjælpe ham, naar det gjælder mundtlig Fortælling overfor en Tilhørerkreds. «Ja den Historie er virkelig god», siger Lie; «den skal jeg fortælle. Kan jeg den, Thommen?» «Jo», mener hun, «det tænker jeg nok. Ja lad os faa den, Jonas!» Han lægger i Vei. Der kan være et eller andet Krangel i Førstningen, Detaljer, han ikke rigtig hu sker; det greier hun raskt, og — «nu kan du det». Og han kan. Med fuldt Liv udvikler, naar han er oplagt, Historien sig Billede efter Billede. Nei; saa begynder han at famle, og saa stopper det. «Hvordan var nu egentlig det der, du?» — Eller hun mærker selv, at han er inde paa galt Spor, griber saa bestemt ind — : «nei, Jonas; det er galt; nu skal jeg for tælle!» I sikre, klare Drag ordner hun saa Histo riens Traade; han sidder og ser paa hende med 2i — Jonas Lie.322 Øinene fyldte af Beundring. Der er ikke noget Vingel, der! — Naar Farvandet er klart, gir hun ham atter Ordet, og Historien glider videre i stille, store Billeder og kan bli udmærket. Ud af sin rige Menneske- og Kvinde-Erfaring har hun ogsaa i forskjellig Retning kunnet udvide hans Stofkjendskab ; hans Kvindeskikkelser staar vist nok i mere end en Henseende i Gjæld til hende. Hun kan ogsaa «inspirere ham»; enkelte af hans Bøger (som «Lodsen») er som Idé opstaaet hos hende. lalfald vil han, naar han sammen med hende drøfter et Emne, der beskjæftiger ham, altid føle sit Syn paa Tingen klarnet og beriget. I Førstningen bestod hendes Medarbeiderskab bare i at «hjælpe ham med at stryge». Men efter haanden har det udviklet sig til et virkeligt Sam arbeide, et «Kunstnerægteskab» i høieste Forstand, — et Forhold ligesaa vakkert som rigt paa stille Lykke. — Men med sine smaa Storme ogsaa Naar han har gaaet og arbeidet med et Emne en Stund, saa vidt at han ser Syn til, at der kan blive noget ud af det, sætter han sig ved sit Skrive bord og begynder at arbeide. «Først naar han har Pennen i Haand, kommer Tankerne og Ideerne» o: Enkelthederne. Han rabler det ned altsammen, som det kommer; skriver aldrig mer end en Gang. Saa læser han det op for sin Hustru; de samtaler om323 det, veier og vrager — og stryger. I Massevis. Men Lie synes ikke om al denne Strygning. Han forsvarer sine Skabelser, kanske des ivrigere, jo sva gere de er, blir sint, vild, slaar Knokerne i Bordet, triver Pennen eller hvad han først kan faa i

Haand — dog mærkelig nok aldrig Blækhuset — og slæn ger i Væg eller Gulv eller hvorsomhelst, dog aldrig i Vinduet . . . Men Thomasine udvikler og forklarer, og tilsidst blir han spag. «Ja-ja, du har Ret; det er nok det fornuftigste alligevel ... at stryge.» Det berettes, at hans Manuskripter tilsidst ser rædselsfulde ud — «med Streger og Krydser og Udstrygninger og Indskud og Tilsætninger og Mær ker og Knappenaale og Gummi; andre kan ikke læse dem, stundom ikke han selv heller». Men saa ren skrives de af Thomasine og kommer i den skjønneste korrekte Tilstand til Kjøbenhavn, hvorfra han faar dem igjen som Bøger; — Korrektur læser han aldrig. Ogsaa for Lies personlige Udvikling har Tho masine havt den største Betydning. Hun ser de nye Tanker og Tidsrørelser, medens han endnu ligger «korket i sin Kjælder» uden en Anelse; gjennem Paavirkning fra hende blir han saa opmærksom og faar dem efterhaanden ind, — ikke uden mangeslags Betænkeligheder. Thi selv af hende kan han ikke tåge noget paa Borg. Thomasine Henriette Lie er jevngammel med sin Mand (f. 26 Decbr. 1833). Hun nedstammer paa32 4 Fædrene Side fra den før omtalte Mons Storli; fra den Side har hun vel sin Aands Klarhed og sit Sinds Energi; — thi ogsaa i hende er «Lie-Naturen». Men ogsaa fra Mødrene Side tog hun en Rig dom i Arv. Slægten Møinichen var gjennemgaaende en kunstnerisk, navnlig musikalsk Slægt. Thomasines Bedstefar, Sorenskriver Møinichen, der boede paa Onsum Gaard ved Lillehammer (giftet ind i den gamle vidtforgrenede Røringske Slægt), var musikalsk «lige ud i Fingerspidserne», og hendes Onkler, Per og Erik Møinichen (Statsraaden), var Musikkjendere og Musikudøvere med Liv og Sjæl. Slægtens mu sikalske Aare samlede sig hos Thomasines Søster Erika Lie til Genialitet; ogsaa selv arvede hun et musikalsk Sind (har som ung f. Ex. komponeret et Par vakre Melodier til Sange af «Fiskerjenten», lige som hun var Søsteren Erika's første Pianolærerinde). Men hos hende havde det kunstneriske Anlæg nær mest taget litterær Retning, synes det. Havde hun faaet udvikle sig paa denne Kant, var hun sikkert «bilt til noget»; derpaa tyder blandt andet den klare Fremstillingskunst i hendes Breve, der omtales som udmærkede. Men om hun ikke likte at bli «Blaastrømpe» eller hvad det var, — om nogen litterær Uddannelse blev der ikke Tale. Hun er overhoved, som Lie selv, sent udviklet, — «begyndte efter eget Sigende ikke at leve, før hun var 30 Aar». Og saa kom325 denne vakre, rare Studenten. Hun tog sit Parti, og hvad hun eiede af kunstnerisk Evne og Sjælens Rig dom, fik i Samlivet og Samarbeidet med ham den Anvendelse, der var hende selv kjærest og mest til fredsstillende. Ståk der en Forfatterinde i hende, saa er denne ialfald ikke «gaaet tabt». Saa blev hendes Historie «den gode Hustrus» Historie : hendes Mands. Vi har set hende følge ham paa hans vidtløftige Seilads i Medbør og Mod bør, kjæk og klog som en Madam Kristensen, varm og rig som en Elisabeth, — en nordisk Kvinde i stor Stil, midt i Prosaens Aarhundrede. Hun var med at styre Skuden i svært Veir og knapt Farvand, da det kneb for, at Kapteinen kunde komme til at «danse Halling ved Rattet»; — det var nok en stor Afgjørelsens Stund i deres Ægteskab, dengang da Sagfører Lie knækket og knust maatte ind og meddele Fruen, at Huset var fallit. Han havde kanske før med gammeldags «Ridderlighed» og mandig Forfænge lighed, som Mørk i «Et Samliv», prøvet i det læng ste at «skaane» hende for Bekymring og Frygt; nu skulde han sige den intet anende, at hun, der troede sig rig, ikke eiede det hun gik og stod i. Det har knebet for en ung Stolthed, det. Men det blev Ogsaa i den Stund, at han helt opdagede hende. Hun tog det fuldstændig roligt. Der var ikke Klage i hendes Mund. «Hun saa i deres vexlende Skjæbne et Fingerpeg, som hun med Tak og fuld Fortrøst326 ning modtog, og denne Troens tillidsfulde Støtte har været saa betydningsfuld for Jonas Lies Digterliv, at denne Kjendsgjerning fortjener at nævnes».** Vi har i det foregaaende set, hvor dybt det Indtryk maa have været, han dengang modtog; han havde op daget en ny Verden : Kvindens Høisind, og det kom mer igjen i Bog paa Bog udover — : Mandens tarve lige «Ridderlighed» overfor den elskende Kvindes store Offermod. Glad og freidig fulgte hun ham saa paa den vovsomste Færd, kanske nogen Mand har gjort i dette Land, hjalp ham at vinde de store Seire, støttede ham med sin usvigelige Tro i de tunge Nederlag, — skabte ham saa midt i Udlæn digheden det vakre Hjem, ud fra hvilket der siden er straalet saa megen Skjønhed og Glæde udover Landet. — Det var da i en særligt inderlig Forstand, vi feirede Ægte- og Kunstnerparr^ Lies Fest ved hin snartsagt eneste Leilighed, da der har været givet Offentligheden en vis Anledning til at deltage i deres personlige Liv: ved deres Sølvbryllupsfest Pintse aften 1885. Det hele var egentlig bare en ganske liden pri vat Tilstelning. Men det blev til Fest af sig selv. Stor Fest; — vi, som var med, har mange Gange siden sagt hinanden, at vi mindes ikke at have været med paa noget saa stemningsfuldt. * Joh. Bøgh, D. ///. Tid. 15 Novbr. 74.327 Det var Husets almindelige Venner, som var budne. Bjørnson holdt Festtalen.

Han dvælede ved det Kampliv, de to havde ført, — et alvorligt, strengt Liv, der havde sat sine dybe Mærker. I korte Træk skildrede han Lies digteriske Udvikling fra «den store, uklare Mulighed», han var ved Begyndelsen af sin Bane, til hvad han nu havde vundet af Klar hed og Seir. Saa kom Lies «Brudetale». «Egent lig var det ingen Tale ; Lie taler ikke.* Han snak ker, og fortæller, og snakker lidt indimellem igjen, og det gaar i Vei med mangeslags Forhindringer.» Men Stemning var der i det, han sagde hin Kveld, idet han med Champagneglasset i Haanden seierrig saa tilbage over disse 25 Aars skiftende Seilads med hende ombord; det hele var saadan et rørende Ud tryk for stille, taknemmelig Lykke. «Han begyndte med Champagnen. Champagne skummet — hvidt og fint og let — mindede ham . . . han maatte tænke paa Brudesløret. Og hvad han nu sagde og fortake om hende, som han havde elsket over al Begribelse, og som til hans store Forundring havde villet ha ham — den lille underlige Student med Hovedet fuldt af Finnetroldom og Forvirring —, og som siden havde været hans Livs store Glæde og Hjælp gjennem alle Slags Omvexlinger, — det var * Sml. dog forrige Kapitel.3 28 hverken mer eller mindre end en stille Høisang om Kjærlighed», — den skjønneste Kommentar til hans Digtning. Entréklokken ringede i et væk — : Pariser skandinaver, som kom og kom, til Stuerne var fulde, og Telegrammer med Hilsninger fra hele Norden. Men flest fra Norge, fra gamle og nye Venner, Po litikere, Forfattere, Kunstnere, Kvinder, fra Forenin ger og Korporationer, fra hele det lille kjæmpende Land der nord, som var og er hans Livs Begeistring, og hvis Tak var det dyreste, han vidste at vinde.329 Ide sidste Aar har Lie af og til været sygelig.Den gamle Slagsbror og Sportsmand har i sit Ægteskab havt det for godt. Fru Thomasine har rent forkjælet ham. Sidst, jeg var i Paris, sad han helst i sin Sofa ved Ovnen indballet i Sjaler og Tepper og gruede for Træk. Saa var det Rheu matisme, og saa var det Forkjølelse, — akkurat som det skulde være en af os andre. Forresten var det nok egentlig Overanstrengelse, som havde svækket ham. Han er «ualmindelig nor mal sund», siger Lægerne; men det kan bli for meget selv for en Trønder. En og to Bøger aar lig i tyve Aar, — saadant begaar man ikke ustraffet. D. v. s. naar man arbeider saaledes som Lie har gjort, skrivende og malende «med sit Hjerteblod», med alt sit Væsens Kraft og Evne.330 Dertil er Bogmageriet en stillesiddende Geschåft. De parisiske Vintre med sin koldfugtige Luft var hellerikke i Længden noget for en Skøiteløber fra Norge. Lie skrantede og skrantede, til han Vinteren 91 bukkede under og maatte tilkøis; der laa han i et Par Maaneder og kavede i en temmelig alvor lig Feber. Han fantaserede svært. Tumledes mellem. Dyr og Troldskab i Hav og Luft og Taageheimer ; saa kom der «en Periode med sløvt Hoved, sjanglende Ben, Propning med Delikatesser, Doktorer og Specialister — og Tanken stadigt stivt blikkende paa vor unio nelle Politik,» — indtil han blev saa bra, at han kunde drage til Berchtesgaden. Der blev de vilde Feberfantasier til — «Trold». Men endnu var han langtfra helbredet. Der var ikke at tænke paa nogen Pariservinter nu; sent paa Høsten drog han til Italien. Efter 16 Aars Fravær gjensaa han Rom. Det var det moderne Italien, han dennegang søgte. Foreløbig gjenfandt han det gamle — Naturen, Minderne, Livet. «Her er klar Luft og gult Sol skin og i Kvelden er fintskaaren Nymaane med noget blaaskimrende, der minder om Diana og Endymion og Mytherne. Her er en anden Dag og en anden Nat, et andet Land, et med Cypresser og Laurbær og Myther over store, gamle Grave — et helt Land fuldt af Grave.» «Nu er vi i Roma, har en33 1 hyggelig Leilighed, drikker Vin, som er bedre end al anden, Frascati, Marino, Velletri og Est Est, og spiser Latuga og Druer til ? Sous pr. Pund . . . Vi beser os paa gamle Tomter, har gjenset baade Rafael og Michelangelo i Vaticanet, baade Malerier og Statuer ... De Karle var store i deres enkle; de trak op Kunstens første Grundlinjer — ligesom Mathematikerne har sine, som engang fundne ikke kan gjøres mere ved. — Rom ligner sig mere end jeg troede.» Men med det moderne kalien staar det smaat til. «Man har troet at kunne gjøre Fremskridts politik uden samtidig at oplyse Folket, og saa blev det til Reaktion, og kom det igjen indi Præstefanget og røg det igjen tilbage i den gamle Finansnød. Siden vi kom her, har vi ikke set en Guldmynt, sjelden en af Sølv, og saa megen Fattigdom. «Her er noget skjønt, usigelig skjønt, som drager mig, og noget folkedødt, som piner. Jeg havde tænkt mig den djerve Victor Emmanuels Ita lien — som jeg saa ham staa der i Parlamentet støttet til Sabelen fra Magenta og Solferino og tale — saa langt fremme nu. Og saa blev det bare til daarlige Papirpenge altsammen.» — — Lies levede meget ensomt og stille i Rom ; han trængte Ro. Han var den gamle ; men Syg dommen havde gjort ham mager og tendre ; jeg syntes ikke han var stort likere end jeg mangen Gang, —332 gik om saa scirokkosint og vrang, at han lidet likte at se Folk. Paa saadanne Dage var det ikke helt übetænke ligt at lade ham gaa alene paa Gaden — for Braa sinnets Skyld. Det var disse fordømte Vognmænd. De

er saa snille, de Folk; saa snart de ser en Fremmed tilfods paa Gaden, kommer de kjørende: «volle? volle?» (vuole, vil De (kjøre)?) — «Nolle!» skreg Jonas Lie; han skulde jo spadsere, han, for Fanden. Men de forfulgte ham. Denne noble ældre Herre — rimeligvis en Geistlig, siden han ikke bar Skjæg, — skulde ikke han ville kjøre? Det maatte være den pure Distraktion; «volle? volle?» — Lie gjorde sig olm, gik bent frem og lod som ingenting; — «volle? volle?» Han gik fort, eller svært smaat; de fulgte og fulgte. Kjørte helt op paa Trottoiret, eller, hvor intet var, lige ind paa hans Ben, eller de braastansede midt i en Gadeovergang, saa han i sin Nærsynethed holdt paa at komme under Hjulene : «illustrissimo signore ...» Da kunde Sinnet fare i ham. Kobberflammerød løftede han Stokken: «jeg skal illustrere dig jeg — !!» — Jeg tror dog ikke, det lykkedes ham nogen Gang at faa gjort Skandale. Men han taalte næsten ikke at snakke om Vogn mænd, og i det hele pinte og ærgrede det evinde lige Pengesnakeri og den gjennemgaaende Uærlighed der nede ham forfærdelig. —• — Efter Hvileaaret i Rom vendte han tilbage333 til Paris. Og nu var det, han vovede den store Beslutning: efter 12 Aars Fravær at gjense Norge; — til syvende og sidst var det naturligvis ikke andet end norsk Luft, som manglede ham. — Det var en Beslutning, som havde været fattet mer end en Gang før. «Gudbevares, som Far længter efter Norge,» skriver Fru Isaachsen; «det er næsten blevet sygeligt nu, tror jeg. — Vi var paa Besøg hos en norsk F^amilje i Paris en Dag. De havde netop faaet sendt en Plante fra Norge — plantet i norsk Jord altsaa. Da Far engang troede sig übemærket, saa jeg ham gaa hen til Planten, vende Ryggen til Folk og andagtsfuld tåge en Haand fuld af den «norske Jord» og føre op til Munden; — enten han kyssede den eller spiste den, ved jeg ikke! — men han saa rørendes høitidelig ud, saa Jeg forstod, han elsker den Jorden høit. » — Men der var altid kommet noget i Veien. Det kunde ogsaa have sine Betænkeligheder. At komme hjem, det var at komme midt indi op revne Forhold, i Kamp og Kiv og Had, hvor Bror staar mod Bror og Far mod Søn og selve National følelsen er engageret. Men nu fik det bli alligevel. Om Sommeren holder vel selv Nordmændene Fred, og ialfald maa der kunne findes en Flek nogensteds udenfor Landevei og By, hvor en norsk Digter endnu kan faa hvile ved Fædrelandets Bryst uden at maatte gjøre Rede for sine «Standpunkter».334 — Den fredelige Flek blev funden: Holskogen ved Herregaarden Kjos i Nærheden af Kristianssand. Gaarden tilhører Familjen Isaachsen, der ved Ven skab som ved Slægtskab er forbunden med Lies, og Holskogen er nu indredet til Bolig for Digteren og hans Familje saaledes, at han for Eftertiden kan have fast Sommerresidens her. Saa er han da atter paa en Vis nedplantet i Fedrelandets Jord bund. — — Lie sad midt i en ny Bog. «Jeg sidder med den i Heden her», skriver han (Paris 19 Juni 93), «og maa fortsætte, naar jeg kommer paa Hol skogen. Det blir at fiske Ørret og Hvitting og saa skrive.» Men han er ikke uden Betænkeligheder. «Sandt at sige véd jeg ikke, hvordan jeg blir oplagt til at skrive, naar jeg faar Norge igjen under Foden, — det blir for mig et stærkt Choc. Saalænge skal Mennesket aldrig være hjemmefra, — og det er alt andet end naturligt at sætte sig til at skrive Bog og gi, hvor alle Porer bare modtager, indsuger og indsuger. Jeg næsten gruer.» Men Paris blir for hed, — og hjem gaar Færden. — «Endnu staar den for mig som et Hespe af noget ugrejt forvirret, denne Følelse, som kom over mig, da jeg vidste, at det Træ, som jeg traadte paa ombord i Fredrikshavnerdampskibet, virkelig var norsk Grund, at her stod jeg altsaa igjen som Søn335 og Borger i Huset under Hjemmets Lov og Ret, dets Tugtens Humør eller dets Venlfghed.* «Og saa hven Damppiben, durede Skruen, og stod «Nyland» udover. Jeg huskede strax «Nyland»; det var i min Tid i Kristiania det hurtigste af vore Dampskibe. Loglinen snurrede der agter; den maalte nok endnu tolv Knob, — tolv Mil i Vagten. «Og opover mod Norge bar det ... Skagerak hele Tiden som et blaagyldent blinkende Gulv i Sol skinnet, — ikke en Dønning, ikke et Vindgufs i den herlige stille Sommerdag. «Det var tvert over Skibenes Verdensvei ind til Østersjøen, vi skar ... «Der var saa meget gammelt kjendt, som strøm mede ind paa En ... Jeg maatte laane et Sjøkart. Ikke fordi jeg saa farlig behøvede det; men det var saa underligt alligevel at se alt igjen og orien tere sig ... I dette Havgab laa Skibene pakket i Isen om Vinteren, saa Master og Nødflag kunde tælles langt indover. Her laa de i Stormene i No vember og under Jul og baksede og søgte at komme indunder Fyrene ... Og i gamle Dage, da der næsten ingen Fyre var .. . Her dorger de Makrellen og farer Revfiskerne efter Torsken nedover til Skagen og Hanstholmene ... Og længere vest var det, at Tordenskjold sloges med Engelskmanden og bagefter Privatbrev, meddelt i V. G. 13 Juli 93.336 dråk med Kapteinen — i Træskibenes og Vaage halsenes glade Dage .. . Nu knuges Havet af svære Taarnfæstninger og Matematik. « Ikke en Dønning den hele Efterrrtiddag udover . . «Og sagte og sagte dukkede Norges Land op. «Vi kom under Rækkevidden af Oxø Fyr.

«I Dimmet ogTaagen derinde ség Solen i Som merkvælden rød og rund som en Globus, — aldrig har jeg set noget lignende. Den var ikke flad som Maaneskiven. Den hang der kuglebøiet, klart be grænset trillende rund til alle Sider; hang der som en illumineret Ballon over dette underlige, forunder lige Hjemland, inden hvis Port jeg snart skulde staa. «Jeg havde saa tit tænkt mig det at vende hjem, — gjennem Aarene seilet Veien saa mange Gange . . . kommet indunder «Lidandis Næs» og Stjernøen — set Fyr paa Fyr tænde sig — mødt saa mange An sigter. Jeg havde drømt som alle, der færdes og længtes derude, — set det paa saa mange Vis; — og mangt kunde jo hænde under Skjæbnens Om skiftelser. «Men aldrig tænkte jeg mig det saadan, — lige som lyses ind i en slig stille høiløftet Sommerkvæld . . .» — Hjemme modtoges Digteren med rene Flag og Fest. — Holskogen beskrives som «en deilig bortgjemt Vik af det salte Hav. Mellem slanke Egestammer, med Epheu om Mure, med gamle Apaler og Sirbuske ligger en Klynge gamle, smaa Huse. Malerisk og ensomt; betagende, løftet Stilhed. Mægtige Fjelde, smilende Vand, gjemmende Skog og ærværdige, kjælende Træer.»Emil Frøen, Dagbl. i Sept. 1893. Holskogen. Og «her er jeg da igjen i Norge», skriver Lie privat, «saa ubegribelig igjen her. Lige foran Vinduet Holskogkilen, der gaar braadyb og blank mellem bare skogbevoxede Fjeld lige ud mod Havet, som jeg baade ser og hører — Dampskibspiber og Signaler fra Oxø Taagelur. Jeg har alt pilket udover,338 til Prammen kom ud i Dønningerne og Luften blev fuld af Havsusen, badet hver Dag i salteste Nordsjø og roet paa den anden Side indover Skogen paa det halv Mil lange Rossevand, der er fuldt af skog klædte Øer — og ogsaa fuldt af Ørret, siger de ; men jeg fik da ingen den Dag.* Paa Væggene i mit Arbeidsværelse kan jeg se en hel Del af min Domæne baade fra Sjø og ferskt Vand i virkelig stemningsfulde Billeder af Maleren Ole Isaachsen; — det vises, at han elsker sit Familjesæde.» Til Familjesædet hørte ogsaa engang Andøen, som ligger lige udenfor ; men den blev foræret bort, — som Medgift til en af Døtrene. Siden tilhørte den Ole Bull. — For Lie et kjært Minde at møde. Men et endnu stærkere Indtryk gjorde det paa ham, da han lige ved sit nye norske Hjem stødte paa Minder om Henrik Wergeland. Han sender mig et Brev paa to Ark om dette, — om den «Krystalgrotte», der nævnes i «Hassel nødder», om Stedet, hvor de af Wergeland og hans første Flamme «sammenslyngede Træer» stod. Disse Minder er den skjønne Herregaard Kjos's «største Pryd og Mærkværdighed» i Lies Øine. * «Jeg er igrunden en lidenskabelig Ørretfisker,» skriver han i et Brev fra 86, « — med Mark, ikke Flue, og gad vidst, om det ikke var det, jeg egentlig skulde været, naar ikke denne forbandede Civilisation havde kompliceret Livet saa meningsløst.»339 Det kan være rimeligt. — I Grunden maa det have været ganske eget for Lie at støde paa Wergelands Spor her. Det maa have været som stod han pludselig Ansigt til Ansigt med sin Ungdom, — sit aandelige og digte riske Livs Udgangspunkt. Og det har været stolt for ham at kunne sige sig selv, at han ved dette Møde ikke behøvede at slåa Øinene ned. Ikke blot stod han nu som Mester, med Ungdommens dristige Drøm naaet; men, hvad der mere var: med Seierskransen om Hovedet var han i Aand og Hjerte lige ung, lige troende og varm, og havde under sin lange Seilads ikke taget Feil af Kursen. — Thi dette kan han sige. Hvad han havde lært hos Wergeland, fordi det var det, han inderst bar i sig selv, det har han hverken glemt eller forraadt; han staar efter al Kamp med bjerget Tro, og hans Kjærlighed er ikke bleven kold : Kjærligheden til Aand, Sandhed, Frihed og Norge. — — Om han har tænkt noget sligt foran den Wergelandske Klippevæg ved jeg ikke; men jeg tror, at denne Tanke vil være hans stolteste og gladeste, naar han nu, sammen med hende, der var sammen med ham om alt, feirer sit Sextiaarsjubilæum. Og saa en anden Ting vil der være, som vil fylde ham med Stolthed og Fryd paa den Dag.Han vil mærke, at hans livslange Kjærlighed til dette «underlige Land», som Vorherre «har brugt saa megen Kampesten til at bygge op», uden at det derfor blev noget goldt Land, — *den Kjærlighed er besvaret.*

*

Imidlertid glæder vi os til Jonas Lies nye Bog.

Det var først for ti Aar siden, at han, kunstnerisk talt, naaede Modenhedsalderen. Han har da endnu meget at fortælle os. Jeg afslutter dette Forsøg paa en foreløbig Udredning af hans Udvikling og litterære Stilling med et varmt Ønske om fortsat Lykke og Seir for det kjække, prægtige Kunstnerpar.